This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

1. Municipal charters and ordinances =
Netherlands — Friesland.

ED

754459

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

DE FRIESCHE STADRECHTEN.

UITGEGEVEN

DOOR

Mr. A. TELTING,
Archivaris van Leeuwarden.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1883.

1. Law, Netherlands: Friesland.

WERKEN DER VEREENIGING
TOT UITGAVE DER BRONNEN VAN HET OUDE VADERLANDSCHE RECHT,

GEVESTIGD TE UTRECHT.

EERSTE REEKS.

No. 5.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1883.

Stoomdruk van J. VAN BOEKHOVEN Utrecht

OUDE VADERLANDSCHE RECHTSBRONNEN.

DE FRIESCHE STADRECHTEN.

UITGEGEVEN

DOOR

Mr. A. TELTING,
Archivaris van Leeuwarden.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1883.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
754459
AND TILDEN FOUNDATIONS
1917

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

Toen nu eenigen tijd geleden door mij het plan werd opgevat om een onderzoek in te stellen naar de geschiedenis van het oud-Friesche stadrecht, waren mij slechts weinige bronnen hiervoor bekend. Wel schetsten ons de Franeker Buur- en Marktbrieven den oudsten toestand van eene Friesche stad, terwijl wij in de Bolswarder en Sneeker Stadboeken meer ontwikkelde rechtsbronnen leerden kennen, ook kon een enkele gildebrief ons over sommige onderwerpen eenig licht verschaffen, doch het scheen dat in de meeste steden geene overblijfselen der oudste wetgeving tot den tegenwoordigen tijd waren bewaard, en ik meende mij dus bij de bewerking van mijn academisch proefschrift [1]) tot een commentaar op de bekende in het Friesche Charterboek uitgegeven rechtsboeken te moeten bepalen.

Ik veranderde echter mijn plan, toen ik in de eerste plaats uit de bibliotheek van het Friesch Genootschap een handschrift in handen kreeg, waarin een gewijzigd stadrecht van Bolsward was vervat, en daarna in het archief te Leeuwarden overblijfselen van de vroegere wetgeving dezer stad aantrof.

Dit lokte mij uit tot een onderzoek van de andere Friesche stadsarchieven, en, waren ook in de meeste plaatsen mijne nasporingen vruchteloos, toch had ik het geluk te Sneek een handschrift van het oude stedelijke wetboek te vinden, dat volledíger is dan het eenige tot nu toe bekende, terwijl ik te Staveren eene fragmentarische bewerking aantrof van het aldaar oudtijds geldende recht. Eerst was het mijne bedoeling deze charters als Bijlagen achter mijne Geschiedenis van het Stadrecht te laten drukken, om verschillende redenen zag

---

1) *Het Oud-Friesche stadrecht* ('s Gravenhage 1882).

ik echter later van dit plan af, en het is aan de bereidwilligheid van het Bestuur der *Vereeniging tot uitgave van oude vaderlandsche rechtsbronnen* te danken, dat de overblijfselen van het oud-Friesche stadrecht, zoowel de reeds vroeger bekende als de later gevondene, thans in één bundel verzameld het licht zien.

Welke de redenen waren, waarom de handschriften, waarin deze stedelijke wetboeken zijn vervat, zoo weinig in getal zijn, kunnen wij slechts vermoeden; waarschijnlijk hebben er nooit vele exemplaren van hetzelfde werk bestaan, misschien was er in de meeste plaatsen slechts een enkele authentieke bewerking bekend, en in dit geval laat het zich verklaren hoe op het einde der 15de eeuw, toen de Friesche gewesten zich in een toestand van volslagen anarchie bevonden, toen het Friesche volk, door binnenlandsche twisten hoe langer hoe meer verzwakt, zich ten slotte tegen een overmachtigen vijand had te verdedigen, verschillende belangrijke oorkonden moesten verloren gaan. Bovendien had men, toen later de wetgeving van een souverein de vroegere volledige autonomie verving, er weinig belang bij om de origineelen der oude wetboeken te bewaren. Hoe het verder in latere tijden met de zorg voor de archieven van kleine plaatsen, waartoe wij de meeste Friesche steden kunnen rekenen, gesteld was, is bekend.

Groot is te dezen opzichte de tegenstelling met Groningen, van welks stadboek op dit oogenblik tal van kopieën bekend zijn; doch wij moeten niet vergeten, dat deze plaats steeds veel belangrijker is geweest dan de Friesche steden, dat de gebiedende houding, welke zij aannam tegenover de Ommelanden, haar aanleiding moest geven om hare bijzondere wetten zoo nauwkeurig mogelijk vast te stellen en zoo zorgvuldig mogelijk voor den duur der tijden te bewaren, terwijl zij langer dan hare Friesche zusters hare betrekkelijke onafhankelijkheid behield.

Al zijn nu de overblijfselen van de oude stedelijke wetgeving in Friesland slechts weinig in getal, toch leeren zij ons genoegzaam een zekeren ontwikkelingsgang in het stadrecht kennen, en wel een merkwaardigen om de volgende redenen: ten eerste wijl men hier geene wetgeving onder toezicht en met medewerking van den souverein kende, maar eene republikeinsche staatsregeling had, onder welke elke stad volledig

autonoom op haar gebied was, en ten tweede wijl het Friesche volk, afkeerig van allen vreemden invloed, van anderen niets vrijwillig overnam en zich tegen vijandelijken drang met de meeste volharding niet ongelukkig verdedigde. Wel namen evenwel de Friesche steden bij haren wetgevenden arbeid veel van elkander over, tal van belangrijke bepalingen komen in de verschillende wetboeken tot in kleinigheden met elkander overeen, en ik wil, door in deze uitgave hierop bijzonder de aandacht te vestigen, trachten aan te toonen hoe één geest het geheele Friesche stadrecht bezielt, en dat wij de verschillende wetboeken moeten beschouwen als behoorende tot ééne familie van rechtsbronnen, welke om de bovengemelde redenen een eigenaardige plaats inneemt onder de overige groepen der Middeleeuwsche stadrechten.

De thans nog overgebleven stedelijke rechtsbronnen behooren meerendeels thuis in de 15de eeuw. Van diegene, welker ouderdom wij met zekerheid kennen, vermeld ik in de eerste plaats den Franeker Buurbrief, die van 25 Juli 1417 dateert, later treffen wij het Bolswarder Stadboek aan, dat in 1455 werd gecodificeerd, Sneek zien wij het voorbeeld der zusterstad volgen in April 1456, terwijl Bolsward in 1479 haar wetboek verbeterde en uitbreidde. In welke jaren de Staversche en Leeuwarder stadrechten ontstonden is niet met voldoende nauwkeurigheid vast te stellen. De rechtsbronnen van eerstgenoemde stad kwamen, gelijk gezegd, tot ons in eene verzameling fragmenten, waaronder bepalingen van zeer vroegen datum; sommige vinden wij zelfs terug in de oude Privilegiebrieven van Floris V, andere daarentegen moeten in hare tegenwoordige redactie eerst in de 15de eeuw zijn ontstaan.

De thans mede te deelen bewerking van Leeuwarden's stadrecht dagteekent uit de 16de eeuw; voor waarschijnlijk houd ik het evenwel, dat vele der hierin opgenomen bepalingen reeds veel vroeger kracht van wet hebben gehad.

Doch laat ik overgaan tot eene beknopte beschrijving der handschriften, waarin ons de stedelijke rechtsverzamelingen zijn bewaard.

Den Buurbrief van 1417 vinden wij in afschrift in het zoogenaamde *Privilegieboek van Franeker* (fol. 3 v.), een werk op klein-folio papier, dat in het archief dier stad wordt bewaard. De kopiïst Th. Delphus, in de eerste helft der 16de eeuw

stedelijk secretaris, teekent aan, dat de origineele oorkonde van 7 uithangende zegels was voorzien.

Schwartzenberg gaf den brief uit in het *Charterboek van Vriesland* Dl. I (Leeuw. 1768), p. 394; later werd hij herdrukt door v. Richthofen in de *Friesische Rechtsquellen* (Berlin 1840), p. 479. Ik volg de oorspronkelijke lezing van het *Privilegieboek*, terwijl de wijzigingen, door de beide genoemde uitgevers in den tekst gebracht, door mij aan den voet der pagina worden vermeld.

In chronologische volgorde komen wij nu aan het eerste stadrecht van Bolsward, dat door Schwartzenberg in het *Charterboek* Dl. I pp. 553—564 is afgedrukt, blijkens eene nadere aanteekening naar een handschrift, dat zich toen ter tijd in de secretarie te Bolsward bevond.

Een ander MS. van dezen codex vond ik in een boekdeel in 4°. *Lib. I Copiarum Frisicarum* (foll. 54—74), dat verschillende kopieën bevat van den historieschrijver Simon Abbes Gabbema; onder den titel treffen wij het jaartal 1659 aan. Met andere papieren bleef dit handschrift na Gabbema's dood in 1688 onder bewaring van zijne zuster, die in 1712 de zorg voor de letterkundige nalatenschap van haren broeder opdroeg aan de voogden van het Old-Burgerweeshuis te Leeuwarden; in 1854 eindelijk werd de verzameling ter bewaring gegeven aan het Friesch Genootschap.

In deze uitgave volg ik in hoofdzaak den door Schwartzenberg afgedrukten tekst [1]), in noten vestig ik de aandacht op de kleine verschilpunten met het HS. Gabbema (G.).

Van het Sneeker Stadboek zijn thans eveneens twee handschriften bekend. Het eene, dat niet geheel volledig is, komt voor op pp. 209—259 van een op papier geschreven verzameling van oude Friesche wetten, welke in 1464 vervaardigd werd.

De geschiedenis van dit MS., dat onder den naam van *Jus municipale Frisonum* bekend is, wordt door den tegen-

---

1) Ook waar Schwartzenberg bij het MS. hier en daar enkele woorden tusschen ( ) inlascht, heb ik dat zoo laten staan, daar mij het MS., naar hetwelk hij kopieerde, niet in handen is gekomen. Overigens kan ik verzekeren, dat over het geheel zijne conjecturen bevestigd worden door Gabbema's kopie van het Stadboek.

woordigen eigenaar v. Richthofen in zijne *Untersuchungen über die Friesische Rechtsgeschichte*, Dl. I (Berlin 1880), pp. 25 en 26 uitvoerig beschreven. Eens behoorde het aan Gabbema, uit wiens nagelaten papieren Schwartzenberg het in 1768 voor zijn *Charterboek* kopieerde. Petrus Wierdsma kocht het in 1798 uit de nalatenschap van Adr. Heringa, v. Richthofen eindelijk kreeg het na den dood van Wierdsma's zoon door koop in zijn bezit [1]).

Het andere MS., dat het geheele stadboek bevat, vond ik in het archief te Sneek; het is op papier in folio formaat met staande letter geschreven, en gebonden in een stevigen perkamenten band. Vooraf gaat een index, die 10 foll. inneemt; op 58½ foll. vinden wij verder het stadboek, terwijl daarna met eene andere hand de merkwaardige eedsformulieren zijn geschreven, welke ik in deze uitgave op het stadboek laat volgen.

Het HS., dat tusschen 1660 en 1664 moet zijn gekopieerd [2]), kwam in 1819 op den catalogus der boekerij van Mr. J. F. M. Herbell voor en werd toen door het Rijk aangekocht; in 1851 eindelijk ging het door ruil in het bezit van de gemeente Sneek over.

Daar de tekst van het eerst besproken MS. veel zuiverder is dan die van het latere, waarin tallooze schrijffouten voorkomen, neem ik bij deze uitgave den reeds in het *Charterboek* Dl. I pp. 565—589 afgedrukten tekst tot grondslag en vermeld in noten enkele werkelijke afwijkingen van het Sneeker exemplaar (HS. S.); de vele schrijffouten ga ik met stilzwijgen voorbij.

Na het Sneeker Stadboek laat ik de nieuwe Bolswarder

---

1) Eekhoff beschrijft in zijn catalogus der letterkundige nalatenschap van Petrus Wierdsma dit MS. (p. 7) aldus:

„*Jus municipale Frisonum.* Verzameling van oude Friesche wetten, welke van 1276 tot omstreeks 1480 in Oostergoo en Westergoo van kracht waren. In klein folio, groot 259 met gekleurde initialen beschrevene en 100 onbeschreven bladen papiers, gebonden in heel leer. Het bevat 25 stukken volgens den daar vóór geschreven Inhoud van P. Wierdsma, die er bijgevoegd heeft, dat deze Codex in 't algemeen zeer wel overeenkomt met de gedrukte Oude Friesche Wetten, door hem uitgegeven. In dezen band is echter meer; ook vele stukken in het Charterboek gedrukt. Op sommige plaatsen zijn varianten en bijvoegsels van de hand van den Historieschrijver S. A. Gabbema, benevens eene aanteekening van Jhr. Hettema er voor."

Zie ook A. de Jager, *Taalkundig Magazijn* Dl. II. (Rotterdam 1837) p. 240.

2) Mr. W. W. Buma vergiste zich, toen hij, blijkens het 38ste Verslag van het Friesch Genootschap (1865—1866) p. 138, dit HS. voor het origineel hield.

codificatie van 1479 volgen, welke blijkens verschillende plaatsen den invloed der wetgeving in de zusterstad heeft ondervonden.

Het eenige MS., dat tot nu toe hiervan bekend is en thans aan het Friesch Genootschap in eigendom behoort, is een 4° boekdeel, bevattende 24 folia perkament, waarvan alleen het laatste, hoewel gelinieerd, niet beschreven is. De artikelen zijn met oud-Duitsche letter zeer fraai afgeschreven, de initialen beurtelings rood en blauw gekleurd, terwijl de aanhef en de titels, welke men hier en daar boven de voorschriften heeft geplaatst, geheel met rooden inkt zijn geschreven. Het werk is gebonden in een stevigen lederen band, waarop zoowel aan de voor- als aan de achterzijde het Bolswarder stadszegel in goud is afgedrukt, hetgeen mij doet vermoeden, dat wij hier het officieele origineel voor ons hebben.

Tot zoover de stadboeken, die in hun geheel tot ons zijn gekomen, en van welke wij den juisten tijd van samenstelling kennen.

Verder bevindt zich in het archief te Staveren, ofschoon niet voorkomende op het daarvan gemaakte register, een papieren MS. in folio, dat op de eerste bladzijden, hoewel niet in doorloopende reeks, een aantal oude stedelijke bepalingen bevat.

Na de eerste 24 folia, die niet eens allen zijn volgeschreven, volgt een aantal oorkonden van verschillenden aard, als: een verdrag tusschen de H. Geestvoogden en Heer Oltgher, handelende over prebenden; eene verordening op het vergaderen van het stedelijk bestuur, van 4 Januari 1588; eene oorkonde, waarbij iemand tot burger wordt aangenomen, van 12 Mei 1546; een aantal bepalingen over de Raadsbestelling enz., van 12 Dec. 1581; eene schenking van privilegiën aan het St. Maria Magdalena vrouwenklooster, van 1 Nov. 1466; eenige bepalingen omtrent aardwerken etc., van 17 Febr. 1589; een consentbrief bij den verkoop eener hofstede, 1 en 6 Juli 1528; daarop volgt op fol. 33 — fol. 45 eene Staversche bewerking der oude Amsterdamsche en Vlaamsche zeerechten. Eindelijk vinden wij nog een brief aan de „sustren binnen Staueren", van 1435; een consentbrief van 31 Dec. 1468; eene Raadsbestelling van $\frac{31 \text{ Maart}}{10 \text{ April}}$ 1637 en eene Instructie of Reglement voor de Burgemeesters van 17 Sept. 1635, gewijzigd 30 Jan. 1639 en bevestigd 20 Jan. 1640.

Alles is met dezelfde hand geschreven met duidelijke staande letter, het zoogenaamde kanselarijschrift van het midden der 17de eeuw, tot welken tijd wij deze verzameling dan ook terugbrengen.

Het stadboek vormt geen doorloopend geheel; de meeste artikelen hebben het woordje *Voort* tot aanhef, artt. 32—61 daarentegen beginnen met *Item* en zijn blijkbaar gezamenlijk aan een andere redactie van het stadrecht ontleend; sommige bepalingen komen dan ook, ofschoon eenigszins gewijzigd, in beide groepen voor. Verder vinden wij tusschen art. 145 en art. 146 behalve een paar merkwaardige strafrechtelijke overeenkomsten een lijst van de renten, welke de stad te innen had. Ook zijn op verschillende plaatsen in het MS. folia geheel of ten deele onbeschreven gelaten.

De bepalingen van het stadrecht zijn van zeer verschillenden ouderdom; sommige, als de artt. 30, 62, 63, 65, 66, 68, 71, 72, 75, 77, 78. 79 en 97 voeren ons zelfs terug tot het laatst van de 13de eeuw; wij vinden ze woordelijk terug in de privilegiebrieven door Floris V in 1292 aan de stad geschonken; ook het woord *Herentolne* in art. 96 doet ons denken aan den tijd, toen de Hollandsche graven hun invloed in Staveren deden gelden, welke heerschappij in 1424 voor goed eindigde. Aan den anderen kant lezen wij in art. 106 van *postulaten*, eene muntsoort, die eerst na 1426 vervaardigd werd; den oorsprong van deze en een aantal andere bepalingen moeten wij dus waarschijnlijk stellen in de 15de eeuw.

Wij komen nu ten slotte aan het Leeuwarder stadrecht, verdeeld in 9 katernen en vervat in een boekwerk op kleinfolio papier. De bewerking dagteekent uit de 16de eeuw, zooals blijkt uit sommige bepalingen, waarin Keizer Karel V wordt genoemd.

Evenwel is het vóór 1537 vervaardigd, hetwelk bewezen wordt door de excerpten, welke de secretaris Willem Folkertz., die in genoemd jaar overleed, ten behoeve van de Burgemeesters op de schutbladen der katernen schreef, en ik zou het voor niet onwaarschijnlijk houden, dat het Edict van 7 Oct. 1531, volgens hetwelk de stedelijke costumen zouden worden te boek gesteld, aanleiding heeft gegeven tot het verzamelen der hier besproken bepalingen.

De artikelen zelve zijn waarschijnlijk van hoogeren ouderdom,

sommige dezer komen tot in bijzonderheden overeen met de rechtsregelen, die wij in de andere wetboeken aantreffen, andere zijn blijkbaar naar de tijdsomstandigheden eenigszins gewijzigd.

Behalve de overblijfselen van het oude stadrecht, die met staande hand vrij duidelijk zijn geschreven, bevat het boekwerk nog twee afzonderlijke ordonnanties over de vleeschhouwers en de bontwerkers en eenige keuren op de zindelijkheid der straten, tegen het beschadigen der vestingwerken en het laten weiden van beesten enz., alle met andere hand; ten slotte volgt nog een „Chronicum offt tietregister van Joannis Sleidani historiën."

De meeste bepalingen van het stadrecht vinden wij met een kleine wijziging in de spelling en hier en daar met eenige verbetering terug in het zoogenaamde *Politieboek der stad Leeuwarden*, een foliowerk uit 4 deelen bestaande, waarvan de 3 eersten in zware lederen banden gebonden zijn. Hier komen zij voor, deels tot grootere verzamelingen vereenigd, deels verspreid in latere afzonderlijke ordonnanties over brandweer, bakkers, wijn- en biertappers en vleeschhouwers [1]).

Een enkele belangrijke variant haal ik hieruit aan met de verkorting P. B. [2]).

Thans nog een woord over de wijze van uitgave.

Zooveel mogelijk volg ik natuurlijk de handschriften; slechts waar het zeer duidelijk is, dat deze een schrijffout bevatten, heb ik die verbeterd, en waar ik hier of daar een woord meende te moeten inlasschen, geef ik dit steeds met [ ] aan,

---

1) P. B. I. foll. 225 v.—243 v., P. B. II. foll. 363—369 v., foll. 437—438, verg. verzameling *Ordonnantien en Policien der stad Leeuwarden* uit de 16de eeuw (in het Leeuwarder archief) foll. 4 en 5. De Brandordonnantie van 23 Jan. 1545 vindt men P. B. I. foll. 269—275, zie ook foll. 282—290 v.; die over de wijnen van 29 Maart 1540, P. B. I. foll. 109 v.—110, zie ook fol. 224; over het bier, P. B. I. foll. 110 v.—113 v., zie ook fol. 224 v.; over de bakkers, P. B. I. foll. 97 v.—109, ord. van 29 Jan. 1552; over de vleeschhouwers P. B. I. foll. 292—296, verder Keurboek 1592, (ingebonden bij de bovengenoemde verzameling keuren uit de 16de eeuw) foll. 9—13, 22—27, 79—82, eene ordonnantie, welke gepubliceerd is 2 Jan. 1562, 1563, 3 Jan. 1564 en 30 Dec. 1564; over de vischmarkt eindelijk raadplege men het keurboek van 1592 foll. 16—20, 29—39, 82—89, volgens welke tegelijk met ordonnanties op de vleeschhouwers ook op dat punt reglementen werden gepubliceerd.

2) Voor nadere bijzonderheden van de handschriften verwijs ik kortheidshalve naar Hoofdstuk I van mijn proefschrift, waar sommige punten eenigszins uitvoeriger zijn behandeld.

ook deed ik dit slechts zelden, wanneer mij niet door vergelijking met andere overeenkomstige plaatsen de wenschelijkheid daarvan gebleken was. Waar verder in de handschriften of in de vorige uitgaven de artikelen niet genummerd waren, heb ik deze tot meerder gemak bij aanhaling van volgnummers voorzien, terwijl ik in het belang der duidelijkheid bij de interpunctie en de plaatsing der hoofdletters de thans daaromtrent geldende regelen volg.

Eindelijk meende ik nog ter verkrijging van een overzicht over het geheele Friesche stadrecht, ook om met één oogopslag te laten zien, hoe een groot aantal rechtsregelen tot zelfs in de redactie met elkander overeenstemmen, bij ieder artikel die bepalingen te moeten aanhalen, welke daarmede overeenkomen of daartoe in zeer nauwe betrekking staan.

Als punt van uitgang neem ik hiervoor de Bolswarder en Sneeker rechtsbronnen (in de aanhalingen verkort in B. 1455, B. 1479 en S.), die het volledigst en meest ontwikkeld zijn, vervolgens vergelijk ik de artikelen met het minder ontwikkelde Franeker recht, dat tot ons is gekomen in het Marktrecht van 1402 [1]) (Fr. M.), den Buurbrief van 1417 [2]) (Fr. B.) en het Schutterijstatuut van 1462 [3]) (Fr. S.), daarna met het fragmentarische Staversche stadrecht en de Privilegiën dier stad van 1292 [4]) (St. en St. Pr.), en ten slotte met het Leeuwarder stadrecht (L.), de jongste onzer bronnen, terwijl ik ook een enkele keer het Leeuwarder Marktrecht [5]) (L. M.) heb vermeld.

Tot zoover het eigenlijke Friesland.

Behalve van deze steden bleven ons nog statuten bewaard van Appingadam en Emden, plaatsen, welke wij in ruimeren zin ook tot de oud-Friesche steden kunnen rekenen.

De eerstgenoemde (in de aanhalingen A.) geeft ons in haren Latijnschen Buurbrief een beeld van het stadrecht omtrent 1327 [6]), een type, dat in vele opzichten met het Franeker recht van de 15de eeuw overeenkomst vertoont.

---

1) *Ch.* I. p. 334. *Fr. Rechtsqu.* p. 478.
2) *Ch.* I. p. 394. *Fr. Rechtsqu.* p. 479.
3) *Ch.* I. p. 603. *Fr. Rechtsqu.* p. 557.
4) *Ch.* I. p. 126.
5) *Ch.* I. p. 547 naar eene zeer slordige kopie van Gabbema. Het origineel, dat geene dagteekening draagt, bevindt zich in het Leeuwarder archief; Schwartzenberg meent dat het omstreeks 1453 moet zijn opgesteld.
6) *Fr. Rechtsqu.* p. 295.

Geheel anders was het met de stad Emden; dáár oefenden in de 15de eeuw de Hoofdelingen een zoo groote macht uit, dat men haar niet langer onder de republikeinsche steden kan rangschikken. Zelfs droeg in 1454 Ulrik van Greetsiehl uit de familie der Cirksena's zijn gebied, waartoe ook onze plaats behoorde, in leen aan den Duitschen keizer Frederik III op, die hem daarna tot Graaf van Oost-Friesland verhief [1]).

Van volledige autonomie was hier dus geen sprake meer.

Twee keuren zijn ons uit Emden overgebleven; de eene van 10 April 1418 [2]) bevat alleen bepalingen over den handel (E. 1418), de andere, in 1465 [3]) door graaf Ulrik aan zijne burgers gegeven (E. 1465), doet ons ook artikelen over andere onderwerpen kennen.

Ook Groningen, dat hoewel op de Friesche grenzen gelegen, in geenen deele onder de Friesche steden mag worden gerangschikt, nam ik in het schema mijner vergelijkingen op, en dit wel voornamelijk om ook gelegenheid te geven tot eene vergelijking van het karakter der Friesche stadrechten met dat van de over het algemeen veel meer ontwikkelde Nedersaksische stadboeken. Het zeer uitvoerige stadrecht van Groningen (Gr. B. I—IX), dat in 1425 verbeterd en uitgebreid werd, vindt men, in 9 boeken verdeeld, in Dl. V van de werken van het Genootschap *Pro excolendo jure patrio.*

Aan het einde van mijne inleiding gekomen, kwijt ik mij ten slotte van een aangenamen plicht, door een woord van hartelijken dank te richten tot allen, wier voorlichting door mij bij dezen arbeid zoozeer werd gewaardeerd, tot hen, die mij nimmer lieten wachten, wanneer zij mij met hunne kennis en hulp ter zijde konden staan, en ook aan de gemeentebesturen, tot wie ik mij nooit te vergeefs gewend heb, wanneer zij mij op eenige wijze van dienst konden zijn.

---

1) Dr. E. Friedlaender, *Ostfriesisches Urkundenbuch.* Dl. I. (Emden 1878). nº. 677. p. 590.

2) *Ostfr. Urk.* Dl. I nº. 257. p. 216.

3) *Ostfr. Urk.* Dl. I nº. 831. p. 718.

INHOUD.

	Blz.
Franeker Buurbrief. *1417.*	1
Stadboek van Bolsward. *1455.*	9
Stadboek van Sneek. *1456.*	45
Stadboek van Bolsward. *1479*	141
Stadrecht van Staveren	181
Stadrecht van Leeuwarden.	215

FRANEKER BUURBRIEF.

25 Juli 1417.

FRANEKER BUURBRIEF.

25 Juli 1417.

In den name Godis, Amen.

Dyt sent da punten, der Fronekera buren eneghet habbet, to halden in dat ewelick, vm netticheyt dera buren ende dera caepluidena *a*) ende all weyferdegha liodum, der dat Keyserriocht to Fronekeradele oerlof ende consent by fulla rede habbet to jaen.

I

Dyt is da aerste punt, dat hia mogen setta in da buren elkis jeris thre Redesmanne, bi rede des Personen to Fronekera ende SICKANS SIARDA ende zyne eftercomende to Syarda, der swerren scellet on da Helghum, da buren to byriochtene ende to redene in punten, der alhyr ney screuen sent.

Int aerste, dat hia moghen ende scellat den heerwey, aesteraen to Lollinghum, suderan to Medum, ende westeran to Herbaynghum, noerdan to Donynghum, biriuchta ende helen, hwam hia daerin schérigat binna buren; ende maket hi dat naet by da dey, der do *b*) Redesliode daerto settet, hia hem to scriwena by twam ponden ende to bythingena by sexen, ende selff uet to pendena *c*), ende den vetbuer des to lika, de daerin

---

a) RICHTHOFEN: caepliudena. Ook leest deze in plaats van „Redesluide" of „Redesluyde" steeds: „Redesliude" en „Redeslyude." — *b*) R.: de. — *c*) SCHWARTZENBERG: net to pondena.

scheriget werd, ende bi der breka forscreuen; ende maket hy dat naet, da Redesliude hem to vrthingene in des Keysers riochte, ende dat Keysersriocht hem naet vet der teule to letene, eer da wey maket is, ende de Redesluide hor breke habbet forsz., ende twa punt for de tinghpenninge. [1])

2

Item, de lettera punt is dat de Redesluide mogen riochten vr den burman tojenis den fremede caepman fan buten an, vr dey ende vr nacht, by threm otmelen *a*) enen ende; ende dat to scheden bi eene ethe, to nymen ieff to jane, het ne se sake dat de caepman habbe enen redesman, der Redesman is *b*), jeff twe trouwe buren bynna Fronekera, dar him helpe, so schellat de Redesluide hem zyn guedt to der hand penda jef da buerman enen redeliken dey jaen by der schuld, ende dat by des caepmans rede. Ende al dulk riocht forsz. den buerman to hebben jenis den caepman, den caepman, der fan buten is, soe waneer hi naet lya mey jenis den caepman. [2])

3

Item, de thredda punt, jeft enig vetbuer jenighe spreke jeft seghen had vp den fremeden caepman, so mey da vetbuer den copman bykommeran met twam punden, vp alsullik riucht, alzo to farra screwan is, vetseyt thrim daghem to farra Sinte Bartholomeus ende thrim daghen efter, so sal to Fronekera wesset *c*) fry *d*) jeermarket, alla caepliodem fan alla spreken onbikommeret fan alla liodem. [3])

4

Item, de fiarde punt is dat de Redesliode moghen riuchten

---

1) Fr. S. art. 8. — B. 1455. artt. 2, 4, 41. — B. 1479. artt. 2, 47. — S. artt. 1, 5, 200. — St. artt. 7, 32. Pr. art. 25. — L. artt. 1, 40. — A. art. 30. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. art. 39.

2) B. 1455. art. 38. — B. 1479. art. 44. — S. art. 59. — L. art. 157.

3) B. 1455. artt. 23, 54. — B. 1479. artt. 27, 63. — S. artt. 66, 171. — L. art. 163.

---

a) R.: etmelen. — *b*) R. verwijdert, m. i. verkeerdelijk, de woorden „der Redesman is." *c*) R.: wessen. — *d*) R. verkeerdelijk „fyf."

5

vr obenen *a*) ende thera ende elkis punten, der nette sin tojenis den brant, by achte punden to byfellene. [4])

5

Item, da vyfte punt is, so wa oderem slacht met der fest jeft sine cleden torenth by irsten mode jeft mit biara bistherd, de vrberd fan elkerliken een punt tojenis da Redesluide ende alsoe fula als forsz. is tojenis den ige. [5])

6

Item, da sexta punt, hwaso da oderim een mes totioght *b*) jefte scot, jeft ellis scharp wepen, de vrberth twa punt tojenis de Redesluide ende also fula jenis den ige. [6])

7

Item, de sauwende punt is, hwaso oderem ene bloedresene deth sunder wepen by irsten mode, de vrberd een punt tojenis de Redesluide ende alzo fula jenis den ige; ende deth hi dat myt ene messe jeft elkis wepen, daer frese fan bischeen mochte, so vrberth hy jenis de Redesluide tolif graten ende jenis den ige also fula. [7])

8

Item, de achtende punt is, al saka der scheed, der een buer det, de Redesluide dat to biriuchtene by alsulker breke als dat hageste Keyserriocht byriocht to Froneker, vetseyt dessa sake, der hier efter screuen staet; dat is manslachte, tuiftha *c*), froan to vrcreften ende mordbrant, foten jef handen of to snyden, jeff aghen vet to brecken ende *d*) breynvnda; desse forsz. sake sal dat Keysersriocht to Froneker biriuchten. [8])

---

4) Fr. S. artt. 8, 11. — B 1455. artt. 99, 102, 103. — B. 1479. artt. 114, 117, 118. — S. artt. 205, 212, 213, 214, 215, 216. — L. artt. 17, 33, 34, 35.

5) B. 1479. art. 88. — S. art. 105. — St. artt. 72, 100. Pr. art. 11. — Gr. B. III. artt. 11, 20.

6) B. 1455. art. 77. — B. 1479. art. 89. — S. art. 101. — St. art. 67. — E. 1465. art. 3. — Gr. B. III. art. 15.

7) B. 1455. artt. 69, 74. — B. 1479. artt. 79, 84. — S. artt. 118, 127. — St. art. 74. — A. art. 19. — E. 1465. art. 2. — Gr. B. III. art. 40.

8) A. art. 9.

---

a) R.: ovenen. — *b*) SCHW.: to troght. R.: to treght. — *c*) R.: tiuftha. — *d*) Ontbreekt bij SCHW. en R.

9

Item, de nyogende punt is, so hwa enige spreke jenis enen burman had, dy in da Redesluiden to spreckene, ende de Redesluide hem enen ende to helpena byna thrim wiken, ende to riuchtene tuisscha der igna tale, ende dat to riochten by achteen ethen; ende hwam so dunkt, dat hem vnriocht schie fan da Redesluyden, dy mey sine laeckinge *a*) habben to Froneker vp dat reedhues met twam punden; ende hot doma de Redesluide doet ende vnlacket *b*) blift, de Redesluide aldeer to dagen to setten, cort jeft lang, by grete der scult to bytaliane. [9])

10

Item, de thiande punt is, iefter enich vetbuer fiocht tojenis dyne buer binna buirem ende him misdeth, da Redesluide met tofolst der burenna dat to sona to dirwana *c*) ende burgha to nymena ende de secka to endena, vetseyt de jene der aynerwet syn ende wonhafticht binnen Dele, der rike is fan XX pundemeten landes, den schalma biclaghia to Froneker an dat Keysersriocht. [10])

11

Item, de alfte punt is, so weer so twer igen fiochtet jeft fochten habbet fan da buerlioden, de Redismanne daer bi tuischa enen ferda to lidzian, ende whaso fiocht vr dine ferda, de vrberd aechte pund tojenis da Redisman, alzo ofte als hie fiocht vr den ferde, den de Redisluide lidzet. [11])

12

Item, de tolifte punt is, dat de Redesluide mogen setten

---

9) Fr. M. art. 2. — B. 1455. art. 18. — B. 1479. artt. 12, 20. — S. artt. 26, 28, 32. — St. Pr. art. 21. — Gr. B. I. artt. 12, 18, 29.

10) Fr. M. art. 4. — B. 1455. artt. 75, 79. — B. 1479. artt. 85, 93. — S. artt. 114, 130. — Gr. B. IV. art. 19.

11) B. 1455. art. 78. — B. 1479. art. 90. — S. art. 116. — St. art. 63. Pr. art. 8. — Gr. B. V. artt. 5, 11.

---

a) SCHW.: laetkinge. — *b*) SCHW.: vnlatket. — *c*) R.: driwana.

biar ende braed, win ende medde ney tyt, achte werue in da jere, bi pinen fan achte punden to der Redesluyde behoeff. [12])

13

Item, de tredtiandeste punt is, dat de Redesluiden mogen vrbiaden dobbelspil. De daer dobbelt vr dat bot der Redesluidena, de vrberdt enen schilt. Item, der dat dobbelspel innehald, also fula, ende dat to der Redisluidene bihofte, vetseyt thri dagen in den Festelauent ende thri dagen in da jeermarket, ende ellis alle bouerye, der de Redesluiden vrbiadet, bi liker pine. [13])

14

Item, de fiarthendeste punt is, ist saeke dat twer man scheldet ende spreckat mannickanderen innaer sin eere, de vrberth aeder twee punt. Is sake datter *a*) twer burmanne herd, ist man ende wyf, de man twa punt ende dat wyf een punt, des voirsz. breke to der Redesluide bihofte. Ende scheldet der twa wyf, dattet buren aenheren, da sullen dreggen de stenen vm den hals aling der bueren. [14])

15

Item, de vyftiendeste punt is, dat de Redesluide mogen biriuchten alle saeken to der netticheyt der buren, hor se screuen sin, vetseyt der forsz. punten, der vtenomet sint to des hageste Riochtes *b*) bihoef tho Fronekera, dat se moghe den boer biscriwen ende bithingia ende vetpenden, ende den vetbuer biscriuen ende bethingia ende vrthingia to Froneker in dat Keysersriocht, by breke als forsz. is.

16

Item, de sexteendeste punt is, dat dit forsz. bureriucht

---

12) L. artt. 99, 104. — A. art. 8.

13) B. 1455. art. 87. — B. 1479. art. 102. — S. art. 155. — L. art. 172. — E. 1465. art. 10. — Gr. B. VIII. artt. 1, 4.

14) B. 1455. art. 96. — B. 1479. art. 111. — S. art. 106. — St. art. 88. — E. 1465. art. 6. — Gr. B. III. artt. 3, 4, 5.

---

a) R.: dattet. — *b*) SCHW.: des hageste Riochteren. R.: der hageste riochteren.

scal gaen westeraen to Witzenser therpe ende aesteraen to Clotesfoeten, nordaen vp den Blomen, sueran to Krukesmerres; ende desse forsz. punten sal riuchten SICKA SIARDA ende zyne eftercomende to Siarde met den thren Redesmannen; vnde de breke, der daerfan falt, to delen halff ende halff. [16])

In ene festicheyt desses breuis ende desser forscrewena punten ende dat mene Deelisriocht a Froneker hier to gheuen habbet consent ende hebbet dyt breef bisigelat met da mena delissighele, ende in ene marre festicheyt soe habben wy JARICH A KEE, Gretman to der tyt, TZIALINGH RODMERSMA, TZIALINGH THIADZA, BRIOCHTIK A HEDERIM, TAKA WITZENSE, SICKA SIARDA, FERDRIK SIBADA ende GHELTET ELGERSMA, do to der tyt sworne Riuchteren, dit breef mede bisigelat met vse sigelen. Gheuen in dat jeer onses Herans dusent fiorhondert ende santhiene vp Sinte Jacobsdey des Apostels.

---

16) Fr. M. art. 1. — B. 1455. art. 42. — B. 1479. art. 48. — S. art. 242. — St. Pr. art. 28.

STADBOEK VAN BOLSWARD.

1455.

In den name des Vaders ende des Soens ende des Heylighen Gheestes, Amen.

Dit sint die punten ende articulen des rechtes in der stadt Boelswaert, ghemaect by raede ende consente des Eerbaren Vaders JOHANNIS BRUGMAN, ende der Priesteren, der Schepenen, ende der Raedsluyden, ende by consente der Sesendedartich, ende der gemene Meente *a*) van Boelswaert, int jaer ons Heren MCCCCLV.

1455

Capittel II. *b*)

Int eerst, die Priesters, ende dye vier Schepenen, ende dye twee Raedsluyden, dye vuyt den Rechten gaen, sullen met melcanderen kiesen die vier nye Schepenen ende die twe Raedsluyden, ende sonder malcanderen moeten sy nyet kyesen. [2])

Capittel III.

Item, die Schepenen ende Raedsluyden sullen elkers half jaers verwandelen ende vuyt horen rechte ende ambocht gaen, ende voer dye twee Schepenen ende twe Raedsluyden salmen andere kyesen. [3])

Capittel IIII.

Soe wye Schepenen off Raedsluyden ghecoren wert, als voorscreuen is, die zall daer twie jaer inblyuen, ten waer saeke dat hy datt verboerde, off offset worde nae den rechte. [4])

---

2) B. 1479. art. 2. — S. art. 1. — Fr. B. art. 1. — St. Pr. art. 25. — A. art. 30. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. art. 39.

3) B. 1479. art. 2. — S. art. 3.

4) B. 1479. art. 2. — S. art. 5. — Fr. B. art. 1. — Gr. B. I. art. 8.

---

a) MS. Gabbema: Gemeente. — *b*) G. Opschrift van het artikel: *De electione magistratuum et consulum.*

Capittel V.

Die Schepenen ende Raedsluyden sal men lesen *a*) ende kundighen ouer dye kerke, des Soendaeghes voer Sinte Simon ende Judasdach, ende des eersten werkesdaeghes na Sinte Simon ende Judasdach sullen sy te Rechten sweren. [5])

Capittel VI. *b*)

Item, int Rechte sal wesen ghien vader ende kint te gader, ghien twee broeders, ghien twee susterlinghen, noch twie swaghers, dye twee susters hebben, noch ghien man, hy en sy vier ende twintich jaer oldt. [6])

Capittel VII. *c*)

Waert sake datter yemant quam voer Recht van syn selfs weghen, off voerspraicke van ander luyden wegen, ende hy hebbe in den Rechte sitten vader ofte kint, oom offte susterlingh, broer ofte susterman, off swager, die twie susteren hebben, off enighe sibdeel hier te bennen, soe zall die rechter, dye soe sib is, tot der saeken swygen, ende recht noch sententie *d*) daerouer wysen. [7])

Capittel VIII. *e*)

Item, daer moet gheen man Schepen worden, hy en zy volgeboren, een echte kyndt, ende hebbe selve een eyghen huys binnen onsser stadt, ende hy sye daertoe ryck hondert schilden oldes gheldt; meer een onechte kyndt mach Raedtsman wesen, ist saeke dat men hem daertoe kiest. [8])

Capittel IX. *f*)

Oec zoe moet ghien man Schepen off Raedtsman hem

---

5) B. 1479. art. 3. — S. art. 4. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. art. 39.
6) B. 1479. art. 4. — S. art. 6. — Gr. B. I. art. 6.
7) B. 1479. art. 5. — S. art. 7. — St. art. 51. — Gr. B. I. art. 15.
8) B. 1479. art. 6. — S. art. 8. — St. artt. 2, 3, 32. — Gr. B. I. artt. 6, 7.

---

a) G.: kiesen. — *b*) G.: *Qui erunt judices.* — *c*) G.: *Sibdeel in Recht.* — *d*) G. leest: sind (?). — *e*) G.: *Onecht geboren.* — *f*) G.: *De absentia judicum.*

seluen weder kiesen by dye pene van eenre merck, ende ghien Scepen moet langer van huys blyuen dan enen maent, by den seluer pene, ten sy dat hy vuytblyue by oerloff ende consent des gemene Rechtes. [9])

Capittel X. *a*)

Die Schepenen ende Raedsluyden en moeten niet lichten off quytschelden by hoeren eede, die zy gesworen hebbe, enighe braeke, daer dit bueck van seyt, het sie van broken, fellinge off van fechtlicke saecken, daer sy hoer broke off nemen zullen, ten sy by raede ende onderscheyde des ghemene Rechtes ende Radis. [10])

Capittel XI. *b*)

Item, die Schepenen sullen in allen weken, alst byteemt off alst orloff is, des Woensdages off op enen anderen dach toe rechte sitten, ende wie dan clagen will op yemant, die salt hem laeten weten mitten Stadtboede, ende hem een half butthien te geuen; ende ist saeke dat hy dan nyet voer Rechte compt ende syn zaeken verandert des vierden rechtdages, soe hefft hy zyn saeken verloren; *semper et continue secundum mores et consuetudines.* [11])

Capittel XII.

Oec sullen die Schepenen tot allen tyden byrechten dye misdaden, wanneer sy geschiet zyn, ende om beuoelen gued, als die dach omgecomen is, ende dye clager voer Rechte clagende compt, ende dat dan vuyt te penden. [12])

Capittel XIII. *c*)

Item, ist saeke dat *d*) dye Schepenen ende Raedsluyden enighe nutte punten begripen ende ordineren by consente des Ses-

---

9) B. 1479. art. 7. — S. art. 9.
10) B. 1479. art. 8. — S. art. 10. — Gr. B. I. art. 32.
11) B. 1479. art. 9. — S. art. 11.
12) B. 1479. art. 14. — S. art. 12. — L. art. 82.

---

a) G.: *De officio eorum.* — *b*) G.: *Dies juditii et pena contumaciae.* — *c*) G.: *Van nye punten te maeken.* — *d*) Uit het MS. G.

endedartich, als om [schot] te vergaderen, off om dyken, dammen, bruggen, wallen, straeten off anders *a*) weghen te maeken, off deser punten ende zaeken gelyk, soe moghen sy fellinghe gheuen ende dye fellinghe vuytrechten *b*) tot alle tyden. [13])

Capittel XIIII. *c*)

Item, zo zullen die Schepenen ghemene bodinghe rechten twiewerf des jaers, ten eersten omtrent drye weken voer Meyedach, ende des gelycke voer Aller Godis Heyligendach, ende op dese twie tyden toe penden, als den Rechte genoeget; meer ouer dye schipmans ende coepmans saecken, dye buten dunen varen, sal men rechten ende penden omtrent drye weken voor Onsse Vrouwe Lichtmissedach. [14])

Capittel XV. *d*)

Waert dat die Schepenen een ordel wysden, ende dat stadtboek anders inhilde, soe sal dat ordeel des boekes voergaen, ende dye sententie der Schepenen sal nyet wesen. [15])

Capittel XVI. *e*)

Die Schepenen moeghen hebben van een ordel, dat dye ghemene Schepenen wysen, twie pondt, van twie Schepenen sententie een pondt, ende van één Schepene sententie een half pondt, ende één Schepen moet niet hogher dan twie pondt wysen, twie Schepenen niet hoegher dan achte pondt, meer dat bouen acht pondt is, daer sullen ouer wysen die ghemene Schepenen. [16])

Capittel XVII.

Waer dat eggen zyn, dye trecken opt stadtbueck, is dye

---

13) B. 1479. art. 15. — S. art. 202.
14) B. 1479. art. 16. — S. art. 15. — A. art. 7.
15) B. 1479. art. 17. — S. art. 20. — St. art. 6.
16) B. 1479. art. 18. — S. artt. 21, 22. — A. artt. 27, 29.

---

a) G.: andere. — *b*) G.: om die fellinge wt te rechten. — *c*) G.: *Quid judicabunt.* — *d*) G.: *De judicio eorum.* — *e*) G.: *Quam summam habebunt pro danda summa.*

schelinghe bouen achte pondt, soe sal, dyet verliest, twie pondt gheuen, ende ist binnen achte ponden, daervan een pondt, meer ist bouen *a*) twie ponden, daervan een half pondt; ende ist dat men aldus opt stadtbueck tughet *b*) off treckt, ende dat stadtboek dat ordel gefft ende verclaert, daer moghen dye Schepenen nyet off hebben, meer dese broeke vorsz. sal ghaen totter stadt behoeff. [17])

Capittel XVIII. *c*)

Als die Schepenen een ordel hebben geuesen, soe mach die gheen syn beraedt hebben, dyet teghengaet, drie daghen na dat ordel, off hyt belaken will off niet, ende is hy dair nyet tegenwoirdich, ende mach dair niet comen, ende is binnen lande, soe mach hy syn beraed hebben thien daghen langhe van den daghe des ordels, ende belaect hyt niet binnen dessen voirsz. tyt, soe salt staen, alst gewesen is. Ende wat beneden twintich schilden is, dat te bylaeken in *d*) die Hoefft-priesters ende Raedsluyden, meer dat bouen twintich schilden is, dat mach men belaken als voirsz. is off in dat ghemene Land; ende daer hy die zaike bylaket, dairin to eynden by rechtis, dair die Schepens by gewesen hebben. [18])

Capittel XIX.

Soe wie onlest doet in den Rechte, off die sonder oerloff sprect, dye verboert een oude Flaemsche, alsoe vaeke als hy dat doet; ende dese braeke niet to lichten, mer rechtevoert te berechten. [19])

Capittel XX. *e*)

Wie dattet treckt te soeckens, ende dat men hem soeket tot zynen huyse, dye verboerdt XX ponden. [20])

---

17) B. 1479. art. 19. — S. art. 23.

18) B. 1479. art. 20. — S. artt. 28, 30, 31. — Fr. B. art. 9. — St. Pr. art. 21. — Gr. B. I. art. 12.

19) B. 1479. art. 21. — S. art. 19. — Gr. B. I. art. 19.

20) B. 1479. art. 22. — S. art. 37.

---

a) G.: binnen. — *b*) SCHWARTZENBERG: tughen. — *c*) G.: *De appellatione.* — *d*) G.: an. — *e*) G.: *De latentibus.*

Capittel XXI. *a*)

Item, wie zyn guedt verbringhet ende vuytsteket, als men hem penden zall, die verboert dat gued, dat vuytgesteken is; ende wie dat guedt onthout ende verhudet, die zall staen voer den schulden, ende achte ponden verboort. [21])

Capittel XXII.

Soe wye vuyt onsse stadt heymelicken varen will ende zyn guedt en wech steket, soe mach die gheen, dye hy schuldich is, hem ende zyn guedt ende zyn helperen opholden totter tyt, dat hy een rechter *b*) crygen mach, sonder brake, ende hy ende zyn hulpers verboeren achte pond; ende ist dat yemant aldulcke luyden gued heymentlik ontholt, eer hy vuyt syn huys off vuyter stadt vaert, die hefft oeck achte ponden verboert. [22])

Capittel XXIII. *c*)

Een burger ende nyémant anders mach een vuytheemden man off landtmant becommeren ende anspreken tot allen tyden om een eed ende nyet hogher; ende vaert *d*) dan die vuytheemden man en wech *e*) bouen dye becomringhe, soe sullen die Schepenen den burger zyn gued toewysen by daegen als voirscreuen is ende *f*) den uytheemden [man] voerdteyschen by daghen en zyn recht doen nae dit stadboek. [23])

Capittel XXIIII. *g*)

Item, in allen erflicken saeken ende penningenschulden *h*), dye bouen twintich schilden synt, moegen alleen orkenscip

---

21) B. 1479. art. 25. — S. art. 63. — L. art. 80.

22) B. 1479. art. 26. — L. art. 81. — E. 1465. art. 21.

23) B. 1479. art. 27. — S. art. 66. — St. art. 30. Pr. art. 27. — L. art. 160. — Gr. B. VI. art. 26.

---

a) G.: *De occultatione bonorum.* — *b*) G.: recht. — *c*) G.: *De arrestatione.* — *d*) SCHW.: waert. — *e*) SCHW.: een wech. — *f*) G.: bij SCHW. verkeerdelijk „es." — *g*) G.: *De attestationibus.* — *h*) G.: pennichsaeken.

voeren dye Priesters, Rechters ende Raedsluyden, oldt ende nye, ende die gemene Sesendedertich; meer in alle andere saeken moeghen orkenschip doen alle, die burgers syn ende die rechte *a*) nyet verboeden en zyn, als sibbevrienden off vianden ende misdadige luyden, ruters ende rovers, meeneders off die in hoerdom sitten, pypers ende ander speelluden of ander eerlose luyden, bande [ende] ferdloese luyden ende dye ghene, dye winnen ende verliesen moghen in der zaeken. [24]) *b*)

Capittel XXV.

Item, wat coop ende voirwirdt geschien buten onssen stad off buten landen, dat salmen rechten by twye ander orkenen, ende nyemant mach orkenschip voeren in deser zaike, hy hebt angesien off anhoert off seluen gehandelt ende daer an geweest. [25])

Capittel XXVI.

Waert saeke dat enich Schepen onrecht tuych ofte lyenghe dede of onrechte brieuen gaue ende daervan verwonnen worde, dye heft verboert thien schilden, ende nyet meer Schepen te werden *c*) noch lyenghe te doen, meer altoes een eerloes man te blyuen; ende desghelyks salt weesen van alle anderen burghers, worden zy verwonnen; en *d*) Schepens hlyenghe tho thien schilden. [26])

Capittel XXVII. *e*)

Een van ons Priesters off een Schepen off een Raedsman mach lyen tot thien schilden, off is dair enich brieff ende segel op, sien allyke machtich; ende twie van onssen Priesters, Schepenen ofte Raedsluden moeghen hlyen tot twintich schilden, ende hoer brieff ende segel allyke machtich; meer een

---

24) B. 1479. art. 30. — S. artt. 38, 39, 40. — St art. 5. — Gr. B. I. art. 33.
25) B. 1479. art. 31. — S. art. 41.
26) B. 1479. art. 32. — S. art. 42.

---

a) G.: in den rechten. — *b*) G.: met saeken. — *c*) G.: wesen. — *d*) G.: Een. — *e*) G.: *Testimonium sacerdotis vel burgi.*

burger, die gheen Schepen ende Raidsman is noch binnen twie jaer geweest heefft, dye mach lyen tot vyff schilden. Ende wie aldusdanighe brieuen heft op eenighe saeken, soe sullen die gheen, dye den brieff besegelt hebben, op hoer brieff ende segel sweren, ist dat sie leuendige zyn, ende willen zy dairop nyet sweren, soe heft elck verboert thien schilden, ende den *a*) schilden toe betalen den ghenen, dye hoer brieff ende segel hefft. [27])

Capittel XXVIII. *b*)

Alle saeken, dye draghen bouen twintich schilden, daer sal men van hebben vier Scepen brieff ende segel, off emans eygen brieff ende segel myt twee Schepene brieff ende segel, ende daer [gheen] wederrecht toe jegens *c*), ende dye Schepen to sweren als voirsz. is. [28])

Capittel XXIX.

Item, in alle saeken *d*), daer dye anspraker myt orkenschip spreckt nae vuytwysinghe der punten, die daervan roeren, dat *e*) zall nyemant met syns selfs eedt ontgaen; meer in alle punten, die die Schepenen nyet en weten off ander orkonen *f*), mach hem een ygelyck ontschuldighen ende ontgaen met zyn selues eedt. [29])

Capittel XXX. *g*)

Alle panden, dye geset zyn, salmen opbieden drie rechtedaghen onderenighe, ende des vierden dages salmense hem toewysen den vyfften penning min dan syn waerd is, ten waer dat hyse loste by enen dage, den dat Recht aldaer toe sett; ende lost hyse dan nyet, soe mach dye opbieder dye

---

27) B. 1479. art. 33. — S. artt. 43, 44, 45.
28) B. 1479. art. 34. — S. art. 46.
29) B. 1479. art. 35. — S. art. 47. — St. art. 28.

---

a) G.: de. — *b*) G.: *De instrumentis.* — *c*) G.: teegens. — *d*) G.: Alle saeken. — *e*) G.: daer. — *f*) G.: orkunden. — *g*) G.: *De pignoribus.*

pande holden; meer is sye beter dan voersz. is, dat sal hy weederkeren dien dye pand geset heefft. [30])

Capittel XXXI.

Waer schepenenbrieuen sint op schulden, ende dye dach der betalinge om is gecomen nae inholt der brieuen, soe sal men hem onderenich recht doen, ende dye Schepen sullen gaen ende penden hem syne schulden vuyt van den gueden *a*), dye hem best dient, ende dat guedt, dat hem best dyent, sal men *b*) setten dye vyffte penning min dan 't weerdich is, ende dat gepende gued sal dan noch blyuen in Schepene weer een maent langh; lost hy dan dat gued nyet in die maent voirsz., soe is dat guedt verboert, dat is to verstaen, dat dye clager sall van den gueden hebben zyn schulden ende zyn onkost, dye hy daervan gehat heefft, welke schulden ende onkost hy inwinnen zall by raede des Rechtes, ende wat dat gued dan beter is geset dan den vyfften penning min, dat sal die clager wederkeeren, ende omdat hyt andt *c*) penden heefft laeten comen, soe heeft hy verboeret twee pondt; meer is die schulde dan nyet meer dan een schild, soe moeghen die Schepen nyet meer hebben dan een pondt. [31])

Capittel XXXII.

Van burgerschip to winnen. d)

Item, wie in onsse stadt mytter wone compt, die mach des eersten jaers sitten sonder burgergeldt, meer als dat jaer omghecomen is, ist een Frese, soe sal hy geuen veerthien Flaemschen *e*), ende ist een Duytske, die sal gheuen acht ende twintich Flaemsken, ende enen den Scryuer; meer ist saeke dat *f*) yemant mytter woene compt, diemen tot gheen burger hebben will, die zall alle jaers geuen, daer hy by ons

---

30) B. 1479. art. 36. — S. artt. 64, 65. — St. artt. 26, 31.
31) B. 1479. art. 37. — S. artt. 52, 53. — St. art. 27.

---

a) G.: van den goede. — *b*) G. ingelascht: hem. — *c*) G.: onder. — *d*) G. Dezelfde titel. — *e*) G.: viertien Flaamschen der stad ende den Scriuer eenen. — *f*) G.: datter.

woont, seuen Flaemsken totter stadt behoeff; meer myt guede schamela luyden salmen myt min lyden. [32])

Capittel XXXIII.

Item, ist zaike dat *a*) enich burger vuyt onsser stadt voer mitter woen ende verwaerde hy nyet, dat men schot, schulden, onkost gheuen van zynen gueden totter stadt byhoeff, soe wert hy zyn burgerschip quyt; meer compt hy dan weder in onsser stadt mytter woen, soe zall hy nye burgergeldt gheuen, als ment van hem hebben wil; off doet hy onsse stadt off onsse burgers last off schaede, zoe is hy syn burgerschip quyt, all dede hy schot ende schult als voirsz. *b*); ende heeft hy yemant misdaen, doe hy vuyt was, dat zall hy beteren eer hy weder burger wesen mach. [33])

Capittel XXXIIII.

Men zall nyemant ontfanghen tot burger te werden, hy en sye en gued machtich *c*) man, die orkenscip doen mach ende die vry is van alle quaede lastige saeken, daer onsse stadt off burgers schaede off verdriet off comen mochte; ende gheen man oik te burger to nemen, die myt zyne lyue in onsser stadt nyet wonachtich en is, ten zy by raede ende consent des gemene Rechtes ende des Sesendedertich. [34])

Capittel XXXV.

Wie in onsse stadt compt te wonen, die sal nae den jersten jaer op dat stadtboeck sweeren, alst Recht ende Raed op hem begheren; men zall hem dat stadboeck eerste te voeren lesen, ist dat hyt begeert, ende dairna mach hy hem beraden veerthien daghen off hy op dat stadtboeck sweren wil, dan hy vuyter stadt vaeren [wil] binnen vierthien daghen nae zyn beraedt. [35])

---

32) B. 1479. art. 38. — S. art. 144. — Fr. S. art. 10. — St. art. 145. — L. artt. 4, 15. — A. art. 5. — E. 1465. art. 8. — Gr. B. VI. art. 1. B. IX. art. 50.

33) B. 1479. art. 39. — L. artt. 6, 7, 8.

34) B. 1479. art. 40. — S. art. 145. — St. artt. 29, 144. — L. art. 3. — A. art. 5.

35) B. 1479. art. 41. — S. art. 142. — L. art. 5.

---

a) G.: datter. — *b*) G.: als voors. is. — *c*) G.: gued ruchtig.

Capittel XXXVI.

Compter enich man, dye in onsse stadt niet en woent, ende hy en hebbe een poorter misdaen off een poorter hebbe hem misdaen, ende daer gaen poorters met hem opter straete myt hoeghen moede tegens den poorter, dyen misdaen is off misdaen heefft, die verboren elkelik achte ponden, ende dat opter steed toe byrechten wanneer ende alsoe vaeke als dat schiet *a*), ende dat die Schepenen nyet to lichten by hoeren eedt noch to laeten, meer te berichten wanneert schiet. [36])

Capittel XXXVII.

Waer men clagen zall. b)

Alle die ghene, die binnen onsse stadt woenen, die zullen nergens anders op melcanderen claghen dan binnen Bolswert in onsser Schepene recht van werlsche zaiken; soe wye hier bouen doet, die heefft twintich pond verboerdt. [37])

Capittel XXXVIII.

Wanneer enich man van buten lande comet ende claget in onsse stadtrecht op enen burger off buirman, soe sullen die Schepenen den clager een eynde behelpen *c*), nae vuytwysinge syns rechtis, binnen drie daegen; ende des darden dagis zyn gued toe [te] wysen ende vuyt te penden, indyen dat dye burger toe huys is als die vuytheemde man clagende compt, ende aldulken recht sullen dye burgers ende inwoners weder hebben moghen op dye vuytlantsche luyden als voirsz. is. [38])

Capittel XXXIX.

Van borchtochte ende ondersettinge eniges goedes. d)

Nyemant moet borge worden off loeuen voer een anderen hoeger dan XXX Rinsgulden, ende gheen Schepen noch

---

36) B. 1479. art. 42. — S. art. 109. — St. art. 102. — Gr. B. IV. art. 17.
37) B. 1479. art. 43. — S. art. 60. — St. art. 97. Pr. art. 6. — L. art. 11.
38) B. 1479. art. 44. — S. art. 59. — Fr. B. art. 2. — L. art. 157.

---

a) G.: geschiedt. — *b*) G. Dezelfde titel. — *c*) G.: helpen. — *d*) G. Dezelfde titel.

Raedsman hogher dan twee pond, ende nyet meer dan enen man van eenre saeken borghe te werden als voerscreuen is, dat is te verstaen in misdadigen off in fechteliken saeken, dootbannen off braeken. [39])

Capittel XL.

Waert saeke datter enich land, steeden off huysinghe onderset worden om dootslaen, wondinge off ander misdaden, daer sullen Schepenen ende Raed dye renten van boeren tot hoer selfs behoeff half, ende half totter stad behoeff, totter tydt toe dat die saeck verwonnen is en betaeldt. [40])

Capittel XLI.

Van die Raedsluyden ende hore ambocht. a)

Die Raitsluyden sullen alle jaeren verhueren die wicht, ende der stadt gueden regieren, ende tosien tot bruggen, straeten, wallen ende gemenen feiren, dat sye gemaket worden ende herich geholden, ende zullen selfs daerouer fellinghe moghen geuen by enen haluen pond off by eenen heelen pond totter Raedslude behoeff; sie sullen oick twiewerff des jaers daerouer schouwinge holden, dat sye herich sye; oeck sullen sy by des Dekens wroghma *b*) sitten ende vernemen, dat nyemant onrechtelick geuroghet of gepinighet werde, ende rechtevoert nemen een vuytscrift van der vroghinge. [41])

Capittel XLII. *c*)

Alle braken, die vallen in onsen rechten, sullen weesen half totten Rechtis behoeff ende half totten stadts behoeff, vuytseyd die braken der Raedsluyden; ende daerom soe sullen dye Schepenen tot elken ferndels jaers den Raedsluyden rekenschip doen van alle voirscreuen braeken by hoer eedt. [42])

---

39) B. 1479. art. 45. — S. artt. 131, 132.
40) B. 1479. art. 46. — S. art. 133.
41) B. 1479. art. 47. — S. artt. 200, 201. — Fr. B. art. 1. S. art. 8. — L. artt. 1, 2, 40. — A. art. 28.
42) B. 1479. art. 48. — S. artt. 242, 243. — Fr. B. art. 16. — St. Pr. art. 28.

---

a) G. Dezelfde titel. — *b*) G.: wroeginge. — *c*) G.: *De poenis sive mulctis.*

Capittel XLIII. *a*)

Item, zoe sell Recht ende Raedt des jaers vierwerff om die stadt gaen van huys toe huys ende besien den schorstienen, fuursteden, ouenen, thieren ende brouhuysen; ende oeck mede alle wichten ende maeten to corrigeren. [43])

Capittel XLIIII.

Van sloeten ende grauen. b)

Alle die meente van Bolswardt sel om nutticheyt der stadt alle jaeren enen dach, twie off drie, off alsoe voel alst Recht ende Raed ende dye ghemene Sesendedertich guedt duncket, sloten op alle sulcken steeden alst noed ende oirber is; daer nyemant tegens te wesen, by een pena van acht pond. [44])

Capittel XLV.

Van knechten en maechden te winnen. c)

Nyemant moet den anderen syn dienstluyden ontwinnen noch ontraeden vuyt hoeren dienst, by een pena van twee ponden, ende daertoe te gheuen den egge alsoe voel als dye dienstluyden te loen zolden hebben gehat. [45])

Capittel XLVI.

Item, ist saeke dat een knecht off een maghet hem bisteedt myt yemant in onsser stadt ende nyet en comt in synen dienst, dye verboert tegens den ghenen, dye hem gewonnen heeft, halff zoe voel als hy solde gehat hebben; ende is hy in den dienst ende gaet daervuyt, soe voerboert hy zyn hele loen; ende dye here ende vrouwe desgelyke weder tegens dye dienstluyden. [46])

---

43) B. 1479. art. 49. — S. art. 204. — Fr. S. artt. 8, 11. — L. artt. 18, 132.
44) B. 1479. art. 50. — S. art. 203.
45) B. 1479. art. 51. — S. art. 169.
46) B. 1479. art. 52. — S. art. 170. — St. artt. 107, 108. — L. artt. 169, 170. — Gr. B. VIII. artt. 39, 40.

---

a) G.: *De focorum visitatione.* — *b*) G. Dezelfde titel. — *c*) G. Dezelfde titel.

Capittel XLVII. *a*)

Item, off die huyshere off vrouwe horen dienstluyden gauen enen slach, twie off drie, dye nyet al te hinderlik waeren, daer en is niet an voerboert, hebben syet verdient. [47])

Capittel XLVIII.

Van copen ende vercopen. b)

Item, in alle tyden, op alle daghen, in allen loeghen van onsser stadt vryheyt, ende van allen gueden, dye ons meente dienen moeghen, soe is verboeden alle voercoop allen luyden voer dat die clocke neghen geslaegen heft, by eenre pene van achte pond, dat is, dat nyemant moet coepen by helen sommen enighe gueden om weer toe voercopen off die gueden voer ander luyden te coepen, by der pena voirsz.; ende dye Schepenen dese braeck nyet te lichten by hoer eed, alsoe vaeke alst gebroken wert. [48])

Capittel XLIX.

Item, zoe en moeten ghien vuytlantsche luyden geenrehande guedt hier copen in onsser stadt vryheyt dan alleen van onssen burghers off inwoners; ende desgelyke soe moeten vuytlantsche luyden gheenrehande guet hier vercopen *c*) in onsser stad vryheyt dan alleen burgers ende inwoners, vytseyt rogge ende broedt, by een pena van acht ponden. [49])

Capittel L.

Item, soe zullen all onsse burgers vry wesen te coepen van vuytlantsche ende inlandsche luyden by cleynen offte groete penninckweerden tot alle tyden, sonder braeke, op alle straeten ende steyghen ende hoeken onsser stadt tot hoeren eyghen nutticheyt ende bruckinghe binnen hoer selfs huys. *d*) [50])

---

47) B. 1479. art. 53. — St. art. 87. — Gr. B. III. art. 11.
48) B. 1479. art. 54. — S. artt. 176, 177. — L. artt. 84, 85.
49) B. 1479. art. 55. — S. artt. 179, 182, 183.
50) B. 1479. art. 56. — S. art. 177. i. f. — L. art. 86.

---

a) G.: *De correctione famulorum.* — *b*) G. Dezelfde titel. — *c*) G. verkeerdelijk „coopen." — *d*) G.: hoeren selfs huyzen.

Capittel LI.

Soe en moeten ghien vuytheemde luyden, dye binnen onssen landen wonen, gheen butter coepen van malcanderen min dan by garteren, ende ghien kesen min dan by halue ponden, ten waer dat yemant coffte twie ofte drie kesen tot zyn selfs behoeff toe eeten, ende gheen calfsvellen noch pinckefellen noch huyden min dan een deker; meer dese luyden moghen *a)* tot alle tyden copen van onssen burghers off inwoners, beyde op mercketdaghen ende op ander daeghen, by alle penninghweerden. Dese voorsz. punten, die [to] holden by achte pond. Meer des merckendaeges moeghen dese luyden hoer gued vercoepen by cleynen penninghsweerden, sonder brake des Rechtis van Boelswaerdt. [51])

Capittel LII.

Soe en moet ghien burger noch *b)* inwoener in zyn huys off op zyn fenster houden vuytheemde gued vuyt te slyten by cleyne penningsweerden, by een pene van fier ponden. [52])

Capittel LIII.

Wie een gued coept ende den opslacht dairvan ontfanghet, ende dient dye vercoper toestaet, dye sal dat guedt alleen hebben; dit to holden by een peen van twie pond. [53])

Capittel LIIII.

Van dye c) jaermerckt.

Die Raedsluyden sullen tot allen jaermercken een cruys oprechten; ende dat sal staen twie dagen te voeren ende vier daegen nae dye principael dach, ende alsoe langh sal dueren des merckets vreede ende vryheyt; ende alle jaermerckten sallen vry wesen te coepen ende te vercoepen allen luyden allen gueden by alrehande *d)* penningwaerde, sonder brake. [54])

---

51) B. 1479. art. 57. — S. art. 180.
52) B. 1479. art. 58. — S. art. 186.
53) B. 1479. art. 59.
54) B. 1479. art. 63. — S. art. 171. — L. artt. 161, 162, 163. M. art. 1. — Gr. B. IX. art. 45.

---

a) G.: moeten. — *b)* G.: of. — *c)* G.: een. — *d)* G.: aller.

Capittel LV.

Van dye weekmerckt. a)

Die weekemercktvrede zall ingaen des Vrydages, als dye clocke twie slacht na middage, ende desen vrede sal men berechten ouer allen luyden, dye coemen binnen onser stadt vryheyt ende aldair misdoen off misdaen wert, by dye sewenboet; meer ist saeke dattet des Saterdaghes heylich dach is, soe sal men die mercket holden op den Vrydach, ende die merckevrede zall ingaen des Donnersdaeges ende vuytgaen des Saterdages, na tyden als voirsz. is. [55]).

Capittel LVI.

Van dat men gheen vleysch vercoepen moet op heylighe daghen. b)

Niemant moet vleysch coepen off vercoepen op heylighe daghen, by den banne gheboeden te vieren nae vuytwysinge des geesteliken rechtis, by eenre pene van enen Flaemsche, ende dairtoe dat vleysch verboerdt, ten sy dattet den coeper noetsake doet off eerbare gasten ouercomen synt. [56])

Capittel LVII.

Van huysen te verhuyren. c)

Soe wye een huys off een camer huert tot een seker tyt ende bennen der tyt daer vuytvaert, dye zall volle huer gheuen; meer compt hy daer niet in mitter woen, soe sall hy halue huer gheuen, ende hy en mach noch en moet dat huys nyet verhueren *d*) sonder consente des ghenes, diet toehoert. [57])

Capittel LVIII.

Off yemant misbrucket huys off camer myt quader herberghen off hoertoch off myt anderen saeken, die[t] stadtboeck

---

55) B. 1479. art. 66. — S. artt. 174, 175. — Fr. M. art. 1. — L. art. 165.
56) S. art. 164.
57) B. 1479. art. 67. — S. art. 84. — St. art. 14. — L. art. 70. — Gr. B. VII. art. 11.

---

a) G. Dezelfde titel. — *b*) G. Dezelfde titel. — *c*) G. Dezelfde titel. — *d*) G.: ende hy en dar dat huys niet verhuyren.

verbiet, die mach men verdryuen vuyt den huyse off camer, die hy gehuert hefft, des haluen jaers, ende hem machmen offnemen dye halue huer. [58])

Capittel LIX.

Wie dat huysinge off land gehuerdt heeft, daer ghien brieuen op synt, ende die huerman is nyet toe eens myt zyn landshera off huyshera hoe groet dye huer is, ende die landhere off huyshera will meer hebben dan die huerman seyt, soe is die huerman naër toe weeten met zyn recht hoe voel hy toe huer gheuen sal, meer dye landheer is naër toe weeten hoe voel hy ontfanghen heefft en hoe lang hoermen jaertallen sint. [59])

Capittel LX.

Niemant moet hoerdom noch *a*) hoerprangh in zyn huys holden, by pena van een olden schild, tot elcken verndeel jaers dat toe berichten; off me[n]t hem betydt ende nyet bewysen mach, soe sekere hy hem met twie noulike bueren; ende den Deken syn recht hyr bouen. [60])

Capittel LXI.

Van steden te hueren. b)

Waert saeke dat yemant een steed gehuert hadde ende daer ghien brieuen op en waren van bescheydelike jaertall, soe selment holden voer ewighe pacht, ende off dat huys van den steed barnde, soe mach die lantsate den steed weder betemmeren op die olde pacht sonder wederseggen des landheris. [61])

Capittel LXII.

Soe wie huysen temmeren wil, dye salse setten by Schepenen ende Raedsluyden raedt, ende nyemant moet swaere tim-

---

58) B. 1479. art. 68. — S. art. 148. — L. art. 72.
59) B. 1479. art. 69. — S. art. 85. — St. art. 23.
60) B. 1479. art. 70. — S. art. 147.
61) B. 1479. art. 71.

---

a) G.: of. — *b*) G.: *Van steeden te huyren en timmeren.*

meren dan twie stienen dick bouen den eerden; soe wye daer bouen doet, dye meente dat te keeren. [62])

Capittel LXIII.

Off die landsaete syn huer nyet betaelde des enen jaers, soe mach die landhere claghen om syn huer off hy will, ende men salse hem torechten; meer claecht hy nyet, soe sal die landsate olde ende nye des anderen jaers betalen; doet dye landsate dat nyet, soe mach die landhera dat huys nemen toe Schepena sethme ende doen zyn wille myt die lande; meer wil hy dat huys alsoe nyet nemen, soe mach die landsaete daernae syn huys vercoepen ween hy will, byholden den landhera syn nyaer ende eer; ende men zall dye landsaete nyet verdryuen. [63])

Capittel LXIIII. *a*)

Wie land off huysinghe vercofft heeft, die salse laeten bieden drie Sondaeghen by en *b*) over dye kerck, ende als die boeden omgecomen zyn, soe sal dat Recht eenen dach daer toe leggen den coop gaer to wysen, ende wort dan dye coop niet verset, soe salmen gaer wysen; ende daernae mach nyemant nyaer daeran hebben, ten waer sake datter buten landis waer, dye daer nyaer an hebben mach, ende als hy dan toe huys compt, soe salmen hem noghelik kundighen, ende sprect hy dan nyet binnen der maent, soe is hy zyn nyaer quyt. [64])

Capittel LXV.

Item, wie land off huysinghe off enich ander dingh off guedt twiewerff vercoft off verset, dye verboert twee olde schilden. [65])

Capittel LXVI.

Item, ist zaeke dat huysensteeden to cäep vallen in onser

---

62) B. 1479. art. 72. — S. art. 81. — St. art. 13. — Gr. B. VII. art. 1.
63) B. 1479. art. 73. — Gr. B. VII. art. 10.
64) B. 1479. art. 74. — S. art. 72.
65) B. 1479. art. 75. — S. art. 74. — St. artt. 15, 35. — Gr. B. VII. art. 12.

---

a) G.: *De consensu et jure retractus.* — *b*) G.: by een.

stadt, soe is dye ghene, dye huysinghe dairop staen heefft, nyaer daertoe dan een naeste land off een tredde sibdeel. [66])

Capittel LXVII.

Waer luyden zyn, die huysinghe to samen hebben ende land ende steeden, moeghen sye nyet in eens, soe sal hy, dye scheyden will, dat land, steed off huysinghe setten te nemen off te geuen, ende dye ander mach hem beraeden een maent langh off hyt nemen will off gheuen, ende salt dan nyemant ouergheuen. [67])

Capittel LXVIII. *a*)

Waer luyden zyn, dye huysinghe te samen hebben, ende dye eenen van den anderen schutten will, die sullen schutten by Recht ende Raed; ende dye, dye schuttinghe begheert, zall die tweedeel staen ende den anderen *b*) dye derdendeel. [68])

Capittel LXIX.

Van dootslaen ende van vechten. c)

Item, wanneer dye ene poorter den anderen dootslacht binnen off buyten Bolswert, soe salmen gelden met vyff gelden, ende dat Recht den sesten penningh te ferden; meer alle andere wondinghe sullen wesen drieboet nae des Deels boeten, ende dat Recht den sesten penningh ter ferden. [69])

Capittel LXX.

Item, waert saeke datter enighe doetslachte off wondinghe geschieden in onsser vryheyt, ende dye vrienden dat wreke wolden an des gheens vrienden, dye dat gedaen hebben, in zyn eyghen huys off in een ander huys binnen dat eerste etmel, soe wye dat doet off daertoe helpet, dye sal dat gel-

---

66) B. 1479. art. 76. — S. art. 77.
67) B. 1479. art. 77. — S. art. 78.
68) B. 1479. art. 78. — S. art. 79. — St. art. 11.
69) B. 1479. art. 79. — S. artt. 117, 118. — St. artt. 2, 47, 62, 74. Pr. art. 7. — A. art. 19. — E. 1465. artt. 1, 2. — Gr. B. IV. artt. 1, 5, 7. B. IX. art. 55.

---

a) G.: *Scutten.* — *b*) G.: die andere. — *c*) G. Dezelfde titel.

den off *a*) boeten by fierthien boeten, ende dat Recht fierthien ferden; ende die dese ferden ende boeten nyet betalen mach, dye salt betalen off boeten mitten lyff om lyff, lit om lidt; ende die handadige buyten den stadt te blyuen ter tyt dat dye dootban off wondighe byset syn; ende desgelyke salment holden ouer dye wtbueren ende vreemde luyden, als voirsz. is. [70])

Capittel LXXI.

Off een vuytman eenen burger of inwoner dootslacht off wondet off anders misdoet binnen onsser stadt vryheyt, die zall zonder vertreck gaen an des Rechtes waer, ende will hy dat nyet doen by wille, soe salmen (hem) mitter macht in der stock sluyten, ten zy dat hy den dooden off misdaede bysette, die hy gedaen heeft. [71])

Capittel LXXII.

Off een burger off inwoner enen anderen burger off inwoner doetslacht, soe zall die handadighe des anderen daghes in Schepene weer gaen off den doeden besetten off dye wondinghe off misdaet; ende will hy dat nyet doen, soe sullen die Schepenen hem in dye stock sluyten. [72])

Capittel LXXIII.

Waer Schepenen off Raedsluyden synt in der meente orber te doen off in der stadt reyse off hoer recht te veruolghen, off yemant van der Meente, dye tot aldusdanighe saeken vuytgeboeden wert, worden sy dan dootgeslagen off gewondet off anders misdaen van een burman, dye sal dat dubbelt gelden ende boeten; meer doet dat een vuytman, soe sal onsse meente dye doetslach gelden myt vyff ghelden ende dye wondinghe off misdaet myt vier boet, ende dye meente te syen op dye handadighe, ten zy dat den ghene, deer *b*) misdaen is, off syn erfgenaemen op den handadighe sien will ende hem dairby noghet, soe is die meente vry. [73])

---

70) B. 1455. art. 84. — B. 1479. artt. 80, 98. — S. artt. 119, 120, 244.
71) B. 1479. art. 81. — S. art. 122. — Fr. M. art. 1. — Gr. B. IV. art. 19. B. V. art. 22.
72) B. 1479. art. 82. — S. art. 123. — Fr. M. art. 1.
73) B. 1479. art. 83. — S. art. 124. — St. art. 69. — Gr. B. IV. artt. 2, 3.

---

a) G.: en. — *b*) G.: die.

Capittel LXXIIII.

Item, ist saeke dat een burgher off inwoner eenen wtman misdoet off doetslacht, soe zal hy dat ghelden ende boeten nae vuytwysinghe ons stadboekes. [74])

Capittel LXXV.

Item, waert saeke dat machtighe luyden, ruyters off ander luyden enen vuytman moyen wolden off onrecht doen binnen onsser stadt off stadtsvryheit, dat dye meente te keeren myt al hoer macht; ende wat dairvan compt, dye meente vuytnemer dairvan toe wesen, een yghelick nae syn guede; ende wat gevochten wert in allen meenten saeken ende by des Rechtis raedt (ende) consent, dat den meente te boeten, merck merckis lick, ponsmate ponsmate lyck. [75])

Capittel LXXVI. *a*)

Wat een vrouwename doet in fechtlyken saken, dat sall wesen volle boeten ende halue ferden; meer wort sye eerst angeuochten ende verweert sye hoer dan van noed, soe ist halue boet ende ghenen ferden. [76])

Capittel LXXVII.

Van mesluyken. b)

Item, waer dye ene Meenteman off burgher op den anderen een mes off een sweerdt treckt, dye verboert tegen dye egge twie pond ende tegen dat Recht alsoe voel, mach ment hem bewyse myt enen guede[n] burgher off twie, na vuytwysinge onsse stadboeck; meer is dat nyet, hy sekere hem myt syn eedt ende wese quyt; ende doet dat een vreemde man, soe betere hy dat myt gelycke recht als voirsz. is; meer ist dat hem yemant weert by noede ende hy dat bewyse als voirscreuen is, die verboert niet. [77])

---

74) B. 1479. art. 84. — S. art. 127. — E. 1465. artt. 1, 2. — Gr. B. IV. art. 8.
75) B. 1479. art. 85. — S. art. 130. — Fr. B. art. 10.
76) B. 1479. art. 87. — S. art. 108.
77) B. 1479. art. 89. — S. artt. 101, 102. — Fr. B. art. 6. — St. art. 67. — E. 1465. art. 3. — Gr. B. III. art. 15.

---

a) G.: *De pugna mulierum.* — *b*) G. Dezelfde titel.

Capittel LXXVIII.

Van vrede to leggen. a)

Wair enich man off wyff eenen anderen dootslacht of enighe misdaden doet ouer soen off vrede, dyen dye Schepenen gelyckt *b)* hebben, dye sal dat gelden off boeten myt soeuen boeten, ende den Rechte soeuen ferden; voertmeer *c)* soe salmen alle vrede, dye die Schepenen hebben gelecht, holden een jaer lanck. [78])

Capittel LXXIX.

Item, ist saeke dat een vreemde man in onsse vryheyt fochte offte misdeed tegens onssen burgher, ende dye Schepen dan een vreede leggede tusschen hem beyden, soe sal die vuytman een borge setten binnen onsse stadt, den vrede to holden, ende ist een licht omberaed *d)* man, dye gheen borge crygen en mach *e)*, dye zall den vreed besweren. [79])

Capittel LXXX

Van fellinghe to gheuen. f)

Die Schepenen en moghen gheen vreedt hoegher leggen dan by soeuenboet, ten sy in swaeren saeken, ende dan moghen zy vrede leggen by fierthienboet *g)* ende nyet hoegher. [80])

Capittel LXXXI.

Als enich Schepen gaet om enich recht te doen, ende hy dan anderen Schepenen toesprect, ende dye dan nyet medegaet, dye verboert enen schild; ende wat buyrman thoegesproken wert om dat Recht te sterkien ende nyet medegaen en wil, die verboert twye pond; ende dat toe berechten alsoe vroe alst geschiet is, ende dye pene nyet to lichten. [81])

---

78) B. 1479. artt. 90, 91. — S. art. 116. — Fr. B. art. 11. — St. artt. 63, 73, 82, 83. Pr. art. 8. — Gr. B. V. artt. 3, 4, 5, 7, 11.

79) B. 1479. art. 93. — S. art. 114. — Fr. B. art. 10. — Gr. B. IV. art. 19.

80) B. 1479. art. 94. — Gr. B. V. artt. 1, 2.

81) B. 1479. art. 95. — S. art. 35. — St. Pr. art. 16.

---

a) G. Eerst dezelfde titel, verder: *De malefactoribus et maleficiis.* — *b)* G.: gelicht. — *c)* SCHW.: voert meert. — *d)* G.: onbekent. — *e)* G.: krygen kan. — *f)* G. Dezelfde titel. — *g)* G. verkeerdelijk „seeuen boet".

Capittel LXXXII.

Item, zoe wie vredeloes geleyt wort in onssen rechte, dyen is onsse stadt verboeden tot dat hy den egge ende den Rechte volgedaen heefft; meer will hy hyer te bouen in onsser stadt blyuen, soe sullen dye Schepenen hem liggen in vangenisse *a*) all hent hy gebetert heeft syne misdaedt. [82])

Capittel LXXXIII.

Ghien burger noch inwoner moet landen off steden noch yemant buyten onssen stadt raedt en consent ontseggen, ende die hyr bouen doet, die heefft twintich schild verboerdt; ende wat schade off hinder onsse stadt off burgers dairvan compt, dat sal hy omtrecken sonder schade off hinder der stad off der burgheren; ende daertoe heft hy syn burgerschip verloren, ende nemmermeer bet burger off inwoner te worden. [83])

Capittel LXXXIIII.

Van dat men myt den bloede betalen zal, die met den guede nyet betalen mach. b)

Item, wie all dese voirscreuen ende oick naescreuen ghelden, boeten ende braeken nyet betalen mach mytten gueden, dye salt betaelen mitten bloede, off lyff voir lyff, lidt voir lidt, nae vuytwysinghe der misdaet ende der ponten, dye dairvan spreken. [84])

Capittel LXXXV.

Van de quaden herberghen. c)

Item, soe wat men borget, verhuert off leent lichte mannen off wyuen off dye lichte tauernen off quade herberghen holden, dair en sal men ghien recht van doen; ende alle dye gheen, dye in onechte sitten *d*), van lichten leuen syn, dye en sullen ghien tauerne noch tappe in ghenerleye wys opholden. [85])

---

82) B. 1479. art. 96. — S. art. 71. — Gr. B. IX. art. 38.
83) B. 1479. art. 97. — S. art. 146. — St. art. 101. — Gr. B. VI. art. 31.
84) B. 1455. art. 70. — B. 1479. artt. 80, 98. — S. artt. 120, 244.
85) B. 1479. art. 99. — S. art. 150.

a) SCHW.: wangenisse. — *b*) G. Dezelfde titel. — *c*) G.: *Van quaden herbergen en wie die houden mach of niet.* — *d*) G. verkeerdelijk „in ons rechte sitten."

Capittel LXXXVI.

Van twiewerff to trouwen. a)

Offter een man wair, dye twie wyuen troude, off een wyff, dye twie mannen troude, ende werden zy dairvan myt rechte verwonnen, soe hebben zy hoer rechterhandt verboert, off dien te leueren off to lossen myt vyfftich Rinsche gulden, half den egghe ende half den Rechte. [86])

Capittel LXXXVII.

Van dobbelen en van ander boeuerye. b)

Nyemant moet dobbelen off dobbelen laeten noch craybicken noch enighe boeuerye hantyeren, dye auentuerlyck zyn, in zynen huyse om geldt noch om guedt, by een pene van twie pondt alsoe vaeke alst geschiet; ende wye enen ander borghet off leent ouer alducke spill als voirscreuen is, dairvan ghien rechte te doen. [87])

Capittel LXXXVIII.

Item, vint men enighe broeder off geesteliken man in quaeden herberghen des nachtis nae neghen wren by der straten, vuyt zyn habyt anders vercledet, den mach men vanghen ende bewaeren tot den daege toe ende presentyeren hem *c)* in dye tegenwoirdicheyt des helen Raets syn ouersten. [88])

Capittel LXXXIX.

Van stelen. d)

Item, wie stelt bouen een olden schild, dat is dertich *e)*

86) B. 1479. art. 101. — S. art. 154. — Gr. B. VIII. art. 23.

87) B. 1479. art. 102. — S. artt. 155, 156. — Fr. B. art. 13. — L. artt. 172, 173. — E. 1465. art. 10. — Gr. B. VIII. art. 1.

88) B. 1479. art. 100.

a) G. Dezelfde titel. — *b)* G. Dezelfde titel. — *c)* G. ingelascht: dan. — *d)* G. Dezelfde titel. — *e)* SCHW. leest hier verkeerdelijk „dertien"; dat het *dertig* moet zijn blijkt zoowel uit het MS. G. van dit stadrecht als uit het andere Bolswarder Stadboek. Verg. verder oorkonden van 1 Febr. 1422, 21 Mei 1425, 1430. (*Charterboek van Friesland.* Dl. I. p. 445, vgg., 466. Mr. R. K. DRIESSEN. *Monumenta Groningana veteris aevi inedita* (Gron. 1822—30.). Dl. II. p. 279, ook eenige verbonden tusschen de Ommelanden en de stad Groningen van 1428, 1473, 1482. Mr. H. L. WICHERS. *Verhandeling over de oude Groninger munten.* Pro Excolendo jure patrio. Dl. III. st. 2. pp. 102, 149. De fout was reeds opgemerkt door Mr. D. FOCKEMA, in zijne *Schetsen van de Friesche Geschiedenis* (Leeuw. 1840—46.), Dl. II. p. 322.

Flaemsken, dye hefft zyn lyff verboert, ten sy dat hy jonger zy dan achtien jaeren ende eer ghien quaed ruchte van stelen gehat hebbe, ende is hy beneden achtien jaeren en quaet geluyt gehat, soe sal hy soeuenfoud wedergheuen ende den Rechte alsoe foel; meer heefft hy niet dit mede te betalen *a*) ende den Rechte te beteren als voirscreuen is, soe sal men een teyken doen in syn aensicht. [89])

Capittel XC.

Item, wie stelt byneden enen olden schild ende older is dan achtien jaren, die sal weder betalen fierthienfold ende den Rechte alsoe foel. [90])

Capittel XCI.

Wert enich dieff begrepen myt stoele[n] gued, dat alsoe gued is als een olde schild, ende hy older sye dan achtien jaren, soe sal dye gheen, diet gued mist, den dieff zyn recht doen, dat hem dye Schepenen hieten doen; off will hy dat seluen niet doen, soe zall hy by raede des Rechtis een winnen op zyn cost, dye hem zyn recht doet, ende soe sal hy syn gued weder hebben; meer will hy dat nyet doen, soe sal hy missen syn gued, ende dye Schepen sullen hem syn recht doen. [91])

Capittel XCII.

Van huysvrede. b)

Wie compt in eens anders huys by daeghe off by nachte myt weld off myt machte, dattet buerluyden kundich sy, soe wat hem ancompt, dootslachte off wondinghe, dat sal wesen boetloes; meer wat hy doet, dye aldus int huys gecomen is, dat is soeuenboet teghen den Rechte ende tegen egge, ende dese brake nyet te lichten by den eede. [92])

---

89) B. 1479. art. 103. — S. art. 137. — Gr. B. VIII. art. 8.
90) B. 1479. art. 104. — S. art. 138. — Gr. B. VIII. art. 8.
91) B. 1479. art. 105. — S. art. 140. — St. art. 79. Pr. art. 23.
92) B. 1479. artt. 106, 109. — S. art. 110. — St. art. 80. — Gr. B. IV. artt. 25, 26.

---

a) SCHW. leest: mede dit te betalen. — *b*) G.: *Van huysvrede en misdoen daerinne.*

Capittel XCIII.

Quam yemant in eens anders huys myt welde off mit machte ende meynde quaedt te doen aldair, ende al dede hy gheen quaedt, soe is zyn ingangh achte pond ende zyn vuytgangh achte pond tegens den egge en alsoe foel tegens dat Rechte; ende alsoe menningh als myt hem int huys gaet, alsoe mennich boet ende brack als voirsz. is, ende oft ghien bueren kundich is, soe sekeren sy hem elck myt hoeren eedt. [93])

Capittel XCIIII.

Soe wie an *a*) eens anderen huys off camer myt haestiger handt stot off werpet mit enigerhande dinge, off in eens anderen hoff off boemgaerde schade doet off ingaet om schaede te doen, dye verboert teghen den egge achte pond en tegen dat Recht alsoe veel, ende wat men hem daer doet, dat is boetloes, vuytseyd dootslaen. [94])

Capittel XCV.

Van nachtroep. b)

Die nachtis roept wopen off moert off desgelyke *c*) buerroep maeket in zyn huys off in eens ander huys off opter straeten, willen hem dye bueren belyen, soe verboert hy tegens dat Rechte *d*) vier pond; ende ist dat ment hem beseyt ende will hem nyemant belyen, soe sekere hy hem. [95])

Capittel XCVI.

Van den quaede woorden. e)

Item, soe wie den anderen quaede woerden sprect, hy zy man off wyff, dye den anderen an zyn eere gaen, off dye hem zyne vrienden misdaede verwyt, het zy wair off niet wair in hem off in zyn vrienden, die verboert twie pondt tegen

---

93) B. 1479. art. 107. — S. art. 111.
94) B. 1479. art. 108. — S. art. 112. — St. artt. 48, 99. — L. art. 182.
95) B. 1479. art. 110. — S. art. 157. — L. art. 171. — E. 1465. art. 9.

---

a) G.: in. — *b*) G. Dezelfde titel. — *c*) G.: diergelyke. — *d*) G.: tegen den gerichte. — *e*) G.: *Van quade woerden.*

dat Rechte ende twie pond teghen den hy missprect; ende ist een man, die zall an den kaeck, off ist een wyff, dye sal dye steen draeghen, indyen dat hem een burger ouertuycht, anders mach hy hem quyten met zyn selues eedt; meer worden alducke woerden als voirscreuen is Schepenen off Raedsluyden toegesproken, in der tyt sonderlinghe dat sie enighe saeken van rechtis wegen te doen hebben om nuttichеyt des stadts, dat sal men hem dubbelt beteren ende boeten. [96])

Capittel XCVII.

Van den hoern te blasen. a)

Die hoern moet men nyet blasen, ten sy by raede ende consent des meeredeel des Rechtis ende Raeds, ende wye anders dye hoern hyet blasen, wat daervan compt, dat zall hy vuytdoen ende omtrecken, diet gehieten heefft, ende dairthoe thien *b*) pondt verboert. [97])

Capittel XCVIII.

Wanneer die hoern geblasen wort, soe sal ellick buerman by den Rechte myt syn beste harnasck comen, ende dye meente dan leeder te wesen; meer nyemant moet dair misdoen buyten consent des meredeel des Rechtis; ende wye hyer te bouen doet, dye heft verboert achte pond ende self leder te wesen, ende dye meente dair ghien schade van to hebben. [98])

Capittel XCIX.

Van brandledderen ende brandrucht. c)

Item, in onsse stadt sullen wesen om vrese des brandes sesthien ledderen ende acht brandthaeken totter stadt behoeff, ende wye dese nemet buyten des gheens oerloff, daer sy an den huyse hanghen, dye heft een pond verboert, ende wye

---

96) B. 1479. art. 111. — S. artt. 106, 107. — Fr. B. art. 14. — St. art. 88. — E. 1465. art. 6. — Gr. B. III. artt. 3, 4, 5.

97) B. 1479. art. 112. — Gr. B. IV. art. 33.

98) B. 1479. art. 113. — S. art. 128.

---

a) G. Dezelfde titel. — *b*) G.: viertien. — *c*) G. Dezelfde titel.

sye geleent worden, brengt hyse niet weder, dye verboert desgelycke een pond. [99])

Capittel C.

Wie brandt in zyn huys verneemt en hy dyen bestoppe[n] will ende nyet en ropet, wart men dat eer toe waer eer hy roepet, dye hefft verboert acht pond, ist dat ment hem myt dye buueren ouerlyen. [100])

Capittel CI.

Item, soe wye nyet compt totten brand als hy roepen hoert off klippen, om den brand to lesken, dye verboert oeck een pond, ten sy dat hy hem sekere als voirscreuen is. [101])

Capittel CII.

Van ouenen. a)

Item, dye ouenen sullen hebben enen schorstien, daer die hetten mach vuytgaen, ende wair die ouen binnen den huyse staet, daer sal dat dack des huyses geleemt wesen dye naeste twie vacken ouer den ouen; meer wat ouen buten den huyse staen, die zullen ouergedeckt wesen mit enen styenen dacke, ende gheen barnighe by den ouen te wesen *b*) in een fack nae; ende alsoe zullen alle ouenen staen dat Recht ende Raedt daeran noghet als sye omgaen; ende dye assche nyet vuyt to draeghen, sye en sy coldt off myt water vuytgegoten; die hier tegen doet, dye verboert twie pondt. [102])

Capittel CIII.

Van thieren ende putten. c)

Alle thieren zullen hebben een lidt off een deckels, ten zy datter een soller bouen is, ende alle putten oeck een lidt, by een pena van twie pond. [103])

---

99) B. 1479. art. 114. — S. art. 205. — Fr. S. art. 11. — L. artt. 20, 21, 22.
100) B. 1479. art. 115. — S. art. 206. — Fr. S. art. 11. — St. art. 17. — L. art. 30.
101) B. 1479. art. 116. — S. art. 207. — St. art. 18. — L. art. 24.
102) B. 1479. art. 117. — S. artt. 212, 213, 214, 215. — L. artt. 33, 34, 35.
103) B. 1479. art. 118. — S. art. 216. — L. art. 36.

---

a) G. Dezelfde titel. — *b*) G.: werpen. — *c*) G.: *Van thieren en putten ende vuyren.*

Capittel CIIII.

Die brouwers sullen hoeren brouwketel bemueren myt ene panmuer, ende ist dat dye ketel by der wandt kome te staen, soe sall dye wandt gemuerdt *a*) wesen enen wagenschot hoegh, ende twee fack te lemen ouer den ketel, by pene van twie ponden. [104])

Capittel CV.

Oeck zoe moet nyemant fuer in zyn achterhuys noch in cleynen cameren holden, ten sy by raed der Schepenen ende des Raedsluyden, ende ist saeke dat zy daer fuer in holden, soe nemen sy twie Schepenen off Raedsluyden daertoe, ende wye daer bouen doet, dye hefft twee pondt verboert. [105])

Capittel CVI.

Van die secreten. b)

Niemant en sal syn secreet setten voer een anders voerdoer off vinster, ten sy also gemaket onder die eerde off onder dat water dat Recht ende Raedt daeran genoeght; ende nyemant moet syn secreet, mis off enighe *c*) onreynicheyt missen, brenghen off loepen laten op een anders landt off in zyn sloet; ende wye aldulcke onreynicheyt vuytfoert, dye salt soe brenghen ende bewaren datter gheen clage van compt, by een pene van twie pond. [106])

Capittel CVII.

Van missen. d)

Item, wien dattet alsoe gelegen is dat hy mist voer zyn doer, dye sal missen op zyn eyghen ende salt offwinnen binnen fierthien daghen, ten sy misweder off vorst, by een pene van twie pondt. [107])

---

104) B. 1479. art. 123. — S. art. 217.
105) B. 1479. art. 124. — S. art. 211. — L. artt. 26, 27.
106) B. 1479. art. 125. — S. artt. 227, 228.
107) B. 1479. art. 126. — S. art. 229.

---

a) G.: bemuyrt. — *b*) G. Dezelfde titel. — *c*) G.: ander. — *d*) G. Dezelfde titel.

Capittel CVIII.

Van die testamenten. a)

Alle luyden moeghen bespreken van hoeren gueden de[n] derdendeel te Godes dienst, ende den anderen dardendeel den rechten erffgenaemen, ende den derden derdendeel den gueden vrienden waer sy willen, ten sy saeke dat dye erfgenamen hoer deel verboert hebben nae den rechten. [108])

Capittel CIX.

Item, wanneer men geestelicken luyden off cloesteren land off huysinghe gifft, soe moegen dye erfgenamen dat gued inlossen tot rechter penninghweerdtweerde by den Schepenen raedt binnen jaer ende dach, meer lossen sye dat nyet als voirscreuen is, soe moegen dye gheestelicke luyden hoer vrye wille daermede doen; meer wat men onsse Patroon off onsse Prouenden off onsse Gasthuyse gheuet, dat en machmen niet offwinnen. [109])

Capittel CX. *b)*

Soe waer en man ende een wyff synt, dye onjaerighe kynderen hebben, ist dat dye ene van hem beyden *c)* sterft ende dye ander sieck wert, soe sullen dye Schepenen ter kinder behoeff hoer kisten bisegelen ende all hoer guedt beschryuen; ende sterft dan dye ander oeck, soe sullen dan dye Schepenen den vrienden den kynder mytten guede gheuen, daer sy best synt, ten zy dat den vader den kynderen monden hebbe geseth in syn laesten testament. [110])

Capittel CXI. *d)*

Off die vader onwetelick storue ende hy syn kynderen ghien monden gheset en hadde, off dat sye an hoeren rechten monde van sibbes weghe nyet bewaert waeren, soe sullen die Schepenen den kynderen een mond off twie setten, dye den

---

108) B. 1479. art. 127. — S. art. 87. — St. artt. 132, 133. — Gr. B. IX. art. 60, f.
109) B. 1479. art. 128. — S. artt. 75, 88. — St. art. 24.
110) B. 1479. art. 129. — S. art. 91.

---

a) G.: *Van testamenten.* — *b)* G.: *De inventario.* — *c)* G.: luyden. — *d)* G.: *De tutoribus.*

rechte monde te helpe come, dat dye kynder ende hoer gued well bewaerdt werden; meer waer daer enich van den *a*) monden, dye der kynder guedt toebrochte ende der kynder orbar nyet en *b*) dede, dye hefft zyn mondschip verloren ende een baelmond te blyuen, ende dye Schepenen sullen en ander op zyn steed setten. [111])

Capittel CXII.

Item, soe en sal gheen knecht syn seluis gued mondich of machtich wesen ende wech te gheuen off- verbringhen, hy en sye oldt fier ende twintich jaeren, ten sye by consent des Rechtis; ende wye syn guedt daerop leent *c*) buyten syn monders off Rechtes raedt, dat zall gheen stall hebben ende ghien recht daervan te doen. Desgelycke soe en mach ghien joncfrou hoer guedt en wech gheuen noch toebrenghen, ten sy by hoer mondes off Rechtis raedt als voirscreuen is. [112])

Capittel CXIII.

Van deelschip. d)

Waer volbroederen ende susteren zyn, ende halfbroederen ende zusteren, sterft daer enich van hem, soe sullen dye volle broders ende volle susteren myt twie handen in dat erffschip staen *e*), ende dye halue broederen ende susteren myt eenre handt. [113])

Capittel CXIIII.

Soe zullen alle brueders [ende susters] allyck nae wesen, ende *f*) neuen ende nichten allycke nae totter erffschip, ten sy saeke dat dye broeder dat erffschip verwrocht hebbe nae den rechte, ende dye suster neme enen man buyten hoir monders raet eer sy tot hoeren rypen jaeren comen is nae den

---

111) B. 1479. art. 130. — S. artt. 92, 93. — Gr. B. II. art. 21.
112) B. 1479. art. 131. — S. artt. 89, 90. — St. artt. 128, 129. — Gr. B. IX. artt. 21, 22.
113) B. 1479. art. 132. — S. art. 94. — St. artt. 117, 118, 119.

---

a) MS. G.; SCHW. leest „der." — *b*) SCHW.: an. — *c*) G.: ende wie syn guedt wisselt of vercoept of die hem geld of guedt daerop leenen. — *d*) G. Dezelfde titel. — *e*) G.: toetasten in dat erfschap. — *f*) G.; SCHW. leest verkeerdelyk „by", verg. de correspondeerende artikelen in het andere Bolswarder stadrecht en in het Sneeker Stadboek.

rechte; meer dye vader ende moeder moeghen den enen kynde meer gheuen dan den ander. [114])

Capittel CXV.

Van den lyffgiftinghe. a)

Item, wair een man ende syn wyf toe samen gegoedet syn tot ses hondert schilden, dairvan sal to jouwen off toe lyffgiftinghe gaen van des gheens gueden, dy eerst gestoruen is, hondert pond, ende van drie hondert schilden sal ghaen vyfftich pond als voirsz. is; ende desghelyke sal men rekenen groetheyt der jouwen nae groetheyt der gueden op ende neder, ten sy dat dye jouwe verboert zye off verwilcoerd nae den rechte. [115])

Capittel CXVI. *b)*

Een boedeleed sal men tuyghen binnen jaer ende dach; ten sy saeke dat dye, dyet doen sall, eer doen will, off als dye ander den eed hebben will by dier tyt, soe sullen syt malcanderen vermanen off bieden in twier Schepene andert. [116])

Capittel CXVII.

Item, waer die Schepenen gelaedet worden toe deelen een meenboedel, daer moeghen sy van dat hele guedt hebben nyet meer dan twee pond, meer worden zy nyet gelaeden, soe en moeghen sy dair nyet van hebben; voertmeer van enen suetten ende landscheydinghe sullen sye hebben ende nemen oick twie pond van den ghenen, dye int onrecht valt. [117])

Capittel CXVIII. *c)*

Ghien priester, dye in onser stad woenachtich is ende gheprowend is, sall off moet Deken wesen noch Mededeken der Dekenye van Bolswart, by verlyesinge syne prouen. [118])

---

114) B. 1479. art. 133. — S. art. 95. — St. art. 122. — Gr. B. IX. art. 56, e.
115) B. 1479. art. 134. — S. artt. 96, 97.
116) B. 1479. art. 135. — S. art. 99. — St. art. 140.
117) B. 1479. art. 136. — S. art. 100.
118) B. 1479. art. 139.

---

a) G.: *Van lyfgiftinge.* — *b*) G.: *Een bodeleed.* — *c*) G.: *Van den Decken. Van den breck.*

Capittel CXIX. *a*)

Een ytlick borgher, die wyn tappet, sal geuen to sys drye mengelen wyns van elcken ame, ende dye vuytheemde ses mengelen an ghelde nae byloep des wyns, dye hy tapt. [119])

Capittel CXX.

Item, van elcke halff laken, dat vercoft wert by halue lakenen, een halff Flaemsche, off dat gestreken wort dan nyet. [120])

Capittel CXXI. *b*)

Item, soe sullen Recht ende Raedt ende Sesendedertich kyesen myt malcanderen de Foegheden tot Oudehowe in Sinte Martenskercke ende enen gueden Schoelmeister, ende sonder malcanderen disse vorsz. nyet toe kyesen noch toe setten. [121])

Capittel CXXII.

Van nye punten te ordinyeren. c)

Alle punten ende articulen, dye in onse stadtvryheyt vallen off te rechte comen, daer in dese boeck nyet van gescreuen staet, dye sal men rechten, wysen ende scheyden nae rechte Keysersrechten; ende oeck waert saeke dat onsse Priesters, Schepenen ende Raedt ende gemene Sesendertich ordinyerden off begrepen enighe *d*) andere nye ponten tot nutticheyt onsser stadt off orber onsse meente, dye sal men altoes in dit boeck moegen setten en holden gelyk den anderen punten voirscreuen. [122])

---

119) B. 1479. art. 140. — Gr. B. V. artt. 46, 47.
120) B. 1479. art. 141. — St. art. 138.
121) Gr. B. I. art. 9.
122) B. 1479. art. 147. — S. artt. 247, 249, — St. art. 46.

---

a) G.: *De publicanis.* — *b*) G.: *Van den Voochden.* — *c*) G. Dezelfde titel. — *d*) SCHW. leest „ene", verg. echter de overeenkomstige bepalingen in het tweede Bolswarder stadrecht en in het Sneeker Stadboek.

Dit sint dye ponten, dye Recht ende Raedt der stadt Boelswart annomen hebben, ende daerop te sweren ende te holden lyck ander punten in onss stadboeck.

123. *a*)

Int eerst, alle arme luyden, daer in onsse stadt wonen ende daer steruen; daer hoer lyfffoedinghe by den huysen haelen off haelen laeten, wat gueden dat zy affterlaeten of eruen, dat zall comen ende blyuen toe behoeff der armen ende onsse Gasthuyse. [123])

124.

Van becomringe ende geestelike goeden. b)

Alle priesters gueden off geestelicke gueden mach men bycommeren myt ene Schepene off mit onsse Stadtbode op een eed van des Dekens off een van onssen drie Houetpriesters weghen. [124])

125.

Van geestelike ancoffte gueden. c)

Wat gueden dat priesteren off geesteliken luyden coepen van wraldsche luyden, dye gueden warldsch to blyuen, schot ende schulde daervan toe geuen gelyck ander meenteluyden gueden. [125])

126. *d*)

Item, ghien sententie to belaken, der dye principale drecht beneden achte pond. [126])

127. *e*)

Item, alle maeten ende ponden, daer men mede in onser stad wecht off met, dye lick groet ende swaer toe weesen elk nae syn behoer. [127])

Finis deo gracias.

---

123) B. 1479. art. 142.
124) B. 1479. art. 28.
125) B. 1479. art. 143.
126) B. 1479. art. 20. — S. art. 29.
127) B. 1479. art. 122.

---

a) G.: *De pauperibus.* — *b*) G. Dezelfde titel. — *c*) G. Dezelfde titel. — *d*) G.: *Van sententiegeld.* — *e*) G.: *Van maeten.*

STADBOEK VAN SNEEK.

April 1456.

DIT IS DIE TAFEL VAN DAT STADBOECK.

N°. van het stadboek.

1. *Hoe datmen die Scepenen alle jaer kiesen zal.*
2. *Van der penen, die gheen Scepen wesen en wil.*
3. *Van dat alle jaer dat Riucht wandelen zal.*
4. *Van datmen op Jaersauont dat nye Riucht kiesen zall.*
5. *Hoe langh en Scepen of Raetsman int Riucht blyuen zal.*
6. *Van dat sibbe vrenden int Riucht tsamen nyet sitten en moghen.*
7. *Gheen Scepe en moet sententie wysen ouer zyn sibbe.*
8. *Hoe ryck ende hoe out hy wesen zal, die Scepen werden mach.*
10. *Dat niemant broken noch fellinge moet lichten.*
11. *Enen dach in der weeck zullen die Scepenen riucht holden.*
12. *Alle misdaden, die geschien, die salmen rechteuoert berechten.*
13. *Van wat saicken dat men in der weeck riucht holden zal.*
9. *Gheen Scepen ende gheen Raedtsman moet hem zeluen weder kiesen.*
14. *Wat dat opgeslagen goet is.*
15. *Tweewerf tsiaers zalmen gemeene bedinge holden.*
16. *Hoe dat die gemeene ladinge wesen sullen.*
17. *Hoe dat men een ledighen dach crigen sal.*
18. *Vrouwen noch ionge knechten zullen niet voer Recht spreken.*
19. *Van onlest ofte sonder oerloff te spreken.*
20. *Die sententie des boeckis zal voer alle sententie gaen.*
21. *Hoe veel die Schepenen van een oerdel nemen moeghen.*

N°. van het stadboek.

22. *Hoe hoech die Schepenen wysen moghen.*
23. *Die stadt zal dat hebben, daer dat stadtboeck dat ordel wyst twisken twee eggen.*
24. *Van den ghenen, die om eed spreken wil.*
25. *Van den ghenen, die hoegher spreken wil dan een eed.*
26. *Van der tyt dat die Schepenen die sententie wysen zullen.*
27. *By wat tyt hy zyn riucht laesten zal, die voertvonden is.*
28. *Hoe lange tydt hi hebben zal, die die sententie belaken zal.*
29. *Hoe hoech die Scepenen wysen moghen zonder belakinghe.*
32. *Hoe veel panden hy setten zal, die eenige belakinge doet.*
34. *Die drie Hoeftpriesters ende die vier Raedtsluyden zullen die belakinge rechten.*
35. *Hoe voel een Schepen ofte borger verboert, die metten anderen Scepenen nyet gaen en wil.*
36. *Hoe veel een Scepen ofte Raet verboert, die nyet en compt als hem die Boode gecondiget heeft.*
37. *Hoe veel hy verboert, die men to huys versuecket.*
38. *Die Priesters, Scepenen ende die XXXVI zullen alleen orkenscip doen, dat bouen XX scilden is.*
39. *In cleyne zaicken moghen die gemeene borgers orkenscip doen.*
40. *Van den ghenen, die gheen orkenscip moghen doen.*
41. *Van coep ofte forwert, dat buten landts geschiet.*
42. *Van onrechte getuych ende van quade brieuen.*
43. *Hoe voel een Priester, Scepen ofte Raetsman lyen mach.*
44. *Van twee Priesters, Schepenen of Raedtsman lynge.*
45. *Van gemeene borgers lynghe.*
46. *Van saicken, die bouen XX scilden zyn, wie die lyen zal.*
47. *Van den ghenen, die met orkenscip spreken wil.*
48. *Van landtsbodinge te besegelen.*
49. *Van ferdtbans to segelen.*
50. *Hoe veel die Scepenen van zegelen nemen mogen.*
51. *Wie die brieuen schryuen zal.*
52. *Wat recht men hem doen zal, die mit schultbrieuen sprect, daer die dach all omcomen is.*
53. *Hoe veel die Scepenen van peynden hebben zullen.*
54. *Van brieuwen, die voer des stadboekis gescreuen zyn.*
55. *Van olde slepersbrieuen*

VAN ONDER FELLINGE TOE GAEN.

N°. van het stadboek.

56. *Van den ghenen, die anderwerf onder fellinge gaen.*
57. *Van die oude fellinghe wt toe panden.*
58. *Van den ghenen, die den anderen met rede gelde betalen zal.*
59. *Van vreembde luyden, die op ons borgers met riucht spreken.*
60. *Gheen borger moet op den anderen clagen buten onser stadt riucht.*
61. *Dat men weduwen ende wesen becommeren mach of hier to recht laden.*
62. *Van den ghenen, die huer scout niet betalen en mogen noch willen.*
63. *Van den ghenen, die huer goet heymelic versteken.*

VAN PANDEN OP TO BIEDEN.

64. *Van panden op to bieden.*
66. *Van becommeren.*
67. *Waervan een landtman den anderen hier becommeren mach.*
68. *Wie dat die becommeringe doen zal.*
70. *Wie dat yemant doet becommeren, die zal zyns riuchte waernemen.*
71. *Van den ghenen, die vredeloes geleyt worden.*

VAN LANTHUYSEN OFTE STEDEN TO VERCOPEN.

72. *Van lant of husinge, dat vercoft is.*
73. *Van camerkoep.*
74. *Van die ghene, die lant ofte huysinge tweewerf vercoept.*
75. *Van landt ofte huysinge, dat gheestelicke luyden gheuen wert a).*
77. *Van huussteden, die hier to koep vallen.*
78. *Van die lanthusen ofte steden to samen hebben.*
79. *Van huysinge to scutten van malcanderen.*
80. *Van twiscken twee huysen to scutten.*
81. *Van huysen to tymmeren ende to setten.*
84. *Van huysen ofte cameren te huyren.*
85. *Van landthuyer ofte huyshuyer, daer geen brieuen op en zyn.*

---

a) SCHW. leest „*voert.*"

Nº. van het stadboek.

86. *Van landthuyer ofte huyshuyer schuldich to wesen.*
87. *Van testamente ende van goet toe bespreken.*
88. *Van landt ofte huysinghe, dat gheestelicke luyden besproicken werth.*
89. *Gheen knecht en mach zyn goet verbrengen.*
90. *Gheen maghet en moet huer selfs mondt wesen.*
91. *Van oniarige kynderen, die bestoruen zyn, hoe dat men huer goet regieren sal.*
92. *Van monden to setten die bestoruen kynderen.*
93. *Van balmondtschup.*
94. *Van erfschip to boeren, daer volbroers a) of volzusteren zyn.*
95. *Noch van erfschip to boeren onder dat sib.*
96. *Van jouwen ende van liefghiften.*
98. *Van wederval to nemen.*
100. *Van boelguet to deelen, hoe veel die Scepenen daeroff hebben moghen.*
101. *Van sweerd ofte van mesluuck.*

VAN VECHTEN.

104. *Van yemant to iaghen of an to veerdigen in quaetheydt.*
105. *Van vuystslaghen.*

VAN QUADE WOERDEN TO SPREKEN.

107. *Van quade woerden to spreken tegens dat Ruucht.*
108. *Van dat frouwen fechten.*
109. *Van den ghenen, die mit hoemoet tegens ons borgers gaet.*
110. *Van den ghenen, die mit welt in een mans huys compt.*
111. *Noch die myt welt in een mans huus compt.*
112. *Van huusstotinge ofte van camers.*
113. *Van vrede to leggen metter haest.*
114. *Van vrembde luyden zalmen borge afnemen, den vrede to holden.*
115. *Hoe datmen den vrede leggen sal ouer die burgers ende ouer die vreembde luyden.*
116. *Van den ghenen, die ouer den vrede ofte zoen vechten.*

VAN DOEDSLACHTE TO GELDEN.

117. *Hoe hoech die eene borger den anderen ghelden zal.*
118. *Van wondighe to gelden.*

---

a) SCHW. leest „*veel broers.*"

N°. van het stadboek.

119. *Van den ghenen, die dootslachte ofte ander fechtlic mitter haest wolde wreken.*
121. *Dat men ouer die vreembde luyden zal houden gelyck den borghers.*
122. *Dat een vreembdt man enen borger dootslaet ofte misdoet, die zal in Ruuchters wer gaen.*
123. *Daer die ene borgher den anderen borgher dootslaet, die sal hem besetten of in Ruuchters wer gaen.*
124. *Hoe hoech men hem ghelden zal, die van der stadt weghen geslagen wordt.*
127. *Van doetslachten ende van misdaden, die onse burgers den vreembde misdoen.*
125. *Hoe hoech men Meenteluyden gelden zal, die van der stadt wegen geslagen wordden.*
128. *Van clockeslach in noedtsaicken onser stadt.*
129. *Van clockeslach van vechteliken saicken.*
130. *Als vreembde luyden onse borgers misdoen, zoo zal elck borger den anderen bystaen.*
131. *Hoe hoech en Scepen of een borgher voer een ander borch mach worden in vechteliken zaicken.*
133. *Van landt ofte van huusinge te ondersetten voer broken.*
134. *Van soonen die gheen, die geuochten hebben.*
135. *Van der Schepenen soen.*
136. *Van den ghenen, die soenen wil, ende den ander nyct.*
137. *Van stelen bouen een Franckertsche scilt.*
140. *Van stelen beneden een Francxsche scilt.*
140. *Van stelen, wie den dief zyn riucht doen zal.*
141. *Nyemant moet ambochte doen ofte neringhe, hy zy eerst borger.*
142. *Elck nye borgher zal op dit boeck sweren.*
143. *Nemant moet borger warden, hy en brenge al zyn goet hyer.*
144. *Hoe veel hy gheuen zal, die borger werden zal.*
145. *Van den ghenen, die gheen borger werden en moghen ofte moeten.*
146. *Nemant moet heeren ofte yemant anders ontseggen.*

VAN HOERDOM ENDE HOERPRANGHE.

147. *Van hoerdoem ende hoerprangh binnes huus.*
148. *Van quaden herberge bynnens huys.*

Nº. van het stadboek.

149. *Van lichte mannen oft wiuen to lenen.*
150. *Onechte luyden zullen nyet tappen.*
151. *Van heimelicke laghen to houden bynnes huus.*
152. *Van bynnes huys to tappen wyn ofte bier.*
153. *In gepegelde a) kannen zal men tappen.*
154. *Van twee trouwen to doen, hi sie man of wyf.*
155. *Van dobbelen ende van craybicken.*
156. *Van ghelt to leenen ouer dobbelspul.*
157. *Van nachtclem ende wopengerucht.*
158. *Van onbestuer des nachtes opter straten.*
159. *Van waeck to versumen.*

VAN KERCKHOUE TOE BESLAEN.

160. *Van kerck ofte kerckhoue te beslaen.*
161. *Van opt hof to spelen ende to werpen.*
162. *Peerden ende alle beesten is dat hof verboden.*
163. *Niemant moet opt hoff bleken.*
164. *Nemant moet op heilige dagen vleisch verkopen.*
165. *Van vleisch op te blasen.*
166. *Van gortich ende van ongelubbet vleisch to vercopen.*
167. *Van ymants gras to nemen.*
168. *Van yemants landt to deluen.*
169. *Van ymandts bode to wynnen ende vuyt hueren dienst to raden.*
170. *Van knechten ende maechden to winnen.*
171. *Van die Raedtsluyden ende huer ambocht.*
172. *Dit zyn die gheen, den die marctvrede nyet en helpt.*
173. *Van saicken, die men in die jaermerckt berechten mach.*
174. *Hoe dat men die weeckmercktsvrede berichten zal.*
176. *Van voercoep des merctdaghes.*
178. *Van vreembde luyden, dat zy hier nyet kopen moeten.*
179. *Noch van vreembde luyden, dat zy hier nyet koepen en moeten.*
180. *Vreembde luyden en moeten butter noch keesen van den lantman bynnen Sneeck kopen.*
181. *Vreembde luyden en moten gheen butter (wtfoeren), ten sy dattet hier ofte anderswaer gewegen is.*
182. *Vreembde luyden en moeten geen goet hier vercopen by penwerden.*

---

a) SCHW. leest „*gepelgelde.*"

N°. van het stadboek.

184. *Hoe die vreembde man zyn goet hier mach vercopen vuyt zyn schepe.*
186. *Nemant moet vreemde luyden goet op zynen veynster vercopen.*
187. *Van vreembde luyden, hoe zy huer bier oft sout zullen vercopen.*
188. *Vreemd goet moet men opslaen, alst drye dagen gelegen heeft.*
191. *Borger goet mach VI daghen in den scepe leggen.*
189. *Alle grote schepen moeten des Dynsdaghes van den brugge ligghen.*
190. *Alle ledige schepen zullen des Dynsdaechs buyten legghen.*
192. *Alle schepen zalmen merren.*
193. *Niemant moet met grote schepen in die Colc laden.*
195. *Niemant schepe to nemen zonder oerloff.*
196. *Niemant moet vuyt Sneeck varen om vercoep te doen.*
197. *Van voercoep van vysch.*
198. *Van die tydt, datmen visch copen ende vercopen mach.*
199. *Van den ghenen, die heimelick van hier varen metter woen.*

VAN DE WAECH ENDE TOLLEN TO VERHUYREN.

200. *Dit is der Raedtsluyden offitie ende ampte.*
201. *Van scouwinge to holden.*
202. *Van scot van dyken, van dammen ende bruggen.*
203. *Van grauen ende van veren to maicken.*
204. *Van schoerstenen, van ouenen ende vuyrsteden.*
205. *Van brandleren ende van brandhaken.*
206. *Van brandt to maicken.*
207. *Van totten brandt to lopen.*
208. *Van datmen mit leren ende haken ten brand lopen zal.*
209. *Van huysen to breken totten brandt.*
210. *Van yemant to quetsen in den brandt.*
211. *Van vuer te houden in die achterhuysen.*
212. *Hoe dat die ouenen staen zullen.*
216. *Van theren ende van putten.*
217. *Van brouhuysen ende van brouketelen.*
218. *Van vuer te dragen by der straten.*
219. *Van die asch vuyt to draghen.*
220. *Van huysen, daer hoy ofte riet in leyt.*

N°. van het stadboek.

221. *Van nachtbacken, van leersmeren.*
222. *Hoe voel elck broet wegen sal.*
223. *Van scepen to teren.*
224. *Van inmeten oft wtmeten.*
225. *Van die lopens wt toe lenen.*
226. *Van ellen ende van gewichte.*
227. *Van secreten to setten.*
228. *Van scarn ende van misse.*
229. *Van die gheen, die huer scarn voer huer doer ligghen.*

VAN DIE GHILDEN.

230. *Nemant moet vreembde seynen noch yserwerck veyl houden.*
231. *Van der smeden ghilde to winnen.*
232. *Dit sint die ghene, die der smeden ghilde zal houden.*
233. *Van die kupers ende van tonnen.*
234. *Van die schroers.*
235. *Van die pelsers.*
236. *Van die marsers.*
236. *Van die taeffelletten.*
237. *Niemant moet messen veil holden van die mersers.*
238. *Mit hoe veel goet die mersers zullen trecken.*
239. *Van harnasch to holden.*
240. *Van dat niemant zynen harnasch vuytlenen moet.*
241. *Van borgers, diet aensien, dat yemandt tegens dit boeck doet.*
242. *Van alle broken, die hier vallen, wien die hebben sal.*
243. *Van rekenscip to doen van den broken.*
244. *Van die huer broken nyet betalen mogen.*
245. *Hoe hoech dat men die ponden ende dat payement betalen zal.*
246. *Van die geboden, die in den kercken geboden werdden.*
247. *Hoe dat men rechten sal van saicken, daer dit boeck nyet aff seyt.*
248. *Van dit boeck to verclaren ende to verbeteren.*
249. *Van dat men andere nye ponten in dit boeck schryuen mach.*

INDEX VAN HET TE SNEEK BEWAARDE HANDSCHRIFT. *a*)

N°. van het stadboek.

1. *Hoe datmen die Schepenen kiesen sal.*
2. *Van der penen, die geen Schepen wesen wil.*
3. *Van dat alle jaren de Schepenen verwandelen sullen.*
4. *Van datmen Nyjaersauont dat Recht kiesen sal.*
5. *Hoe lange een Schepen of Raedsman int Recht blyuen sal.*
6. *Van vrienden, die in dat Recht niet te samen sitten sullen.*
7. *Geen Schepen moet sententie wysen ouer sibbe vrienden.*
8. *Hoe ryck ende oudt hy wesen sal, die Schepen worden sal b*).
9. *Ghiemandt moet hem seluen weder kiesen.*
11. *c*) *Van datmen geen broke quytschelden moeten.*
10. *Van datmen alle Woensdagen recht doen sal.*
12. *Alle misdaden, die geschien, salmen rechtevoe[r]t rechten.*
13. *Van wat saecken datmen in die weeck recht houden sal.*
14. *Van den ghenen, die den anderen met rede gelde betalen sal.*
15. *Wanneer ende hoe vaeck die Schepenen gemeen bodinge houden sullen.*
16. *Wie die ladinge doen sal, ende hoe veel hy daervan nemen mach.*

---

a) Over het algemeen komen de omschrijvingen in den Index volkomen overeen met de opschriften boven de artikelen, van daar dat ik het niet noodig achtte deze bij elke bepaling afzonderlijk te herhalen; moet deze lijst echter hier en daar uit de genoemde opschriften worden aangevuld, zoo plaats ik het aangehaalde tusschen [ ]. — *b*) Het opschrift boven het artikel leest „*mach.*" — *c*) In het Stadboek zelf gaat art. 10 aan art. 11 vooraf.

Nº. van het stadboek.

17. *Van den genen, die geladet worden toe Recht, hoemen een ledige[n] dach krygen mach.*
18. *Van dat geen vrouwen noch jonge knechten voor Recht comen moeten.*
19. *Van onlust voor dat Recht.*
20. *Van dat die oirdel des boeckes voor alle oirdelen gaen sal.*
21. *Hoe veel die Schepenen van een oirdel nemen mogen.*
22. *Hoe hooch een Schepen wiesen mach.*
23. *Van eggen, die trecken opt stadtboeck.*
24. *Van den genen, die om een eed spreecken wil.*
25. *Van den genen, die een ander hoger dan een eed anspreecken wil.*
26. *Van dat die Burgemeysters binnen vierth[ien] dagen de sententie wysen sullen.*
27. *Van den genen, die verwonnen a) worden int recht.*
28. *Hoe lange een syn beraet hebben mach naedat die sententie gewesen is.*
29. *Van datmen niet bilaken mach dat beneden X Beyarsche guldens is.*
30—31. *Waer datmen die bylakinge b) doen mach.*
32—33. *Hoeveel panden hy setten sal, die bilaeckinge c) doet.*
34. *Wie die Hooftpriesters wesen sullen.*
35. *Van den geenen, die toegesproocken worden om mede toe rechten, ende niet medegaet.*
36. *Van den genen, die niet kompt, alst hem de Stadtbode kondiget.*
37. *Van den genen, die hem toe dat Recht maeckt toe soecken.*
38—39. *Van saecken, die bouen XX scilden d) sin, mogen alleen orkenscip voeren die Priesters.*
40. *Van den genen, die geen orkenscip voeren mogen.*
41. *Van coop off voorwaert, die buyten lande geschien.*
42. *Van den genen, die onrechte brieuen geeft off zegelt.*
43—44. *Van den genen, die lynighe doen mogen.*
45. [*Van burgers lynige*].
46. *Van saecken, die dragen bouen XX schilden.*

---

a) Verkeerd voor „*voertvonden.*" — *b*) Index verkeerdelijk „*betalinge.*" — *c*) Index verkeerdelijk „*betalinge.*" — *d*) Index leest „*salden*", het opschrift boven het artikel zelf „*gulden.*"

N°. van het stadboek.

47. *Van saecken, daermen met orkenschip spreeck[t].*
48. *Wie a) een landbodinge besegelen mach.*
49. [*Van ferdban toe bysegelen*].
50. *Hoe veel die Schepenen van zegelen mogen nemen.*
51. *Die de brieuen scriuen sal.*
52. *Wat recht men hem doen sal, die met schultbrieuen spreeckt, daer die dach van comen is.*
53. *Van den genen, diet toe peynden laet comen.*
54—55. *Van brieuen, die gescreuen ende gesegelt syn voor Rechte b).*
56—57. *Van den genen die anderwerue onder fellinge gaen.*
58. *Van den genen, die met reed geldt betalen sullen.*
59. *Van rechte, datmen den vreemde [luyden] doen sullen ouer onse burgers.*
60. *Geen burger moet op den anderen klagen buyten Sneeck.*
61. *Datmen weduers ende wesen becommeren mach.*
64—65. *c) Van datmen alle panden salmen drie dagen opbieden nae een.*
62. *Van den genen, die haer scult niet betalen willen.*
63. *Van den genen, die haer goedt verbrengen ende heymelyck uytsteecken.*
66. *Van dat een burger tot allen tyden een vree[m]dt man becommeren mach.*
68—69. *Van die gene, die die becommeringe doen sal.*
70. *Dat die anspreecker voor Recht komen sal.*
71. *Van den genen, die vredeloos [geleit syn].*
72. *Van den genen, die landt of huysinge vercoft hebben.*
73. *Van camercoop.*
74. *Van goedt twewerff te vercopen.*
67. *d) Van dat een vreemd man den anderen hier becommeren mach.*
75. *Van goedt, dat geestelycke luyden besproocken wordt.*
76. [*Een onderscheit*].
77. *Van huyssteden te copen.*
78. *Van landt off huysinge te scheyden.*

---

a) In den Index „*Veel*", zoo ook in het opschrift boven het artikel. — *b*) Het opschrift boven het artikel leest in plaats van „*voor Rechte*", „*voor dat dit boeck gemaeckt is.*" — *c*) In het Stadboek zelf volgen artt. 64, 65 eerst na artt. 62 en 63. — *d*) Art. 67 volgt in het Stadboek op art. 66.

N°. van het stadboek.

79. *Van huysinge te scutten van een.*
80. *Van buytens huys te scutten.*
81. *Van huysen toe timmeren.*
82. *Van fundament toe leggen.*
83. *Oesdropen.*
84. *Van den genen, die een camer off een huys huyren by [een] seecker tyt.*
85. *Van huysen, daer geen brieuen op sint.*
86. *Van landthuyr off huyshuyr, dat men als bevolen goedt holt.*
87. *Van testament en goeden toe byspreecken.*
88. *Van landt of huysinge, die geestelycke luyden besproocken is.*
89. *Van den genen, die hoer selues mont niet wesen mogen.*
90. *Van dat geen macht hoer goedt wech geuen moet buyten rade haers mondes.*
91. *Van een man ende wyff, die oniarige kinderen hebben.*
92. *Van wesen een a) mont toe setten.*
93. *Van varmontschap b) toe voeren.*
94. *Van volle broers ende [volle] susters erff toe nemen.*
95. *Hoe dat broers ende susters allycke nae syn toe erff toe nemen.*
96. *Van jouwen off lieffgiften toe geuen.*
97. *Van ses hondert scilden.*
98. *Van wederual toe hebben.*
99. *Van een boeleed te doen op besturuen goedt.*
100. *Hoe veel een Schepen off die Scepenen hebben mogen van een boelguedt te deelen.*
101. *Van een mesluyck off sweertluyck.*
102. *Van by node toe weren.*
103. *Van vechten op een mercktdach.*
104. *Van den genen, die een ander jaghet.*
105. *Van een vustslach.*
106. *Van quade woorden toe geuen.*
107. *c) Van den genen, die de Schepenen quade woorden geuen.*
108. *Van vechten, daer een vrouue wat toe doet.*
109. *Van den genen, die met hoochmoet tegen onse burgers gaen.*
110. *Van den genen, die met welde in een anders huys by dage off by nachte kompt.*

---

a) In Index „*ende.*" — *b*) In het opschrift van het artikel alleen „*montschap.*" — *c*) Artt. 106 en 107 maken in het Stadboek ééne bepaling uit.

N°. van het stadboek.

111. *Van den genen, die met welde in een anders huys gaet a).*
113. *Wanneer een Raedsman of Gesworen vrede mach leggen.*
112. *Van den genen, die [an] een anders huys [stoot].*
114. *Van dat vreemde luyden borge sullen setten van vechten.*
115. *Van een vreede, die de Raedsluyden off die Gesworen leggen, hoe lange dat sie duren sal.*
116. *[Van b) een dootslacht, die ouer soen schiet].*
117. *Van een doodtslach, die ouer c) den burgers schiet, hoemen die gelden sal.*
118. *Van alle andere wondige, die geschien.*
119—120. *Van dootslachten, die geschien in onse vryheyt.*
121. *Van die wtburen.*
122. *Van een vreemdt man, die een burger dootslacht.*
123. *Die een burger dootslacht, die sal des anderen dages in Schepenen weer gaen.*
123. *Van vechten op een anders goedt.*
124. *Hoemen een Schepenen geldene sal, die doodtgeslagen wort d).*
125. *Van den genen, die niet om der meente oirbaer wtreysen wil.*
126. *Van beter verstant deser voors. punten.*
127. *Van een burger, die een vreemdt man doodslaet.*
128. *Van den genen, die niet komen, alsmen [die] clock slaet.*
129. *Van een meente saeck.*
130. *Wanneer een burger den anderen helpen sal.*
131. *Hoe hooge een burger borge worden mach.*
132. *Van onderscheyt, borge te warden.*
133. *Van landt [off] huysinge; dat van doodtslacht onderset is.*
134. *Van vechten binnen der vryheyt van Sneeck.*
135. *Van [der] Scepenen soon.*
136. *Van vechtelycke saecken, daer die eenen soenen wil ende die ander niet.*
137. *Van stelen bouen een Francker scilt.*
138—139. *Van stelen beneden een Francker scilt.*
140. *Van den genen, diemen met dieverye begripet.*
141. *Van den genen, die geen neeringe doen moeten.*
142. *Wanneer vreemde luyden comen in onser stadt mette[r] woon.*

---

a) Opschrift van het artikel „*kompt.*" — *b*) Opschrift „*waer.*" — *c*) Opschrift „*onder.*— *d*) Opschrift „*is.*"

N°. van het stadboek.

143. *Van den genen, die hier burger warden moet.*
144. *Hoe veel men geuen sal toe burgergelt.*
145. *Van den genen, die burger worden mogen.*
146. *Van dat geen burger landtschap noch steden ontseggen moet.*
147. *Van hoerdom op te houden.*
148. *Van den genen, die hoerdom in syn huys ophoudet.*
149. *Van den genen, die lichte luyden wat leent.*
150. *Onechte luyden sullen niet tappen.*
151. *Van heymelycke lagen toe houden in een herberge.*
152. *Van datmen volle mingelen tappen sullen.*
153. *In gepegelde kannen salmen tappen.*
154. *Van twee wyuen te trouwen.*
155. *Hoedat gemant in syn huse dobbelen laeten moet noch craybicken.*
156. *Van gelt toe lenen op dobbelspil.*
157. *Van den genen, die wopen of moort roepen.*
158. *Van den genen, die des nachtes loopt met wagenen.*
159. *Van den genen, die hoer waeck versumen.*
160. *Van den genen, die dat kerckhoff byslaen.*
161. *Van datmen geen spul opt hoff hanteren moet.*
162. *Van datmen geen dieren opt hoff gaen laten moet.*
163. *a) Niemandt moet opt hoff bleecken.*
164. *Van datmen geen vleysch op heylige dagen vercopen moet.*
165. *Van opblasen vleisch.*
166. *Van den genen, die gortich vleisch vercopen.*
168. *Van den genen, die [een] anders landt toedelft.*
169. *Van dat gemant eens anders dienstluden ontwinnen moet.*
167. *b) Van den genen, die [een] anders gras eth.*
170. *Van een, die niet in syn dienst kompt.*
171. *Dit is den Raedsluyden ampte.*
172. *Van der stadt vyanden ende vredelosen.*
173. *Van schulden, die in de jaermerckten geschien.*
174. *Hoeneer die weeckmerckt ingaet.*
175. *Alst des Dingsdages.*
176. *Van vercoop, die geschiet in onser vriheyt.*
177 *En verclaringe.*

---

a) Dit artikel heeft in het Stadboek geen afzonderlijk opschrift. — *b*) Art. 167 gaat in het Stadboek aan art. 168 vooraf.

N°. van het stadboek.

178. *Van dat vreemde luyden ouer zee geen goedt op Dingsdagen coopen moeten by peenwerden.*
179. *Van dat vreemde luyden geen goedt van den landtman moeten copen.*
180. *Van dat geen vremde luyden hier butter by tonnen copen moeten.*
181 *Van datmen geen butter noch keesen uytvoeren moeten a), ten zy geuegen.*
182. *Hoe die vremde luyden hoer goedt hier vercopen moeten.*
183. *Een onderscheyt.*
184. *Van datmen geen goedt wt schepen vercopen moet b).*
185. *In die weeck.*
186. *Van dat geen burger vreemde luyden goedt vercopen sal.*
187. *Hoe die vreemde luyden haer bier ende sout inlandsche luyden vercopen sullen.*
188. *Hoe lange datmen goedt uyt schepen vercopen mach.*
189. *Van datmen des Dingsdages geen schepen an die brugge leggen moet c).*
190. *Van datmen geen Rynscepen leggen moeten in die hauen des Dingsdages.*
191. *Hoe lange datmen goet wt schepen vercopen moet.*
192. *Van datmen geen schepen an wallen leggen moet d).*
193. *Gemandt moet varen met groote schepen binnen in de Colck.*
194. *Van datmen geen suuel uytvoeren moet, ten zy eerst gewegen.*
195. *Van schepen te nemen sonder oirloff van de wal.*
196. *Van dat giemant in de weeck uytvaren moet om vercoop.*
197. *Dat men verbiedt alle vercoop.*
198. *Van datmen visch noch vleisch vercopen sal [voor morgenluydt].*
199. *Van goedt wech te steken by nacht.*
200. *Dit is der Raedsluyden ambachte.*
201. *Van scouwinge toe houden.*
202. *Van punten, daermen hier noch inscryuen mach.*
203. *Van sloten ende straten by rade der meente.*
204. *e) Van dat die Schepenen alle jaer vierwerff omgaen sullen.*

---

a) Opschrift van het artikel „*mogen.*" — *b*) Opschrift „*mach.*" — *c*) Opschrift „*sal.*" — *d*) Opschrift „*sal.*" — *e*) Op art. 204 volgen in het Stadboek artt. 220 tot en met 229, daarna eerst komen de artt. 205 tot en met 219.

N°. van het stadboek.

205. *Van datmen VIII brandtleeren holden sullen.*
206. *Van den genen, die brandt maecken.*
207. *Van den genen, die niet toe den brandt komen.*
208. *Van dat een ygelyck syn brandtleeren reede hebben sullen.*
209. *Van huysen toe breecken* [*om anxte des brandes*].
210. *Van quetsinge, die in den brand geschiet.*
211. *Hoe datmen geen fuyr int achterhuys holden moet.*
212—213. *Hoe datmen die ouenen setten ende holden sal.*
214—215. *Van ouenen, die buyten huyse staen.*
217. *Hoemen die brouuerye houden sal.*
216. *a*) *Hoemen die thieren holden sal.*
218. *Van fuyr te halen metter tangen.*
219. *Van datmen die aske wtten huyse dragen sal.*
220. *Van dat giemandt hoy off reet op syn balcken leggen moet.*
221. *Van dat giemandt backen noch koren dragen moet nae nachtluyd.*
222. *Hoe veel een roggenbroot wegen sal.*
223. *Van schepen toe thieren in de hauen.*
224. *Van datmen met geen maet dan met brande mate meeten sal.*
225. *Van datmen geen maet uytlenen moet.*
226. *Van datmen geen laecken dan by brande ellen meten sal.*
227—228. *Hoemen die secreten sal setten.*
229. *Waer datmen die mis of scharn voeren sal.*
230. *Van dat giemant seynen off spyckeren vercopen moet, die de smeden etc.*
231. *Hoemen die smedengilde winnen sal.*
232. *Van den genen, die in des smeeden gilde sal syn.*
233. *Van dat giemant tonnen of halue tonnen te coop houden moet.*
234. *Van* [*dat*] *hier geen schroorambacht holden moet, hy zy een burger.*
235. *Van dat hier giemant pelsen vercopen moet.*
236. *Van dat giemant marserie veil houden moet, hy sie in dat gilde.*
237. *Van dat giemant messen veil houden moet.*
238. *Van dat giemant goedt van huys toe huys brengen moet.*
239. *Van dat een ygelyck syn harnasch reed hebben sal.*
240. *Van dat giemant syn harnasck wt stadt lenen moet.*

---

a) In het Stadboek zijn de artt. 217 en 216 van plaats omgewisseld.

N°. van het stadboek.

241. [*Van dat een burger den anderen ontsetten (?) moet*].
242. *Van broken, die vallen in onser stadt vryheyt.*
243. *Van rekenschap te doen.*
244. *Van den genen, die syn broken mit goede niet betalen mach.*
245. *a*) *Hoemen dese ponden onder anderen broken betalen sullen, die voorss. sin.*
246. *Van die geboden, die in de kerck geschien.*
247. *Van saecken, die in dit boeck niet geschreuen staen.*
248. *Van punten, die der meente oirbaer niet en sin.*
249. *Van punten, diemen hier noch inschryuen mach.*

Hier eynt die Tafel van dat Stadtboeck.

a) Art. 245 heeft in het Stadboek geen afzonderlijk opschrift

Die mogentheyt des Vaders, die wisheyt des Soens ende die goedertierenheyt des Helligen Gheestes moet *a*) ons desse nageschreuen *b*) ponten ende rechten voleynden ende volherden in ewicheyt der ewicheyt, Amen.

[D]it is die ordinantie der rechten, koren *c*) ende broken, die die Burgermeesters, Scepenen ende die Raedtsluyden der stadt van Sneeck eendrachtelicken gemaicket hebben by rade ende consente der Sessendedartigen ende der gemeene Meente, omme salicheyt huere zielen, om orber ende nuttcheyt *d*) der ghemeena Meente van Sneeck, ende hebben hierop gesworen dit vast ende stede *e*) to holden nae hueren vyf zynnen.

Int iaer ons Heeren MCCCC ende ses ende vyftich des Woensdaghes voer Sunte Georgiusdach Martiris.

I.

Hoe dat men die Scepenen alle iaer kiesen sal.

Int eerste, soo sullen die drie Hoeftpriesters, die vier Scepenen ende die twee Raedtsluyden, die vuyten Rechte zullen gaen, mit malcanderen kiesen drye *f*) nye Scepenen, twee nye Raedtsluyden, ende sonder malkanderen moeten zy nyet kiesen; ende Bocka Harincxma oft zynen naecomelingen zullen alle iaer enen Scepen kiesen vuyt den XXXVI, wien zy willen, ende als Bocka foersz. ofte zyn nacomeling zelf tot Schepen gecoren es, zoe en sall hy des seluis iaers gheen koer hebben to kiesen, mer die drye Hoeftpriesters ende die olde Scepenen ende Raedtsluyden als foirsz. steet, zullen des tsiaers vier nye Schepenen kiesen, ende hiermede soo heeft

---

a) S.: moeten. — *b*) S.: nabeschreuen. — *c*) S.: rechtskoren. — *d*) S.: nutte. — *e*) S.: stadelyck. — *f*) S. verkeerdelijk „vier."

Bocka foirsz. voer hem ende voer zyn nacomelinghen ouergegeuen met vryen wille alle zyn Scepenyen, die hy hadde bynnen Sneeck, beholdelick die één koer ten ewighen daghen voer hem ende voer zynen nacomelingen, in maten als voersz. staet, ende nemant anders nae deser tydt eygen Scepenien to hebben bynnen Sneek; ende als Bocka ofte zyn nacomelinghe gecoren zynen *a*) Scepen to wesen, ende als zy dan gelyck den anderen Scepenen vuyt die Scepenie gaen zullen, ende andere Scepenen voertkiesen zullen nae wtwisinghe des tegenwoerdighe boekis, die koer en sal Bocka noch zynen nacomelingen nyet hynderen aen hoer eygen koer, die zy hebben zullen, als zy self geen Schepen en zyn. 1)

2.

Van die peen, die gheen Scepen wesen wil.

Item, soo wie dat Schepen gecoren wordt, het zy van der stadt koer oft van Bocka koer, die zal Scepen wesen ofte rechteuoert achte cronen toe gheuen, ist van der stadt koer, half der stadt ende half den Scepenen, die in dat selue iaere Scepenen zullen wesen, ende ist van Bocka koer, half der stadt ende half Bocka ofte zyn nacomelinghen, ende myt die acht cronen mach hy een iaer vry wesen; ende aen wien dat die koer schort, hedt zy van der stadt ofte van Bocka, die sal voertkiesen ter tydt toe dat die koer vol is, nae wtwysinge des stadtsboeck. 2)

3.

Alle iaer zoo sal dat Riucht verwandelen ende ander kiesen.

Item, zoo zullen die Scepenen ende die Raedtsluyden elkis iaers verwandelen ende vuyt hueren rechte ende ampte gaen, ende voer die vier Schepenen ende twee Raedtsluyden zal men anderen kiesen. 3)

---

1) B. 1455. art. 2. — B. 1479. art. 2. — Fr. B. art. 1. — St. Pr. art. 25. — A. art. 30. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. art. 39.

2) St. artt. 4, 33. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. artt. 39, 52.

3) B. 1455. art. 3. — B. 1479. art. 2. — Gr. B. I. art. 2.

---

a) S.: syn.

4.

Alle Iaersauont zalmen dat nye Riucht kiesen.

Item, soe sal men op Iaersauont alle iaer vier nye Scepenen kiesen ende twee nye Raedtsluyden als foersz. staet, ende die nye Scepenen ende Raedtsluyden sal men op den nyen Iaersdach ouer die kerck kondigen, ende sy sullen toe Recht sweren des anderen dages na Iaersdach. 4)

5.

Hoe langk een man Scepen ofte Raedt blyuen mach.

Item, wie Schepen ofte Raedtsman gecoren wordt als foersz. is, die zal daer twee iaer inblyuen, ten waer zaicke dat hy dat verboerde of afgeseth wordde nae den rechte. 5)

6.

Sibbe vrienden zullen nyet to samen int Recht sitten.

Item, zoe zal int Rechte wesen gheen vader ende kyndt te gaer, gheen twee broers, gheen twee susterlinge, noch gheen twee zwagers, die twe zusteren hebben, noch gheen man, hy en zy vier ende twintich iaer oldt. 6)

7.

Gheen Scepen moet sententie wysen ouer zyn zyb.

Item, waer dat saeck datter yemant quaem voer Recht van zyns seluis weghen ofte voerspraicke van ander luyde weghen, ende hy hebbe in den Rechte sitten vader ofte kyndt, oem ofte susterlingh, broer ofte zusterman, of zwaghers, die twee zusteren hebben, of enighe sibdeel *a*) hier toe bynnen, zoe zal die rechter, die soe sib is, tot dier saicken swighen ende recht noch sententie daerouer wysen. 7)

---

4) B. 1455. art. 5. — B. 1479. art. 3. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. art. 39.
5) B. 1455. art. 4. — B. 1479. art. 2. — Gr. B. I. art. 8.
6) B. 1455. art. 6. — B. 1479. art. 4. — Gr. B. I. art. 6.
7) B. 1455. art. 7. — B. 1479. art. 5. — St. art. 51. — Gr. B. I. art. 15.

---

a) S.: sibbe.

8.

Hoe ryck ende hoe hy geboren zal wesen, die Scepen werden mach.

Item, soe en moet gheen man Scepen werdden, hy en zy volgeboren *a*), een echte kyndt van vader ende van moeder, ende hebbe zeluen een eyghen huys bynnen onser stadt, ende hy zy ryck daertoe hondert schilden oudts ghelts; meer een onecht kyndt mach wel Raedtsman wesen, ist zaicke dat men hem daertoe kieset. 8)

9.

Niemant moet hem seluen to Scepen of to Raedtsman kiesen.

Item, soe en moet gheen Scepen noch Raedtsman hem seluen kiesen *b*), by een peen van een marck; ende gheen Scepen moet langher van huus blyuen dan een maendt, bi der zeluer pena voersz., ten zy dat hy wtblyue by consent des Rechtes, der Scepenen ende der vier ouerste Raedtsluyden. 9)

10.

Niemant moet broken noch fellinge lichten by zynen eedt.

Item, soe moeten die Scepenen ende die Raedtsluyden nemant lichten noch quytscelden by hueren ede, den zy gesworen hebben, enige broke, daer dit boeck van seyt, het zy van broken, fellingen ofte van vechtelicke saickem, ofte van enige andere saicken, daer zy huer broken af nemen zullen, ten zy bi raede ende onderscheyde der acht Scepenen ende der vier ouerste Raedtsluyden. 10)

11.

Enen dach in den weeck zullen die Scepenen recht holden.

Item, die Scepenen zullen in allen weken, alst betaemt oft alst oerloff is, des Woensdaghes of op enen anderen dach to

8) B. 1455. art. 8. — B. 1479. art. 6. — St. artt. 2, 3, 32. — Gr. B. I. artt. 6, 7.
9) B. 1455. art. 9. — B. 1479. art. 7.
10) B. 1455. art. 10. — B. 1479. art. 8. — Gr. B. I. art. 32.

a) S.: hy sal volgeboren wesen. — *b*) S.: wederkiesen.

recht zitten, ende wie dan claghen wil op yemant, die zalt hem laten weten met ons Stadtboode, ende hem daervan een half botghen toe gheuen; ende ist saeck dat hy dan nyet voer Recht compt ende zyn zaick verantwoert des vierden rechtdaghes, die heeft zynen zaick verloren. 11)

12.

Alle misdaden, die hier geschien, zal men zonder vertreck berichten.

Item, zoo zullen die Scepenen tot allen tyden berechten die misdaden, wanneer dat zy geschiet zyn, ende van beuolen goet, als die dach omgecomen is ende die clager claghende voer Recht compt, ende dat dan vuyt to panden. 12)

13.

Dit zyn die ponten, die men in den weeck berechten zal.

Item, lantkesten, huuskesten, *a*) sceepkesten, daer die dach der betalinge af *b*) al omcomen is, gastrecht of geslagen *c*) guedt, van claghen ouer die ghene, die vuyter becommeringe getogen zyn, van wanforwirt, van comenscip ende van huyshuyr of van grashuyer; dese saicken voersz. zal men des Woensdages ofte in die weeck berechten, als die clagher des begheert, ende ouer dwarsnacht dat wt toe panden. 13)

14.

Wat opgeslagen guet is.

Item, wie den anderen zyn goet ofcopet om reedt gheldt, soo wat goet het zy, ende gheen dach to voren bedinghet; oft wie yemants guet samens *d*) koept wt den scepen of wt yemants huys haelt, ende onthete dat gelt daervan to gheuen bynnen X ofte XII daghen; ofte als die vreembde coepman

---

11) B. 1455. art. 11. — B. 1479. art. 9.
12) B. 1455. art. 12. — B. 1479. art. 14. — L. art. 82.
13) B. 1479. art. 61.

---

a) S. tusschengevoegd „handkesten." — *b*) S.: van. — *c*) Zoo ook B. 1479, Ms. S. leest „opslagen." — *d*) S.: toe samen.

nae *a*) huus wolde trecken; of als onse koepluyden tot eenighe marcten buten landis zolden trecken ende op die marcket ontheten hadden den coepman to betalen; dat is opgeslagen goet. 14)

15.

Tweewerf des iaers zal men gemene ladinge holden.

Item, soe zullen die Scepenen tweewerf des iaers gemene bodinghe holden: ten eersten des Manendaghes nae Suncte Gregoriusdach, ende die pandeldach daervan in den weeck voer Mey ofte in den weeck nae Mey, hoe dat die Scepenen des eens wordden ende ordineren; ende die ander bodinghe zal wesen des Manendaghes nae Suncte Lambertusdach, ende die pandeldach daervan zal wesen in die weeck voer Aller Godis Heiligen *b*), op wat dach dat die Scepenen dat ordineren. 15)

16.

Hoe dat die gemeene ladinge wesen zullen.

Item, op elcke tydt foersz. soe zullen wesen drie ladinghedaghen, ende die laedinge zal ons Stadtboede doen, ende van elcker ladinghe, die *c*) hy doet, zal hy of hebben een scheesken; ende soo wie dat die weet heeft ofte tot zyn huys gekundighet is, eer dat die Scepenen des rechtdaghes daernae toe recht ghaen sitten ende dat recht gespannen hebben, hedt zy nae der eerster ladinghe, oft nae der ander ladinghe, oft nae der derder ladinghe, die is geladen, ende hy sal to Recht komen ende antwoerden, toe wynnen ofte toe *d*) verliesen.

17.

Hoe dat men ledige daghen crighen zal, die gelaed syn to Recht.

Item, soe wie gelaed *e*) is toe Recht te komen, ist saeck dat hi enen ledigen dach beset, soe zal hy wachten ende

---

14) B. 1479. art. 62.

15) B. 1455. art. 14. — B. 1479. art. 16. — A. art. 7.

---

a) S.: van. — *b*) S.: Alle Goedes Heyligedach. — *c*) SCHW.: dat. — *d*) Uit het Ms. S. *e*) S.: geladen.

waeren soe langh tot *a*) dat die Scepenen oerlof gegeuen hebben alle herighe handen, ende wart hy daer toe bynnen nyet angesproicken, zoo sal hy eenen ledigen dach hebben, ende die anspreker zal den dach verhalen; ende ist saick dat die sitter vier ledige *b*) daghen, den enen rechtdach nae den anderen, crighen mach, ende hy dat bewysen mach, zoo zal die clagher zyn saick ende zyn recht stilstaen ter *c*) nyer ladinghe toe.

18.

Die vrouwen noch die iongen zullen nyet voer Recht komen.

Item, vrouwen, die mannen hebben, zy syn van *d*) huys ofte nyet, weduwen, wesen van vrouwenpersoen *e*), ionge knechten beneden XII iaeren zullen nyet voer Recht komen om rechts toe plegen, mer die mannen sullen self comen *f*), zyn zy by *g*) huys; ende ist saicke dat huer mannen van huys zyn ofte dat zy gheen mannen hebben, zoe zullen zy een voerspraeck nemen, oft huer mond huer woerden te vueren *h*), ofte verboert to hebben een half pondt elkerlick, soe dick alst yemant hier bouen doet, ten waer saeck dat die Raedt by name yemant ontboet ende oirlof ghaue voer Recht *i*) toe spreken, zoe *j*) verboerden sy *k*) nyet, ter *l*) tyt toe dat men huer dat spreken verboedt.

19.

Van onlest voer Recht en sonder oirlof to spreken.

Item, soo wie dat onlest doet voer Recht ofte die sonder oirloff sprect voer Recht, die verboert en olden Flams, zoo vaeck alst schiet; ende desen broeck nyet to lichten, mer rechteuoert to betalen sonder vertreck. 19)

20.

Die sententie des bokis sal voer alle ander sententie ghaen.

Item, wairt saick dat die Scepenen een oerdel wysden,

19) B. 1455. art. 19. — B. 1479. art. 21. — Gr. B. I. art. 19.

a) S.: totter tyt. — *b*) S.: ladinge. — *c*) S.: totter. — *d*) S.: toe. — *e*) S.: wesen, vrouwenpersonen. — *f*) S.: toe Recht komen. — *g*) S.: toe. — *h*) S.: doen. — *i*) S.: haer. — *j*) S.: oock. — *k*) S.: verbeurde hy. — *l*) S.: totter.

ende dit stadtboeck anders inhilde, so zal dat oerdel des boeckes voertghaen, ende die sententie der Schepenen zal nyet wesen. 20)

21.

Hoe veel die Schepenen van een oerdel moghen nemen.

Item, die Scepenen moghen hebben van een oerdel, dat die gemeene Scepenen wysen, II pondt, van twee Scepenen sententie een pondt, ende van één Schepen sententie een half pondt. 21)

22.

Hoe hoech die Scepenen wysen mogen.

Item, een Schepen moet nyet hoegher alleene wysen dan twee pondt, twee Schepenen nyet hogher dan acht pont, ende wat bouen acht pont is, daarouer zullen wysen alle die gemeene Scepenen. 22)

23.

Die stadt sal hebben, daer twee eggen dat oerdel op dit stadtboeck trecken.

Item, waer dat egghen zyn, die trecken opt stadtboeck, is *a*) die schelinghe bouen acht pondt, soe sal, diet verliest, gheuen II pondt, ende ist bynnen acht pondt, daervan een pondt, maer ist bynnen twee ponden, daervan een half pondt; ende ist datmen aldus tughet opt stadtboeck ofte trecket, ende dat stadtboeck dat oerdel gheeft ende verclaert, daer sullen die Schepenen nyet of hebben, maer dese broeck foirsz. sal gaen totter stadt behoef. 23)

---

20) B. 1455. art. 15. — B. 1479. art. 17. — St. art. 6.
21) B. 1455. art. 16. — B. 1479. art. 18. — A. artt. 15, 27.
22) B. 1455. art. 16. — B. 1479. art. 18. — A. art. 29.
23) B. 1455. art. 17. — B. 1479. art. 19.

---

a) Schw.: ist.

24.

Van den ghenen, die om een eedt spreken wil.

Item, soe wie den anderen anspreket *a*) om een eedt, die sitter sal op den derden dach den anspreker gheuen een eedt, oft men sal den aenspreker op den vierden dach voertwysen nae zyn inwinst. 24)

25.

Van den ghenen, die hogher spreken wil dan een eed.

Item, soe wie den anderen anspreken wil hogher dan een eedt, die sal op den vierden dach zyn recht ouergheuen in *b*) schrift, ende doet hy des *c*) nyet, zoe sal zyn recht ende syn saeck stilstaen totter nyer ladinghe toe, ende hy zal nye ladinge wynnen; mer ist saeck dat hy op den vierden dach zyn recht ouerghift in *d*) schrift, zoo sal die sitter opten achtende dach daernae zyn andtwoirt ouergheuen in die Borgermeesteren sonder langher vertreck, ende doet die sitter des *e*) nyet, soe sal men den aenspreker nae zyn recht voertwysen. 25)

26.

Hoe langh respyt die Schepenen hebben, eer sy die sententie wysen.

Item, wanneer die sitter zyn antwoert op den achtende dach in die Burgermeesteren gekeert heeft, zoo zullen die Burgermeesteren ende die Schepenen bynnen XIIII daghen daernae die sententie wysen nae groetheyt der saick, als voersz. steet, by hueren eede; die des weigeringe dede, ten waer saick dat yemant sieck waer ofte nootsaicke dede, soe machmen den dach verlengen veertien daghen, ende bynnen dier tydt die sententie toe wysen. 26)

---

24) B. 1479. art. 10.
25) B. 1479. art. 11.
26) B. 1479. art. 12. — Fr. B. art. 9. — Gr. B. I. artt. 18, 29.

---

a) S.: anspreken wil. — *b*) S.: int. — *c*) S.: dat. — *d*) S.: int. — *e*) S.: dat.

27.

By wat tydt hy zyn recht zal laesten, die voertvonden is.

Item, soe wie dat voertvonden wort mit syn recht, hy sy sitter ofte aenspreker, die zal zyn recht laesten bynnen XIIII daghen nae den dach, dat die Schepenen hem voertvonden hebben, of hy hebbe zyn recht verloren. 27)

28.

Hoe langhe tydt hy hebben mach, die eenighe sententie belaken wil.

Item, als die Scepenen een sententie hebben gewesen, zoe mach die gheen, diet tegens gaet, zyn beraedt hebben thien daghen langk nae den dach, dat die sententie gewesen is, oft hyt belaken wil, inden *a*) dat hy bynnen lande is; ende ist dat hi buten landis is, thien daghen nae den dach, dat hy toe huys gecomen is, zal hy zyn beraet hebben, oft hyt belaicken (wil); ende belaect hy bynnen *b*) deser voersz. tydt nyet, soe salt staen alst gewesen is. 28)

29.

Hoe hoech die Schepenen wysen moghen sonder belakinghe.

Item, wat beneden tien Beyers gulden is, dat sal vaststaen zonder belakinghe, soe als die Schepenen hebben gewesen. 29)

30.

Wat men in die Priesters belaicken mach.

Ende wat beneden XX Beyers gulden is, dat mach men belaicken in die Hoeftpriesters ende in die vier Raedtsluyden, ende anders nerghent. 30)

---

27) B. 1479. art. 13.

28) B. 1455. art. 18. — B. 1479. art. 20. — Fr. B. art. 9. — St. Pr. art. 21. — Gr. B. I. art. 12.

29) B. 1455. art. 126. — B. 1479. art. 20. — Fr. B. art. 9.

30) B. 1455. art. 18. — B. 1479. art. 20. — Fr. B. art. 9.

---

a) S.: indien. — *b*) S.: belaect hyt in.

31.

In mene Landt off in dae Presteren.

Ende wat bouen XX Beyers gulden is, dat *a*) mach men belaken in dat mene Landt of in die Hoeftpresters, waer dat men wil, ende wat in die Hoeftpriesters compt toe recht, dat salmen daernae nyet belaken in dat mene Land. 31)

32.

Hoe veel panden hy setten sal, die eenighe belakinge doet.

Item, ist saick dat yemant hem alsoo beraedt, dat hy die sententie, die die Scepenen hebben gewesen, belaken wil, ist dat ment in die Priesters belaket, zo zullen zy zetten VIII pond panden van zaicken, die bynnen XX Beyers gulden zyn, ende ist bouen XX Beyers gulden, dat zy huer kuer hebben als voersz. staet, zoe zullen zy setten XX pont panden. 32)

33.

Van rechten ouer te gheuen.

Ende die selue rechten, die in die Scepenen geweest hebben, die sal men ouerleueren in dae Presteren ofte in dat mena Landt als voersz. staet, sonder meerder verclaringe ofte schrifte.

34.

Die drye Hoeftpriesters ende die vier Raedtsluyden zullen die belakinge rechten.

Item, soe wie Personer van onser Kerspelkercke is, soe wie Prouentpriester op Suncte Katherinenoutaer is, ende wie Prouentpriester op Suncte Nicolausoutaer is, die zullen Hoeftpriesters wesen in onsen Rechte, in welcken die belakinghe

---

31) B. 1455. art. 18. — B. 1479. art. 20. — Fr. B. art. 9.
32) Fr. M. art. 2. B. art. 9.

---

a) SCHW.: die.

komen zal, ende zy vuytrechten zullen by raede der vier ouerste Raedtsluyden; ende wat dese seuen eendrachtelicken *a*) met malcanderen wysen, dat zal vaststaen ende Keysers doem wesen.

35.

Hoe voel een Schepen ofte borgher verboert, die metten anderen nyet medegaen wil.

Item, als enich *b*) Scepen oft Rechter gaet om recht to doen, ende hy dan ander Scepenen toespraick, ende wie dat dan nyet met hem en gaet *c*), die verboert eene scilt *d*); ende wat buerman toegesproicken wordt om dat Recht to stercken ende nyet medegaen wil, die verboert eenen haluen schilt *e*); ende dit to berechten *f*) soe vroe als dat geschiet is *g*), ende die peen nyet to lichten. 35)

36.

Hoe veel een Schepen ofte Raedt verboert, die nyet en compt, als hem die Boode den weet heeft gedaen.

Item, wanneer die Stadtboede omgaet om die Scepenen, Raedsluyden ofte die XXXVI te vergaderen, als om recht to holden ofte om ander saicken, die onser stadt ofte kercken ofte landen aengaen, soo wat Schepen, Raedtsman of Meenteman op die selue tydt nyet en quaem, als hem die Boode beuolen hadde, die verboert een half pont, rechtevoert toe gheuen, ten zy dat hi sieck waer of vuyter stadt, eer hy die weet hadde van den Boede *h*); ende is hy bynnen onser stadt, hy verboert als foirsz. steet, meer mach hy by den Raedt nyet blyuen, hi come voer den Raedt ende openbaer zyn noet ende begheer oirloff; ende wie zyn half pondt voert *i*) nyet en betaelt, daer zullen die Burgermeesters voer opligghen *j*), ende zy sullen den Burgermeisteren dat ghelt dubbelt weder betalen. 36)

---

35) B. 1455. art. 81. — B. 1479. art. 95. — St. Pr. art. 16.
36) Gr. B. I. artt. 26, 27.

---

a) S.: eendrachtich. — *b*) S.: een. — *c*) S.: wilde megaen. — *d*) S.: oldt scilt. — *e*) S.: een oldt schildt halff. — *f*) S.: wt toe doen rechten. — *g*) S.: alst kompt off geschiet. — *h*) S.: Stadtbode. — *i*) S.: rechtevoort. — *j*) S.: opleggen.

37.

Hoe veel hy verboert, diemen tot zynen huyse versuecket.

Item, wie dattet trect ter soekens, alsoe dat men hem toe zynen huysen suecken zal *a*), die verboert XX pondt. 37)

38.

Die Priesters, die Scepenen ende die XXXVI moghen alleen orkenscip doen bouen XX schilden.

Item, in allen erflicke saicken ende penninghschulden, die bouen XX schilden zyn, moghen alleen orkenschip foeren die Priesters, Schepenen, Raedtsluyden ende die XXXVI. 38)

39.

In cleynen saicken moghen die borghers orkenscip doen.

Ende in allen anderen saicken moghen orkenscip doen *b*) alle, die borghers zyn *c*) ende die in den rechte nyet verboden en zyn. 39)

40.

Dese luyden is verboden orkenscip te doen, als hyr nae volghet.

Alle sibbe vrienden ofte vianden, alle misdadige luyden, ruyters, roeuers, meneeders, ofte die in hoerdom sitten, pypers ofte ander speelluyden, bannige of ferdtlose luyden ofte ander eerlose luyden, ende alle die ghene, die wynnen ende *d*) verliesen moghen in der saicken. 40)

41.

Van koep ofte forwerden, die buyten onser vryheyt geschien.

Item, wat koep ofte forwart, die geschiet zyn buyten onser stadt ofte buyten landis, dat sal men berechten by twee ander

---

37) B. 1455. art. 20. — B. 1479. art. 22.
38) B. 1455. art. 24. — B. 1479. art. 30. — St. artt. 5, 34. — Gr. B. I. art. 33.
39) B. 1455. art. 24. — B. 1479. art. 30. — St. artt. 5, 34. — Gr. B. I. art. 33.
40) B. 1455. art. 24. — B. 1479. art. 30.

---

a) S.: soecket. — *b*) S.: voeren. — *c*) S.: alle burgers. — *d*) S.: of.

orkenem, ende nyemant mach orkenscip fueren in alsulcken saick *a*), hi en hebt angesien ofte anhoert of seluen gehandelt ofte daer ouer ende aen geweest. 41)

42.

Van onrecht tuych te doen ende van quade brieuen to gheuen.

Item, waert saicke dat eenich Schepen onrecht tuuch of lynge dede ofte onrechte brieuen ghaue ende daervan verwonnen wordde, die verboert VI schilden *b*), ende nyet meer Schepen to blyuen noch Schepen to werdden ende gheen lynge meer to doen, meer altoes een eerlos man to blyuen; ende desgelicx zalt wesen van *c*) allen anderen borghers. 42)

43.

Hoe veel een Priester of een Scepen ofte Raedtsman lyen mach.

Item, een van onsen Priesters of een Schepen of een Raedtsman mach lyen tot thien schilden, oft ister enich brief ende segel op, dat zy allike machtich. 43)

44.

Twee Priesters.

Ende twee van onsen Priesters ofte twee Schepenen ofte twee Raedtsluyden moghen lyen tot XX schilden, ende huer brieff ende segel allika machtich. 44)

45.

Van borghers lynghe.

Meer een borgher, die gheen Schepen noch Raed *d*) en is noch bynnen twee iaeren geweest en heeft, die mach lyen tot fyf schilden. Ende wie aldusdanige voersz. brieuen heeft

---

41) B. 1455. art. 25. — B. 1479. art. 31.
42) B. 1455. art. 26. — B. 1479. art. 32.
43) B. 1455. art. 27. — B. 1479. art. 33.
44) B. 1455. art. 27. — B. 1479. art. 33.

---

a) S.: saecken. — *b*) S.: gulden. — *c*) S.: in. — *d*) Raedsman.

op enighe saicken, zoo zullen die gheen, die den brief besegelt hebben, op huer brieuen ende segelen sweren, ist dat zy leuendich zyn, ende willen zy daer nyet op sweren, soo heeft elck verboert X schilden, ende die sculden *a*) to betalen den ghenen, die huer brieue ende segel heeft. 45)

46.

Van saicken, die bouen XX scilden zyn, wie die lyen zal.

Item, alle saicken, die dragen *b*) bouen XX schilden, daer sal men van hebben vier Schepenen brieuen ende segel, ofte een mans eygen brieue ende segel mit twee Schepenen brieue ende segel, ende daer gheen wedrecht toe yeghens, ende die Schepenen te sweren op huer brieff ende segel als foirsz. is *c*). 46)

47.

Van den ghenen, die met orkenscip spreken wil.

Item, in allen saicken, daer die aenspreker mit orkenscip sprect nae wtwysinge der puncten, die daervan roeren, daer en sal nemant mit syn seluis eede ontgaen; mer in allen puncten, die die Scepenen nyet en weten of andere orkenen *d*), mach hem een yegelyck ontsculdigen ende ontgaen mit zyn seluis ede. 47)

48.

Van landtsbodinghe te beseghelen, wat men daeraf gheuen zal.

Item, twee Burgermeisters ende twee Scepenen zullen een landtsbodinge besegelen, ende (elc) van den vierden *e*) foirsz. sal hebben een half pont van segelen ende nyet meer.

49.

Van ferdban toe segelen, ende wat men daeraf gheuen zal.

Item, twee Burgermeesters ende twee Schepenen zullen een

45) B. 1455. art. 27. — B. 1479. art. 33.
46) B. 1455. art. 28. — B. 1479. art. 34.
47) B. 1455. art. 29. — B. 1479. art. 35.

a) S.: schilden. — *b*) S.: bedragen. — *c*) S.: staet. — *d*) S.: oerkinge. — *e*) S.: vieren.

ferdban besegelen, ende elc van hem allen zal hebben een half pont van segelen ende nyet meer.

50.

Hoe veel die Scepenen van segelen moghen nemen.

Item, van allen anderen saicken moghen die Schepenen ofte die Raedtsluyden besegelen, ende een yegelick mach nemen een half pont *a*) ende nyet meer.

51.

Wie die brieuen schryuen zal, die den borghers anghaet.

Item, alle die brieuen, die die Burgermeesters, Schepenen ende die Raedtsluyden zullen besegelen van saicken, die die burghers aengaen, to gheuen ende to nemen, die brieuen sal onser stadt Clerck schryuen; of zy en zullen die brieuen nyet besegelen, ten zy by zynen wille.

52.

Wat recht men doen sal den ghenen, die myt schuldtbrieue spreket, daer die dach all ommekomen is.

Item, waer scepenenbrieuen sint op sculden, daer die dach der betalinge all omgekomen is nae inholt der *b*) brieuen, compt dan die clagher voer dat Recht met zyn brieuen, soe sal men hem onderenichs recht doen, ende die Schepenen zullen ghaen ende peynden hem zyn schulden wt van den besten guede, daer die schuldenaers aen genoghet *c*), ende dat guet sal men setten den vyften penningk myn dan[t] weerdich is, ende dat gepeynde goet sal dan noch blyuen *d*) in Scepenen wer een maent langk; lost hy dan dat goet nyet, soo yst dat guet verbeurt, dit is te verstaen, dat die clagher zal van den guede hebben zyn sculden ende zyn onkost *e*), die hy daeromme gedaen heeft, welke schulden ende onkost *f*) hy inwinnen sal by rade des Rechtes *g*), ende wat dat guet dan beter is geset [dan] den vyften penningk myn, dat sal die clagher wederkeeren. 52)

---

52) B. 1455. art. 31. — B. 1479. art. 37. — St. art. 27.

---

a) S. ingelascht „van segelen." — *b*) SCHW.: die. — *c*) S.: aengaet ende annoeget. — *d*) S.: salmen noch blyuen laten. — *e*) S.: kost. — *f*) S.: kost. — *g*) S.: Rechters.

53.

Hoe veel die Schepenen van peynden hebben zullen.

Item, omdat hyt toe peynden heeft laten komen, soo heeft hy verboert een pont; meer is die sculden nyet meer dan een schilt, soe moghen die Schepenen nyet meer hebben dan een half pont. 53)

54.

Van brieuen, die voer dit boeck besegelt ende gescreuen zyn.

Item, alle brieuen, die geschreuen ende gesegelt zyn voer dat dit boeck gemaickt es *a*), die zullen in huer volle macht blyuen.

55.

Van olde slepersbrieuen.

Behaluen slepersbrieuen van sculden, daer die dach der betalinge iaer ende dach all omkomen is, ende nyet bynnen tsiaers nae den dach der betalinghe voer Recht mede gesproicken heeft, die brieuen zullen vuyt huer macht wesen, ende nyemant mach met alsulcke brieuen wynnen. 55)

56.

Van den ghenen, die anderwerf onder fellinge ghaen.

Item, waert saeck dat yemant op den anderen clagede in ons recht ende hy onder fellinge ghinck by den pandeldach to betalen, ende als dien *b*) pandeldach quame, ende hyt dan nyet betaelde, alsoe dat hy dan weder op ny onder fellinghe ghinck by eenen anderen redelicken dach to betalen, ende die clagher daermede lyen wolde, ende hy dan by den seluen dach noch nyet en betaelde *c*), die hem anderwerf geseth was, welck twee Scepenen, die dan metten clagher to zynen huys ghinghen om hem toe peynden, die zullen hebben een pont toe gaer, ende dat sal gheuen die gheen, die gepeynt wort.

---

53) B. 1455. art. 31. — B. 1479. art. 37.
55) St. art. 43. — Gr. B. VII. art. 21.

---

a) S.: is. — *b*) S.: die. — *c*) S.: niet bytaelen woude.

57.

Van die olde fellinghe toe peynden.

Ende die selue twee Schepenen zullen rechteuoert die olde broken mede wtpeynden, die verboert zyn, ende die clagher sal men zyn sculden toepeynden an dat beste goedt, daer die clagher an genoghet, ende dat guet den vyften penningk myn, in alle *a*) manieren als foirsz. steet.

58.

Van den ghenen, die den anderen mit reden ghelde betalen sal.

Item, waer dat saeck dat enich man den anderen gelt sculdich waer mit forwarden, ende hy seyde dat hy gheen ghelt en hadde, ende wolde hem waer an zyn ghelt gheuen, soo sal hy eerst zynen eedt daerop doen, dat hy gheen gelt raden en mach, ende dan soo zullen die Schepenen den clagher waer ter handt setten of ter hand peynden den vyften penningk myn, in allen manieren als foirsz. steet.

59.

Van vreembde luyden, die op onse borghers met recht spreken.

Item, waer coepluden komen van buten landis of van bynnis landis ende claghen in ons stadtrecht op enen burger of inwoenre om penningkschulden of om ander goet, soe sal men den clagher alsoedanich recht doen, als onse borgers gedaen wordt in zyn stede, daer hy woenachtich es *b*), ende dat sal die clagher bewysen mit orkenen, die dat wel weten, of mit waerachtige brieuen ende zegelen. 59)

60.

Gheen borgher moet op ander claghen buyten onser stadt.

Item, alle die gheen, die bynnen onser stadt woenachtich zyn *c*), zullen elck op malcanderen claghen in Scepenen recht

59) B. 1455. art. 38. — B. 1479. art. 44. — Fr. B. art. 2. - L. art. 157.

a) S.: allen. — *b*) S : is. — *c*) S.: wonen.

van waerliken saicken, ende anders nerghent, bynnen landis ofte buten landis; ende wie hier bouen doet, die verboert XX pond, half ter stadts behoef ende half der Scepenen. 60)

61.

Hoe men weduwen ende wesen etc. becommeren mach ende to Recht laden.

Item, weduers, weduen, wesen, clercken mach men mitten weerlicken rechte becommeren of hyr to Recht laden omme penninghsculden, om boten, die sy an die waerlike handt verbroect hebben, om onser stadt broken ende fellinghen, ende om onser kercken sculden; om dees *a*) saicken voersz., ende van saicken, die der komenscip aengaen, zullen zy in dat weerlicke recht antworden ende to recht staen *b*), toe winnen ende to verliesen.

62.

Van den ghenen, die haer scout nyet betalen en willen noch moghen.

Item, wat burgher ofte inwoener yemant sculdich is ende hy met recht verwonnen is die scout toe betalen, ende die dach der betalinghe all omgecomen is, ende hy en hebbe gheen reed goet, waermede hy die sculde betalen mach, soe sal men den clager toepeynden alle zyn huysraedt, soo *c*) lange alst daer is, hedt zy luttel ofte voel, ter *d*) tydt dat die clagher by den *e*) zynen mach komen, inden *f*) dat daer alsoo veel gudis is, ten sy saeck dat die clagher mit myn met hem lyden wil.

63.

Van den ghenen, die huer guet heimelick versteken.

Item, soo wie zyn goet verbrenget ende heimelick vuytsteket, als men hem peynden zal, die verboert dat goet, dat

60) B. 1455. art. 37. — B. 1479. art. 43. — St. art. 97. Pr. art. 6. — L. art. 11.

a) S.: dese. — *b*) S.: toe staen. — *c*) S.: also. — *d*) S.: totter. — *e*) S.: totten. — *f*) S.: indien.

wtgesteken is, mach ment vynden; ende wie dat goet onthoudt of verhudet of helpet versteken, die zal voer die sculde staen ende betalen, ende daertoe verboert *a*) VIII pondt den Rechte. 63)

64.

Van peynden op toe bieden, die geseth zyn.

Item, alle panden, die geseth zyn, zal men opbieden drie rechtdaghen onderenichs, ende des vierden daghes zal dat Recht eenen redelicken dach daertoe setten die panden to lossen, ende die dach zal die Schryuer teykenen in ons stadttafel, ende die dach der losinghe zal men hem laten weten met eenen brieue onder ons stadtsecreet besegelt, ist dat hy buyten Sneeck woenachtich is; ende lost hy dan dat pand nyet by den benoemden *b*) dach, soo zal die opbieder *c*) dat pant behouden toe eyghendoem, den vyften penningk myn dan weert is; ende van die settinge zal dat Recht hebben *d*) enen olden Flaemsche. 64)

65.

Van weerlieten.

Meer zyn zyn panden beter dan zyn ghelt ende den vyften penningk myn als foersz. steet, dat zal die opbieder wederkeren den ghenen, die hem dat pant geset heeft. 65)

66.

Van becommeren ende dat recht daervan.

Item, soe mach een borgher ofte een inwoenre enen landtman ofte eenen vreembdt man becommeren ende aenspreken tot allen tyden om een eedt; ende voer die landtman ofte vreembt man en wech bouen die becommeringhe ende zyn saick met recht nyet verantwoerden, soo verboert hy VIII

---

63) B. 1455. art. 21. — B. 1479. art. 25. — L. art. 80.
64) B. 1455. art. 30. — B. 1479. art. 36. — St. artt. 26, 31.
65) B. 1455. art. 30. — B. 1479. art. 36.

---

a) S.: verbeurt hy. — *b*) S.: noemden. — *c*) S. tusschengevoegd „dan". — *d*) S.: die Rechter of hebben.

pondt, ende dan soo zullen die Scepenen den landtman ofte vreembdt man voerteyschen by daghen, den enen dach, den anderen dach, ende den derden dach; ende kompt hy dan des vierde daghes nyet ende verantwoert hem met recht, zoo sullen die Schepenen den ghenen, die hem angesproicken heeft, zyn sculden toèwysen nae zyn inwinst, ende den landtman ofte vreembdt man voert vredeloes legghen nae onser stadt recht, ende hem nyet herich toe nemen, eer hy eerst die egge voldaen hebbe. 66)

67.

Waervan die eene landtman den anderen hier becommeren mach.

Item, die een landtman ofte vreemd man mach den anderen hier becommeren op een eed ende nyet hoger, van saicken ende comenscip, der bynnen onser stadt vriheyt van Sneeck geschiet zyn, ende anders nyet. 67)

68.

Wie dat die becommeringe doen sal.

Item, alle becommeringhe, die geschien zullen, hedt zy ouer ons borghers ofte ouer vreembde luyden, die sal onse Stadtboede doen, ende anders nyemant, ende van elcke *a*) becommeringhe zal hy hebben een halue botken.

69.

Een onderscheydt.

Meer waert saick datteth van nooden waer ofte mitter haest to doen waer *b*), zoe mach een borgher becommeringe doen, meer die clagher zal rechteuoert den Boede daernae zyn commerghelt geuen, opdat hy die fellinghe voer Recht openbaren mach; ende wie des nyet en doet, verboert *c*) een half

66) B. 1455. art. 23. — B. 1479. art. 27. — Fr. M. art. 6. — St. art. 30. Pr. art. 27. — L. art. 160. — Gr. B. VI. art. 26.

67) B. 1479. art. 29.

a) S.: alle. — *b*) S.: Maer waert een noodsaecke off dattet metter haest waer. — *c*) S.: die verboert.

pondt, ende die becommeringe zal nyet wesen; ende doet een Schepen die becommeringhe, soe sal die Schepen nyet myn nemen dan eenen Vlaems, ten zy dat die Schepen om nyet doet om des Boden wille, ende die clagher den Boode zynen commergelt gift.

70.

Wie yemant doet becommeren, die sal zyn rechten waernemen.

Item, die aenspreker, die den landtman oft vreembdt man heeft doen becommeren, die sal voer Recht komen by der seluer vren ende tydt, die hem die Boede geseth heeft, ende spreken den landtman ofte vreembdt man an, of claghen dat die landtman ofte vreembdt man vter becommeringe getogen *a*) is; ende doet die aenspreker des *b*) nyet, soo verboert hy een half pondt, ende die landtman ofte vreembdt man zal des dages vry wesen van der becommeringe. 70)

71.

Van den ghenen, die hier vreedloes geleydt wordt.

Item, soe wie vreedloes geleyt wordt in onsen rechte, deen *c*) is onse stadt verboden, tot dat hy den egge ende Rechte ierst voldaen habbe; mer wil hy hier toe bouen in onser stadt blyuen ofte komen, zoo sullen die Scepenen hem leggen in vangenisse *d*), alhent hy alinge *e*) gebetert hebbe den egghe ende den Rechte als foersz. steeth. 71)

72.

Van landt ofte van huysinge, dat vercoft es.

Item, wie *f*) landt ofte huysinghe vercoft heeft, die zalt laten bieden drye Sonnendaghe achtereen ouer die kerck, ende als die boden al ommegecomen zyn, soe sal dat Recht eenen dach daertoe legghen in die selue weeck, den koep gaer to

---

70) B. 1479. art. 29.
71) B. 1455. art. 82. — B. 1479. art. 96. — Gr. B. IX. art. 38.

---

a) S.: geuoren. — *b*) S.: dat. — *c*) S.: den. — *d*) S.: gevangenisse. — *e*) S.: al dinck. — *f*) S.: soo wie.

wysen, ende wordt den koep op den seluen dach dan nyet weerseth, zoe zal men den coper ende den seller to gaer wysen; ende daernae zoe en mach niemant gheen nyaer daeran hebben, ten waer saeck dat hy buten landis weer, die dat nyar daeran hoech, ende als hy dan to huys gekomen is, zoe zal men hem dat nogelicken *a*) kondighen, ende spreckt hy dan nyet om dat nyar bynnen der erster maendt, naedat hy to huys gecomen is, zoe is hy zyn nyaer quyt. 72)

73.

Van kamerkoep.

Ende soe wie dat die huysinghe of dat land nyet laet bieden ouer die kerck als foersz. steeth *b*), die verboert acht pondt, ende die koep zal nyet wesen.

74.

Van landt ofte huysinghe tweewerf te vercopen.

Item, wie landt ofte huisinghe of enigerhande guet twewerf verkoept ofte forsettet, die verboert twee schilden oudts gelts. 74)

75.

Van landt ofte huysinge, datter geestelicheyt wert gheuen.

Item, wie gheestelicke luyden landt ofte husinghe ghift, soe moghen die erfnamen dat goet inlossen bynnen iaer ende dach bi Schepenen raedt; ende lossen zyt niet in bynnen iaer ende dach, zoo moghen die gheestelicke luyden, die *c*) dat goet gegeuen is, hueren wil daermede to doen. 75)

76.

Een onderscheyt.

Mer wat ons Patroen Suncte Marthen, ende ons Prouenden,

---

72) B. 1455. art. 64. — B. 1479. art. 74.
74) B. 1455. art. 65. — B. 1479. art. 75. — St. artt. 15, 35. — Gr. B. VII. art. 12.
75) S. art. 88. — B. 1455. art. 109. — B. 1479. art. 128. — St. art. 24.

---

a) S.: monlycke. — *b*) S.: is. — *c*) S.: dien.

ende ons Gasthuys gegeuen wordt, dat en mach men hem nyet offwinnen noch oflossen, ten zy zaicke dat zyt mit wille doen. 76)

77.

Van huussteden, die hier te koep vallen.

Item, ist saeck dat *a*) huussteden te coep vallen in onser stadt, zoe is die gheen, die die huysinghe daerop staen heeft, nyaer daertoe te kopen dan dat naeste landt of een derde sibdeel. 77)

78.

Van lanthuysen, die die to samen hebben.

Item, waer luyden zyn, die landt ofte steden of husinghe to samen hebben, moghen zy nyet toe eens *b*), zoe zal hy, die scheyden wil, dat landt, steden ofte huysinghe setten toe nemen of to gheuen, ende die ander mach hem beraden een maendt langk, of hyt nemen wil ofte gheuen. 78)

79.

Van huysen te scutten van malcanderen.

Item, waer luyde zyn, die husinge to samen hebben, ende die een van den anderen scutten wil, die zullen scutten bi Rechtes raedt; ende die die scuttinghe begheert, die zal die tweedeel staen, ende die ander den derdendeel. 79)

80.

Van scuttinge tusschen twee huysen.

Item, waer luyde zyn, die scuttinge begheren butens huys, daer zal die ander teghens hem to halue scutten, meer wie

76) B. 1455. art. 109. — B. 1479. art. 128.
77) B. 1455. art. 66. — B. 1479. art. 76.
78) B. 1455. art. 67. — B. 1479. art. 77.
79) B. 1455. art. 68. — B. 1479. art. 78. — St. art. 11.

a) S.: datter. — *b*) S.: en eens.

mit steen ofte mit houdt scutten wil, die sal bouen an den huyse scutten, ende die ander beneden, die met mynre scuttinghe scutten wil. 80)

81.

Van huysen to tymmeren ende die toe setten.

Item, soe wie huysen tymmeren wil, die salse setten by Scepenen ende Raedtsluyden raedt. 81)

82.

Van fundament to legghen.

Ende elck zal gelyck den anderen zyn fundament leggen, ten wair saicke dat dat eerste fundament bouen maten diep geleydt were ofte gesoncken. 82)

83.

Oesdruppen.

Ende die oesdrop tusschen hem beyden zal wydt wesen anderhalf geerdvoet, ende wie hierouer *a*) misdoet, die verboert achte pond. 83)

84.

Van huysen ofte van kamers te huyren.

Item, soo wie een huys ofte een camer huyert tot een seker tydt ende bynnen der tydt daervuyt vaert, die sal volle huyer gheuen; mer compt hy daer nyet in metter woen, zoo zal hy half huyer geuen, ende hi en mach noch en moet dat huys nyet voert verhuyren *b*), zonder consent des gheens, die dat huys toehoert, ofte by Schepenen ende Raedtsluyden raedt. 84)

---

80) L. art. 79.
81) B. 1455. art. 62. — B. 1479. art. 72. — St. art. 13. — Gr. B. VII. art. 1.
82) L. art. 64.
83) L. art. 64.
84) B. 1455. art. 57. — B. 1479. art. 67. — St. art. 14. — L. art. 70. — Gr B. VII. art. 11.

---

a) S.: hier bouen. — *b*) S.: toe huyr geuen.

85.

Van landthuyer ofte huyshuyer, daer gheen brieuen op zyn.

Item, wie dat huysinge ofte landt gehuyert heeft, daer gheen brieuen op en zyn, ende die huyerman en is niet toe eens *a*) met zyn landtheer ofte huusheer hoe groet die huyer is, ende die lantheer ofte huysheer wil meer hebben dan die huerman seyt, zoo is die huyerman die eerste twee iaeren naër te weten met zyn recht hoe veel hy te huyer gheuen zal, mer die landtheer is naër te weten hoe voel hy ontfangen hebbe ende hoe langhe huer iaertael zyn. 85)

86.

Van landthuyer ofte huyshuyer sculdich toe wesen.

Item, wie den anderen van landthuyer ofte huyshuyer sculdich is, ende hy den landtheer ofte huysheer nyet vernoeget, eer hy dat landt bloet, ofte den huysheer, eer hy vuyt dat huys vaert, ist dat die landtheer ofte huysheer om zyn huyer spreket bynnen iaer ende dach, zoe zal men dat vuytrechten gelyck beuoelen guet; ende ist dat hy nyet en spreket bynnen iaer ende dach, ofte datter die dode handt twisken gecomen zy, zoe zal hy om zyn huyer met ladinghe *b*) spreken. 86)

87.

Van testamente ende van goet te bespreken.

Item, alle luyden moghen bespreken van hueren goeden den derdendeel toe Godis dienst, ende den ander[en] derdendeel den *c*) rechten erfghenamen, ende den derden derdendeel den gueden vrienden waer dat zy willen, ten zy saicke dat die erfghenamen huer deel verboert hebben nae den rechte. 87)

---

85) B. 1455. art. 59. — B. 1479. art. 69. — St. art. 23.
86) L. artt. 77, 82, 146.
87) B. 1455. art. 108. — B. 1479. art. 127. — St. artt. 132, 133. — Gr. B. IX. art. 60, f.

---

a) S.: en eens. — *b*) S. ingelascht „toe Rechte." — *c*) S.: haren.

88.

Landt ofte huysinge, dat den gestelicken gheuen wordt, dat mach men inlossen.

Item, soo wie gheestelicke luyden of cloesteren landt ofte huysinge ghift, soe moghen die erfgenamen dat goet inlossen als foirsz. staet. 88)

89.

Gheen knecht mach zyn goet verbrengen, eer hy XVIII iaer olt is.

Item, soe en sal gheen knecht zyn zeluis goet mondich noch machtich wesen en *a*) wech to gheuen ofte toe verbrenghen *b*), hy sal olt wesen achtien iaer van den dach to rekenen, dat hy geboren wert; ende wie syn guet hier en bynnen verwisselt of koepet *c*) of hem ghelt ofte goet leent op zyn erue ofte op *d*) zyn panden [ofte] op zyn huysinghe buyten zyn mondis raede, dat en sal gheen stall hebben, ende men zal daer gheen recht van doen. 89)

90.

Gheen maghet en mach huer seluis mond wesen.

Item, een ionckfrouwe en mach huer goet [en] wech gheuen noch en wech brenghen, het en zy by rade huers mondis. 90)

91.

Van oniarige kynderen, die bestoruen zyn, huer goet to regieren.

Item, waer een man ofte een wyf zyn, die oniarige kynderen hebben, eyst dat die een van hem beyden sterft ende die ander sieck wordt, soe sullen die Scepenen (tot) der *e*) kynderen behoef huer kisten toesegelen ende alle huer goedt beschryuen;

---

88) S. art. 75. — B. 1455. art. 109. — B. 1479. art. 128. — St. art. 24.
89) B. 1455. art. 112. — B. 1479. art. 131. — St. art. 128. — Gr. B. IX. artt. 21, 22.
90) B. 1455. art. 112. — B. 1479. art. 131. — St. art. 129. — Gr. B. IX. artt. 21, 22.

---

a) Schw. verkeerdelijk „ende." — *b*) S.: toe te brengen. — *c*) S.: verkopet. — *d*) S.: om. — *e*) S.: ter.

ende sterft dan die ander oick, zoo zullen dan die Schepenen den vrienden die kynders metten goede gheuen, daer zy best zyn, ten zy dat die vader den kynderen een mondt geseth hebbe *a*) in zyn leste testament. 91)

92.

Van monde to setten den bestoruen kynderen.

Item, of die vader onwittelicke *b*) storue ende zyn kynderen geen mondt geseth hadde, of dat die kynderen an hueren rechten monde van sibbes weghen *c*) nyet bewaert en waere, soe zullen die Scepenen den kynderen een mond ofte twee setten, die den rechten mondt te hulpe kome, dat die kynder ende huer goedt wel bewaert werdden. 92)

93.

Van balmondtscip.

Mer waer dat enich van den monden, die der kynderen goet toebrochte ende der kynder orber nyet en dede, die heeft zyn mondscip verloren ende sal een balmond blyuen, ende die Schepenen zullen eenen anderen op *d*) zyn stede setten. 93)

94.

Van erfscip to boren, daer volbroers e) ofte halue broers zyn.

Item, waer dat volbroers ende volsusteren zyn, ende halfbroers ende halfzusteren zyn, sterft daer enich *f*) van hem, zoo zullen die volbruers ende volsusteren met twee handen in dat erfscip tasten, ende die halfbroers ende die halfzusters met eenre handt. 94)

---

91) B. 1455. art. 110. — B. 1479. art. 129.
92) B. 1455. art. 111. — B. 1479. art. 130. — Gr. B. II. art. 21.
93) B. 1455. art. 111. — B. 1479. art. 130.
94) B. 1455. art. 113. — B. 1479. art. 132. — St. artt. 117, 118, 119.

---

a) S.: heeft. — *b*) S.: onwetentlycke. — *c*) S.: monde van rechtes sibs wegen. — *d*) S.: in. — *e*) SCHW. leest „veel broers." — *f*) S.: sterft daer dan een.

95.

Noch van erfscap to boren onder dat sibbe.

Item, soe zullen broers ende zusters allike nae wesen, neuen ende nichten allike nae wesen totter erfscip, ten zy saeck dat die broeder dat erfscip verboert hebbe nae den rechte, ende die zuster neme eenen man buyten huer mondis raede, eer zy tot hueren rypen iaeren gekomen is nae den rechte, of dat zy huer goet verwrocht hebbe nae den rechte; mer die vader ende moeder *a*) moghen den enen kynde meer gheuen dan den anderen 95)

96.

Van iouwen ende van liefgheften tot alrehoechste.

Item, waer een man ende zyn wyf te samen *b*) ghegoet zyn tot twalif hondert schilden, daervan soe zal gaen te iouwen of toe liefghiften van des ghenes goeden, die eerst gestoruen is, vyftich Beyersche gulden. 96)

97.

Van mynre iouwen ende liefgiften.

Ende zyn zy gegoedet tot VI hondert schilden, zoe zal daervan ghaen XXV *c*) Beyers gulden; ende desgelicx zoe sal men rekenen groetheyt der iouwen nae groetheyt der goeden beneden XII hondert scilden ende nyet bouen XII hondert scilden, ten zy dat die iouwe verboert zy of verwilkoert na den rechte. 97)

98.

Van weerval to nemen.

Item, waer dat saeck datter yemant waer, die weerval hebben wolde van zyn vrunden, die gestoruen weren, soe sal

---

95) B. 1455. art. 114. — B. 1479. art. 133. — St. art. 122. — Gr. B. IX. art. 56, e.
96) B. 1455. art. 115. — B. 1479. art. 134.
97) B. 1455. art. 115. — B. 1479. art. 134.

---

a) S.: die moeder. — *b*) S.: toe gaer. — *c*) S.: dertich.

men van gheen goeden, reede noch onrede, der bynnen onser vryheyt van Sneeck is, noch van huysinghe gheen weerval gheuen, dan alleen van landt, daervan sal men weerual gheuen.

99.

Van boeleedt to doen op dat goet, dat hy ouerleuert.

Item, ist saeck dat der yemandt steruet ende die leuende den vrienden dat goet ouerleueren moet, zoo zal hy daerop een boeleedt doen bynnen die eerste maendt na die doede handt, is dat saeck dat die vrienden hem den eed nyet verdraghen en willen. 99)

100.

Van boelguet toe deelen, hoe veel die Scepenen daeraf hebben mogen.

Item, waer dat die Schepenen geladet werdden toe delen een meenbodel *a*), daer moghen zy af hebben twee pondt van dat geheele goet ende nyet meer, mer werden zy nyet geladen, soo moghen zy daer nyet van hebben; voertmeer van eenre swetten ende landsceydinghe, daervan zullen zy nyet van nemen. 100)

101.

Van zweert ofte mesluuck, hoe voel dat hy verboert.

Item, waer een borgher ofte een vreembdt man een mess ofte een zweert trecket op den anderen, die verboert twee pont teghens den egge ende twee pondt teghens dat Recht, ist dat men hem bewysen mach met eenen gueden borgher ofte twee, nae wtwysinghe ons stadtboeck; ende ist dat men hem dat nyet bewysen mach, hy sekere hem met zyn eedt ende wese quyt *b*). 101)

---

99) B. 1455. art. 116. — B. 1479. art. 135. — St. art. 140.
100) B. 1455. art. 117. — B. 1479. art. 136.
101) B. 1455. art. 77. — B. 1479. art. 89. — Fr. B. art. 6. — St. art. 67. — E. 1465. art. 3. — Gr. B. III. art. 15.

---

a) S.: boelgoedt. — *b*) S.: hy seeckere hem ende wese met syn eed quyt.

102.

Hier is een onderscheyt.

Mer ist saeck dat hem ymant weert by noede ende hy dat bewysen mach met guede borghers, die tuych dragen moghen, als foirsz. steet, die verboert nyet. 102)

103.

Wanneer dattet dubbelt boet is.

Ende wie dat dit doet op een marctdach of op enen Sonnendach, zoo ist dubbelt boet. 103)

104.

Van yemant to iaghen oft an to veerdigen in quaetheyt.

Item, soe wie den anderen mit eenige wapen *a*) dan myt bloten handen iaghet ofte aenveerdiget, daer men een koerber wonde mede *b*) slaen mach, die verboert twee pondt teghens den egghe ende twee pondt dat Recht, ist dat hem yemant daerof belyt *c*), in maten als voersz. staet, of hi sekere hem met zyn eedt ende wese quyt.

105.

Van vuestslaghen.

Item, soo wie den anderen met eenre vuysten slaet, die verboert een pondt teghens den egghe ende een pondt dat Recht *d*). 105)

106.

Van quade woerden, die een man an zyn ere gaen.

Item, soe wie den anderen quade woerde toespreket *e*), die an zyn ere gaen, hy zy wyf ofte man, ende hy oick zyn

---

102) B. 1455. art. 77. — B. 1479. art. 89.
103) S. art. 174. — B. 1479. art. 66. — L. art. 167. — Gr. B. IX. art. 24.
105) B. 1479. art. 88. — Fr B. art. 5. — St. art. 72. Pr. art. 11. — Gr. B. III. art. 11.

---

a) Waarschijnlijk is hier het woord „anders" uitgevallen. — *b*) Uit het Ms. S. — *c*) S.: dat hem daer yemandt van belyt. — *d*) S.: tegens dat Recht. — *e*) S.: geeft.

vrienden toe eedwyt settet of misdaet ofte gebreck, sy zyn leuendich ofte doet, ofte wie den anderen schalck ofte dief hiedt, verrader ofte eerloes man, ofte wie een wyf hoer oft nachtmerry ofte diefegge heet of deser voersz. woerden gelyck; ist een man, die dese woerden tot enen anderen spreket, die verboert twee pont teghens den egge ende twee pondt teghens dat Recht, zoe vaeck als hy dat doet, of op die kaeck te setten, mach hy die boet nyet betalen; ende doet *a*) een wyf, die verboert twee pondt den egghe *b*) ende twee pondt den Rechte *c*), zoo vaeck als zy dat doen, ofte den steen to draghen; ende hoeren dese woerden een *d*) borgher oft die sie daerof belyen wil, zoe zullen zy beteren als foirsz. staet, ende is des nyet, zy zekeren hem mit hueren eede ende wesen quyt. 106)

107.

Van quaden woerden teghens die Rechters.

Item, wordden dese foirsz. woerden ofte der woerden gelyck tot den Scepenen ofte tot den Raedtsluyden toegesproicken, ende bi sonderlinghe in den tyden, als zy toe recht sitten ofte dat zy eenighe saicken doen van des rechtes weghen om nutticheyt ende orber onser stadt, zoe zullen zy hem dat dubbelt beteren ende boten, in maten als foersz. staet. 107)

108.

Van vrouwen to vechten, hoe groet die boet is.

Item, soe wat een vrouwenaem doet in vechtelicken saicken, dat zal wesen vol boet ende half ferden; mer werdt zy eerst angeuochten ende verweert zy huer dan by noet, soo eyst halue boet ende gheen ferden. 108)

---

106) B. 1455. art. 96. — B. 1479. art. 111. — Fr. B. art. 14. — St. art. 88. — E. 1465. art. 6. — Gr. B. III. artt. 3, 4, 5.

107) B. 1455. art. 96. — B. 1479. art. 111. — E. 1465. art. 6. — Gr. B. III. art. 6.

108) B. 1455. art. 76. — B. 1479. art. 87.

a) S.: doettet. — *b*) S.: tegens egge. — *c*) S. tegens dat Recht. — *d*) S. tusschengevoegd „goet."

109.

Van den ghenen, die mit homoet teghens onse borghers ghaen.

Item, compt hier *a*) enich man, die in onser stadt nyet en woenet, ende hebbe eenen borgher misdaen, ofte een borgher hebbe hem mesdaen, ende daer ghaen borghers met hem opter straten mit homoet teghens den borgher, die misdaen is, die borgher verboert acht pondt. 109)

110.

Van den ghenen, die met welt in enes anders huys komen.

Item, soe wie dat compt in eens anders huys by daghe ofte by nachte, mit welde ofte mit machte, alsoo dattet bueyrluyden kondich zy, zoo wat dat hem aencompt, hedt zy doetslachte ofte wondighe, dat sal boetloes wesen; mer wat dat hy doet, die alder *b*) met gewelt in dat huys gecomen is, dat is seuenboet teghens den egghe, ende dat Recht alsoo veel; ende dese broke nyet to lichten by den eede. 110)

111.

Noch van den ghenen, die met welt in eens anders huys komen.

Item, quaem ymant in eens anders huys met welde ofte mit machte ende hy meenden aldaer quaet to doen, ende al dede hy daer gheen quaet, soo is zyn ingangk achte pondt ende zyn vuytganck achte pondt teghens den egge, ende dat Recht alsoe veel; ende alsoe menich man als met hem in dat huys gegaen is, alsoe menich boet ende broeck als foersz. steet; ende oftet gheen buyren kondich en were, zoe zullen zy hem sekeren elkerlick bysonderlinghe, ende wesen met hueren eede quyt. 111)

---

109) B. 1455. art. 36. — B. 1479. art. 42. — St. art. 102. — Gr. B. IV. art. 17.

110) B. 1455. art. 92. — B. 1479. artt. 106, 109. — St. artt. 80, 103. — Gr. B. IV. artt. 24, 25, 26.

111) B. 1455. art. 93. — B. 1479. art. 107.

---

a) S.: daer. — *b*) S.: aldus.

112.

Van gewelt te doen an ymandts huys mit werpen ende mit stoten.

Item, soe wie an een anders huys ofte kamer stoet, ofte daeran werpit mit steen, by daghe ofte by nachte, die verboert achte pond teghens den egge ende tegens dat Recht alsoe veel; of hi seker hem met zyn ede, dat hyt op gheen arch gedaen hebbe, ende wese daermede quyt. 112)

113.

Van vrede to leggen mitter haest, daer luyden vechten.

Item, waer dat borghers ofte vreembde luyden vechtende werdden, ende men machse nyet sceyden, ende die Borgermeesters noch nyemant van den Schepenen en moghen daerby mitter haest nyet komen *a*), soe mach een Raedtsman ofte een Gesworen eenen vrede legghen tusschen hem beyden XX pondt hoech durende een etmel *b*), ten zy dat die Burgermeesters ofte die Scepenen bynnen den etmel daer seluen bykomen ende verlengen den vrede. 113)

114.

Van vreembde luyden zal men borghe afnemen den vrede toe holden.

Item, ist saeck dat een *c*) vreembdt man ofte een vreembdt ambochtsknecht vochte bynnen onser stadt of misdede eenen borgher, ende daer wordde eenen vrede tusschen hem beyden geleydt, zoe sal die vreembdt man ofte die ambochtsknecht borghe setten bynnen onser stadt den vrede to holden, ende ist een onbekendt man, die gheen borghe crighen en mach, die sal den vrede besweren. 114)

---

112) B. 1455. art. 94. — B. 1479. art. 108. — St. artt. 48, 99.
113) Gr. B. V. artt. 1, 2.
114) B. 1455. art. 79. — B. 1479. art. 93. — Fr. B. art. 10. — Gr. B. IV. art. 19.

---

a) S.: by wesen of comen. — *b*) S. bijgevoegd „lange." — *c*) S.: eenigh.

115.

Hoe dat men den vrede legghen sal ouer die borghers ende ouer die vreembde luyden, ende hoe lange zy wesen zal.

Item, den *a*) eersten vrede, die die Raedtsluyden ofte die Gesworen geleydt hebben, die sal duren een etmel, in maten als voersz. staet; mer die vrede, die die Burgermeesters ofte die Scepenen legghen, die sal dueren een maendt langk, ten waer saeck dat beyde die egghen bynnen der maendt soenden, ende ist saeck dat die egghen bynnen der eerster maendt niet soenden, ende die maendt op éénen dach ofte op twee all ommegecomen waere, zoe zal men den vrede verlanghen, ende die *b*) sal dueren een iaer langk na der maendt; meer den vrede ouer die vreembde luyden to legghen ofte ouer die vreembde ambochtsknechten, die zal staen een iaer langk, ten zy dat zy soenen bynnen dat iaer. 115)

116.

Van den ghenen, die ouer een vrede ofte soen vechten.

Item, waer een man of een wyff den anderen doetslaet ofte enige misdade doet ouer een soen oft ouer eenen vrede, die die Burgermeesters of die Scepenen geleyt hebben, die sal dat gelden ofte boten mit soeuenboete, ende dat Recht die fellinghe soo groet, als zy die geleyt hebben. 116)

117.

Hoe hoech die ene borger den anderen gelden sal.

Item, als den enen borger *c*) den anderen dootslaet bynnen ofte buyten onser stadt van Sneeck, zoe zal men hem ghelden met vier ghelden, ende dat Recht den sesten penningk toe ferden. 117)

---

115) B. 1455. art. 78. — B. 1479. art. 91. — St. artt. 73, 82, 83. — Gr. B. V. artt. 4, 11.
116) B. 1455. art. 78. — B. 1479. art. 90. — Fr. B. art. 11. — St. art. 63. Pr. art. 8. Gr. B. V. artt. 3, 5, 7, 11.
117) B. 1455. art. 69. — B. 1479. art. 79. — St. artt. 2, 62. Pr. art. 7. — E. 1465. art. 1. — Gr. B. IV. artt. 1, 5, 7. B. IX. art. 55.

---

a) S.: die. — *b*) S.: die vrede. — *c*) S.: die eene burger.

754459

118.

Van wondige to gelden.

Mer anders alle wondinghen zullen wesen vyfboet nae des Deels boeten, ende dat Recht den sesten penningk to ferden; ende die mynre broeck hier to bouen, dat is mesluuck ofte van ander wapen, ende die fellinghe. 118)

119.

Van den ghenen, die doetslachte of ander fechtlick metter haest wolden wreken an ander luyden.

Item, wair dat saick dat enich doetslachte ofte wondighe geschieden in onser vryheyt, ende die vrienden dat wreken wolden aen des gheens vrienden, die dat gedaen hadden *a*), in zyn eyghen huys of in eens anders huys, bynnen dat eerste etmel *b*), soe wie dat doet ofte daertoe helpet, die sal dat ghelden ende boten mit XIIII boet, ende dat Recht den sesten penningk toe ferden. 119)

120.

Wie dese voersz. boet nyet betalen mach.

Ende wie dese gheldinghe ende boten nyet betalen en mach, die salt boten mit lyf om lyf ende lidt om lidt; ende die handdadige buter *c*) der stadt toe blyuen, ter *d*) tyt toe dat die doetban ofte die wondige beseth zyn. 120)

121.

Ouer die vreembde luyden zal ment holden gelyck den borgers.

Ende desgelickes zal ment holden ouer *e*) die wtbuyren ende ouer die vreembde luyden als voersz. steet, ten zy dat die hana met hem lyden wil. 121)

---

118) B. 1455. art. 69. — B. 1479. art. 79. — Fr. B. art. 7. — St. artt. 47, 74. — A. art. 19. — E. 1465. art. 2.

119) B. 1455. art. 70. — B. 1479. art. 80.

120) S. art. 244. — B. 1455. artt. 70, 84. — B. 1479. artt. 80, 98.

121) Gr. B. IV. artt. 8, 9. B. IX. art. 55.

---

a) S.: hebben. — *b*) S.: den eersten etmaal. — *c*) S.: buyten. — *d*) S.: totter. — *e*) S.: van.

122.

Een vreembdt man, die een borger doetslaet ofte misdoet, die in Rechters wer gaen.

Item, oft een wtman enen borger ofte inwoener doetslaet ofte wondet *a*) ofte anders misdoet bynnen onser stadt vriheyt van Sneeck *b*), die sal sonder vertreck ghaen in des Rechters wer; ende wil hy dat nyet doen by wille, zoe zal men hem nemen met der macht ende sluyten hem in den stock, ten zy dat hy den doden *c*) ofte die misdade besettet, die hy gedaen heeft. 122)

123.

Daer die ene borgher den anderen dootslaen, die zal hem besetten, ofte hy zal in Rechters wer gaen.

Item, oft eenen borger ofte inwoner enen anderen borger ofte inwoner doetslaet *d*), zoe zal die handtdadighe des anderen daghes in Scepenen weer gaen, oft den dode besetten of die wondinghe ofte die misdaet; ende wil hy dat nyet doen, soo sullen die Schepenen hem in den stock sluyten, ter tyt toe dat hy *e*) betert met zyn goet, ofte hi zalt betalen metten bloede *f*). Ende niemant en sal den *g*) anderen doetslaen, vechten ofte yemant *h*) mesdoen, noch stelen op eens anders lyf noch op eens anders goedt *i*). 123)

124.

Hoe hoech men hem gelden sal, die van der stadt wegen geslagen wert.

Item, wanneer die Borgermeisters, Scepenen ofte Raedtsluyden zyn in der meenten orber oft van der stadt weghen reysen, ende werdden zy dan gewondet oft doetgeslagen, ende

---

122) B. 1455. art. 71. — B. 1479. art. 81. — Fr. M. art. 1. — Gr. B. IV. art. 19. B. V. art. 22.

123) S. art. 139. — B. 1455. art. 72. — B. 1479. art. 82. — Fr. M. art. 1.

---

a) S.: wondige dede. — *b*) S.: in onse vryheyt. — *c*) S.: die doodt. — *d*) S.: doodsloech. — *e*) S.: hyt. — *f*) S.: met synen bloede. — *g*) S.: een. — *h*) S.: noch niemant. — *i*) S.: noch stelen op een anders goedt off lyff.

doet dat een borger ofte een inwoener, dat is dubbelt boet; ende doet dat een wtman bynner *a*) onser stadt ofte buyten onser stadt, soe sal die meente den hana boten mit vier bote ende den dode gelden met vier gelden, ende die meente zal sien op den handtdadighen, ten zy dat die hana zelf ofte zyn erfgenamen by den handtdadigen blyuen wil, zoo is die meente daeroff vry. 124)

125.

Hoe hoech men Meenteluden ghelden zal, die wtboden werden ende geslagen werden.

Item, ist saeck dat die Scepenen ofte die Raedtsluyden van huys togen om der stadt orber, ende zy Meenteluden dan toespraicken met hem vuyt te trecken by bode *b*) des Rechtes, wat Meenteman omme alsulcke vuytbodinghe aencompt *c*), dat zal men hem beteren ende gelden gelyck Raedtsluyden.

126.

Dit is een verclaringe op den foersz. pont.

Item, dese voirsz. twee ponten zal men aldus verstaen: waer dat die Burgermeesters, Scepenen ofte die Raedtsluyden van die Sessendartich wtreysen to menen daghen omme openbaer nutticheyt *d*) ofte noetsaicken onser stadt van Sneeck, of saeten die Scepenen in huer rechtstoel, ofte dat zi luyden zolden suecken ofte peynden van rechtis weghen, ofte dat zy gehaelt *e*) wordden misdadige luyden toe doem te dryuen, ende wie in aldusdanigher wyse gewondet ofte gedoet wordden van den Burgermeesters, Scepenen, Raedtsluyden ofte van Meenteluyden, die toe aldusdanige punten als voersz. staet wtboeden wordden, die zal men boeten ende ghelden als voersz. staet.

---

124) B. 1455. art. 73. — B. 1479. art. 83. — St. art. 69. — Gr. B. IV. artt. 2, 3.

---

a) S.: in. — *b*) S.: bede. — *c*) S.: wat Meenteman alsulcke bodinge ankomet. — *d*) S.: om oirbaer ende nutticheyt. — *e*) S.: geladet.

127.

Van doetslachte ende misdade, daer ons borghers den vreemden doen.

Item, ist saeck dat een borger ofte een inwoener enen wtman misdoet oft doetslaet, zoe zal hy hem gelden ende boten nae wtwisinge onses stadts boeck. 127)

128.

Van clockeslach in noetsaicken onser stadt.

Item, of onse stadt van Sneeck noet hadde by daghe ofte by nachte van vreembde luyden, alsoe dat die grote clock geslagen wordde by raede der Burgermeesters ofte Scepenen ofte der ouerste Raedtsluyden, zoo zal een yegelic borgher ofte inwoener komen op die plaetse met zyn harnasche ende gaen nyet van daen *a*), eer die Burgermeesters, Scepenen ofte *b*) die Raedsluyden hem oerloff gheuen, by acht pondt. 128)

129.

Van clockeslach van fechteliker saicken.

Item, waert saeck datter enich fechtlicke (saicken) scheden bynnen onser stadt van Sneeck, ende men den misdadigen nyet te doem mochte dryuen, alsoe dat Recht ende Raedt die clocke lieten slaen, soe wat daervan quame, het zy doot-slachte ofte wondige, dat sal een meents zaeck *c*) wesen om den misdadigen van buyten toe doem to driuen. 129)

130.

Als vreembde luyden onsen borgers willen misdoen, zoe sal elck borger den anderen bistandich wesen.

Item, waer dat saeck dat machtige luyden, ruters ofte anders *d*) vreembde luyden onse borgers moyen wolden *e*), soe zal elc

---

127) B. 1455. art. 74. — B. 1479. art. 84. — Fr. B. art. 7. — E. 1465. artt. 1, 2. — Gr. B. IV. art. 8.

128) B. 1455. art. 98. — B. 1479. art. 113.

129) Fr. M. art. 4.

---

a) S.: daer. — *b*) S.: ende. — *c*) S.: meentesaeck. — *d*) S.: andere. — *e*) S. ingelascht „of bouen recht aenvechten wolden."

borger ofte inwoener, die dat siet ofte hoert ofte kondich wordt gedaen, den anderen te hulpe komen, by een peen van acht pondt, om den misdadigen te doem to driuen; ende waert saick dat men hem nyet te doem conde brenghen *a*) ende daer meere last of quame, dat sal een meentesaeck wesen. 130)

131.

Hoe hoech een Scepen of een borger voer een ander borch mach werden in vechtelicke zaicken.

Item, niemant moet borge wordden ofte louen voer een ander hoger dan tot XXX Rinsche gulden, ende geen Scepen ofte Raedtsman hogher dan tot twee pondt, ende nyet meer dan één *b*) borge to werdden van eenre saicken. 131)

132.

Van ondersceyt borch toe werdden.

Dit is to verstaen in misdadigen ofte fechtelicken saicken, doetbannen *c*) ofte broken. 132)

133.

Van landt ofte van huysen te ondersetten voèr die broken.

Item, waert saick datter enich landt oft huysinge onderseth wordden omme doetslachte of wondinghe ofte om ander misdaden, daer zullen die Scepenen ende Raedt die renten van boeren, tot huer seluis behoef half, ende half totter stadts behoef, ter *d*) tyt toe dat die saeck verwonnen is ende betaelt. 133)

134.

Van soenen die gheen, die geuochten hebben.

Item, soe wie dat vechtet bynnen der vryheyt van Sneeck, die zullen soenen bynnen XIIII daghen by hem seluen, by

---

130) B. 1455. art. 75. — B. 1479. art. 85. — Fr. B. art. 10.
131) B. 1455. art. 39. — B. 1479. art. 45.
132) B. 1455. art. 39. — B. 1479. art. 45.
133) B. 1455. art. 40 — B. 1479. art. 46.

---

a) S.: dryuen. — *b*) S. tusschengevoegd „man." — *c*) SCHW. leest hier „doet, bannen." — *d*) S.: totter.

een peen van acht pont, ende waert zaicke dat die een den anderen wonden, soe zullen die Scepenen eenen vrede daer tusschen leggen als foirsz. steet, ende als die wonden heel zyn wordden, soo zullen zy by hem *a*) soenen bynnen XIIII daghen daernae, by een peen van acht pondt, ende ist saeck dat zy bynnen XIIII dagen by hem seluen nyet soenen,

135.

Van den Schepenen zoen.

Soe zullen die Schepenen ende Raedt *b*) dat soenen op hueren kost, ende wat dat si dan verteren, dat zullen zy betalen, ende hoe dat die Scepenen ende die Raed dat soenen, dat zal vast ende stede blyuen, ende wie den vrede inbroke *c*) ofte die soen nyet en hilt verboert als foersz. steet.

136.

Van den ghenen, die zoenen wil, ende die andere nyet

Item, waer dat saeck dat die een wolde soenen ende die andere nyet, soe sal die gheen, die soenen wil, komen voer Recht ende openbaren dat, dat hy geerne zoenen wil, ende vernimt dan dat Recht die waerheyt, soe is hy vry van die voersz. peen, ende die ander, die nyet soenen en wil, die sal die boet alleene betalen.

137.

VAN STELEN.

Van stelen bouen een Vrancxse scilt.

Item, soe wie dat stelt bouen een Vrancxsche schilt, die verboert zyn lyf, ten zy dat hy is beneden XVIII iaeren ende dat hy nyet eer quaedt geluydt gehadt en heeft; ende is hy bynnen *d*) XVIII iaeren, soe zal hyt die egghe souenfout wedergheuen; ende dat Recht souen ferden, ende mach hy dit nyet betalen *e*), zoe zal men hem een teyken setten in zyn aensicht. 137)

137) B. 1455. art. 89. — B. 1479. art. 103. — Gr. B. VIII. art. 8.

a) S.: by hem seluen. — *b*) S.: Raedsluyden. — *c*) S.: brake. — *d*) S.: byneden. — *e*) S.: niet doen ende betalen.

138.

Noch van stelen, ende wie den dief zynen recht doen sal.

Item, soe wie dat steelt beneden enen Vrankersche schilt, die sal den egghe gheuen XIIII bote *a*), ende dees boet toe rekenen nae groetheyt des goedes, dat hy gestolen heeft, ende die beteringe desgelikes. 138)

139.

Van stelen.

Ende niemant, hi sie ionck oft olt, zal stelen op eens anders goet. 139)

140.

Van stelen beneden een Francrixschen schilt.

Item, word enich dief begrepen myt gestolen guedt, dat alsoe guet is als een Vrancrixschen schilt, ende hi older sy *b*) dan XVIII iaeren, zoe sal die gheen, die dat goet mist, den dief zyn recht doen, dat hem die Scepenen hieten doen; ende wil hy des seluen nyet doen, soe zal hy *c*) by rade des Rechtes *d*) enen winnen op syn *e*) kost, die den dief zyn recht doet, ende hy zal zyn goet weder hebben; mer wil hy des *f*) nyet doen zoe sal hy zyn guet missen, ende die Scepenen zullen hem zyn recht laten doen. 140)

141.

Niemant moet ambocht noch neringe doen, hy zy eerst borgher.

Item, soe en moet niemant bynnen onser stadt van Sneeck enighe neringe doen noch ambochte doen, hy en hebbe eerst zyn borgherghelt betaelt, by XX pondt, of hy en hebbe den Borgermeesteren panden ofte borgen daervoer geseth. 141)

138) B. 1455. art. 90. — B. 1479. art. 104. — Gr. B. VIII. art. 8.
139) S. art. 123.
140) B. 1455. art. 91. — B. 1479. art. 105. — St. art. 79. Pr. art. 23.
141) E. 1465. art. 15. — Gr. B. V. art. 52. B. IX. art. 50.

a) S. ingelascht „ende dat Recht alsoo veel." — *b*) S.: is. — *c*) S. ingelascht „selues." — *d*) S.: Rechters. — *e*) S. tusschengevoegd „selues." — *f*) S.: dat.

142.

Elck nye borger zal op dit boeck sweren.

Item, soo wie in onser stadt compt mitter woen, die sal op dat stadtboeck sweren, als die Rechters ende die Raedtsluyden op hem dat begheren, ende der stadt wilkoren zal men hem te voren lesen, ist dat hy dat begheert, ende daer mach hy hem *a*) op beraden, of hy op der stadt boeck wil sweren ende holden, dan hy weder vuyt der stadt van Sneeck varen wil, ende dat beraet sal hy wederseggen bynnen XIIII dagen, of hyt doen wil dan nyet. 142)

143.

Niemant mach borger werden, hy en brenge all zyn goet hier.

Item, soe en sal nyemant bynnen Sneeck *b*) borger werdden, hi en sal al zyn goet bynnen onser stadt brenghen, dat men draghen ende dryuen mach, ende nergent anders vuer noch licht to holden, dan goet ende quaet met ons to lyden.

144.

Hoe voel hy gheuen zal, die borgher werdden zal.

Item, soe wie in onser stadt compt mitter woen ende borgher werdden wil, ist een geboren Vriese, die zal gheuen een halue gulden klinckert der stadt, ende den Schryuer enen Flemsche, ende ist een Duytsche, die zal gheuen enen gulden klinckert ofte XX olde Flemsche, ende den Schryuer eenen Vleemsche; ende die Schriuer zalse bi namen ende by toenamen schryuen in onser stadt tafel; mer ist saeck datter yemant kompt metter woen, die men tot ghenen borger hebben en wil, die sal alle iaere gheuen VI olde Vleemsch *c*), zoo langhe als hy bynnen Sneeck woent; mer mit gueden scamelen luyden daer zal men myn mede lyen. 144)

---

142) B. 1455. art. 35. — B. 1479. art. 41. — L. art. 5.

144) B. 1455. art. 32. — B. 1479. art. 38. — Fr. S. art. 10. — St. art. 145. — L. artt. 5, 15. — A. art. 5. — E. 1465. art. 8. — Gr. B. VI. art. 1. B. IX. art. 50.

---

a) S. ingelascht „dan." — *b*) S.: binnen onser stadt. — *c*) S.: ses Vlaemss.

145.

Van den gheenen, die gheen borgher moeten werdden.

Item, soe sal men niemant ontfangen ons borger te werdden, hy en sie een guetruftich man *a*), die orkenscip doen mach, ende een vry man van allen quaden lastigen saicken, daer onse stadt ofte onse borgers schade ofte verdriet of komen mochte. 145)

146.

Niemant moet heren, steden noch landtscappen ontseggen.

Item, soe en moet gheen borger ofte *b*) inwoener van Sneeck lantscap *c*), steden noch niemant ontseggen buyten der Schepenen ende Raedtsluyden consent, ende wie hier bouen doet, die verboert XX klinckerts *d*), half der stadt ende half den Rechte; ende wat scade oft hinder onser stadt oft onsen borgers daervan compt, dat zal hy omtrecken zonder schade ofte hynder onsser stadt of der borgheren; ende daertoe zoe heeft hy zyn borgerscap verboert, ende nemmermeer bet borger ofte inwoener te werdden. 146)

147.

Van hoerdom ende hoerpranghe te houden bynnes huys.

Item, soe en moet nyemant bynnen Sneeck hoerdom noch hoerprangh in zyn huys holden, by een peen van een olden scilt des verndel iaers, ende tot elcken vierendel iaers dat toe berechten; (of men hem des betyt ende nyet bewysen en mach, soo sal hy hem sekeren mit twee nogelicken *e*) buren;) ende den Deken zynen recht alhyr *f* to bouen. 147)

145) B. 1455. art. 34. — B. 1479. art. 40. — St. art. 144. — L. art. 3. — A. art. 5.
146) B. 1455. art. 83. — B. 1479. art. 97. — St. art. 101. — Gr. B. VI. art. 31.
147) B. 1455. art. 60. — B. 1479. art. 70.

a) S.: goet richtich man. — *b*) S.: noch. — *c*) S. ingelascht „noch." — *d*) S.: pondt. *e*) S.: nouwelycke. — *f*) S.: daer.

148.

Wie quade herberge in huer huys hantieren.

Item, soe wie mesbruicket zyn huys ofte camer mit quader herberge oft mit hoertoch of mit anderen quaden saicken, diet stadtboeck verbiet, dien mach men verdriuen vten huyse oft vuyt die kamer, die hy gehuyert heeft, ende hem mach men afnemen die hele *a*) huyer des haluen iaers. 148)

149.

Soe wat men lichte luyden lient ofte borghet, daer en sal men geen recht van doen.

Item, soe wat men borget, verhuyert oft leent lichte mannen of wiuen, of die lichte taueernen, hoerdom oft quade herberge opholden, daer en sal men gheen recht van doen. 149)

150.

Onechte luyden en zullen nyet tappen.

Ende alle die geen, die in onechte sitten ofte van lichten leuen zyn, die en zullen gheen tauerne opholden noch tappen in gheenderley wise, by VIII pondt tot elcker maent, als zy bekoert wordden. 150)

151.

Van heimelicke lagen to holden bynnen zyn huys.

Item, soe wie heimelicke laghen hielde bynnen zynre herberghe oft in zyn huyze van borgers oft van gasten, die verboert VIII pont, of hy sekere hem, dat hyt nyet en wiste, ende wesen *b*) quyt.

---

148) B. 1455. art. 58. — B. 1479. art. 68. — L. art. 72.
149) B. 1455. art. 85.
150) B. 1455. art. 85. — B. 1479. art. 99.

---

a) S.: halue. — *b*) S.: wese.

152.

Van bynnes huys to tappen wyn oft bier.

Item, alle die tappers, die wyn oft bier oft wat dranck hedt zy vercopen *a*) bynnes huyse oft buten huyse, zullen vol mengelen gheuen ende tappen in tynnen kannen, die gepegelt zyn ende onser stadt merck hebben, by een peen van VIII pondt, soo dick als zy daeroff becoert wordden. 152)

153.

In gepegelde kannen zal men tappen.

Ende wie dat compt mit kannen, die onser stadt merck hebben ende gepegelt zyn, daer sal men in tappen sonder meten mit huer maten, by een peen van VIII pondt. 153)

154.

Van twee trouwen to doen, hi sie man ofte wyf.

Item, ofter een man waer, die twee wiuen troude, ofte een wyf, die twee mannen troude, ende worden zy daervan met recht verwonnen, soo hebben zy huer rechterhandt verboert, oft die toe lossen met vyftich Rinscher gulden, half den egge ende half der stadt ende den Rechte. 154)

155.

Van dobbelen, van craybicken ende van ander bouerye.

Item, niemant moet dobbelen noch dobbelen laten noch craybecken noch gheenderley bouerie *b*) hantieren, die auentuerlick zyn, in zynnen huyse om gelt noch om goet, by een peen van twee ponden, alsoe vaeck als dat geschiet. 155)

---

152) L. art. 108. — Gr. B. V. art. 44.
153) L. art. 109.
154) B. 1455. art. 86. — B. 1479. art. 101. — Gr. B. VIII. art. 23.
155) B. 1455. art. 87. — B. 1479. art. 102. — Fr. B. art. 13. — L. art. 172. — E. 1465. art. 10. — Gr. B. VIII. art. 1.

---

a) S.: tappen. — *b*) S.: generhande spil.

156.

Van gelt toe lenen ouer dobbelspil.

Ende wie den anderen borget ofte leent ouer alsullic spil als foersz. steet, daervan zal men nyemant geen recht af doen. 156)

157.

Van nachtclem ende wapenrucht te doen.

Item, wie *a*) des nachtis ropet wopen of moert, ofte buergeruchte maickt buyten noetsaicken in zyn seluis huys of in eens anders huys of opter straten, willen hem twee buren daervan belyen, soo heeft hy VIII pondt verboert den Rechte; ende ist dat men hem betyet, ende nyemant wil hem belyen, hy sekere hem met zyn eede ende wese quyt. *b*) 157)

158.

Van onbestuer des nachtis op der straten te bedriuen.

Item, soe wie des nachtes lopet met wagens by der straten, of die waghens in die grafte voert oft laet lopen, ofte tonnen int water werpet, of die yemants doeren bedraget met horden, met hout ofte mit plancken *c*), oft die loyfen of brugghen toebreken, of die ander onbestuer bedriuet des nachtes by den straten, die verboert vier pont, ende al die hiertoe helpen gelike peen, half den Rechte ende half den egge, ende den scade hier to bouen, den zy des nachtes doen. *d*)

159.

Van waeck to versumen.

Item, soe wie des nachtes zyn waeck versumet, als hem die waeck gekondiget es, die verboert een half pondt. 159)

---

156) B. 1455. art. 87. — B. 1479. art. 102.
157) B. 1455. art. 95. — B. 1479. art. 110. — L. art. 171. — E. 1465. art. 9.
159) B. 1479. art. 146. — Gr. B. VII. art. 26.

---

a) S.: soo wie. — *b*) S.: hy sekere hem ende wese met syn eede quyt. — *c*) S. ingelascht „of mit eenigerhande dinck." — *d*) S.: gedaen hebben.

160.

Van kercke of kerckhoue te beslaen.

Item, soe wie dat kerck ofte kerckhof veruochte of becommerde, alsoo dattet beslagen wordde, die sal dat weder vryen ende vry maicken met zyn zeluis goet; ende heeft hy geen goedt *a*), so zal men hem vangen ende doent hem beteren met zyn zeluis lyue. 160)

161.

Van opt hof te spelen, van werpen opt hof.

Item, soe verbiet men al spil opt hof by een pondt *b*); ende niemant moet met steenen werpen na sprewen ofte na duven opt hof by een pont; ende wat schade yemant anden glasen doet, den schade dubbelt to betalen der kercken ofte gegeeselt to werdden van den Schoelmeesters, mogen zy die boet ende die schade nyet betalen.

162.

Peerden en alle beesten is dat hof verboden.

Item, niemant en moet peerden, koeyen noch verken noch geenrehande beesten laten ghaen opt hoff by twee pont, zoo dick als hi mit zyn beesten daervan becoert wordt *c*); ende die beesten voer die broke toe pand to nemen.

163.

Niemant moet opt hof bleken.

Ende niemant moet cleren noch gheern noch gheenderleye dinck, als riet of hoy, bleken, droghen noch setten op dat hoff by twee pondt; ende dat goet voer die broeck to pant to nemen.

---

160) B. 1479. art. 86.

---

a) S.: heeft hyt niet. — *b*) S.: by eens peen van een pont. — *c*) S.: soo dicke als hy dat doet ende hy met syne beesten daervan becommert wart.

164.

Niemant moet op heilige daghen vleysch vercopen.

Item, niemant moet vleysch noch vogelen vercopen op Sonnedaghen noch op Aposteldaghen ende noch op heilige dagen daerbouen, by een pondt *a*) soo dick *b*) als hy dat doet, ten waer saeck dattet by noetsaicken toequaem, dat hy een scuttel vleysch heimelicken haelde. 164)

165.

Van vleisch op toe blasen.

Ende niemant en moet dat schapenvleys opblasen, by een peen van een pondt soo dick *c*) als yemant dat doet *d*), noch gheenderley vleysch by der pene voersz. 165)

166.

Van gortich oft van ongelubbet vleysch te vercopen.

Item, soe en moet gheen vleyschouwer vleysch verkoepen, dat gortich is, noch *e*) koegich is, noch ongelubbet vleysch, by een peen van acht pondt.

167.

Van ymants gras to nemen zonder oerloff.

Item, soe wie eens anderens mans gras wynt in etfelde ofte in matfelde buyten zyn oerloff *f*), die verboert II pondt teghens den egghe ende twee pondt dat Recht; ende zyn schade daertoe te betalen nae groetheyt des gras, dat hy genomen heeft. 167)

---

164) B. 1455. art. 56.
165) L. art. 120.
167) Gr. B. V. art. 40.

---

a) S.: wie hier bouen doet, die verbeurt een pont. — *b*) S.: vaeck. — *c*) S.: vaeck. — *d*) S.: alst gedaen wort. — *e*) S.: off. — *f*) S.: buyten syn wil off oorloff.

168.

Van ymants landt to deluen zonder oirloff.

Item, soe wie eens ander mans landt toedelft, die verboert II pondt den Rechte ende twee pondt den egge; ende zynen schade daer to bouen twyfolt to betalen. 168)

169.

Van yemants boede to wynnen ofte to raden vuyt hueren dienst.

Item, niemant en moet den anderen zyn dienstluyden ontwinnen noch on[t]raden vuyt hueren dienst, by twee pondt, ende daertoe gheuen den egghe alsoe veel alst die dienstluden toe loen zolden hebben gehadt. 169)

170.

Van knechten ende maechden to wynnen.

Item, ist saeck dat een knecht ofte een maghet hem bestaed met yemant in onser *a*) stadt ende nyet en compt in zyn dienst, die verboert teghens den egghe, die hem gewonnen heeft, half soo veel als hy te loen zolden hebben gehadt; ende is hy in zyn dienst gekomen ende ghaet daervuyt, zoo verboert hy zyn heel loen; ende die heer ofte *b*) die vrouwe desgelicxs wederomme tegens den dienstluyden. 170)

171.

Van die Raedsluden ende huer ambocht.

Die Raedtsluyden zullen tot allen iaermarcten een cruys oprechten, ende dat sal staen twee dagen te voren ende vier daghen nae den principael dach, ende alsoo langhe zal dueren des merckes vrede ende vryheyt; ende alle iaermercten zullen

168) B. 1479. art. 138.

169) B. 1455. art. 45. — B. 1479. art. 51.

170) B. 1455. art. 46. — B. 1479. art. 52. — St. artt. 107, 108. — L. artt. 169, 170. — Gr. B. VIII. artt. 39, 40.

a) S.: deser. - *b*) S.: ende.

vry wesen te copen ende te vercopen alle luyden alle gueden by alrehande penwerden sonder breke *a*), beholtelick der stadt hoers gueden rechten. 171)

172.

Dit zyn die gheen, die den mercktvrede nyet helpen en mach.

Item, alle die ghene, die onser stadt openbaer vyanden zyn, vredebrekers onser stadt, vredeloes onser stadt, menedich onser stadt, ende die openbaer in allen rechten huer lyf verboert hebben, alle dees voersz. en mach die vrede ende vryheyt van onsen iaermarcten *b*) nyet helpen. 172)

173.

Van saicken, die men in den iaermercten berechten mach.

Item, alle sculden, die in onsen iaermarcten gemaickt wordden, alle wanforwerden van comenscap, die in onsen iaermercten geschien, alle boten ende broken, die in onsen iaermarcten vallen, ende alle saicken, die in die iaermarcten schien, die sal men in die iaermarcten berichten, ist dat die clagher compt voer Recht ende rechtes begeert. *c*) 173)

174.

Hoe dat men die weeckmercktvrede berechten zal.

Item, des wekes mercketvrede die sal ingaen des Manendages, als die clock twee slaet, ende sal dueren des Dinxedages al den dach totter sonnen ondergangh; ende desen vrede zal men berichten ouer allen luyden, die komen bynnen onse vryheyt ende aldaer misdoen ofte misdaen wordt, by die soeuenboet; ende mesluyck of zweerdluyck is dan dubbelt boet als foersz. steet. 174)

---

171) B. 1455. art. 54. — B. 1479. art. 63. — L. artt. 161, 162, 163. M. art. 1. — Gr. B. IX. art. 45.

172) B. 1479. art. 64. — L. art. 168. M. art. 8.

173) B. 1479. art. 65. — Fr. M. art. 5. — L. M. art. 7.

174) S. art. 103. — B. 1455. art. 55. — B. 1479. art. 66. — Fr. M. art. 1. — L. art. 165.

---

a) S.: breucken. — *b*) S.: van onser stadt jaermerckten. — *c*) S.: ende rechtes begeert van den Rechters.

175.

Van die merct to versetten.

Mer ist saeck dattet des Dincxsdages heilichdach zy *a*), zoe zal men die merct holden op den Manendach, ende die mercketvrede sal ingaen des Sonnendaghes, als die clock twee slaet nae middaghe, ende zal dueren des Manendaghes al den dach tot sonondergangk. 175)

176.

Van weerkoep b) des merctdaghes.

Item, tot allen tyden, op allen daghen, in allen loegen van onser stadt vryheyt, ende van allen goeden, die onser meenten dienen moghen, soe is verboden alle voercoep *c*) allen luyden voer dat die clock XII geslagen heeft, by een peen van VIII pondt. 176)

177.

Een verclaringe.

Dit is te verstaen, dat niemant moet kopen by heelen sommen eenige goeden, *d*) om weder te vercopen of die gueden voer ander luyden te kopen, ende die Scepenen desen broeck niemant *e*) to lichten by hueren eede, alsoe vake alst gebroken wordt; mer ellic borger mach kopen sonder broke tot zyn eygen nutticheyt ende brukinghe bynnen zyn seluis huys wat hy wil. 177)

178.

Van vreembde luyden, dat zy hier niet copen en moten.

Item, alle vreembde luyden van ouerzee *f*) is verboden geenrehande goet te kopen *g*) op den Dincxedaghe of op ons

175) B. 1455. art. 55. — B. 1479. art. 66.
176) B. 1455. art. 48. — B. 1479. art. 54. — L. art. 84.
177) B. 1455. artt. 48, 50. — B. 1479. artt. 54, 56. — L. artt. 85, 86.

a) S.: is. — *b*) S.: *vercoop*. — *c*) S.: vercoep. — *d*) S. ingelascht „noch goedt." — *e*) S.: niet. — *f*) S.: die van ouerzee komen. — *g*) S.: vercopen.

weecmarcte van lantluyden by penwaerden oft by helen sommen, voer dat die clock XII geslagen heeft *a*), by een peen van VIII pondt, als botter, kesen, scapen, visch, vleys, vogels, gansen, hoenres, eyeren, zwanen, rogge, weyt ende alreleye not, huden, kalffellen ende voert van allen goeden, genoempt ofte ongenoempt, vuytgenomen peerden, ossen, koeyen, vercken ende ander ionge dieren, die mach elc man kopen die wil, voer XII vren, beholtelic die borgers huer recht daeran. *b*) 178)

179.

Vreembde luyden moeten hier nyet koepen dan van onsen borgers.

Item, in die weeck *c*) soe ist allen vreembden luyden van ouerzee verboden, by der seluer pena voersz., gheenreleye goet *d*) te kopen van den landtluyden bynnen onser stadt vryheit by penwerden noch by hele sommen, mer elc vreemd man mach kopen van onsen borgers wat hy wil ende betalen mach. 179)

180.

Vreembde luyden en moten hier geen botter noch kesen kopen van den landtman.

Item, soe en moeten gheen wtheemsche luyden noch bynnenlandtsche luyden op ons weeckmerckten gheen botter copen van die landtluyden by tonnen noch by halue tonnen, noch gheen kesen by ponden noch by halue ponden, by een peen van VIII pondt; mer van onsen borgers mach een yegelick kopen wat hy wil. *e*) 180)

181.

Vreembde luyden en moten butter noch kesen wtfoeren, (ten zy) zy zyn gewegen.

Item, gheen wtheemsche luyden noch gheen bynnenlandt-

178) L. artt. 88, 166.
179) B. 1455. art. 49. — B. 1479. art. 55.
180) B. 1455. art. 51. — B. 1479. art. 57.

a) S.: slaet of geslagen heeft. — *b*) S.: haren goeden rechte daernae. — *c*) S.: weeckmerckt. — *d*) S.: waer of goedt. — *e*) S. bijgevoegd „ende betalen mach."

sche luyden moten botter noch kesen wtvoeren, ten zy dat zy hier eerst gewegen zyn ofte in ander loghen gewegen, ende dat to bewysen met waerachtige konde; ende yst dat hier yemant bouen doet, soe verboert hy ende die scippers *a*) achte pondt *b*); ende die scipper zal den koepman hiervoer waren oft die scipper zal die VIII pondt alleene betalen; ende die broeck hier af to nemen soe vaeck als dat schiet. 181)

182.

Vreembde luyden en moeten geenrehande goet hier vercopen by penwarden.

Item, soe en moeten gheen wtheemsche luyden, als Hollanders, Gellersche, Sassen, Westfalinghe, Stichters oft ander vreembde coepluyden geenrehande goet hier vercopen in onser stadt by cleynen penwarden, als laken by den ellen, wollen *c*) ofte linnen, was ende vlas by den ponden, byer by tonnen, sout by tonnen, noch geenreleye waer by cleynen penwarden, by VIII pont. 182)

183.

Een onderscheyt.

Vuytgeseyt rogge ende broet, ende dat alleen te vercopen opten Dinxedach, ende anders nyet.

184.

Hoe die vreembde man zynen goet des marctdaghes mach vercopen vuyt den scepen.

Item, soe en moet niemant van buyten luyden goet veyl holden bynnen zynen scepe by cleinen penwarden, dan alleen des weeckmarctdaghes mach hy peren ende appelen vercopen by tonnen ende *d*) by halue tonnen, by lopen ofte by halue lopen, sypel by tonnen ofte by halue tonnen, noten by den

181) S. art. 194. — L. art. 87.
182) S. art. 187. — St. art. 137. — E. 1418. art. 1. — E. 1465. art. 18.

a) S.: schipper. — *b*) S. bijgevoegd „ist saecke dat hy niet bewysen kan." — *c*) S.: wollen by der ellen. — *d*) S.: of.

duysent ofte bi halue dusent, iaerkoeken by guldewert oft by halue guldewert, ende elcx besonder opten Dinxedach oft op die weeckmarctdach, ende niet te min, by VIII pont.

185.

In die weeck.

Ende in die weeck appelen, peren ende sypel nyet min te vercopen dan bi helen *a*) tonnen, noten by den dusent *b*) ende iaerkoek *c*) by gulwert, by een peen van VIII pondt *d*); ende gheen goet langer op hueren bodum te houden dan drye etmel, by derselver peen voersz. 185)

186.

Niemant moet vreembder luyden goet vercopen op zyn venster.

Item, soe en sal niemant van onsen borgers ofte inwoeners vreembder luyden goedt veyl holden bynnen zynnen huyse ofte op zyn venster, by cleynen penwarden dat te vercopen, oick wat guet dattet zy, noch geen laken vuytslyten *e*) by der ellen, dat vreembde koepluden toehoort, by VIII pondt, vuytgeseyt in onsen tween iaermarcten. 186)

187.

Van vreembde luyden, hoe dat zy huer bier ofte huer solt zullen vercopen.

Item, soe en moet gheen vreembdt man bier noch sout verkopen inlandsche luyden myn dan bier by halue broutem, sout *f*) by halue lasten, by acht pondt, ten waer saeck dattet onse borghers voer hem seluen koften by tonnen ofte by halue tonnen. 187)

---

185) E. 1418. art. 7.
186) B. 1455. art. 52. — B. 1479. art. 58.
187) S. art. 182.

---

a) S.: halue. — *b*) S.: by hele duysent. — *c*) S.: jaerkoken. — *d*) S.: ende niet min, by acht pont. — *e*) SCHW. leest verkeerdelijk „vuytsluyten." — *f*) S.: ende dat sout.

188.

Vreembdt goet moet men opslaen, alst drye etmel gelegen heeft.

Item, alle grote scepen, die vreembde luyden goedt geladen hebben, het zy Rynschepen of euers, den verbiet men huer goedt nyet langher vuyt den schepe to vercopen dan drie etmel, by acht pondt; dan zy moghen huer goet wel opslaen in huer herberghe ofte waer sy willen ende vercopent samenscoep ofte voerent wederomme. 188)

189.

Alle grote scepen moeten des Dinxdaghes van der bruggen leggen.

Item, alle Rynschepen, die goet geladen hebben, die sullen des Dinxdages voer middage also verre van der groter brugge legghen, die vant Sant gaet, dat men alle wateren vry (in) ende vuytvaren mach, alsoe dat die lantscepen, die hier to marcket komen, daerby gheen hynder en hebben, ende dit to houden by twee pondt soe vaicke alst schiet.

190.

Alle ledige scepen zullen des Dinxdages buyten legghen.

Item, alle ledige Rynschepen zullen des Dinxedagis buten der stadt leggen ende nyet bynnen in der hauen, by twee pondt *a*), opdat zy die marctscepen nyet hynderen, ende die vreembde luyden gelyck den borghers, ende des auonts weder inlegghen, of zy willen.

191.

Borgergoet mach VI etmel leggen ende nyet langher.

Item, alle grote scepen, die borgers goet geladen hebben, zullen dat goet nyet langher vuyt den schepe verkopen dan VI etmel, ende daernae zullen zy dat goet opslaen in huer huysen ofte waer zy willen, by VIII pont. *b*) 191)

---

188) S. art. 191.
191) S. art. 188.

---

a) S. ingelascht „soo vaeck alst geschiet." — *b*) S. bijgevoegd „soo vaeck alst geschiet."

192.

Alle scepen zal men meren after ende voer.

Item, soe verbiet men alle grote scepen, geladen ofte ongeladen, dat zy an gheen wal sullen legghen, zy en zyn achter ende voer wel gemaert, by een pondt soo vaeck als men zy ongemaert vyndt. *a*)

193.

Van dat yemant met scepen in die Colck zal varen.

Item, gheen scipper, burger noch *b*) vreembdt en moet met grote schepen varen bynnen in die Colck om botter of kesen to laden, by een peen van twee pondt.

194.

Niemant moet botter noch kesen wtvoeren, ongewegen.

Item, gheen scipper, borgher noch vreembdt en moet botter noch kesen laden noch wtfoeren, die vreembde luyden ofte landtluyden toehoert, ten zy dat die botter ofte *c*) kesen hier eerst geweghen zyn, in maten als foersz. staet. 194)

195.

Van yemants scepen to nemen sonder oerloff.

Item, soe wie yemants schip neempt van zyn wal sonder oerloff des ghenen, die dat scip zyn is *d*), die verboert een half pont tegens den egge ende een half pondt teghens dat Recht, het zy cleyn scip of groet. *e*)

196.

Niemant moet vuyt Sneeck trecken om vercoep te doen.

Item, niemant moet op ghenen dach in der weeck buten onse palen varen om saet, butter ofte *f*) kesen, om visch,

---

194) S. art. 181. — L. art. 87.

---

a) S.: by een peen van een pondt. — *b*) S.: of. — *c*) S.: en. — *d*) S.: toehoort. — *e*) S.: het sy een groot schip of een kleyn schip. — *f*) S.: ende.

vogelen ofte om enigerhande waer te koepen, by twee pont soo vaeck als dat schiet.

197.

Van vercoep van visch des vasteldages.

Item, soe is verboden alle voercoep van allen luyden, dat nyemant in onser stadt vryheyt des Vrydages, des Saterdages ende op alle vasteldaghen, bynnen die vasten ende buyten die vasten, enigerhande *a*) visch, hedt zy zeevisch, meervisch ofte ael te voren samencoep copen *b*) moet, om anderen luyden to vercopen ofte buyten landis to voren, by acht pondt. 197)

198.

Van die tydt, dat men visch copen ende vercopen zal.

Item, soe verbiedt men alle onse borgers ende inwoeners ende vreembde luyden, dat nyemant visch kopen moet noch vercopen voer morghenluyt, by twee pondt. *c*)

199.

Van die ghene, die van hier heimelicke varen metter woen.

Item, waer luyden zyn, die heimelic nae nachtluyt *d*) oer goet scepen ofte wech steken, of voer morgenluyt huer goet scepen ende wech varen, daer zal die scipper ofte die gheen, die sie wech foert, voer die sculde staen ende XX pondt daertoe der stadt verboert to hebben, ende dat guet is alheel verboert, ist dat ment crighen mach; meer doet yemant noetsaicke, soo zal die *e*) vter stadt varen wil, an den Borgermeesters oerlof bidden ende gheuen hem zyn noot to kennen, waerom hy vuytvaert.

200.

Dit is der Raedtsluyden offitie ende ampte.

Die Raedsluyden zullen alle iaer die waegh ende die tollen

197) L. art. 125.

a) S.: generhande. — *b*) S.: toe samen kopen. — *c*) S.: by een peen van twee pondt. *d*) S.: nachthuyden. — *e*) S.: hy, die.

verhuyren, ende der stadt goeden regieren, ende toesien tot bruggen, straten, wallen ende gemeene feren *a*), dat zy gemaicket ende herich geholden wordden; ende zy mogen *b*) zelf fellinge daerouer gheuen by eenen hele ponde ofte by enen haluen ponde, totter Raedtsluyden behoeff. 200)

201.

Van schouwinge to holden.

Ende zy zullen oick twywerf *c*) des iaers daerouer scouwinghe holden, dat zy herich wordden; oick zullen zy by des Dekens wroginge sitten ende des *d*) waernemen, dat nyemant onrechtlicke *e*) gewroghet ofte gepiniget wordde, ende rechteuoert nemen eenen wtschrift van der wroginge. 201)

202.

Van schot van dyken, van dammen to begripen.

Item, ist dat saeck dat die Scepenen ende die Raedsluyden enighe nutte *f*) puncten begripen ende ordineren by consent der XXXVI, als om scot to vergaderen ofte om dycken, dammen, bruggen, wallen, straten ofte anders *g*) weghen to maicken, of deser puncten ende saicken gelyck, soe moghen zy daerouer fellinge gheuen, ende die fellinge vuyt to rechten tot allen tyden. 202)

203.

Van grauen, van feren to maicken.

Item, alle die meente van Sneeck zal omme nutticheyt onser stadt alle iaer eenen dach, twee ofte drye *h*), ofte alsoe veel als Recht ende Raedt ende die gemeene XXXVI guet

---

200) B. 1455. art. 41. — B. 1479. art. 47. — Fr. B. art. 1. S. art. 8. — L. artt. 1, 2, 40. — A. art. 28.

201) B. 1455. art. 41. — B. 1479. art. 47.

202) B. 1455. art. 13. — B. 1479. art. 15.

---

a) S.: wateren. — *b*) S.: moeten. — *c*) Ms. S; SCHW. schrijft „twy (maal)". — *d*) S.: dat. — *e*) S.: onredelycke. — *f*) Verg. de correspondeerende bepalingen in de Bolswarder Stadboeken; SCHW. leest hier verkeerdelijk „mitte". — *g*) S.: ander ergent. — *h*) S.: tweewerff of driewerff.

duncket sloten op alsulcke steden, alst noet ende orber is, ende daer nyemant tegens te doen, by een peen van acht pondt. 203)

204.

Van die schoerstenen, ouenen ende ander vuersteden to besien.

Item, soe zullen Recht ende Raedt *a*) des iaers vierwerf om die stadt gaen van huys to huys ende besien die schoerstenen, vuersteden, ouenen, theren ende brouhuysen; ende oick mede alle wichten ende maten to corrigeren, dat zy rechtueerdich zyn. 204)

205.

Van brandtleeren ende van brandthaken.

Item, in onser stadt van Sneeck zullen wesen om vrese des brandes acht brandtleeren ende acht brandthaeken totter stadts behoef, ende soo veel meer alst Recht ende Raedt dat *b*) ordineren ende goet duncket to wesen; ende soo wie disse leren ofte haken nemet sonder oerloff des ghenen, den sy toehoeren in haer buerscap, die verboert een pondt; ende ween *c*) ze geleent wordden, brenght hyse *d*) nyet weder, die verboert *e*) desgelicx een pont, ende wat hy daeran breket *f*) dat zal hy weder doen maicken *g*), by twee *h*) pondt. 205)

206.

Van brandt to maicken, wat dat hy verboert.

Item, soe wie brandt maicket bynnen Sneeck met zyn vuer, die verboert acht pondt; ende wie to *i*) tyde gheen hulpe en ropet, ende wort mens eer gewaer *j*), eer sy roepen, die verboert *k*) XX pondt, of hi sekere hem etc. Ende waert saeck

---

203) B. 1455. art. 44. — B. 1479. art. 50.
204) B. 1455. art. 43. — B. 1479. art. 49. — Fr. S. artt. 8, 11. — L. artt. 18, 132.
205) B. 1455. art. 99. — B. 1479. art. 114. — Fr. S. art. 11. — L. artt. 20, 21, 22.

---

a) S.: die Rechters ende die Raedsluyden. — *b*) S.: daertoe. — *c*) S.: wie. — *d*) S.: brengen sie. — *e*) S.: soo verbeuren sie. — *f*) S.: wat daeran toebroken wort. — *g*) S.: dat salmen weder maecken laten. — *h*) S.: een. — *i*) S.: by, — *j*) S.: ontwaer. — *k*) S.: soo verbeurt hy.

dattet huys, daer die brandt in gemaicket wordt *a*), alheel verbrande, ofte meer huysinge, soo waere hy zyn borgerscip quyt ende iaer ende dach die stadt verboert, ten waer saeck dat die Scepenen ende Raedt hem die stadt weder gheuen wolden. 206)

207.

Van totten brandt to lopen, als men die clock slaet.

Item, soe wie totten brandt nyet en quaem, als hy hoerde roepen ofte als die brandtclock geslagen wordde, om den brandt to stoppen, die verboert VIII pondt, ist dat men hem hierof besecht *b*), ende nyet bewysen mach, hy sekere hem met zyn eede en wese quyt. 207)

208.

Van dat men met brandthaken ende leeren ten brand zal lopen.

Item, soe sal een yegelick zyn brandtleders ofte brandthaken rede hebben, die daertoe geseth zyn, ende komen daermede totten brande *c*), by twee pondt. 208)

209.

Van huysen to breken van noodt des brandts.

Item, waer dat men huysen breken wil om ancxte des brandis ende om orber der ghemeene bueren *d*), die dat keerden, die verboert twee marck oudts gelts. 209)

210.

Van to quetzen in den brande.

Item, soe wie den *e*) anderen quetzet in den brande mit

---

206) B. 1455. art. 100. — B. 1479. art. 115. — Fr. S. art. 11. — St. art. 17. — L. art. 30.
207) B. 1455. art. 101. — B. 1479. art. 116. — St. art. 18. — L. art. 24.
208) L. art. 24.
209) Gr. B. IV. art. 21.

---

a) S.: waer. — *b*) S.: beseit. — *c*) S. ingelascht „by tyde." — *d*) S.: meente. — *e*) S.: en.

enigerhande instrumente in vechtelicken saicken, die salt hem beteren by Schepenen raede. *a*) 210)

211.

Van vuer to houden in achterhuysen ofte in kameren.

Item, soe en moet nyemandt enich vuer in zyn achterhuys noch in cleynen cameren houden, ten zy by Scepenen ende Raedtsluyden consent; ende is dat saeck dat zy daer vuer in holden willen, zoo zullen zy nemen twee Schepenen ofte twee Raedtsluyden *b*) ende latent hem besien, ende die hier bouen doet, die verboert twee pondt. 211)

212.

Hoe dat die ouenen staen zullen ende gemaickt zullen wesen.

Item, soe sullen die ouenen hebben een schoersteen, daer die hetten vuytgaen mach *c*), ende oick soo zal die ouen alsoo staen, dat die hetten aen gheen balcken slaen en mach. 212)

213.

Van ouenen bynnes huyse.

Ende ist dat die ouen bynnen den huyse staet, daer zel dat dack des huyses geleemt wesen, die naetste twee vaken ouer den ouen. 213)

214.

Van ouenen butens huys.

Meer wat ouen *d*) buten den huyse staen, die zullen ouerdect wesen met eenen steenen dack, ende gheenderleye barninge by den ouen to wesen, bouen noch beneden, op één

---

210) A. art. 16. — Gr. B. IV. art. 20.
211) B. 1455. art. 105. — B. 1479. art. 124. — L. artt. 26, 27.
212) B. 1455. art. 102. — B. 1479. art. 117. — L. art. 33.
213) B. 1455. art. 102. — B. 1479. art. 117. — L. art. 33.

---

a) S.: by Schepenen ende Raedt. — *b*) S.: twee of drie Raedsluyden. — *c*) S.: wtgaet. — *d*) S.: ouens.

vack nae, ende alsoo zullen die ouenen staen, dat Recht ende Raedt daeraen genoghet, by acht pondt, als zy omghaen. 214)

215.

Van die assche.

Ende die assche van den ouen nyet vuyt to draghen, zy en is *a*) colt ende met water vuytgegoten, by twee pondt. 215)

216.

Van theren ende van putten.

Item, alle theren zullen hebben een lidt of een deckels, ten zy datter een zolder bouen is; ende alle putten een lidt, by een peen van twee pondt. 216)

217.

Van brouhuysen ende van brouketelen.

Item, alle brouwers zullen horen brouketel bemueren met een panmuer, ende ist dat die ketel by die want come te staen, soe sal die want gemuert wesen een wagenschot hoech, ende twee vaeck *b*) toe liemen ouer den ketel, by een pene van twee pondt also vaeck als zy hiervan becoert wordden. 217)

218.

Van vuer to dragen by der straten.

Item, niemant en zal vuer vuytdraghen by der straten, by daghe noch by nacht, myt tanghen, by een pont; mer wie vuer haelt by der straten, die salt draghen in een pot ofte in een ander vat, dat *c*) bedect is, ende datter gheen voncken ofvliegen *d*) en moghen, alsoo datter gheen schade van kome, by der pena voersz. 218)

---

214) B. 1455. art. 102. — B. 1479. art. 117. — L. artt. 33, 34.
215) B. 1455. art. 102. — B. 1479. art. 117. — L. art. 35.
216) B. 1455. art. 103. — B. 1479. art. 118. — L. art. 36.
217) B. 1455. art. 104. — B. 1479. art. 123.
218) L. art. 28.

---

a) S. tusschengevoegd „eerst." — *b*) S.: vacken. — *c*) S.: dattet. — *d*) S.: ofvallen.

219.

Van assche vuyt to draghen.

Item, niemant en sal assche vuyt den huyse draghen, sy en zy cout ofte mit water *a*) geleschet als foersz. staet; ende vint men die asch rokende, als zy wtdragen is, die verboert een pont; mer vint men daer vuer in, soo verboert hy twee pont, die den asch vuytgedragen heeft. 219)

220.

Van huysen, daer hoy ofte stroe ofte riedt inne leyt.

Item, niemant moet op zyn balken van zyn huyse ofte van zyn schuere hoy, riet ofte stroe legghen, daer hy vuer ofte keersen onder barndt *b*), by twee pondt, ten zy met horden ofte mit holte al dicht ende wel geloeghet, alsoo datter gheen schade van komen mach. 220)

221.

Van nachtbacken, van leersmeren, van scuten teren.

Item, niemant moet backen noch koern droghen noch vlas schoen maicken noch leer smeren noch scuten theren nae nachtluyt, noch des smorgens *c*) voer vier vren des zomers, ende des winters voer dat die clock VI geslaghen heeft, by een peen van twee pondt zoo vaecke als yemandt van desen voersz. puncten daeroff beuonden wordde *d*), ofte hy sekere hem ende wese quyt. 221)

222.

Hoe veel elck roggenbroet wegen zal.

Item, elck roggenbroedt zal weghen elf pondt, by een peen van een half pondt van elcke broet, dat to licht is, ende dat lichte broet daertoe verboert. 222)

---

219) L. artt. 29, 35.
220) L. art. 54.
221) B. 1479. art. 119. — Fr. B. art. 8. — L. artt. 39, 62, 63.
222) B. 1479. art. 120.

---

a) S. ingelascht „wel". — *b*) S.: daer fuyr of keerssen onder barnen. — *c*) S.: of voor morgenluyd, of. — *d*) S.: soo vaeck als hier yemant op bevonden wort.

223.

Van die scepen to teren ende die teer to heten.

Item, alle die ghene, die huer scepen teren willen, zy zyn borghers ofte vreembde scippers *a*), die zullen huer schepen buten der palen legghen, daer men vaert ter Ylze of nae Hoytawale, ende huer scepen daer toe teren, ende huer teer zullen zy aldaer heten, ende wie hier bouen doet ende bynnen den palen beuonden *b*) wordt, die verboert acht pondt. 223)

224.

Niemant en moet inmeten noch vuytmeten dan mit gebranden maet.

Item, soe en moet niemant inmeten noch vuytmeten by lopen ofte *c*) by halue lopen, by garters ofte *d*) by halue garters of by verndel dan mit *e*) gebranden maet, die die Scepenen ende die Raedtsluyden gebrandt hebben, by een peen van twee pondt. 224)

225.

Van die lopens wt to lienen, ende van die tollen.

Item, niemant en moet die lopens ofte *f*) die halue lopens vuytleenen, hy *g*) sie daer toe dat die tollen betaelt worden, by een peen van twee pondt.

226.

Van die ellen ende van die gewichte.

Item, nyemant en moet meten by ellen dan by brandtellen, noch niemant moet wtwegen noch inwegen dan mit coperen of yseren ofte loden wichten, die onser stadt brandt ofte teykenen hebben, ende dit elck besonder to houden, by een peen van twee pondt soe vaeck als yemant daeraff becoert wordt. 226)

---

223) L. art. 37.
224) B. 1479. art. 121. — E. 1465. art. 26. — Gr. B. V. artt. 41, 42, 43.
226) B. 1479. art. 122. — Gr. B. V. artt. 42, 43.

---

a) S.: luyden. — *b*) S.: gevonden. — *c*) S.: noch. — *d*) S.: noch. — *e*) S.: by. — *f*) S.: noch. — *g*) S.: men.

227.

Van secreten to setten.

Item, niemant moet zyn secreet setten voer eens anderen doer ofte vinster, ten zy alsoe gemaickt onder die eerde ofte onder dat water, dat Recht ende Raedt daeraen genoghet, by twee pondt. 227)

228.

Van scarn, van missen.

Ende nyemant en moet zyn secreet, zyn misse ofte zyn scarn ofte enige *a*) onreinicheyt brenghen, missen ofte lopen laten op een anders landt ofte in een anders sloet, ende wie aldulcke onreynicheyt wtvoert, die zalt alsoo brengen ende bewaren, datter gheen claghe van kome, by een peen van twee pondt. 228)

229.

Van den ghenen, die huer scarn voer huer doer moeten leggen.

Item, soe wie dattet alsoe gelegen is, dat hy missen moet voer zyn doer, die zal dat missen op zyn eygen ende zalt ofwinnen bynnen XIIII daghen, by twee pondt, ten zy misweer ofte forst. 229)

230.

Van dat nyemandt moet vreembde seynen noch spikeren veyl holden.

Item, soe en sal van onse borghers ofte inwoeners niemant seynen noch spikeren noch geenrehande yserwerk veyl holden, dat buyten Sneeck gemaickt es, dan alleen onse smeden, die onse borghers zyn, ofte dat onse smeden gemaict hebben *b*).

---

227) B. 1455. art. 106. — B. 1479. art. 125.
228) B. 1455. art. 106. – B. 1479. art. 125.
229) B. 1455. art. 107. — B. 1479. art. 126. — L. art. 53.

---

a) S.: eenrehande. — *b*) S. bijgevoegd „by een peen van acht pont."

231.

Van der smeden ghilde to winnen.

Item, waert dat saick dat iemant van onsen borgers der smeden ghilde wynnen wolde, die sal dat ghilde gheuen een pondt ende onser stadt een pondt, ende voertmeer dat ghilde to holden gelyck den smeden, in allen dingen der heiliger kercken ende der stadt.

232.

Dit zyn die gheen, die in der smeden ghilde zullen wesen.

Item, grofsmeden, hoefslagers, slotelmaickers ende goutsmeden, coperslaghers ende alle die gheen, die mitten hamer vten vier nye werck maken, alle desen voersz. zullen in der smeden ghilde wesen, by een peen van VIII pondt.

233.

Van die kupers ende van tonnen.

Item, niemant en moet tonnen noch halue tonnen noch geenrehande kuupwerck bynnen Sneeck veyl holden, dan alleen die kupers, die onse borgers zyn, *a*) by acht pont, uytgenomen Hamburger tonnen, die mach een yegelyck vercopen, ende dat onse cuypers gemaeckt hebben, by der pene voors.

234.

Van dat hier geen schroorambacht holden moet, hy sy een burger.

Item, niemandt moet binnen Sneeck naeyen noch schroorambacht doen noch meysterye ophouden, by acht pont, hy sy eerst onsen burger of hy naye voor knecht met een meyster.

235.

Van dat hier niemandt pelsen vercopen moet.

Item, soo en moet niemandt binnen Sneeck pelsen vercopen

---

a) Hier eindigt het door SCHWARTZENBERG uitgegeven handschrift, hetgeen volgt voeg ik er bij uit het manuscript, dat in het Sneeker Archief wordt bewaard.

buyten onse jaermercten, hy sal eerst burger wesen ende in die pelsersgilde, by een peen van acht pont; ende een burger mach dat gilde winnen met twee pont, half den gilde ende half der stadt; wtgenomen bontwerck ende konynenwerck, dat is vry.

236.

Van dat giemant merserye veil houden [moet], hy sy in dat gilde.

Item, niemandt moet marserien binnen Sneeck veil houden, hy en sy in die marzersgilde ende doe al dat gilde toebehoort, by acht pondt. Ende niemant moet met tafeletten noch met geenrehandeleye marserie off ander by der straten gaen om te vercopen, by een [peen] van acht pondt.

237.

Van dat giemant messen veil houden moet.

Item, geen marse[r]s noch burgers moeten messen veil houden noch morren binnen Sneeck, heymelycke noch openbare, die buyten Sneeck gemaket sin, dan alleen in onse twe jaermerckten, by acht pondt, indien dat binnen Sneeck mesmakers woonden; maer men moet wel messen coopen om weer te vercopen, die onse mesmaeckers gemaecket hebben, sonder broken.

238.

Van dat giemant goet van huys tot huys brengen moet.

Item, niemandt en moet van onse burgers noch van onse marsers geenerley goet van huys toe huys brengen ende haer comenschap also versoecken., dan alleen een corff goets, soo wat men daerin sluyten mach ende een man van huys toe huys dragen mach ende niet meer waerdich sie dan dartich postelats gl. ende niet meer. Ende wie niet meer comenschap voert off draegt wtter stadt van Sneeck ende van huys den landman versoecken, als hy dat doet. Maer in allen weeckmerckten, jaermerckten, kermissen soo mach [een] brengen al dat een wil. 238)

238) E. 1418. art. 4.

239.

Van dat een yegelyck syn harnassche reed hebben sal.

Item, alle die geen, die op harnasche geset syn, syn sie luttel of veel, die sullen altoos reed hebben, wanneer dat men dat behoeft of wanneer die Schepenen of Raedt dat schouwen willen, by twee pont. 239)

240.

Van dat giemant syn harnasche wter stadt lienen moet.

Item, niemant moet syn harnask wtter stadt leenen by dage noch by nacht, by twee pont soo vaeck alst geschiet. 240)

241.

Van dat een burger den anderen ontsetten (?) moet.

Item, waer dat saeck dat eenige burgers ansage, dat eenich vreemd man of burger of inwoner dese punten, voor- of naegeschreuen, niet en hielden ende openbaerde dat die Schepenen niet, die verbeurt II pondt, ist datmen hem dat betyt, of hy seeckere hem ende wese quyt.

242.

Van broken, die vallen in onser vryheit.

Item, alle broken, die hier vallen in onse stadtvryheit van Sneeck, sullen wesen half der stadt behoef ende half den Rechte, wtgeseit die broken der Raedsluyden. 242)

243.

Van rekenschap.

Ende [daer]om sullen die Schepenen rekenschip doen tot elcken verndel jaers den Raedsluyden van allen vorleden broken by hoeren eede. 243)

---

239) B. 1479. art. 144. — L. art. 25.
240) B. 1479. art. 144. — L. art. 25. — Gr. B. VIII. art. 41.
242) B. 1455. art. 42. — B. 1479. art. 48. — Fr. B. art. 16. — St. Pr. art. 28.
243) B. 1455. art. 42. — B. 1479. art. 48.

244.

Van den genen, die syn broken met goede niet betalen mach.

Item, soo wie dese voors. gelden, boeten ende broken niet betalen en mach metten goede, die sal sie betaelen met syn lyff of met syn bloet, lyf om lyf, lit voor lit, nae wtwysinge der misdaet ende die punten, die daervan spreecken. 244)

245.

Item, alle dese broken, die hier geschreuen staen by ponden, daer salmen VII buttghies voor betalen, ende den klinckert met XVI Vlaems, ende den Beyarsche gulden sal men betalen met IIII pont. 245)

246.

Van die geboden, die in de kerck geschien.

Item, alle die geboden, die die H. Burgemeysters, Schepenen ende Raedsluyden in onser kercken doen gebieden *a*) sullen gehouden warden [in] allen manieren ende by alsulcke pene, als sie doen gebieden *b*), of die broke daerof toe nemen gelyck of sie in dat boeck geschreuen stonden.

247.

Van saecken, die in dit boek niet geschreuen staen.

Item, alle saecken, punten of articulen, die in onse stadtvryheit vallen of toe rechte comen, daer in dat boeck niet geschreuen is, den salmen berechten, wysen, scheyden nae rechten Keysersrecht ende nae wilkeuren onses landes. 247)

248.

Van punten, die der meente oorbaer niet en syn.

Item, waer dat saecke dat eenige punten in dese boecke

---

244) S. art. 120. — B. 1455. artt. 70, 84. — B. 1479. artt. 80, 98.
245) St. artt. 37, 40. — L. artt. 143, 146. — Gr. B. III. art. 1. B. VII. art. 20.
247) B. 1455. art. 122. — B. 1479. art. 147. — St. art. 46.

---

a) In MS. „door gebieden." — *b*) In MS. „gedoen bieden."

geschreuen waer, dat onse stadt oorbaer niet en waer, of daer onse gemene meente by vercort wort, off dat die Schepenen ende Burgemeysters ende Raedsluyden niet mochten voorantwoorden, dat sal altyt staen toe verclaringe ende beteringe der Schepenen ende Raedsluyden ende daer gemeene XXXVI, beholtelyck een yegelyck syn eede, dien hy op dat boeck gesworen heeft.

249.

Van punten, diemen hier noch inschryuen mach.

Item, is dat saecke dat die Schepene ende Raed ende de gemeene XXXVI eenige andere nye punten ordineren ende begrypen tot nutticheyt onser stadt off oorbaer onse meente, die sal men altoos in dat boeck mogen schryuen ende houden gelyck den anderen punten voorscreuen. 249)

249) B. 1455. art. 122. — B. 1479. art. 147.

De Eedsformulieren der Schepenen en Raadslieden te Sneek.

Hier beghint die stouwinghe.

Dit sydzet jemma ende swerret by Godt ende jemma ziel, van dissa dey ont lettera Jeersdey ende dyn dey al, disse sted ende burghers houd ende gonstich ende trouw toe wessen riuchtis riucht ende riuchtis reden; ende [haet] jemma toe san falt toejenst emmen, hit sie steden, landen, haudscippen jef jelkers liode, deer ws sted en burghers moya wollet boppa riucht en reden, jef wze fryheydt willet foerminrya jef krensa; dat jemma dat scutte en kere scellet mey reed ende mey dede, alsoe als jemma best konna ende moeghen.

Claghe, dolghen en daeden.

Foerd, haet jemma toe claghe kompt ende deer een Schepenna beert toe riuchten, dat jemma dat riuchtlike riucht; is hit an dode helsem, an breynwonden, is hit an utschettena aeghin, is hit an gersfallich ledum, ist an lamma ledum, an inride dolguen, ist an meta dolgum jef an lessa dolgen, hit zee an lyodyna jeren *a*), dat hit zee, dat jemma dat riuchthelycke riucht.

Van wieldlike seckin.

Foerd, haet jemma toe claghe comt van wieldlike seckin,

---

a) Waarschijnlijk moeten wij hier lezen „hodyna seckin."

hit is an huusbrand, huusbreck, an huussteeth, an huussleeck, is hit an huusraeff, notraeff, quyckraeff, is hit an scipraeff, ist an scaeckraeff, iz 't an weed, an wepen, an gold, an silver, an slayna penningen, is hit an wapeldranck, iz 't an needmond, sie hit an hodyna raeflike an wieldlike secken, dat hit ze, dat jemma dat riuchtlike riucht.

Foerd, al disse tyngha ende punten, deer ich jemma hab naemd jeff naet naemd, hit ze fan dadem, fan dolgum, fan wieldlicke seckin, deer een Sceppen bert to riuchten, dat jemma dat riuchtet ney inhald wsis stedboeck ende wilkeren. Ende haet punten in ws stedboek naet bescriouen sint, dat jemma riucht ney usze Freescha landriucht en ney syd en plygha [fan] Weynbritzeradeel.

Toe riucht compt.
Toe fynd compt.

Foerd, haet jemma toe riucht compt, dat jemma twyscha twyra tael een riuchten doem doet. Ende hat jemma toe fynde compt, dat jemma dat riuchtlike fynd, hit ne zee, dat jemma da wyrd wyten ende jemma da wirde foerdbrengha, alzo fyr alst riucht daya mey. Ende hat een Sceppene bert toe riuchten, dat jemma dat riuchtlike riucht. Ende om nenerhande saek, deer jemma toe riucht compt, neen meede nym hoer penyngh ner pennichwird ney der wirde ner toejens der wirde, mer dat jemma riucht toe lika dyn arma az dyn ryka, den fraemd als den sibba.

Conclusio.

Dat jemma dat naet leet om nen need, ner om herana reed, om fryonda gonst, ner om frouwena sponst, ner om nenerhande secka, deer jemma batya of scadya moghe an lyf jef an guet, dat jemma Godt help ende al syn Hilga een riuchtis eedis ende dyn onmeens.

De aanhef van den Eed der Raadslieden komt overeen met dien van het formulier voor de Schepenen. Verder lezen wij:

Foerd, dat jemma scillet aldeer toe syaen ende jemma best toe dwaen toe porten, toe palen, toe breggen, toe streten, toe wallen, toe havenen en toe ghemeene weghen en ferren, deer toe wze sted oerbaer ende proefyt thyenet ende onder ws riucht sint, dat dae hensich en herich zee, ende dat jemma dyo stedwicht ende tollen ende dae wrbarra, deer dae sted toebyheret, schellet regeria lyka jemma eyna gued ende ney inhald ws stedboekis. Foerd, al disse ponten, die ik jemma nu heb naemd ende oeck deer ick naet hab naemd, deer een Reedsman berth toe bywarien ney inhald wz stedboeck, dat jemma dat riuchtlike bewarrie. Ende haet sentencie in jemma bilecket wird, dat jemma dat riuchtlike riuchtet.

De Conclusio van dezen Eed, die overigens gelijk aan die van den vorigen is, eindigt met de woorden:

God jou jemma luck.

STADBOEK VAN BOLSWARD.

1479.

Die moghentheit des Vaders, die wijsheit des Soens ende die goedertierenheit des Heilighen Gheestes moet ons dese naeghescreuen punten ende rechten voleynden ende volhaerden in ewicheyt der ewicheit, Amen.

1.

Item, dit sint die ordinancien der rechten, koren, broken, die die Burghemeisters, Schepenen ende Raedslueden der stad van Boelswert eendrachtlijc ghemaect hebben by raede ende consent der Sesendedartichen ende der ghemeene Meente in Boelswert, ende hierop ghesworen dit vast ende stede te holden nae hore vijf sinnen.

In den iare ons Heren MCCCCLXXIX.

2.

Item, soe sullen die Schepenen ende Raedslueden elckers iaers verwandelen, ende die achte olde Schepenen sullen kyesen die aechte nye Schepenen, ende die vier oelde Raedsluyden sullen kiesen die vier nye Raedslueden, ende een yeghelijc van desen voerscreuen by sijn eed to kyesen die nutste ende beste to der meente ende stad behoef; wtghenomen dat TYAERD JUWNGHA ende sijn naecomenen sijn boerte van schepenscip ende raedsmanscip te bliuen ende om te gaen als dat behoert. 2)

---

2) B. 1455. artt. 2, 4. — S. artt. 1, 5. — Fr. B. art. 1. — St. Pr. art. 25. — A. art. 30. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. art. 39.

Welke rechten de Jongama's in het stedelijk bestuur van Bolsward bezaten leeren wij uit art. 4 van den Zoen, welke 24 November 1464 tusschen Goslick Jongama en de stad getroffen werd:

„Item, so sydza wy verscreven soenlioed, dat dy Eerbara Goslick Jungma nu jenwordigh in der tyt, syn kynderen ende syn neycommende van Jungmahuus, scyllet wessa twa jeer Sceppena ende dat tredde jeer Reedsman to eewga degen, ende elke jeers to swerren gelyck als een oer Ryoechter jefte Reedsman, ende dat Ryocht ende Reed by jeerm to tzyese elk myt oerm ende nentra buta oerm." (*Charterboek.* Dl. I. p. 609.)

3.

Item, soe salmen die nye Schepenen ende Raedslueden lesen ende kondighen ouer die kerke des Sonnendagh voer Sinte Simon ende Judasdach, ende des eersten werkedaghes na Sinte Symon ende Judasdach sullen sie ten Rechte sweren. 3)

4.

Item, soe sal int Rechte wesen gheen vader ende kint te gaeder, gheen twee broeders, gheen twee susterlinghen, noch twee swaeghers, die twee susteren hebben, sibbe hijr binnen, noch gheen man, hi en sie vier en twintich iaer oelt. 4)

5.

Item, waert saeke datter yemant quaem voer Recht van sijns selues weghen of voersprake van ander lueden weghen, ende hy hebbe inden Rechte sitten vader of kint, oem of susterlincgh, broer ofte susterman, of swaghers, die twee susteren hebben, oft eenighe sibdeel hier toe binnen, soe sal die rechter, die soe sib is, tot dier sake swighen ende recht noch sentencie daerouer wisen. 5)

6.

Item, soe en moet gheen man Schepen werden, hy en sy volgheboren, een echte kint, ende hebbe seluen een eyghen huys binnen onser stad, ende hy sy rijck daertoe hondert schilden oldes gheldes; mer een onechte kijnt mach Raedsman wesen, ist saeke datmen hem daertoe kyest. 6)

7.

Item, soe moet gheen Schepen of Raedsman hem seluen weder kyesen, by die pene van een merck; ende gheen Scepen moet langher van huys bliuen dan een maent, bi der seluer penen, ten sie dat hy wtbliue by oerlof ende consent des ghemeenen Rechtes. 7)

---

3) B. 1455. art. 5. — S. art. 4. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. art. 39.
4) B. 1455. art. 6. — S. art. 6. — Gr. B. I. art. 6.
5) B. 1455. art. 7. — S. art. 7. — St. art. 51. — Gr. B. I. art. 15.
6) B. 1455. art. 8. — S. art. 8. — St. artt. 2, 3, 32. — Gr. B. I. artt. 6, 7.
7) B. 1455. art. 9. — S. art. 9.

8.

Item, soe moeten die Schepenen ende Raedslueden nyet lichten of quitschelden by horen eede, die sy ghesworen hebben, enighe brake, daer dit boeck van seit, het sye van broken, fellinghen of van fechtliken saeken, of van enighen anderen saeken, daer sie hoer broke of nemen sullen, ten sye bi raede ende onderscheide des ghemenen Rechtes ende Raedes. 8)

9.

Wanneer men rechten sal.

Die Schepenen sullen in allen weken, alst beteemt of alst oerlof is, des Wonesdaghes of op eenen anderen dach to rechte sitten, ende wie dan claghen wil op emant, die salt hem laten weten mitten Stadboede, ende hem een half butken to gheuen; ende ist saeke dat hi dan niet voer Recht coempt ende sijn sake verandert des vierden rechtdaghes, soe heeft hy sijn saeke verloren. 9)

10.

Item, soe hwe den anderen aensprect om een eed, die sitter sal opten derden dach den aenspreker gheuen een eed, of men sal den aenspraker opten vierden dach voerdwysen nae sijn inwijnst. 10)

11.

Item, hwee den anderen hoegher aenspreken wil dan een eed ende mit twee orkenen, die sal opten vierden dach sijn recht ouergheuen int scrift den Burghemeisters, ende die sitter een wtscrift te hebben op sijn cost, ist dat hijt begheert, ende doet hi dat niet, soe sal sijn recht ende saeke stille staen totter nye ladinghe to, ende sal nye laedinghe winnen; mer ist saeke dat hi opten vierden dach sijn recht ouergheuet int scrift alst voerscreuen is, soe sal die sitter opten achtenden dach daernae sijn recht ouergheuen in die Bur-

8) B. 1455. art. 10. — S. art. 10. — Gr. B. I. art. 32.
9) B. 1455. art. 11. — S. art. 11.
10) S. art. 24.

ghemeisters handen sonder vertreck, ende doet die sitter dat niet, soe salmen den aenspraker nae sijn recht voertwisen. 11)

12.

Item, hwanneer die sitter sijn antwoert opten achtenden dach in die Burghemeysteren ghekeert heeft, soe sullen die Burghemeysteren ende Schepenen binnen achte daghen dairnae, alst horen beleuet, die sentencie wysen nae groetheit der saeke, als voerscreuen staet, by horen eed; die des weigheren dede, ten waer saeke dat emant sieck waer of noetsaeken dede, soe mochtmen den dach verlinghen binnen XIIII daghen, ende die Schepenen binnen die tijt die sentencie to wisen. 12)

13.

Item, soe wye dat voortvonden is, hi sie sitter of anspraker, die sal sijn recht leesten binnen XXI daghen nae den dach der wisinghe, of hi hebbe sijn recht verloren, ende den sitter laeten weten noghelike, wanneer hi sijn recht laesten wil. 13)

14.

Item, soe sullen die Schepenen to allen tijden berechten die misdaden, wanneer si gheschiet sijn, ende om beuolen guedt, als die dach omghecomen is ende die clagher voer Recht claghen coemt, ende dat dan wt die penden. *a*)

Ende des ghelike soe sal alle arbeitsloen wesen beuolen guet. 14)

15.

Item, ist saeke dat die Schepenen ende Raedslueden enighe nutte punten bigripen ende ordinieren by consent der Sesendedartighen, als om schot te verghaderen, of om diken,

---

11) S. art. 25.
12) S. art. 26. — Fr. B. art. 9. — Gr. B. I. artt. 18, 29.
13) S. art. 27.
14) B. 1455. art. 12. — S. art. 12. — L. art. 82.

---

a) Beter „wt te penden", zie de correspondeerende bepalingen in de andere Stadboeken.

dammen, brugghen, wallen, straten of anders weghen te maken, of deser punten ende saeken ghelijc, soe mogen si fellinghen ende die fellinghe wtrechten tot allen tijden. 15)

16.

Item, soe sullen die Schepenen rechten ghemeene boedinghe tweewerf des iaers: ten eersten ontrent drie weken voer Meydach, ende des ghelike voer Alre Goedes Heylighendach, ende op dese twee tijden to penden, alst den Rechte ghenoeghet; mer ouer die scipmans ende coopmans saeken, die buyten dunen varen, salmen rechten ende penden omtrent drie weken voer Ons Vrouwen Lichtmissedach. 16)

17.

Van ordel of sentençien te wisen.

Item, waert dat die Schepenen een ordel wijsden, ende dit stadboeck anders inhilde, soe sal dat ordel des boekes voertgaen, ende der sentencie der Schepenen sal niet wesen. 17)

18.

Item, die Schepenen moghen hebben van een ordel, dat die ghemene Schepenen wisen, twee pond, van twee Schepenen sentencie een pond, ende van één Schepen sentencie een half pond; ende één Schepen moet niet hoegher wysen alleen dan twee ponden, twie Schepenen niet hoegher dan achte ponden, mer wat bouen achte ponden is, dair sullen ouer wysen die ghemene Schepenen. 18)

19.

Item, waer dat egghen sijn, die trecken op[t] stadtboeck, is die scelinghe bouen achte ponden, soe sal diet verliest twee pond gheuen, ende ist binnen achte ponden, dairvan een pondt, mer ist binnen twie ponden, daervan een half pond; ende ist datmen aldus opt stadboeck tughet of trecket, ende [dat] stadtboeck dat ordel gheeft ende verclaert, dair mo-

15) B. 1455. art. 13. — S. art. 202.
16) B. 1455. art. 14. — S. art. 15. — A. art. 7.
17) B. 1455. art. 15. — S. art. 20. — St. art. 6.
18) B. 1455. art. 16. — S. artt. 21, 22. — A. artt. 27, 29.

ghen die Schepenen niet of hebben, mer dese broke voerscreuen sal ghaen totter stad behoef. 19)

20.

Van belakinghen.

Item, als die Schepenen een ordel hebben ghewesen, so mach die ghene sijn beraedt hebben, diet teghenghaet, drie daghen nae dat ordel, of hijt belaken wil dan niet; ende is hi dair niet teghenwoirdich ende mach dair niet comen ende is binnen lande, soe mach hy sijn beraet hebben tyen daghen lanck vanden daghe des ordels; ende belaect hijt binnen deser voerscreuen tijt niet, soe salt staen alst ghewesen is. Ende wat beneden twintich schilden is, dat te belaeken in onse Hoeftpriesters ende Raedsluede, mer wat bouen twintich schilden is, dat machmen belaken als voerscreuen is of in dat Landt. Ende daer sie die saeke in belaect hebben, dairin te eynden ende by die rechten, dair die Schepenen by ghefonden hebben. Mer gheen sentencie te belaken, dair die principael drecht byneden acht pond. 20)

21.

Van onhlest.

Item, soe wye een onhlest doet inden Rechte of die sonder oerlof spreket, die verboert eenen ouden Flaemsche alsoe vake als hi dat doet; ende dese brake niet te lichten, mer rechtevoert te berechten. 21)

22.

Van soeken ende penden.

Item, wie datter trect ter soekens, ende datmen hem sueket tot sinen huuse, die verboert twintich ponden. 22)

---

19) B. 1455. art. 17. — S. art. 23.

20) B. 1455. artt. 18, 126. — S. artt. 28, 29, 30, 31. — Fr. B. art. 9. — St. Pr. art. 21. — Gr. B. I. art. 12.

21) B. 1455. art. 19. — S. art. 19. — Gr. B. I. art. 19.

22) B. 1455. art. 20. — S. art. 37.

23.

Item, waert saeke dat emant die soekens weygherde of teghenstonde, die heeft verboert twintich postulaetgulden; ende waert saeke dat hi den Rechte misdede of teghenvuuchte, wat hy of sijn helperen doet, XIIII boet ende XIIII ghelden, ende watmen hem dan doet, boetloes ende fredeloes te wesen.

24.

Item, of emant den Schepenen beuochte of op hen lueden verhaelen woude, datse emant socht hadde, ende dat openbaer is, wat hi dan doet an wondinghe of an dootslaen of enich misdaet doet, dat sal wesen XIIII gelden ende XIIII boet, ende datmen hem doet, boetloes ende vredeloes te wesen.

25.

Item, hwe sijn gued verbringhet ende wtsteket, alsmen hem penden sal, die verboert dat guedt, dat wtghesteken is; ende hwe dat guedt onthoelt ende verhoedet, die sal staen voer die schulden, ende achte ponden verboert. 25)

26.

Item, soe wie wt onser stadt hemelijc varen wil ende sijn gueden wechsteket, soe mach die gheen, die hi sculdich is, hem ende sijn guedt ende sijn helperen opholden totter tijt, dat hi een rechter cryghen mach, sonder brake, ende hi ende sijn hulpers elck verboert achte ponden; ende ist dat yemant aldulker luede guet heimelic onthoelt, eer hi wt sijn huus of wter stad vaert, die heeft oeck achte ponden verboert. 26)

27.

Van becommeren.

Item, een borgher mach eenen wtheemten man of landman becommeren ende anspreken tot allen tijden om een eed ende niet hoegher; ende vaert dan die wtheemte man

---

25) B. 1455. art. 21. — S. art. 63. — L. art. 80.
26) B. 1455. art. 22. — L. art. 81. — E. 1465. art. 21.

wech boeuen die becommeringhe, soe sullen die Schepenen den borgher sijn guedt toewysen bi daeghen als voerscreuen ende den wtheemten man voerteyschen by daeghen ende sijn recht doen nae dit stadboeck. 27)

28.

Item, alle priesters gueden of gheestelike gueden machmen becommeren mit eenen Schepen of mit die Stadboede op een eed van Dekens of een van onse Hoeftpriesteren weghen. 28)

29.

Item, die eene vreemde man of landman mach den anderen binnen onse stede becommeren op een eed ende niet hoegher, van saeken ende comantscap, die binnen onser stad friheed gheschiet sint, ende niet anders. Ende die anspraker, die die vreemde of landman heeft doen *a*) becommeren, sal voert Recht comen by der tijt, die hem gheset is, ende spreken mit recht den landman ofte eenen *b*) vreemde man an; ende doet die aenspraker dat niet, soe heeft hi een half pond verboert, ende die sitter des da[ges] fry vanden becommeringhen te wesen; mer vaert die landman oft vreemde man wtter becommeringe sonder oerlof des Rechtes of des egghes, die verboert acht ponden. 29)

30.

Van orkenscip ende tuuchnisse.

Item, in allen eerfliken saeken ende pennighsculden, die bouen twintich schilden sijn, moghen alleen orkenscip voeren die Priesters, Rechters ende Raedsluede, oeld ende nye, ende die ghemeene Sesendedartich; mer in allen anderen saeken moghen orkenscip doen alle, die inden rechte niet

---

27) B. 1455. art. 23. — S. art. 66. — St. art. 30. Pr. art. 27. — L. art. 160. — Gr. B. VI. art. 26.

28) B. 1455. art. 124.

29) S. artt. 67, 70. — St. art. 30. Pr. art. 27. — L. art. 160. — Gr. B. VI. artt. 24, 26.

---

a) In MS. staat „doen heeft." — *b*) In MS. staat het cijfer „1."

verboeden en sijn, als sibbe vrienden of vianden ende misdadighe luede, ruters ende rouers, meneders of die in hoerdom sitten, pipers ende ander speelluede, bande ende ferdlose luede of ander eerlose luede ende die ghene, die winnen ende verliesen moghen in dier saeke. 30)

31.

Item, wat coop of vorwaert gheschien buten onser stad of buyten landes, dat salmen rechten by twe andert orkenen, ende nemant mach orkenscip voeren in deser saeke, hy en hebt aensien of anhoert of seluen ghehandelt ende daer ouer ende aen gheweest. 31)

32.

Item, waert saeke dat enich Schepen onrecht tuuch of hlijnghe dede of onrechte breuen ghaue ende daervan verwonnen worde, die heeft verboert tyen schilden, ende niet meer Schepen toe warden noch hlijnghe te doen, mer altoes een eerloes man te bliuen; ende de[s] ghelike salt wesen van allen anderen orkenen, wordensi verwonnen. 32)

33.

Item, een van onsen Priesters of een Schepen of Raedsman mach hlien tot tyen schilden, of is daer enich breef ende seghel op, dat sye allike machtich; ende twe van onsen Priesters of Schepenen of Raedslueden moghen hlien tot twintich schilden, ende hoer breef ende seghel allike machtich; mer een burgher, die gheen Schepen of Raetsman en is noch binnen twee iaren gheweest heeft, die mach hlyen tot vijf schilden. Ende hwee aldusdanighe voerscreuen breuen heeft op enighe saeken, soe sullen die ghene, die den breef gheseghelt hebben, op horen breuen ende seghel sweren, ist dat sie leuendich sijn, ende willen sie dair niet op sweren, soe heeft elck verboert tyen schilden, ende die schulden to betalen den ghenen, die hoer breef ende seghel heeft. 33)

---

30) B. 1455. art. 24. — S. artt. 38, 39, 40. — St. art. 5. — Gr. B. I. art. 33.
31) B. 1455. art. 25. — S. art. 41.
32) B. 1455. art. 26. — S. art. 42.
33) B. 1455. art. 27. — S. artt. 43, 44, 45.

34.

Item, in allen saeken, die draghen bouen twintich schijlden, daer salmen van hebben vier Schepene brief ende seghel, of een mans eyghen breef ende seghel myt twe Schepenen breef ende seghel, ende daer gheen wedrecht toieghens, ende die Schepenen to sweren alst voerscreuen is. 34)

35.

Item, in allen saeken, daer die aenspraker mit orkenscip sprect nae wtwisinghe der punten, die dairvan roren, daer en sal niemant mit sijns selues eedt ontgaen; mer in allen punten, die die Schepenen niet en weten of andere orkonden, mach hem een yeghelijc ontsculdighen ende ontghaen mit sijns selues eedt. 35)

36.

Van opbeden der panden ende van schulden, dair schepenenbreuen op sint.

Item, alle panden, die gheset sint, salmen opbeden dree rechtedaghen onderenighe, ende des vierden daeghes salmense hem toewisen den vijften penningh min danse waert sijn, ten waer dat hijse loosde by enen daghe, den dat Rechte aldaer to seth; ende lost hyse dan niet, soe mach die opbeder die panden holden; mer sijn si beter dan voerscreuen is, dat sal hi wederkeren dien die panden gheset heeft. 36)

37.

Item, waer schepenebreue sint op schulden, ende die dach der betalinghe is omghecomen nae inhout der breuen, cumpt dan die clagher voer Recht mit sine breue, soe salmen hem onderenich recht doen, ende die Schepenen sullen gaen ende penden hem sijn schulden wt vanden gueden, dat hem best dient, ende dat guet salmen setten den vijften penningh myn dant waerdich is, ende dat ghepende guedt sal dan noch bliuen in Schepene weer een maent langh; lost hi

---

34) B. 1455. art. 28. — S. art. 46.
35) B. 1455. art. 29. — S. art. 47. — St. art. 28.
36) B. 1455. art. 30. — S. artt. 64, 65. — St. artt. 26, 31.

dan dat guet niet in die maent voerscreuen, soe is dat guet verboert, dat is toe verstaen, dat die clagher sal vanden gueden sijn schulden hebben ende sijn onkoest, die hi dairvan ghehadt heeft, welcke schulde ende onkost hi inwinnen sal by raedes des Rechtes, ende wat dat guet dan beter is geseth [dan] den vijften pennicgh myn, dat sal die clagher wederkeren, ende omdat hijt ten penden heeft laten comen, soe heeft hi verboert twee pond; mer is die schulde niet meer dan een schilt, soe moghen die Schepenen niet meer hebben dan een pond. 37)

38.

Van burgherscip te winnen.

Item, hwe in onse stad mitter woene compt, die mach des eersten iaers sitten sonder buurghelt, mer als dat iaer omghecomen is, ist een Frese, soe sal hy gheuen XIIII Flaemschen der stad ende eenen den Scriuer, ende ist een Duutsch, die sal gheuen XXVIII Flaemsch ende eenen den Scriuer; mer ist saeke dat yemant mitter wone compt, diemen tot gheen burgher hebben wil, die sal alle iaren gheuen, die hi by ons inwoent, soeuen Flaemschen totter stadt behoef; mer mit gueden scamelen lueden salmen myt myn lijden. 38)

39.

Item, ist sake dat enich burgher wt onser stadt voer mitter woen ende verwaerde hi niet, datmen scoet, schulde ende onkoest geue van sinen gueden totter stadt behoef, soe waert hy sijn burgherscip quijt; mer coempt hi dan weder in onser stadt mitter woen, soe sal hy dan nye burgerssghelt gheuen, alsment van hem hebben wyl; of doet hi onser stadt of onsen burghers laest of scade, soe is hi sijn burgherscipp quit, al dede hy scot ende sculden als voerscreuen is; ende heeft hy yemant misdaen doe hy wt was, dat sal hi beteren eer hy weder burgher warden mach. 39)

---

37) B. 1455. art. 31. — S. artt. 52, 53. — St. art. 27.

38) B. 1455. art. 32. — S. art. 144. — Fr. S. art. 10. — St. art. 145. — L. artt. 4, 15. — A. art. 5. — E. 1465. art. 8. — Gr. B. VI. art. 1. B. IX. art. 50.

39) B. 1455. art. 33. — L. artt. 6, 7, 8.

40.

Item, soe en salmen nyemant ontfanghen burgher te warden, hi en sie een guedruchtich man, die orkenscip doen mach, ende een fry man van allen quaden lastighen saeken, daer onser stad of burghers scade of verdriet of comen mochte; ende gheen man oeck tot burgher te nemen, die myt sijnen liue in onser stadt niet woenachtich en is, ten sie by raede ende consent des ghemeenen Rechtes ende der Sesendedartich. 40)

41.

Item, wie in onse stadt compt woenen, die sal inden eersten iaer op dat boeck sweren, alst Recht ende Raed op hem begheren; men sal hem dat stadboeck eerst te voeren lesen, ist dat hijt begheert, ende daernae mach hi hem beraeden vierteyn daghen, of hi op dat stadboeck sweren wil, dan hy wtter stad vare; ende wil hi dan niet sweren, soe sal hi wtter stad vaeren binnen XIIII daeghen nae sijn byraet. 41)

42.

Item, compter enich man, die in onse stadt niet en woent, ende hi hebbe een poerter misdaen of een poerter hebbe hem misdaen, ende dair gaen poerters myt hem opter straten mit hoeghen moede teghens den poorter, dien misdaen is of misdaen heeft, die verboren elckerlijc achte ponden, ende dat van stonden aen toe birechten, wanneer ende alsoe vaeck alst dat gheschiet, ende die Schepenen dat niet to lichten by horen eed noch to laeten, mer toe birechten wanneert scheit. 42)

43.

Van beclaghen ende waermen beclaghen sal.

Item, alle die ghene, die binnen onser stadt woenen, die sullen nerghent anders op malcanderen claghen dan byn-

---

40) B. 1455. art. 34. — S. art. 145. — St. artt. 29, 144. — L. art. 3. — A. art. 5.
41) B. 1455. art. 35. — S. art. 142. — L. art. 5.
42) B. 1455. art. 36. — S. art. 109. — St. art. 102. — Gr. B. IV. art. 17.

nen Boelswaert in onser Schepenen recht van werlschen saeken; soe wie hier toe bouen doet, die heeft XX pond verboert. 43)

44.

Item, wanneer enich man van buten landes comet ende claghet in onse stadrecht op eenen burgher of buurman, soe sullen die Schepenen den clagher een eynde behelpen, nae wtwisinghe sijns rechtes, binnen dree daeghen; ende des derden daeghes sijn guedt toe te wisen ende wt te penden, indien dat die burgher to hws is als die wtheemte man claghende coempt; ende aldulck recht sullen die burghers ende inwoners weder hebben moghen op' die wtlandsche luede als voerscreuen is. 44)

45.

Van borchtochte ende van ondersettinghe enighes guedes.

Item, niemant moet borghe waerden of louen voer eenen anderen hoegher dan XXX Rijnscher guldenen, ende gheen Schepen noch Raedsman hoegher dan twee pond, ende niet meer dan één man van eenre saeken borghe te warden als voerscreuen is, dit is to verstaen in misdadighen of in vechtliken saken, dootbannen of broken. 45)

46.

Item, waert saeke datter enich landsteden oft hwsinghe onderset worden om dootslach, wondinge of ander misdaden, daer sullen die Schepenen ende Raedt die renten van boren, tot hoer selues behoef half, ende half totter stad behoef, totter tijt toe dat die saeke verwonnen is ende betaelt. 46)

47.

Van die Raedsluede ende hoer ambocht.

Die Raedsluede sullen alle iaer verhuren die wicht, ende

---

43) B. 1455. art. 37. — S. art. 60. — St. art. 97. Pr. art. 6. — L. art. 11.
44) B. 1455. art. 38. — S. art. 59. — Fr. B. art. 2. — L. art. 157.
45) B. 1455. art. 39. — S. artt. 131, 132.
46) B. 1455. art. 40. — S. art. 133.

der stad guede regieren, ende toesien tot bruggen, straten, wallen ende ghemene feren, dat sie ghemaket ende herich gheholden worden, ende sullen self mogen fellinghe daerouer gheuen by een half pond of by eenen heelen totter Raedsluede behoef; si sullen oeck twie des iaers daerouer schoudinghe holden, dat si herich sie; oec sullen sie bi des Dekens wroeginghe sitten ende waernemen, dat nemant onrechtliken ghewroecht of ghepinighet werde, ende rechtuoert nemen een wtscrift vander wroghinghe. 47)

48.

Item, alle braken, die vallen in onsen rechte, sullen wesen half totten Rechtes behoef ende half totter stads behoef, wtseit die brake der Raedsluede; ende daerom soe sullen die Schepenen tot elken vierendeel iaers den Raedslueden rekenscip doen van allen voerscreuen braken by horen eed. 48)

49.

Item, soe sal Recht ende Raedt des iaers vierwerf om die stadt ghaen van huys to huus ende besien die scoorstienen, vuersteden, ouenen, theren ende brouhuusen; ende oec mede alle wichten ende maeten te corrigieren. 49)

50.

Ffan sloten ende grauen.

Item, alle die meente van Boelswert sal om nutticheyt der stadt alle iaer eenen dach, twee of drie, of alsoe voel alst Recht ende Raedt ende die ghemeene Sesendedartich guet duncket, sloten op alsulke steden alst noot ende orber is; daer nyemant teghen te wesen, by een peen van achte ponden. 50)

51.

Van knechten ende maechden te hueren.

Item, nyemant moet den anderen sijn dienstlueden ont-

---

47) B. 1455. art. 41. — S. artt. 200, 201. — Fr. B. art. 1. S. art. 8. — L. artt. 1, 2, 40. — A. art. 28.

48) B. 1455. art. 42. — S. artt. 242, 243. — Fr. B. art. 16. — St. Pr. art. 28.

49) B. 1455. art. 43. — S. art. 204, — Fr. S. artt. 8, 11. — L. artt. 18, 132.

50) B. 1455. art. 44. — S. art. 203.

winnen of ontraeden wt horen dienst, by een pene van twie ponden, ende daertoe te gheuen den egghe alsoe vele als die dienstlueden te loen souden hebben ghehadt. 51)

52.

Item, ist saeke dat een knecht of maghet hem bestaedt myt yemant in onser stadt ende niet en compt in sinen dienst, die verboert teghens den ghenen, die hem ghewonnen heeft, half alsoe voel als hi soude ghehadt hebben; ende is hi inden dienst ende gaet daer wt, soe verboert hi sijn hele loen; ende die here ofte die vrouwe des ghelike weder teghen die dienstlueden. 52)

53.

Item, of die huushere of vrouwe horen dienstlueden gaue eenen slach, twie of drie, die niet alte hinderlijc waeren, daer en is niet aen verboert, hebben sijt verdient. 53)

54.

Van copen ende vercopen.

Item, in allen tijden, op allen daeghen, in allen loeghen van onser stadt vriheit, ende van allen gueden, die onser meente dienen moghen, soe is verboeden alle voercoep allen lueden voer dat die clocke neghen gheslaghen heeft, by een pene van achte ponden, dat is, dat niemant moet copen by helen sommen enighe gueden om weer te vercopen of die gueden voer ander lueden te copen, byder pene voerscreuen; ende die Schepenen dese braeck niet to lichten by horen eed, alsoe vaeke alst gebroken wert. 54)

55.

Item, soe en moeten gheen wtlandsche lueden gheenrehande guedt hier copen binnen onser stadt vriheyt dan van onse burghers of inwoners; ende des ghelike soe moeten

---

51) B. 1455. art. 45. — S. art. 169.

52) B. 1455. art. 46. — S. art. 170. — St. artt. 107, 108. — L. artt. 169, 170. — Gr. B. VIII. artt. 39, 40.

53) B. 1455. art. 47. — St. art. 87. — Gr. B. III. art. 11.

54) B. 1455. art. 48. — S. artt. 176, 177 — L. artt. 84, 85.

dese wtlandsche luede gheenrehande guedt hier vercopen in onser stadt friheyt dan alleen onse burghers ende inwoners, wtseit rogghe ende broot, bi een pene van achte ponden. 55)

56.

Item, soe sullen alle onse burghers ende inwoeners vry wesen te copen van wtlandschen ende van inlandschen lueden by cleyne of groten penningweerden tot allen tijden, sonder brake, op allen straten, steghen ende hoeken in onser stadt tot hoer eyghen nutticheit ende brukinghe bynnen hoers selues huus. 56)

57.

Item, soe en moeten gheen wtheemte lueden, die binnen onsen lande woenen, gheen butter copen van malcanderen myn dan by gharteren, ende gheen kesen myn dan by haluen ponden, ten waer dat yemant coefte twee of drie kesen tot sijns selues eeten, ende gheen calfsfellen noch pinkefellen noch huden myn dan een deker; mer dese lueden moghen tot allen tijden copen van onse burghers of inwoeners als voerscreuen is, ende vercopen onse burghers of inwoeners beyde op mercketdaeghen by allen penninghweerden. Dese voerscreuen punten te houden by achte ponden. Mer des merckedaghes moghen dese luede hoer guet vercopen by cleynen penningweerden, sonder brake. 57)

58.

Item, soe en moet gheen burgher of inwoener in sijn huus of op sijn fenster houden wtheemter luede guet wt to sliten by cleynen penninghweerden, by een pene van vier ponden. 58)

59.

Item, soe wie een guet coept ende den opslach daervan ontfanghet, ende deet die vercoper toestaeth, die sal dat

---

55) B. 1455. art. 49. — S. art. 179.
56) B. 1455. art. 50. — S. art. 177, i. f. — L. art. 86.
57) B. 1455. art. 51. — S. art. 180.
58) B. 1455. art. 52. — S. art. 186.

guet alleen hebben sonder medehebben; dit to hoelden by een pene van twee ponden. 59)

60.

Item, nemant en sal of moet weyet, rogghe of enich saet des Vridaghes nae twalef wren, of des Donnersdaghes alst soe boert by een heilichdach, des ghelijc byder tijt voerscreuen copen; ende des mercketdaghes niet te copen eert an die mercket is of gheweest heeft, bi achte ponden verboert: te weten binnen Nye Wijcksterabrugghe, binnen die brugghe by Hobba Douwez. hws, binnen die brugghe voir Tiaerd Goltsmits huus ende die Nyeplaetze all wt.

61.

Item, landkustinghe, scheepkustinghe, huuskustinghe, van welcken die dach der betalinghe van omghecomen is, gaestrecht of gheslaghen guet, van wanuorwert, van comantscip ende van huushuur of gharshuur, dese saeken voerscreuen salmen des Wonesdaghes of in die weke berechten, als die claegher des begheert, ende ouer dwersnachten dat wt to penden, als een dat noghelike kondighet is mitten Boede, dit salmen verstaen als dese punt hiernae seyt. 61)

62.

Item, soe wie den anderen sijn guet ofcopet om reedt ghelt, soe wat guet hit sie, ende gheen dach to voeren bedinghet; of hwie yemants guet samenscoop copet wt sijn huus of tot enighen anderen plaetzen, ende ontheet dat ghelt te gheuen sonder touen; of als die vreemde coopman nae huus of van dane trecken wil of niet langher beyden wil; of als onse cooplueden tot enighe mercten buten landes sullen trecken ende op die mercten ontheten hadden den coepman toe betalen; dat is opslaghen guet. 62)

63.

Van die iaermerct ende weeckmerct.

Item, die Raedslueden sullen tot allen iaermarcten een

59) B. 1455. art. 53.
61) S. art. 13.
62) S. art. 14.

cruus oprechten, ende dat sal staen twee werkedaeghe toe voeren ende vier werkedaghen nae den principael dach, ende alsoe langh sal dueren des merckes vrede ende vriheit; ende alle iaermercten sullen vry wesen te copen ende te vercopen allen lueden alle gueden by allerhande pennighwaerden, sonder brake. 63)

64.

Item, alle die ghene, die onser stad openbare vianden sijn, vredebrekers onser stadt, meeneedich, ende openbaer nae allen rechten hoer lijf verboert hebben, alle des voerscreuen en mach die vrede ende iaermaerct niet helpen. 64)

65.

Item, alle schulden, die in onse iaermercten ghemaect worden, alle wanforwaerden van coepmanscappen, die in onse iaermercten vallen, ende alle saeken die in onse iaermercten gheschien, die salmen in die iaermercten berechten, ist dat die clagher coempt voer Recht claghende ende rechtes begheert. 65)

66.

Item, die weeckmerketvrede sal inghaen des Vriedaghes, als die clocke twee slaecht nae middaeghe, durende al ont des Sonnendaghes toe achte wren to voermiddach; ende dese vrede salmen berechten voer alle lueden, die comen binnen onser vryheit ende aldair misdoen of misdaen wort, by die soeuenboet ende souen ghelden, wtseit mesluucken ende quade woerden, die sullen vier pond wesen; mer ist saeke dat des Saterdaghes heylichdach is, soe salmen die merct hoelden opten Vriedach, ende die mercketvrede sal inghaen opten Donnersdach, als die clocke twe slaecht nae middach, durende al ont des Saterdaeghes to achte wren voer middach. 66)

---

63) B. 1455. art. 54. — S. art. 171. — L. artt. 161, 162, 163. M. art. 1. — Gr. B. IX. art. 45.

64) S. art. 172. — L. art. 168. M. art. 8.

65) S. art. 173. — Fr. M. art. 5. — L. M. art. 7.

66) B. 1455. art. 55. — S. artt. 103, 174, 175. — Fr. M. art. 1. — L. art. 165.

67.

Van huusen te huren.

67. Item, soe wie *a*) een huus of een camer huurt tot een seker tijt ende binnen der tijt daer wtvaert, die sal vol huer gheuen, mer compt hy dair niet in mitter woen, soe sal hi halue huer gheuen; ende hi en mach noch moet dat huus of camer niet voert verhueren sonder consent des ghenen, die[t] toebehoert. 67)

68.

Item, of yemant misbruket huus of camer mit quader herberghen of hoertoch of mit anderen saeken, diet stadboeck verbiet, dien machmen verdriuen wten huuse of camer, die hi ghehuert heeft, des haluen iaers, ende hem machmen ofnemen die hele huur. 68)

69.

Item, wye dat huusinghe oft landt ghehuurt heeft, dair gheen breuen op en sint, ende die huurman is nyet toe eens myt sijn landhere of huusheer hoe groet die huur is, ende die landheer of huushere wyl meer hebben dan die huurman seyt, soe is die huurman naër toe weten mit sijn recht hoe voel hi toe huur gheuen sal, mer die landheer of huushere is dat naër to weten hoe voel hi ontfanghen heeft ende hoe langh hoer iaertalen sijn. 69)

70.

Item, soe en moet ghiemant hoerdom of hoerprangh in sijn huus holden, by die pene van eenen oelden schilt, tot elcken vierndeel iaers dat to berechten; of ment hem betijt ende niet bewysen mach, soe sekere hi hem mit twie noulike bueren; ende den Deken sijn recht alhier te bouen. 70)

---

67) B. 1455. art. 57. — S. art. 84. — St. art. 14. — L. art. 70. — Gr. B. VII. art. 11.
68) B. 1455. art. 58. — S. art. 148. — L. art. 72.
69) B. 1455. art. 59. — S. art. 85. — St. art. 23.
70) B. 1455. art. 60. — S. art. 147.

---

a) In MS. staat „wie soe."

71.

Van steden te hueren.

Item, waert saeke dat yemant een stede ghehuurt had ende daer gheen breuen op waeren van bescheiden iaertal, soe salment holden voer ewighe paecht; ende of dat huus vanden stede bernde, soe mach die landsate den steed weder betimmeren op die oelde paecht sonder wedersegghen des landherens. 71)

72.

Item, wie husen tymmeren wil, dat salse setten bi Schepenen ende Raedsluede raet, ende nemant moet swarer tymmeren dan twie stenen dick bouen der eerden; soe wie daer bouen doet, die meente dat toe keren. 72)

73

Item, of die landsate sijn huer nyet betaelt des enen iaers, soe mach die landhere claghen om sijn huur, of hi wil, ende men salse hem torechten ende wtpenden, wil hy niet liden; mer claecht hi niet, soe sal die landsaete betalen beide, oeld ende nye, des anderen iaers; doet die landsaete dat niet, soe mach die landheer dat huus nemen [to Schepene] setma ende doen sijn wille mitten lande; mer wil hi dat huus alsoe niet nemen, soe mach die landsate dairnae sijn huus vercopen wien hi wil, beholden den landheer sijn nyaer; ende eer salmen die landsate niet verdriuen. 73)

74.

Van land of huusinghe te vercopen.

Item, die landt of huusinghe vercoeft heeft, die salsie laten beden drie Sonnendaghen byeen ouer die kercke, ende als die boeden omghecomen sijn, soe sal dat Recht eenen dach daertoe legghen den coop ghaer te wysen, ende wort dan die coop niet verseth, soe salmen ghaer wysen; ende

71) B. 1455. art. 61.
72) B. 1455. art. 62. — S. art. 81. — St. art. 13. — Gr. B. VII. art. 1.
73) B. 1455. art. 63. — Gr. B. VII. art. 10.

dairnae mach nyemant nyaer dairaen hebben, ten waer saeke dat hi buten landes waer, die daer dat nyaer aen hebben mach, ende als die to huus compt salment hem nowelike kondighen, ende sprect hi dan niet binnen der maent, soe is hi sijn nyaer quit. 74)

75.

Item, hwie landt of huusinghe of enich ander guedt twewerf vercoopt of verset, die verboort twee oelde schilden. 75)

76.

Item, ist saeke dat huusesteden te coop vallen in onser stadt, soe is die ghene, die huusinghe dair op staen heeft, nyaer dairtoe dan een naeste land of een derde sibdeel. 76)

77.

Item, waer luede sijn, die landtsteden of huusinghe toe samen hebben, moghen sie niet toe eens, soe sal hi, die scheiden wil, dat landtsteed of huusinghe setten te nemen of te gheuen, ende die ander mach hem byraeden een maent langh of hijt nemen wil dan gheuen, ende sal dan nemen of gheuen. 77)

78.

Item, waer luede sijn, die huusinghe te samen hebben, ende die eene vanden anderen scutten wil, die sullen scutten by Rechtes raed; ende die, die schuttinghe begheert, sal die twedeel staen ende die ander den derden deel. 78)

79.

Van dootslaghen ende fechten.

Item, wanneer die ene porter den ander doothslacht binhen of buten Boelswaert, soe salmen ghelden met vijf ghelden, ende dat Recht den sesten penningh to ferden; mer

---

74) B. 1455. art. 64. — S. art. 72.
75) B. 1455. art. 65. — S. art. 74. — St. artt. 15, 35. — Gr. B. VII. art. 12.
76) B. 1455. art. 66. — S. art. 77.
77) B. 1455. art. 67. — S. art. 78.
78) B. 1455. art. 68. — S. art. 79. — St. art. 11.

anders alle wondinghe sullen wesen drieboet nae des Deels boeten, ende dat Recht den sesten penningh to ferden. 79)

80.

Item, waert sake datter enich dootslachte of wondinghe gheschiede in onser friheit, ende die vrienden dat wreken wouden an des gheens vrienden, die dat ghedaen hadde; in sijn eyghen of in een anders huuse binnen dat eerste eetmael, soe wie dat doet of dairto helpt, die sal dat ghelden ende boeten by XIIIIboet, ende dat Recht XIIII ferden; ende wie dese gheldinghe ende boete niet betalen en mach, die salt boeten myt lijf om lijf ende lidt om lidt; ende die handadighe buten der stadt to bliuen ter tijt toe dat die dootban of wondinghe beset sijn; ende des ghelike salment holden ouer die wtbueren ende vreemde lueden, als voerscreuen is. 80)

81.

Item, of een wtman enen burgher of inwoner dootslaecht of wondet of anders misdoet binnen onser stad vriheit, die sal sonder vertreck ghaen in des Rechters weer, ende wil hi dat niet doen by wille, soe salmen hem mitter macht in die stock sluten, ten sie dat hi den doeden of die misdaede besette, die hi ghedaen heeft. 81)

82.

Item, of een burgher of inwoner eenen anderen borgher of inwoner dootslaecht, soe sal die handadighe des anderen daghes in Schepene weer ghaen of den doede bysetten of die wondighe of misdaet, ende wil hi dat niet doen, soe sullen die Schepenen hem inden stock sluten. 82)

83.

Item, waer Schepenen of Raedslueden sint inder meente orbaer te doen of inder stadt reyse of hoer recht te veruolghen, of yemant vander Meente, die tot aldusdanighen saeken

---

79) B. 1455. art. 69. — S. artt. 117, 118. — Fr. B. art. 7. — St. artt. 2, 47, 62, 74. Pr. art. 7. — A. art. 19. — E. 1465. artt. 1, 2. — Gr. B. IV. artt. 1, 5, 7. B. IX. art. 55.

80) B. 1479. art. 98. — B. 1455. artt. 70, 84. — S. artt. 119, 120, 244.

81) B. 1455. art. 71. — S. art. 122. — Fr. M. art. 1. — Gr. B. IV. art. 19. B. V. art. 22.

82) B. 1455. art. 72. — S. art. 123. — Fr. M. art. 1.

wtgheboden wort, werden si dan dootgheslaghen of ghewondet of anders misdaen van een buerman, die sal dat dubbelt ghelden ende boeten; mer doet dat een wtman, soe sal onse meente den dootslach ghelden myt vijf ghelden ende die wondinghe of misdaet mit vierboet, ende die meente to sien opten handdadighen, ten sie dat die ghene, dien misdaen is, of sijn erfghenaemmen opten handdadighen sien wil ende hem daerby ghenoeghet, soe is die meente vry. 83)

84.

Item, ist saeke dat een burgher of inwoener eenen wtman misdoet of dootslacht, soe sal hi dat ghelden ende boeten nae wtwisinghe onse stadtboeckes. 84)

85.

Item, waert saeke dat machtighe luede, ruters of ander luede eenen buerman moyen wouden of onrecht doen binnen onser stadt of stadsvryheit, dat sal die meente keren mit al hoer macht; ende wat dairvan compt, die meente daer wtnemer van te wesen, een yeghelijc nae sinen guede; ende wat gheuochten wort in allen meentes saeken ende bi des Rechtes raedt, dat die meente to boeten, merck merckes ghelijc, pondismate pondismate ghelijc. 85)

86.

Item, soe wie dat kercke of kerchoue verfochte of bekommerde, alsoe dattet beslaghen worde, die salt weder fryen of fry maeken mit sijns selues guedt; ende heeft hi gheen guedt, soe salmen hem fanghen ende doent hem beteren myt sijns selues lyue. 86)

87.

Item, soe wat een vrouwename doet in fechtliken saeken, dat sal wesen volle boete ende volle ferden; mer wort si

---

83) B. 1455. art. 73. — S. art. 124. — St. art. 69. — Gr. B. IV. artt. 2, 3.

84) B. 1455. art. 74. — S. art. 127. — Fr. B. art. 7. — E. 1465. artt. 1, 2. — Gr. B. IV. art. 8.

85) B. 1455. art. 75. — S. art. 130. — Fr. B. art. 10.

86) S. art. 160.

eerst aenghefochten ende verweert sie hoer dan bi noeth, soe ist halue boet ende ghene ferden. 87)

88.

Item, hwe den anderen mit fuusten slaet sonder blodich of blaw, die verboert een pond teghen den egghe ende alsoe voel teghen dat Rechte. 88)

89.

Van mesluken.

Item, waer die eene meenteman of borgher opten anderen een mes of een sweert trecket, die verboort teghen den egghe twee ponden ende teghen dat Rechte alsoe veel, machment hem bewysen met eenen gueden burgher off twee, nae wtwisinghe onser stadt boeck; mer is dat niet, hi sekere hem mit sijn eed ende wese quit; ende doet dat een vreemde man, soe betere hy mit ghelike recht als voerscreuen is; mer ist saeke dat hem emant weert by noede ende hi dat bywisen mach als voerscreuen is, die verboert niet. 89)

90.

Ffan vrede te legghen ende fellinghe te gheuen.

Item, waer enich man of wijf enen anderen dootslaet of eniche misdade doet ouer een soen of vrede, dien die Schepenen gheleit hebben, die salt ghelden of boeten myt soeuenboet, ende den Rechte soeuen ferden. 90)

91.

Item, soe salmen alle vrede, die die Schepenen hebben ghelecht, holden een iaer lanck. 91)

---

87) B. 1455. art. 76. — S. art. 108.

88) S. art. 105. — Fr. B. art. 5. — St. art. 72. Pr. art. 11. — Gr. B. III. art. 11.

89) B. 1455. art. 77. — S. artt. 101, 102. — Fr. B. art. 6. — St. art. 67. — E. 1465. art. 3. — Gr. B. III. art. 15.

90) B. 1455. art. 78. — S. art. 116. — Fr. B. art. 11. — St. art. 63. Pr. art. 8. — Gr. B. V. artt. 3, 5, 7, 11.

91) B. 1455. art. 78. — S. art. 115. — St. artt. 73, 82, 83. — Gr. B. V. artt. 4, 11.

92.

Item, soe wie die Schepenen een vrede ofeyschen, ende die vrede horen gheweghert wort, die dat doet verboert ter eerste wegheringhe vier pond, toe der laetter acht pond, totter derde XX pond; ende die Schepenen allijcwel dan die vrede te legghen nae groetheit der saeke. 92)

93.

Item, ist saeke dat een vreemd man in onser vryheit voechte of misdede teghen onsen burgher of inwoener, ende die Schepenen dan een vrede leyden tusschen hem beiden, soe sal die wtman een borghe setten binnen onser stadt, den vrede te houden, ende ist een licht onbecand man, die gheen borghe cryghen en mach, die sal den vrede besweren. 93)

94.

Item, soe en moghen die Schepenen gheen vrede hogher legghen dan by seuenboet, ten sie in swaren saeken, ende dan moghen sie vrede legghen by XIIIIboet ende niet hoegher. 94)

95.

Item, als enighe Schepen gaet om enighe recht te doen, ende hi dan ander Schepenen toesprect, ende dan niet medeghaet, die verboert eenen schilt; ende wat buurman toghesproken wert om dat Recht toe sterken ende niet medeghaen wil, die verboerdt twee pond; ende dat toe berechten alsoe vroe alst gheschiet is, ende die pena niet to lichten. 95)

96.

Van vredeloes te legghen.

Item, soe wie vredeloes gheleydt wort in onsen rechte, dien is onse stad verboden, tot dat hi den egghe ende den Rechte volghedaen heeft; mer wil hi hier te bouen in onser

---

92) St. art. 75.
93) B. 1455. art. 79. — S. art. 114. — Fr. B. art. 10. — Gr. B. IV. art. 19.
94) B. 1455. art. 80. — Gr. B. V. artt. 1, 2.
95) B. 1455. art. 81. — S. art. 35. — St. Pr. art. 16.

stadt bliuen, soe sullen die Schepenen hem legghen in vanghenisse, alhent hi ghebetert heeft sine misdaet. 96)

97.

Van ontsegghen.

Item, gheen borgher of inwoner moet landen noch steden noch niemant buten onser stadt raedt ende consent ontsegghen, die hier bouen doet, die heeft XX schilden verboert; ende wat schade of hinder onser stad of burghers dairvan compt, dat sal hi omtrecken sonder schade of hinder der stadt of der borgheren; ende daertoe heeft hi sijn borgherscip verboert, ende nymmermeer beth borgher of inwoener te werden. 97)

98.

Wie niet betalen mach mitten guede, die salt betalen mitten bluede.

Item, wie alle dese voerscreuene ende oeck naescreuene ghelden, boeten ende braken niet betalen mach mitten guede, die salt betalen mit sijn lijf of mit sijn bloede, lijf voer lijf, lidt voer lidt, nae wtwisinge der misdaet ende der punten, die daervan spreken. 98)

99.

Van quaden herberghen.

Item, alle, die in hoerdom sitten ende hore echte mannen of wiuen sitten laten, dese in gheenreleye wijs to tappen noch herberghe te houden. 99)

100.

Item, vijntmen enich broeder of gheestliken man in quaden herberghen des nachtis nae neghen wren of byder straten, wt sijn habijt anders vercledet, den machmen vanghen

---

96) B. 1455. art. 82. — S. art. 71. — Gr. B. IX. art. 38.
97) B. 1455. art. 83. — S. art. 146. — St. art. 101. — Gr. B. VI. art. 31.
98) B. 1479. art. 80. — B. 1455. artt. 70, 84. — S. artt. 120, 244.
99) B. 1455. art. 85. — S. art. 150.

ende bewaren totten dage toe ende presentiren hem in teghenwoerdicheit des helen Raedes sinen ouersten. 100)

101.

Van tweewerf te trouwen.

Item, ofter een man waer, die twee wiuen trouwede, of een wijf, die twee mannen troude, ende wardensi daervan mit rechte verwonnen, soe hebben sie hoer rechterhant verboord of die toe lossen mit vijftich Rijnsche guldenen, half den Rechte ende half den egghe. 101)

102.

Van dobbelspil ende ander boeuerie.

Item, niemant moet dobbelen of dobbelen laeten noch craybecken noch enighe bouerie hantieren, die auentuerlijc sijn, in sinen huuse om ghelt noch om guedt, by een pene van twe ponden alsoe vake alst gheschiet; ende we eenen anderen borghet of leent ouer aldulc spil als voerscreuen is, daervan gheen recht te doen. 102)

103.

Van stelen.

Item, wie stelt bouen eenen ouden schilt, dat is dartich Flaemschen, die heeft sijn lijf verboerd, ten sy dat hy iongher sie dan achteyn iaren ende eer gheen quade gherucht van stelen ghehadt hebbe; ende is hi beneden XVIII iaren ende heeft gheen quaet gheluut te voeren ghehadt, soe sal hijt den egghe soeuenvolt wedergheuen ende den Rechte alsoe voel; mer heeft hi niet dit mede te betalen ende den Rechte te beteren als voerscreuen is, soe sal men hem een teyken doen in sijn aenghesicht. 103)

---

100) B. 1455. art. 88.

101) B. 1455. art. 86. — S. art. 154. — Gr. B. VIII. art. 23.

102) B. 1455. art. 87. — S. artt. 155, 156. — Fr. B. art. 13. — L. artt. 172, 173. — E. 1465. art. 10. — Gr. B. VIII art. 1.

103) B. 1455. art. 89. — S. art. 137. — Gr. B. VIII. art. 8.

104.

Item, wye dat stelt beneden eenen olden schilt ende older is dan XVIII iaren, die salt weder betalen den egghe XIIII-volt ende den Rechte also veel. 104)

105.

Item, waertter enich deeff begrepen myt ghestolen guedt, alsoe guedt als een ouden schilt of beter, ende hi older sie dan XVIII iaren, soe sal die ghene, die dat guedt mist, sijn guedt fry weder hebben, ende die Schepenen sullen den deef sijn recht doen of laeten doen. 105)

106.,

Van huusvrede.

Item, hwe compt in een anders huus by daghe of by nachte, mit welde of mit machte, dattet buurluede kondich sye, soe wat hem aencompt, dootslachte of wondinghe, dat sal wesen boetloes; mer wat hi doet, die aldus int huus ghecomen is, dat is souenboet teghen den egghe ende alsoe voel teghen dat Rechte, ende dese brake niet to lichten by den eede. 106)

107.

Item, quaem yemant in een anders huus mit wolde of myt macht ende meynde quaet te doen aldaer, ende al dede hi gheen quaet, soe is sijn inghangh achte ponden ende sijn wt-ghanc achte ponden teghens den egghe ende alsoe voel teghens dat Rechte; ende alsoe menich als met hem int huus gaet, alsoe menich boeth ende braeck als voerscreuen is; ende oft gheen bueren kondich sie, soe sekeren si hem elkerlijck mit horen eed. 107)

108.

Item, soe wye an eens anders huus of camer mit haestigher

---

104) B. 1455. art. 90. — S. art. 138. — Gr. B. VIII. art. 8.

105) B. 1455. art. 91. — S. art. 140. — St. art. 79. Pr. art. 23.

106) B. 1479. art. 109. — B. 1455. art. 92. — S. art. 110. — St. art. 80. — Gr. B. IV. art. 26.

107) B. 1455. art. 93. — S. art. 111.

hant stot of werpt mit enicherhande dinck, die verboert VIII pondt; ende doetmen schade an den huuse of camer, dat te boeten vieruoldt; of die in eens anders hof of boemghaerde off twnen schade doet of inghaet om scade te doen, die verboert teghen den egghe achte ponden ende teghen dat Rechte alsoe voel, ende watmen hem dan daer doet, dat is boeteloes, wtseit dootslaen. 108)

109.

Item, wie compt vechtende aen een anders huus of camer by daghe of by nachte of in sijn huus of camer, myt welde of myt machte, dattet buerlueden kondich sie, wat hem lueden aencomet, die aldus vechtende sijn ghecomen, doetslaen of wondinghe, dat is boetloes; ende watze doen, die aldus ghecomen sijn, dat is VII boete teghen den egghe ende also voel teghen dat Rechte, ende dese braeck niet to lichten. 109)

110.

Van nachtcleem.

Item, die nachtes roepet wopen of moerdt of des ghelike buurroep maket in sijn huus of in eens anders huus of opter straten, willen hem twie bueren belyen, soe heeft hi verboert teghen dat Rechte vier ponden; ende ist datment hem beseit ende wil hem nemant belyen, soe sekere hi hem. 110)

111.

Van quaden woerden.

Item, soe wie den anderen quade woerden sprect, hi si man of wijf, die den anderen aen sijn eere gaen, of die hem sinere vriende misdaeden verwijt, het sy waer of niet waer in hem of in sinen vrienden, die verboert twee pond teghen den hi misprect ende twe pond teghen den Rechte; of ist een

---

108) B. 1455. art. 94. — S. art. 112. — St. artt. 48, 99. — L. art. 182.

109) B. 1479. art. 106. — B. 1455. art. 92. — S. art. 110. — St. artt. 103, 104. — Gr. B. IV. art. 26.

110) B. 1455. art. 95. — S. art. 157. — L. art. 171. — F. 1465. art. 9.

man, die sal aen den kaeck, ende ist een wijf, die sal die stenen draghen, indeen dattet hem een borgher ouertughet, anders mach hi hem quiten myt sijns selues eed; mer warden aldulke woerden, als voerscreuen is, Schepenen of Raedslueden toeghesproken, dat salmen hem dubbelt beteren of boeten. 111)

112.

Van hoorn te blasen.

Item, den hoorn moetmen niet blasen, ten sie by rade ende consent des meerredeel des Rechtes ende Raedes, ende hwe anders den hoorn hiet blasen, wat daervan compt, dat sal hi wtdoen ende omtrecken, diet gheheten heeft, ende daertoe XX ponden verboert. 112)

113.

Item, hwanneer die hoorn gheblasen wort, soe sal elck buurman byden Rechte comen mit sijn beste harnasch, ende die meente dan leder toe wesen; mer nyemant moet daer misdoen buten consent des meeredeel des Rechtes; ende wie hier te bouen doet, die heeft verboort achte ponden ende self leder to wesen, ende die meente daer gheen schade van te hebben. 113)

114.

VAN BRANDLEDDEREN ENDE HAECKEN ENDE VAN BRANDRUCHT.

Van brandledderen etc.

Item, in onse stad sullen wesen om vrese des brandes ledderen, brandhaecken . . . . . *a*) kinghe ende ordinancie Rechtes ende Raedes; ende wie dese nemet buten des gheens

111) B. 1455. art. 96. — S. artt. 106, 107. — Fr. B. art. 14. — St. art. 88. — E. 1465. art. 6. — Gr. B. III. artt. 3, 4, 5.

112) B. 1455. art. 97. — Gr. B. IV. art. 33.

113) B. 1455. art. 98. — S. art. 128.

a) Het MS. heeft hier een kleine ruimte opengelaten.

oerlof, daer sie anden huuse hanghen, die heeft een pond verboert; ende wyen sie gheleent [worden], brenct hie sie niet weder, die verboort des ghelike een pond. 114)

115.

Item, hwie brandt in sijn huus vernympt ende hi den bestoppen wil en niet en roept, wartmen dat eer ontware eer hi roept, die heeft verboort acht ponden, ist dattet hem bueren ouerhlien. 115)

116.

Item, soe wie niet totten brande compt, als hi roepen hoort of cleppen, om den brand to lesschen, die verboort oeck achte ponden, ten sie dat hi hem sekere als voerscreuen is. 116)

117.

Van ouenen.

Item, die ouenen sullen hebben enen scoorsteen, daer die hetten mach wtghaen, ende waer die ouen binnen den huuse staet, dair sal dat dack des huuses gheleemt wesen die naeste twe vaecken ouer den ouen, mer wat ouene buten den huuse staen, die sullen ouerghedect wesen mit eenen stenen dake, ende ghene bernynghe biden ouen te wesen in één vack nae; ende alsoe sullen alle ouenen staen, dat Recht ende Raet daeran ghenoghet, als si ommeghaen; ende die assche niet wt te draghen, sie en sie coldt of myt water wtgheghoeten; die hier teghen doet twe pond verboort. 117)

118.

Van theren.

Item, alle theren sullen hebben een lidt of een deckels, ten sie datter een solder bouen sie, ende alle putten oeck een lidt, bi een pene van twe ponden. 118)

---

114) B. 1455. art. 99. — S. art. 205. — Fr. S. art. 11. — L. artt. 20, 21, 22.
115) B. 1455. art. 100. — S. art. 206. — Fr. S. art. 11. — St. art. 17. — L. art. 30.
116) B. 1455. art. 101. — S. art. 207. — St. art. 18. — L. art. 24.
117) B. 1455. art. 102. — S. artt. 212, 213, 214, 215. — L. artt. 33, 34, 35.
118) B. 1455. art. 103. — S. art. 216. — L. art. 36.

119.

Item, nemant moet nachtis backen noch koern drogen noch vlas schoen maecken noch leer smeren noch schuten teren nae nachtluudt, noch des morghens voir vier wren in die somer, ende des winters niet voir ses wren, by twe ponden soe vaeke als emant dat doet ende dairaef beuonden worde. 119)

120.

Item, elck rogghenbroet sal weghen elue ponden ende elck weytenbroet dree ponden, bi een pene van een half pond van elcke broet, dat toe lichte is, ende dat lichte broet dairtoe verboert. 120)

121.

Item, soe en moet nemant in- noch wtmeten dan mit ghebrande maeten, bi halue maeten of mit enighe maeten daeronder, die die Raedslueden ghebrant hebben, bi twee ponden verboort. 121)

122.

Item, niemant moet bi ellen meten dan bi ghebrande ellen, noch in- noch wtweghen dan bi yseren, coperen of loeden wichten, die onser stad brand of teyken hebben; ende alle maeten ende ponden, daermen in onse stad mede wecht ende met, die lijck groet ende swaer te wesen, elck nae sijn behoer; dit elck bisonder te houden, by een pena van acht ponden soe vaeke als emant dairom bekoert wert. 122)

123.

Van brouhuusen.

Item, die brouwers sullen horen brouketel bemueren mit een panmuur, ende ist dat die ketel byder want kome te staen, soe sal die want ghemuert wesen een waghenschot hoech, ende twe vaecke [te] liemen ouer den ketel, bi een pene van twe ponden. 123)

---

119) S. art. 221. — Fr. S. art. 8. — L. artt. 39, 62, 63.
120) S. art. 222.
121) S. art. 224. — E. 1465. art. 26. — Gr. B. V. art. 41, 42, 43.
122) B. 1455. art. 127. — S. art. 226. — E. 1465. art. 26. — Gr. B. V. artt. 41, 42, 43.
123) B. 1455. art. 104. — S. art. 217.

124.

Van achterhuusen.

Item, soe moet nyemant vuer in sijn achterhuus holden noch in cleynen cameren, ten sie by raed der Schepenen ende der Raedslueden, ende ist sake datse dair vuer in hoelden, soe neme[n] sie twee Schepenen of Raedsluede dairto, soe wie dair te bouen doet heeft twe pond verboert. 124)

125.

Van secreten to setten ende mis wech te voeren.

Item, nemant sal sijn secreet setten voer eens anders voerdoer of vinster, ten sie alsoe ghemaect onder die eerde of onder dat waetter, dat Recht ende Raedt dairan ghenoeghet; ende nemant moet sijn secreet, sijn mys of enighe onreinicheyt missen, bringhen of laten loeppen op een anders landt of in sijn sloet, ende wie aldulcke onreynicheyt wtuoert, die salt alsoe brenghen ende bewaren datter gheen clach van compt, bi een pene van twe ponden. 125)

126.

Item, wien dattet alsoe boert ende gheleghen is dat hy mist voer sijn doer, die sal missen op sijn eighen ende salt ofwinnen binnen XIIII daghen, ten sie misweder of vorst, by een pene van twe ponden. 126)

127.

Van testamenten ende oniarighen kijnden ende van mondscap.

Item, alle lueden ende menschen moghen bespreken van horen gueden den derdendeel to Goedes dienst, ende den anderen derdendeel den rechten erfghenamen, ende den derden derdendeel den gueden vrienden waer si willen, ten sie saecke dat die erfghenaemen hoer deel verboert hebben naeden rechte. 127)

---

124) B. 1455. art. 105. — S. art. 211. — L. artt. 26, 27.
125) B. 1455. art. 106. — S. artt. 227, 228.
126) B. 1455. art. 107. — S. art. 229.
127) B. 1455. art. 108. — S. art. 87. — St. artt. 132, 133. — Gr. B. IX. art. 60, f.

128.

Item, wanneer men geestliken lueden of cloesteren land of huusinghe ghift, soe moeghen die erfghenamen dat gued inlossen to rechter penninghweerde byden Schepenen raed binnen iaer ende dach, mer lossen si dat niet als voerscreuen is, soe moghen die gheestelike luede hoer vrie wille daermede doen; mer watmen onsen Patroen of onsen Prouenden of onse Ghasthuuse gheuet, dat en machmen hem niet aefwinnen. 128)

129.

Item, soe waer een man ende wijf sint, die oniarighe kijnden hebben, ist dat die ene van hem beiden sterft ende die ander sieck wert, soe sullen die Schepenen ter kinderen behoef hoer kisten beseghelen ende al haere guet bescriuen; ende storft dan die ander oeck, soe sullen dan die Schepenen den vrienden die kinder mitten guede gheuen, dair sie best sint, ten sie dat die vader den kijnderen monden hebbe gheset in sijn laeste testament. 129)

130.

Item, of die vaeder onwetentlike storue ende sinen kijnderen ghenen mondt gheset en hadde, of dat sie an horen rechten monde van sibbes weghen niet bewaert en waren, soe sullen die Schepenen den kijnderen enen mond of twe setten, die den rechte monde toe hulpe comen, dat die kinderen ende hoer guedt wel bewaert werden; mer waer daer enich vanden monden, die der kijnder guet toebrochte ende der kijnder orbaer niet en dede, die heeft sijn mondscap verloren ende een baelmont te bliuen, ende die Schepenen sullen enen anderen op sijn stede setten. 130)

131.

Item, soe en sal gheen knecht sijns selues guet mondich of machtich wesen ende wech *a*) to gheuen of to verbringhen, hi en si olt XXIIII iaren, ten sie bi consent des Rechtes; ende

128) B. 1455. art. 109. — S. artt. 75, 88. — St. art. 24.
129) B. 1455. art. 110. — S. art. 91.
130) B. 1455. art. 111. — S. artt. 92, 93. — Gr. B. II. art. 21.

a Liever lezen wij hier „en wech."

wie sijn guedt wisselt of vercopet of die hem ghelt of guedt dairop leendt buten sijn mondes ende Rechtes raet, dat en sal gheen stal hebben ende gheen recht dairvan te doen. Des ghelike soe en mach gheen ionckfrouwe hoer guedt en wech gheuen noch toebrenghen, ten sie bi hoer mondes of Rechtes raedt als voerscreuen is. 131)

132.

Item, waer volbroderen ende volsusteren sijn, ende halfbrueders ende halfsusters, sterft daer enich van hem, soe sullen die volle brueders ende volle susteren mit twe handen int erfscip tasten, ende die halfbrueders ende susters mit eenre handt. 132)

133.

Item, soe sullen broeders ende susters allijc nae wesen, ende neuen ende nichten allijke nae totter erfscip, ten si saeke dat die broeder dat erfscip verwroecht hebbe nae den rechte, ende die suster neme enen man buten hoer mondes raet, eer si tot horen ripen iaren ghecomen is nae den rechte, of dat si haer guedt verwrocht hebbe naeden rechte; mer die vader ende moeder moghen den enen kijnde meer gheuen dan den anderen. 133)

134.

Van iouwen ende liefghiften.

Item, waer dat man ende wijf toe samen gheguedt sijn tot ses hondert schilden, dairvan sal toe iouwen of to leefghiften ghaen van des gheens gueden, die eerst storuen is, hondert pond, ende sijn sie gheguedet driehondert schilden, soe sal daervan ghaen vijftich pond als voerscreuen is; ende des ghelike salmen rekenen groetheit der iouwen nae groetheit der gueden op ende neder, ten sie dat die iouwe verboert sie of verwilkoert naeden rechte. 134)

---

131) B. 1455. art. 112. — S. artt. 89, 90. — St. artt. 128, 129. — Gr. B. IX. artt. 21, 22.
132) B. 1455. art. 113. — S. art. 94. — St. artt. 117, 118, 119.
133) B. 1455. art. 114. — S. art. 95. — St. art. 122. — Gr. B. IX. art. 56, e.
134) B. 1455. art. 115. — S. artt. 96, 97.

135.

Ffan den boedeleed.

Item, een boedeleed salmen tughen binnen iaer ende dach, ten sie saeke dattet diet doen sal eer doen wil; ende wanneer hi den eed doen wil of als die ander den eed hebben wil by der tijt, soe sullen sijt malcanderen vermanen of bieden in twe Schepenen antwoert. 135)

136.

Item, waer die Schepenen ghelaedet werden toe delen een meenboedel, dair moghen sie van dat hele guedt hebben niet meer dan twee pond, mer worden sye niet gelaedet, soe moghen sie dair niet van hebben. 136)

137.

Van die swetten.

Item, van eenre sweten of landscheidinghe sullen die Schepenen hebben ende nemen twe pond vanden ghenen, die int ontrecht valt. 137)

138.

Item, hwe eens anders mans landt todelft sonder consent den ghenen, die dat landt toebehoert, die verboert twe pond teghen den egghe ende twe pond teghen dat Rechte; ende sijn schade dairbouen tweuolt te betalen. 138)

139.

Van Deken te wesen.

Item, gheen van onsen Hoeftpreesteren moet Deken of Mededeken wesen ter Dekenye van Boelswaert, bi verliese hore prouende. 139)

---

135) B. 1455. art. 116. — S. art. 99. — St. art. 140.
136) B. 1455. art. 117. — S. art. 100.
137) B. 1455. art. 117. — S. art. 100.
138) S. art. 168.
139) B. 1455. art. 118.

140.

Van excise.

Item, een yeghelijc burgher, die wijn tappet, sal gheuen to sijs vier mynghelen wijns van elke aem, ende die wtheemte achte mynghelen aen ghelde nae beloep des wijns, die hi tappet. 140)

141.

Item, van elcke halue laeken, dat vercoft wert in onse stede by haluen lakenen, te gheuen eenen haluen Flaemsche, of dat ghestreken wert dan niet. 141)

142.

Van arme lueden, die steruen.

Item, alle aerme lueden, die in onse stadt woenen ende hier steruen, die hore lijfuoedinghe biden huuse haelen of laeten haelen, wat gueden dat sie aefterlaeten of aruen, dat sal comen ende bliuen to behoef der aermen in onse Gasthuus. 142)

143.

Item, alle gueden, die priesters of gheestelike luden copen van waerlsche lueden, die gueden waerlsch toe bliuen, scot ende schu[l]de dairvan te gheuen ghelijc andere meenteluede gueden. 143)

144.

Van harnasch.

Item, alle die ghene, die op harnasch gheset sijn, het sie luttel of voel, of op gheset sullen worden, die sullen dat alle tijt bereit hebben, hwanneermen des behoef is of hwanneer die Schepenen of Raedslueden dat schouwen willen, by twee pond; ende nemant moet sijn harnasch wter stadt leenen by

---

140) B. 1455. art. 119. — Gr. B. V. artt. 46, 47.
141) B. 1455. art. 120. — St. art. 138.
142) B. 1455. art. 123.
143) B. 1455. art. 125.

daghe of by nacht, bi pene voerscreuen soe vaeke als een dat doeth. 144)

145.

Item, hwanneer die Schepenen of Raedslueden of Sesendedartich in onser stadt nyet comen om recht te hoelden of om ander saeken, die onser stadt, meente, kercke of landen aenghaen, alst ghekondighet is, hwee van hem dan niet compt bider tijt, die verboort een half pondt; ende dat terstont te gheuen of wt sijn huus te halen byden ghenen, die ghecomen sijn, ten sie dat hem noede van vieren een doet, daert trecht van seit; mer mach een biden Raet niet bliuen, oerlof te begheren vanden Burghemeisteren.

146.

Item, hwe des nachtes sijn waeck versumet, als hem die ghekondighet is, die verboert een half pond. 146)

147.

Item, alle saeken, punten of articulen, die in onser stads vriheit vallen of te rechte comen ende in dese boeck niet van ghescreuen staet, die salmen rechten, wisen ende scheiden nae rechten Keysersrechte; ende oeck waert saeke dat onse Schepenen ende Raet ende die ghemene Sesendedartich ordineerden of begrepen enyche andere nye punten tot nutticheit onser stadt of orbaer onser meente, die salmen altijt in dit boeck moghen setten ende holden ghelijc den anderen punten voerscreuen. 147)

---

144) S. artt. 239, 240. — L. art. 25. — Gr. B. VIII. art. 41.
146) S. art. 159. — Gr. B. VII. art. 26.
147) B. 1455. art. 122. — S. artt. 247, 249. — St. art. 46.

STADRECHT VAN STAVEREN.

Dit is dat recht, dat de Schepen van Staveren ghemaect ende geordineert hebben by rade der Vroetster binnen Stavoren.

1.

Ende die toe Schepenen werden ghecoren, die sellen sweeren als hierna geschreven staet:

Dat sweer gy van dese daghe huiden to Iaersdaghe ende dien daghe als rechte Schepenen thoe wesen ende recht ordeel to wijsen tusschen twier tale ende rechte orconde te dragen, daermen u over neemt, ende vth desen boecke thoe rechten als daar geschreven staet, ende dat niet thoe laten om lijef of om leet, noch omme ghener saecke willen. Dat v God alsoo helpe ende alle sijne Heijlighen. 1)

2.

Int eerste, so en sal geen man Schepene weese in Staveren, hy en sal gegoet wesen aen leggende erve to twewerff tachtich ponden, daar hij mede een doode hals moge besetten, of hy to doene heeft. 2)

3.

Voort, zo en sal geen man Schepen wesen in Stavoren, he en sij vulgheboren. 3)

4.

Voort, zoe wie thoe Schepenen ghecoren wert in Staveren ende schelt hut quijt, die sal der stede geven vyf punt En-

---

1) Eedsformulier der Schepenen te Sneek. — Gr. B. I. art. 3.
2) St. art. 32. — B. 1455. art. 8. — B. 1479. art. 6. — S. art. 8. — Gr. B. I. art. 7.
3) B. 1455. art. 8. — B. 1479. art. 6. — S. art. 8. — Gr. B. I. art. 6.

ghelsche ende den Schepenen vyff punt, alsoo wel als der stede. 4)

5.

Voort, so en mach gheen man tuech dragen in Stavoren dan Schepenen, ende buten der stede vrijheijt of buyten landes nement dan ghewaerde luide, die ghewaert zijn over alle landt, vthgenamen van vechtlycken saecken. 5)

6.

Voort, waert saecke dat Schepenen een vonnisse gewijst hadden, ende der stad boec anders hielde, soo sal die boeck voertgaen, ende dat vonnisse of ordel sellen achterbliven. 6)

7.

Voort, wanneer de Schepenen kesen Schepenen, die gecoren werden, die sellen sweeren by alsulcker pene als voorschreven is. 7)

8.

Voort, daer een man een landt huert ende hij daar stadtbrieve of schepenenbrieve op heeft, die sal bliven byden lande al syn termyn wt na synen brieve, al en waert sake dat die ghene, dien dat lant toebehoorde, dat lant vercofte of verbeterde, nochtans soo solde de huerman by sijn huijr bliven. Ende alsulcke vorwerde sal de huerman synen lantheeren weder holden als sijne brieve spreken. 8)

9.

Voort, zo en mach men geen lant noch huys setten to koope, ten sij behoore beyde wille *a*) dien 't lant of huijs toebehoort. 9)

---

4) St. art. 33. — S. art. 2. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. artt. 39, 52.

5) St. artt. 34, 150. — B. 1455. art. 24. — B. 1479. art. 30. — S. artt. 38, 39. — A. art. 29. — Gr. B. I. art. 33.

6) B. 1455. art. 15. — B. 1479. art. 17. — S. art. 20.

7) St. art. 4. — B. 1455. art. 5. — B. 1479. art. 3. — S. art. 4.

8) L. artt. 74, 76. — A. art. 4.

9) St. art. 36.

---

a) Misschien moeten wij hier lezen „by hoorlieder wille."?

10.

Voort, daer lude mande hussteden hebben binnen Stavoren, ende dan eenich van [h]em beiden den anderen hinderen wilde an tho verhuiren of to verbouwen, soo mochte die ander die huesstede setten to hure to twintich iaren off thoe den eersten brande, toe nemen of thoe geven, maar wilmen daar en steenhuys op bouwen, zo mach men een aerue setten tot ener ewelycker hure.

11.

Voort, zoo waer twe huuschap in eenen huyse wanen off mande huse hebben, ende de eene met den anderen niet overeen en mach, die geene, die dan vanden anderen wil, die sal dat huys schieten sunder des anderen cost of schade ende op sijns selffes erve, ende alsoo dicht, datmen daar niet door sien en mach. 11)

12.

Voort, were dan enich van hem beijden, die syn deel toe huire gave, die solde dat luden to hure gheven, die een Schepen duchte weselyc [to] wesen.

13.

Voort, zoo wie een huys bouwen wil, die salt setten bij rade van Schepenen. 13)

14.

Voort, welc man of wijff huise huren ende binnen den termine vth den huse varen wilden, zoo sellen sie vulle hure gheven, ende commense niet int hues, soo sellen ze geuen halve hure. Maer varen sie vth den huyse in een ander hues ende sie dan dat hues andren luden toe huiren geven, soo sellen sie dat huys alsulcke luden vorhuire, dat Schepenen dunct dat weselijck sy. 14)

---

11) B. 1455. art. 68. — B. 1479. art. 78. — S. art. 79.
13) B. 1455. art. 62. — B. 1479. art. 72. — S. art. 81. — Gr. B. VII. art. 1.
14) B. 1455. art. 57. — B. 1479. art. 67. — S. art. 84. — L. art. 70.

15.

Voort, zoo wie een lant twewaruen voorcoopt of voorset, die verbeurt twe pond Enghelsche tegens die stede, ende daarna een eerlos man tho bliven. 15)

16.

Voort, zoo en salmen noortwaert aendie oostersyde aen Stavoren geene hoffstede noortlijcker maecken dan sie nu ter tyt syn ghelegen byder stadtsluse, by peene van twe pondt Enghelsche. 16)

17.

Voort, van wat huse brant comt, ende de ghene, die int huys wonen, de brant voorstoppen ende verhelen willen, ende geene hulpe en roepen, ende dan luyden van buiten thoecomen eer dan sie of hij helpe roepen, die verbeurt een Rynsche gulden. 17)

18.

Voort, so wat poorter toe den brande niet en quame ende roepen hoorde, om den brand toe beletten, die verbeurt achte pont. 18)

19.

Voort, soo wie een steenwerck maken wil, die mach syne mure legghen half in synes nabuers lant, ende de man off vrouwe sullen hoor want opbreken ende rumen den gheenen, die bouwen wil, ende de mure salmen leggen bij Schepenen, ende niet dunner dan van twe steenen, ende wil hine dicker maken, dat sal wesen by Schepenen.

20.

Voort, bout een man een steenwerc aen synen nabuer, die

---

15) St. art. 35. — B. 1455. art. 65. — B. 1479. art. 75. — S. art. 74. — Gr. B. VII. art. 12.

16) L. art. 139. — Gr. B. VII. art. 2.

17) B. 1455. art. 100. — B. 1479. art. 115. — S. art. 206. — Fr. S. art. 11. — L. art. 30.

18) B. 1455. art. 101. — B. 1479. art. 116. — S. art. 207. — L. art. 24.

sal die mure ghelden half, to der Schepenen seggen; ende leggen sie hoore gooten op de mure tusschen hen tween, soo sellen sie die gooten beyde maken ende ghelden, ende den geenen die bout, die sal des anders huys weder decken laten buiten al syne costen.

21.

Voort, bout en man hoger dan syn nabuijer, so sal de ander ene goede goote maken laten op syne cost, ende die daar bout, die sal hem thoe hulpe geven voor elcke Staversche elne als opter bruggen hanghet, een half loot seluers, alsoo lanc alsoo de goote is, ende eene elne buiten huse toe der wateringe, ende wil dan die daar bout daarin wateren, so sal hijse daarna staende houde.

22.

Voort, daar een man een landt gehuijret heeft ende daar een huis op heeft, ende op dat lant geene brieue en syn, ende dat land dan toebehoort twe luden of drie of meer, ende daar dan eenich mede waere vanden geenen, dien 't landt toebehoorde, die de helfte vanden lande syn ware of min, ende hijt den geenen, diet behuijst hadde, verduren wilde, ende om alsulcken hure niet geven en wilde, als hijt te vooren hadde, zoo sal die geene, dien de helfte of min toebehoort, dat landt setten op eene hure, syn aendeel toe geven of alheel toe nemen, ende so zal die geene, diet behuijst heeft, synen keure hebben to nemen of toe geven. Ende waart ooc sake dat eenigen vanden ghenen, diet landt toebehoorde, meer dan die helfte syn ware, ende hijt dan ooc om die eerste hure niet laten en wilde, dat die huesstede toe vòren to huire gaf, so sal die ghene dat landt setten als voorseyt is, dien thuijs toebehoort, dat opden lande staet.

23.

Voort, daer een man een land of een huys gehuirt heeft, ende daar geen brieven op en syn, ende die huijrman dan niet overeen en draegt met syn landheer hoe groote syn huijr is, die hij vuytgeven sal, ende die landheere meer van hem hebben wil dan die huierman seijt, zo mach die huerman met zijne rechte weten hoe veele hij to hure geven sal van een jaare, ende hy gene voorwaerden met hem gemaect en heeft,

dat hij hem meer of min schuldich sij, maer bekent hij hem niet, so is die lanthere sijne huer nagher in to winnen dan die huerman toe vutgave van enen jare. 23)

24.

Voort, zoo en moet niemant in Stavoren landen of husen geven binnen der stad geestelycken luiden, noch vercopen, noch versetten, noch in eenich clooster daermede gaen, by pene van drien marc seluers; ende waert saecke dat eenich mensche hier en boven dede als voorseyt is, dat en soude niet staende bliven, ende gheuen die voorseyde pene. 24)

25.

Voort, so en sal geen man of wyf panden nemen hoger dan twe schelling grote payments, ten sij by Schepenen, by achte ponden.

26.

Voort, die panden salmen opbieden drie rechtdaghen den eenen na den anderen, ende toe den vierden rechtdaghe salmen den clagere die panden eyghenen. 26)

27.

Voort, zo waer schepenenbrieven syn op schulden, ende die dach voorleden is, ende men dan voor Recht comt metten brieve, zo salmen den clager een onvertrect recht doen, ende zoo zal die Rechter voren gaen, alsmen panden sal, met den Schepenen, die hem naest geseten syn, mitter sunne by hues lanc omme die to hues synt. 27)

28.

Voort, alle penningenschuld, die Schepenen niet en kennen, dat salmen ontschuldigen mit ener hant. 28)

---

23) B. 1455. art. 59. — B. 1479. art. 69. — S. art. 85.
24) B. 1455. art. 109. — B. 1479. art. 128. — S. artt. 75, 88.
26) St. art. 31. — B. 1455. art. 30. — B. 1479. art. 36. — S. art. 64.
27) B. 1455. art. 31. — B. 1479. art. 37. — S. art. 52.
28) B. 1455. art. 29. — B. 1479. art. 35. — S. art. 47.

29.

Voort, zo en sal men ghenen man buerbrieve geven, hij en sy woonachtich binnen Stavoren. 29)

30.

Voort, zo wie wt der stad voere over besettinge, die verbeurde dertigh Engelsche, ende die schuld op hem bereet. Maar die den anderen biset heeft, die sal noemen die schulde, hoe groot dat sie is, voor goede knapen, als hij den anderen laet bisetten. 30)

31.

Voort, zoo wie gepant wert van Schepenen, die panden sal de clager holden veertien daghe of meer ende daarna opbieden drie rechtdagen als voorseyt is, ende to den eersten rechtdaghe, als die clagere die panden opbieden wil, zo sal hij dien man dagen laten, die ghepand is, of syn wyf, sunder arghelist. 31) *a*)

32.

Int eerste, zo en zal neen man in Staveren Schepenen wesen, hij sal ghegoedet wesen ende hebben in goeden goede CC clynckaers na waerderinghe die Schepenen, die si kiesen. Ende die olde Schepenen by hoor eet te kiesen, die to profijt ende nuttichеijt der meente ende der stadt dienen. 32)

33.

Item, so wie to Schepen ghecoren wort in Stavoren ende scheldet hij dat quijt, hi sal die Schepenen ende der stede geven X Rynse gulden. 33)

---

29) B. 1455. art. 34. — B. 1479. art. 40. — L. art. 3.

30) St. Pr. art. 27. — B. 1455. art. 23. — B. 1479. art. 27. — S. art. 66. — L. art. 160. — Gr. B. VI. art. 26.

31) St. art. 26. — B. 1455. art. 30. — B. 1479. art. 36. — S. art. 64.

32) St. art. 2. — B. 1455. artt. 2, 8. — B. 1479. artt. 2, 6. — S. artt. 1, 8. — Gr. B. I. artt. 2, 7.

33) St. art. 4. — S. art. 2. — Gr. B. I. art. 2. B. IX. artt. 39, 52.

---

a) In MS. zijn hier bijna 2 pagg. open gelaten.

34.

Item, zoe en mach ghiemant tuuch dragen in Stavoren dan Schepenen, wtgeseit testament of leste wille die priesteren, der die menschen dat sacrament gheue, die mogen met twe oirconde tueghen, daar si daarto nemen, tot XX salden *a*) toe, voert die pont in syn macht. 34)

35.

Item, zoo wie land of een huus twewerue vercopet of verset[t]et, die verboert III Rynsce gulden teghen die stede ende tieghen die Schepenen alsoo vele, daarna een eerloos man te blijven. 35)

36.

Item, waert saecke datter ement onrecht goet vercopet, land ofte huisinghe, die verboert tegens die stede XI Rynsse gulden ende teghens die Schepenen also veele, ende dat goet tweuolt weder to keeren den ghene, die dat goet toebehoort, daarna een eerloos man te bliven. 36)

37.

Item, so alle dat screven staet by Enghelsche ponden, dat salmen betalen met vijfte halve Rijnsse gulden. 37)

38.

Item, alle marck Enghelsse salmen betalen met drie Rynsse gulden.

39.

Item, een marck lodich silvers salmen betalen met acht Rynsce gulden.

---

34) St. art. 5. — B. 1455. art. 24. — B. 1479. art. 30. — S. artt. 38, 39. — A. art. 29. — Gr. B. I. art. 33.

35) St. art. 15. — B. 1455. art. 65. — B. 1479. art. 75. — S. art. 74. — Gr. B. VII. art. 12.

36) St. art. 9.

37—40) S. art. 245. — L. artt. 143, 146. — Gr. B. III. art. 1. B. VII. art. 20.

---

a) Scilden.?

40.

Item, alle schelling Enghels salmen betalen met achte bottijns.

41.

Item, een rutter of een arm man, die die schelinghe raden ofte eerste slacht *a*), niet hogher te ghelden of te boeten dan hi ghelden mach, mar wart dat een rijck man den armen ofte den ruter eerste sloghe, so salmen boetten ende ghelden na inhout der stadboeck.

42.

Item, dat die Rechteren half also wel *b*) hebben als an die aen sake misdaen, wtgeseit van dootslachten.

43.

Item, voort soo salmen niemant gheen recht doen van brieuen, die van pennicksculde holden, daar in XX jaren niet mede sproken is. Item, so en salmen mit ghene brieue winnen, die holden van pacht van huse ofte stede, daar binnen XXX jaren niet mede sproken is, ende niet bewisen moghen, dat sy binnen die voors. tyt pacht boert hebben, wtgheseijt van woeste hofsteden. 43)

44.

Item, zoo sal ghiemant winnen binnen onser stad mit schepesbrieven, wtgeseit die vercoper of sijn rechte aerfnaem.

45.

Item, zo sal niemant huisinghe vercopen, daar pacht wtgaet, id sal bij die genen raed ende moet wesen, die de pacht ofte rente daarwt heeft, iof het waar dat Schepenen dochte meughelijck to wesen, dat die koper dat huus verbeteren wolde.

46.

Item, wat niet in dat statboeck screven staet, dat salmen rechten na die Keysersrechte ende na onse Landerechte. 46)

---

43) S. art. 55. — Gr. B. VII. art. 21.

46) B. 1455. art. 122. — B. 1479. art. 147. — S. art. 247.

---

a) In MS. staat „sclacht." — *b*) Vermoedelijk moeten wij hier „veel" lezen.

47.

Item, alle boete, daarmen na Woldenser *a*) boeten beschouwet ende in onse stadboeck niet schreven staet, dat salmen boeten met drie boeten. 47)

48.

Item, waert saecke datter ymant slouch *b*) aen een ander[s] huus bij nachte met haestigher hant, ende daar geen bewijs toe hadde, die solde syn onscult doen met drie handen, die die Schepenen naughelic duncket te wesen. 48)

49.

Item, voort zo wie in Stavoren misdaen wort, die salt betughen met twe borghers of borgh —, die gheen egghe daarin dragen, die sullen haar eet daartoe doen, ende die aenspreker sal diergelijcken doen.

50.

Item, zoo salmen ghelden een quaet woort mit X stuuers een boete. 50)

51.

Item, zo en sal gheen vader ouer syn kindes saecken fondenis wijsen, noch kijnt over die vader of moder, noch die broeder over broeder of suster. 51)

52.

Item, die een openbaer meneet zweert, daar die Schepenen wijtlic is, die heeft verboert negen dat Recht ende die stede X Rijnsce gulden, ende daar te bouen salmen wtleggen tiegens de Deken, ende daarna een eerloos man te wesen. 52)

---

47) St. art. 74.

48) St. art. 99. — B. 1455. art. 94. — B. 1479. art. 108. — S. art. 112.

50) St. artt. 88, 89, 90, 91. — B. 1455. art. 96. — B. 1479. art. 111. — S. art. 106.— Fr. B. art. 14. — E. 1465. art. 6. — Gr. B. III. artt. 3, 4.

51) B. 1455. art. 7. — B. 1479. art. 5. — S. art. 7. — Gr. B. I. art. 15.

52) Gr. B. IX. art. 42.

---

a) In MS. staat „Wondelser." — *b*) In MS. lezen wij „selouch."

53.

Item, zoo en sal niement hofsteden betimmeren over de strate, daar in voortyden gheen huus wesser *a*) heeft.

54.

Item, zoo sel die Deken neen recht voren ouer ghiement verrer dan die Schepens hen to gheuen.

55.

Item, wat die Deken te claghen komt to vromsin ende to aftersin, dat sal hij wtrechten binnen onser stad sonder panden.

56.

Item, zo sal die Deken niemant laden buten onser stad to Rechte van onse borgers of inwoners.

57.

Item, zoo sal ghien Deken tieghens onse stadboeck doen of wijsen; waart saecke dat Deken van Stavoren tieghens dese voors. ponten dede of ement hier to boven moeyde, wes koste of scade hier quame, dat salmen verhalen op syn borghe.

58.

Item, wert saecke datter enich Deken ware, die teghen onse stadboucke dede, die sal verboert hebben XX mark, ende dat die Dekens borge to hoden.

59.

Item, zo wie versellinge breket by achte ponden van Schepenen ende Raed, die sal gheven seven botkens den Rechteren, ende die Schepenen bi hoer eet niet mijn te nemen, voort alle sellinge bouen achte pont voors. daarna te rekenen.

60.

Item, voortmeer sal geen Schepen opden anderen teren, ende den brake sullen sij telcke deelen, als sij to huus sint, daer si to like rechten.

61.

Item, voortmeer zoo salmen ghemen ghen tollenbrieff gheuen

---

a) Waarschijnlijk moeten wij hier „wessen" lezen.

of hij sal jaar ende dach in die scijet van Staveren woont hebben, noch geen poorter werde eer der tijt tho datze jaar ende dach in Staueren woont hebben, ende ooc soo salmen ghemen gheen tollbrief ghèuen *a*) oft ferndeel vandat schip sal tho Staueren tho huus hoere, ende die schipper salt mit de redenen biwise. 61) *b*)

62.

Van vechtlijcken saecken.

Voort, so welck poorter den anderen dootslaet binnen Staveren of buten Stavoren, die zal den dooden ghelden synen erfname met sestiene marc lodichs selvers ende ene halue, ende den Rechte twintich marc Ingghels van Inglant. 62)

63.

Voort, zo wie den anderen doetslaet of enige saecke doet over zoene of over enen rechten hantvrede, die salt verbeteren neghenscatte boete hem of synen erfname ende negenboete den Rechte, zo wie slaet of weder slaet of wert gesleghen. 63)

64.

Voort, zo wie over enen vrede vecht binnen eenen huse, dat sal wesen dertieneboete, het en ware schiede in een tauerne, dat sie bier of anderen dranc ontvangen hadde om gelt, dat ware gelycker wijs oft opder straten ware. 64)

65.

Voort, so wie den anderen eenen voet of hant ofslaet of een oge wtsteect, die salt gelden voor een vierendeel van eens mans ghelde alst voorseyt is; ende heeft hy des goedes niet, so sal hyt verbeteren met gelycken leden. 65)

---

61) L. art. 5. — E. 1418. art. 10. — E. 1465. art. 8. — Gr. B. VI. art. 9.

62) St. Pr. art. 7. — B. 1455. art. 69. — B. 1479. art. 79. — S. art. 117. — E. 1465. art. 1. — Gr. B. IV. art. 1. B. IX. art. 55.

63) St. Pr. art. 8. — B. 1455. art. 78. — B. 1479. art. 90. — S. art. 116. — Fr. B. art. 11. — Gr. B. V. artt. 3, 5, 7, 8, 11.

64) St. art. 104. — B. 1479. art. 109. — Gr. B. IV. art. 30.

65) St. Pr. art. 13. — Gr. B. III. art. 21.

---

a) In MS. staat „ghemen." — *b*) In MS. volgen 4 onbeschreven pagg.

66.

Voort, zo wie den anderen doet ene leeme *a*) of eenen gher[s]ual of ene breynwonde, die salt verbeteren die hijt doet met viertich schelling Inghels ende den Rechte alsoo vele, ende waert sake dat de leeme *a*) clene ware, dat soude staen tot verminderen van Schepenen; ende hadde hij des goedis niet, so sal hijt verbeteren met gelijcken leden. 66)

67.

Voort, zoe wie een mes trect of een sweert opden anderen, die verbeurt twe pond tegens den ghenen, daar hijt op trect, ende tegens 't Recht alsoo vele. 67)

68.

Voort, zoo wie den anderen doet ene dolixmate, die salt verbeteren dien hijt doet met ener marc Ingghels ende den Rechte also veele. 68)

69.

Voort, so wie eenen Schepenen misdoet binnen Stavoren, dat sal weesen drieboete ende misdoet men eenen Schepene, daar hij is inder stede orbaer of inder stede reyse, dat sal wesen neghenboete. 69)

70.

Voort, vaert een Schepen om syns selvis orbaer ende om syns selvis comenschap, ende wert hem misdaen buten Staveren, dat sal wesen niet dan slechte breucke boete.

71.

Voort, van dootslaeghen ende van grooten saecken, daar salmen die onschult of doen met twalef handen. 71)

---

66) St. Pr. art. 14. — Gr. B. III. artt. 26, 27, 28, 29, 30, 33.

67) B. 1455. art. 77. — B. 1479. art. 89. — S. art. 101. — Fr. B. art. 6. — E. 1465. art. 3. — Gr. B. III. art. 15.

68) St. Pr. art. 12. — Gr. B. III. artt. 15, 16.

69) B. 1455. art. 73. — B. 1479. art. 83. — S. artt. 124, 125, 126. — Gr. B. IV. artt. 2, 3.

71) St. Pr. art. 31.

---

a) In MS. staat „lene."

72.

Voort, zo wie den anderen slaet metter vust of ene bloetresen doet of enen faxuang of eenen hardevang, die verboort vier schilling Inghles tegens den genen, dien hijt doet, ende den Rechte alsoo vele, ende slaet hijne driewarven metter vust of doet hij enich van desen ponten voorseijt driewarven of meer, hij en sal niet meer beteren dan drie slagen *a*) of van welcken dat hijt doet. 72)

73.

Voort, waert saecke dat een twist geviele in Stavoren bij dage of by nachte tusschen onsen porters, zoo willen wij Schepenen, dat alle die geene, die buiten Stavoren syn ende die dien partyen toebehoorden van maegschap of van swagerschap, dat sie eenen vasten vrede hebben viertien dagen daarna dat de twist viele, zonder arghelist, ende datmen daar eet over dede, dat soude wesen neghenboete. 73)

74.

Voort, alle andere wondinge salmen boeten, also als men daaran beschouwen mach, na Wildser boete. 74)

75.

Voort, zo wie den Schepenen weigert enen vrede, die verboert achte schilling Ingghels alsoo dicke als hijs weigert, des salmen hem driewarf vermanen ende niet meer, ende ten vierden male salmen hem vrede beden, nochtans sal hij vast ende stade blyuen of hy vrilijke metter handt gegeven ware. 75)

76.

Voort, die hoghiste boete, diemen in Staveren vervechten mach, dat sal wesen dertieneboete, het en ware saecke dat Schepenen enen vrede hoger verpeende.

---

72) St. Pr. art. 11. — B. 1479. art. 88. — S. art. 105. — Fr. B. art. 5. — Gr. B. III. art. 11.

73) St. artt. 82, 83. — S. art. 115. — Gr. B. V. artt. 4, 11. B. IX. art. 25.

74) St. art. 47. — B. 1455. art. 69. — B. 1479. art. 79. — S. art. 118. — Fr. B. art. 7. — A. art. 19. — E. 1465. art. 2.

75) St. Pr. artt. 9, 10. — B. 1479. art. 92.

---

a) Het MS. leest „clagen."

77.

Voort, zoo en machmen genen man campen binnen Stavoren. 77)

78.

Voort, soo wat porter in Staveren bydragen wert met valscher mate, daar hij mede gemeten heeft, of met valscher wichte, die verbeurt twintich schelling Ingghels. 78)

79.

Voort, zoo welck poorter eenen dief vaet met synen goede, die man sal hem dat goet binden opden hals ende daermede voort Recht bringen, ende dien salmen recht doen, ende de porter sal syn goet weder hebben. 79)

80.

Voort, zo wie by nachte in eens anders huus compt bij slotene deure ende by rakenne fuire, ende zo wat die mischiet, dat sal wesen ghersuallich binden huse, ende wat hij weder doet is negenbote. 80)

81.

Voort, zo wie een vrede metter handt selven ghift ende sloghe hij over den vrede den genen, die hij den vreede ghegeven heeft, met voorsate doet of hant of voet, of stake hij hem een oghe wt, die soude daarna gheen tuegh dragen in Staveren tot sijnre brake. 81)

82.

Voort, eenen gast salmen vrede gheven vierdtien dagen lang ende niet langher, het en ware sake dat hij soene nemen of gheven wil of doen wil. 82)

---

77) St. Pr. art. 4.

78) St. Pr. art. 22. — Fr. M. art. 3. — L. art. 132. M. art. 6. — A. art. 8. — E. 1465. art. 23.

79) St. Pr. art. 23. — B. 1455. art. 91. — B. 1479. art. 105. — S. art. 140.

80) B. 1455. art. 92. — B. 1479. art. 106. — S. art. 110. — Gr. B. IV art. 25.

81) Gr. B. V. art. 5.

82) St. art. 73. — S. art. 115.

83.

Voort, van porters salmen enen vrede nemen to vier terminen, dats to verstaen, van Onser Vrouwen Lichtmissen to Meijendaghe ende dien dach al, van Meyendaghe to Sinte Jacobsdage ende dien dach al, van Sinte Jacobsdage to Allerheilghendaghe ende dien dach al, van Allerheilighendaghe to Onser Vrouwen Lichtmissen ende dien dach al, sonder arghelist. 83)

84.

Voort, alle brake, die gebroken werden tieghens 't Recht, ende alle boeten, diemen boeten sal, dat gelt salmen bitalen to viertien dagen.

85.

Voort, van allen vechtlyken saecken, die buten Staveren vallen, des sal boete ende brake wesen gelijc oft binnen Stavoren geviele, wtgenomen van quade woorden, die sie bij hem selven versoenen, daar sal geen brake of gaen.

86.

Voort, so waer knechten of magheden dienen in onser stede, ende de vechten of schelden, die sullen alsulke boete ontvaen ende opbeuren ende wtgheven als onser stat recht is, zo wat boete van vier schillingen is ende niet hogher; maar waer die boete meere dan voorseijt is, dat soude men rechten na onsen Landrechte, dit is to verstaene van onsen landlueden.

87.

Voort, waert saecke dat die weert of de weerdinne horen dienstlueden gave eenen slach *a*) of twe, daer mochten hij of se niet aen verboeren, des sijt sweren willen, dat syt wel verdient hebben. 87)

---

83) St. art. 73. — S. art. 115. — Gr. B. V. art. 4.
87) B. 1455. art. 47. — B. 1479. art. 53. — Gr. B. III. art. 11.

---

a) In MS. staat „clach."

88.

Voort, zo wie den anderen schelt hoerensoon of dief of loesman of mordenare of alsulcke woorden diergelijcke, dat sal wesen driebote, het en ware saecke dat de woorden waar were ende openbaer, so ist éénboete ende niet meer. 88)

89.

Voort, enich man, die aldus geschouden worde als nu voorseijt is, ende were de woorden niet waer noch openbaer, ende al seyde hij dan weder: du liechst, die verboorde niet.

90.

Voort, zo wie den anderen spreect quade woorden, ist man of wijff, twewarven of meer, die ghene, die de quade woorden spreect, die sal den anderen beteren één quaet woort ende niet meer, opde tijt. 90)

91.

Voort, zo wie den anderen spreect quade woorden op den Raethuse, dat zal wesen gelijck dien oft opder straten ware.

92.

Voort, van allen vechtlijcken saecken, die opden voorseiden huse geviele, dat sal wese gelijc dien of in enen anderen huse ware.

93.

Voort, ware dat sake dat een porter mesdede weder enighen man opten lande van Vriesland, dat soude hij verbeteren bijden Schepenen, by eenre pene van twe pond Ingghels, of weder enighen gast van buten, byder voorseijder pene. 93)

94.

Voort, wilde onse landluede enighen dooden man leggen [anders] dan opden rechten handadigen of sijne naeste maghen,

---

88) B. 1455. art. 96. — B. 1479. art. 111. — S. art. 106. — Fr. B. art. 14. — E. 1465. art. 6. — Gr. B. III. artt. 3, 4.

90) St. art. 50.

93) Gr. B. IV. art. 19.

dats viere van syns vaders wegen ende drie van synre moeder wegen, dat soude onse stede wederstaen op hare cost ende een wtnemer wesen, sonder arghelist; maar dit is niet van onsen porters.

95.

Voort, waert saecke dat enich porter binnen onser stede, die gheen Duutsch man en is, ende sate op onse porters lande of woonde in onse poorters huse, ende sloghe hij eenen man doot, dien dooden man salmen seggen ende leggen opde rechten hantdadigen ende niet op den ghenen, diet land oft huijs toebijhoorde, ende wilde men hier tiegens eet doen, dat soude onse stede tegenstaen op hoore cost ende een wtnemer wesen, sonder arghelist.

96.

Voort, so wat porter van Stavoren goet nemt of rovet buijten landes of Heren tolne ontvoert, ende een ander porter daaromme bijschadicht worde, so sal die ander porter den anderen schadeloos houden bij rade van Schepenen, alsoo verre als ment op hem bijprouen mach met goeden knapen, die gewaert syn over alle land.

97.

Voort, zo welc porter van Staveren op enigen van onsen porteren claghet of sprect in enigen rechte buten der stede rechte binnen landes of buten lands, die verboert twe pond Inggles. 97)

98.

Voort, zo sal alle boete ende braecke wesen bij ouden Ingghelschen van Ingland.

99.

Voort, so wie an een huus stoot of slaet met haester hant, die verboert achte pond neghens de weerd of weerdinne vanden huse ende neghens Recht also vele, ende daartoe dien

---

97) St. Pr. art. 6. — B. 1455. art. 37. — B. 1479. art. 43. — S. art. 60. — L. art. 11.

schaden vanden huse to verbeteren to Schepenen ordineren; ende alsoo menich man alst faict doet, alsoo menighe achte pond als voorseijt is. 99)

100.

Voort, so welc man of wijf den anderen ghiet omweerdelijc in syn aensicht of anderswaar an hem, die verboert tieghens dien ghenen, diet ancomt, vier scilling Inggelsche ende neghens Recht also vele. 100)

101.

Voort, so en moet geen man, die woonachtich is binnen Staveren, ontseggen landen of steden of enigherhanden luden, het en ware bij gemenen Schepenen, ende waert sake dat enich man ontseg dede buten Schepenen als voors. is, die verboert drie pund Inggles, nochtans so zoude hij vter stede varen metter wone met wiue ende met kinderen totter tyt dat hij dat ontseg weder afdede, sonder arghelist. 101)

102.

Voort, waert saecke dat enich gast van buten misdadich ware of dat hem misdaen ware van porters van Staveren, ende de gast binnen Staveren quame, so welc porter van Staveren dien gast met hoemoede of met haesten moede of met drange bijder straten met hem dringen of gaen wilde tieghens der wederpartien wille, also menich porter als mettien gaste ginge, die verbeurde elc een pond Ingghels, het en ware saecke dat de gast zoene nemen of geven wilde als inder stede geleghen ware, ende hij dat danne de Schepenen to voren getoont hadde, so en verboert den voors. porters niet, dits sonder aerghelist. 102)

103.

Voort, zo wie van buten vecht in een huus, die verbeurt ene welt, ende also menich man also menighe welt, diet fayt doen, ende elc mit achte ponden neghens den weert of

---

99) St. art. 48. — B. 1455. art. 94. — B. 1479. art. 108. — S. art. 112.
100) Fr. B. art. 5. — Gr. B. III. art. 20.
101) B. 1455. art. 83. — B. 1479. art. 97. — S. art. 146. — Gr. B. VI. art. 31.
102) B. 1455. art. 36. — B. 1479. art. 42. — S. art. 109. — Gr. B. IV. art. 17.

weerdinne vanden huse, maar so wie hem weert vten huse, die en verbeurt neghene welt. 103)

104.

Voort, so wie dat vecht binnen den huse, alsoo menich man also menighe welt int huus ende dergheliken vten huse, elc slechts ééne boete als voirs. is, het en ware saecke dat een open taverne ware, ende sij wyn of anderen dranck om gelt ontvangen hadde, dat ware vri gelicke der straten, ende ware indien huise ene vrouwe gelegen van kinde binnen horen ses weken, so zoude wesen elcke welt tweboete ende den Rechter also vele. 104)

105.

Voort, alle boete ende brake, die by olde Engelsche geschreven staen, den broke salmen betalen met twe ende dertich groote van vier schellingen Engles. 105)

106.

Voort, zo wie in Staueren weert vredeloos lecht, die sal ge[u]en achte postulaten, vieren dene stad, vijeren den Schepenen, ende nemant hem inden vrede toe [nemen] dan die mene Schepen, die hem vredeloos *a*) hebben geleghen, ende heij sal den clagere voldoen. *b*)

107.

Van voorwaerden te houden.

Voort, knechten of maegden, die in onser stede dienen ende hem bisteden, comen sie niet in horen dienst, die sullen geuen horen heren of vrouwen half loon, of syn sie in enigen

---

103) B. 1479. art. 109. — Gr. B. IV. art. 26.
104) St. art. 64. — B. 1479. art. 109. — Gr. B. IV. art. 30.
105) Gr. B. III. art. 1.

---

a) MS. leest „vredelaet." — *b*) In MS. bijna 2 pagg. onbeschreven.

dienst ende sie daar wtgaen, soo sullen sie geven all heel loon. 107)

108.

Voort, ist man of wyff, die knecht of maget hebben gehuert, ende willen sie se niet hebben, zoo sullen sie hem geven half loon. Zoo waar knechten of maegden in eenen dienste zyn, ende dan man of wijff sweeren willen of bijwysen mogen, dat sie hooren dienst verbeurt hebben, ende willen sie horen dienstluden oorlof geven, zoo sullen sie hem lonen byden termyne, daar sie gedient hebben. 108) *a*)

109.

Van huwelijcken saecken.

Voort, soo welck porter in Stavoren wyf neemt, zoo sal harer twier goet, dat sie to gadere brengen, wesen half ende half, ende wat zie winnen of verwerven of anbesterft, dat sal weesen half ende halff, het en ware saecke dat zie met anderen voirwaerden to gadere quame. 109)

110.

Voort, zo waer man ende wijff vergaderen in echtschap ende porters in Stavoren zijn, ende hebben hij of se getroude kinderen, zo sullen de kinderen also na de goede wesen als hij of se, het en ware sake dat hoere goed to vooren gescheden ende gedeelt ware of dat sie bij anderen voorwaerden te samen te gadre quame.

111.

Voort, zo waer een man of een wyff ghetroude kinderen to gadre hebben, beide sonen ende dochteren, zoo sal hoerer

---

107) B. 1455. art. 46. — B. 1479. art. 52. — S. art. 170. — L. art. 170. — Gr. B. VIII. art. 39.

108) B. 1455. art. 46. — B. 1479. art. 52. — S. art. 170. — L. art. 170. — Gr. B. VIII. art. 40.

109) Gr. B. II. art. 8. B. IX. art. 3.

---

a) In MS. 3½ pagg. onbeschreven

twier goet sterven op haare sonen ende [desgelijcken] *a*) op haare dochteren, al beide gelijc erve to wesen, ist dat sie hoor wal tiert. 111)

112.

Voort, hebben sie zoonen ende ghene dochteren, ende sie dan by hoeren liue enen of twe wtgheven to wive, ende dan noch meer sonen in huus behouden, ende daarna haar olders sterven, so sal de zone, die een wijf heeft, dat goet of de weerde vandien goede weder inbringen, dat hij wtgevoert heeft, wil hij deelschap ontvaen vanden andren goede. 112)

113.

Voort, hebben sie dochtren ende genen zone, dat zall wesen desgelijcken als nu vooren geseijt is vanden zoenen, econuerso. 113)

114.

Voort, heeft een man ende een wijf dochteren ende genen sone, ende sie dan de dochteren to male wtgeven bij haren live, ende si der ener meer hebben gegeven te manne dan der ander, ende haar olders dan sterven, so salmen der dochter, der minst ghegeven is, alsoo veele vten goede gheven, dat se gelijke rijke sijn van haars olders goede, ende dat ander, dat daarna overblijft, salmen gelycke delen, ende is des goets niet zoo vele datmen se alle gelijke rijke moghe maken, so sullen die ghene, die minst hebben gehat, dat selve goet behouden, dat daar over is. 114)

115.

Voort, is daar een man ende syns vaders ende synre moeders goet op hem bijsterf, ende heeft hij susteren, ene of

---

111) Gr. B. IX. art. 56, b.
112) Gr. B. II. art. 10.
113) Gr. B. II. art. 14.
114) Gr. B. II. art. 14.

a) Hier is, gelijk ook in de artt. 116 en 125 in het MS. eene kleine plaatsruimte opengelaten. Ik meen dat het woord „desgelijcken" moet worden ingelascht; zoowel de aard van het hier beschreven erfrecht als de grootte der opengelaten ruimte geeft mij daartoe reden.

twe of meer, bijraeden bij synen live, ende behout hij noch meer susteren inden huis onbiraden, ende sterft hij sonder getrouden kinderen, so sullen die geene, die beraden sijn, dat goet weder inbringen of de weerde daarvan, daar sie wtgevoert hebben, willen sie metten andren delen.

116.

Voort, zo waar broederen syn ende susteren van eenen bedde, ende sterft enich vanden brodren sonder getrouden kindren, soo sal hij erven op synen broeder ende [desgelijcken] opde suster. 116)

117.

Voort, heeft een man of een wijf vulle broedren ende halve brodren, die echte getogen syn, ende sterft hij sonder wetlijcker boerte, so sal die vulle broder hebben twewarf also vele van synen gode dan die halve broeder. 117)

118.

Voort, zo waar een man of een wijf is, ende hebben sie halve broders ende vulle sustren ende halve sustren, ende sterven hij of se sonder getrouden kindren, so sal die vulle suster hebben alsoo vele vandien gode als die halve broder, ende die halve suster dan half *a*) also vele als die halve broder.

119.

Voort, heeft een man of een wijf genen broeder ende hebben sie vulle susteren ende halve sustren, ende sterven hij of se, so zal de vulle suster hebben vanden goede twewarf also vele als de halve suster. 119)

120.

Voort, zo waar een man ende een wijf getroude kinderen to gadre hebben, ende de man sterft ende na hem sterft enich van synen kinderen, daar hij syn goet op geërvet heeft.

---

116) Gr. B. II. art. 2.
117) B. 1455. art. 113. — B. 1479. art. 132. — S. art. 94.
119) B. 1455. art. 113. — B. 1479. art. 132. — S. art. 94.

---

a) Het woord „half" in MS. licht doorgeschrapt.

so sal des kinds goet erven aen syne moeder, ende niet aen brodren of an susteren, het en se zaecke dat die moeder met haren vrien willen dat ene kint opt ander georloft hebbe toe erven.

121.

Voort, daar een man ende een wijf getroude kindren to gadre hebben, ende dat wijf dan sterft, ende na haare enich van haren kindren sterft, daar sie hoere goet op geërvet heeft, so sal de man des kinds erve opboeren in alle manieren als nu voorseyt is vander moder.

122.

Voort, van oldevadren ende van oldemoderen, van oemen, van moeijen ende van andren maghen, de sterven sunder getroude kinderen, so zal vrouwe of joncvrouwe alsoo na gaen den goede als een man, die effen na maghen syn. 122)

123.

Voort, heeft een man kinderen, [die] onder echte *a*) getogen sijn, die en mogen syn erve niet opbeuren. 123)

124.

Voort, heeft een wijf kinderen, die onechte getogen sijn, die mogen haare goet opboeren gelijck horen getrouden kinderen, ende dat goet, dat sie haren onechten kinderen geëruet heeft, dat en mach niet weder sterven aen des kinds vader vrient. 124)

125.

Voort, vrouwen, die kinderen hebben ghewonnen, ist echte of onechte, waart saecke dat dier vrouwen ghebrake, so soude haar goet erven opde soenen ende [desgelijcken] opde dochteren.

---

122) B. 1455. art. 114. — B. 1479. art. 133. — S. art. 95.
123) Gr. B. II. art. 16.
124) Gr. B. II. art. 16.

---

a) Misschien moeten wij hier „onechte" lezen, verg. het volgende artikel.

126.

Voort, waar daar dan en ghene sone, zoo soude dat goet erven opde dochteren, want die moeder geen onechte kinderen tiën en mach, ende waert saecke dat eenich vandien dochteren storve, soo zoude de ene dochter erven opde andre, dits to verstane van onechten kinderen.

127.

Voort, so en mach geen half broeder der halver suster goet opbeuren, het en sie saecke dat de halve suster des halven broeders goet weder moge opbeuren.

128.

Voort, zo waar man ende wijf to gadre hebben kinderen, ende hoer noch machtich sijns goets en wech to geven, hij en se out viertien jaar vandien dage, der hij gebooren is. 128)

129.

Voort, zo en sal gheen joncvrouwe hoor selvis mundich wesen noch machtich hoors goets en wech to gheven, sie en sie out dertien jaar van dien dage, daar se gheboren waert. 129)

130

Voort, zoo en moet man of wijf [geen] goet en wech geven toe testamente of to anderen gaven, anders dan van sijns selvis helfte, want harer geen mach anders goet en wech geven.

131.

Voort, zo en moet man of wijf [niet] manlic andren goet opdragen, maer elckerlycx goet sal comen opden rechten erfnamen, daart de doot brengt.

132.

Voort, zo en moet geen man meer geven to testamente of to anderen gaven dan syn vierendeel van sijnen goede op

---

128) B. 1455. art. 112. — B. 1479. art. 131. — S. art. 89. — Gr. B. IX. art. 22.
129) B. 1455. art. 112. — B. 1479. art. 131. — S. art. 90. — Gr. B. IX. art. 22.

sijn laetste, het en sie bij synen rechten erfname, ende so waer hij dat vierendeel geven wil, des mach hij sijnen vrien willen hebben. 132)

133.

Voort, so en moet geen wijf meer geven to testament of to anderen gaven dan hoor sestendeel van horen goede op hoor laetste, het en se by hooren rechten erfname, ende so waerse dat sestendeel geven wil, des mach se hooren vrien willen hebben. 133)

134.

Voort, zo waar eèn man of een wijf sterven, soo zal de wtvaert gaen vanden helen goede, dat man of wijf achterlaeten.

135.

Voort, so verbieden Schepenen alle werschap, clene of groot, to enigher wtvaert van dooden lueden, bij achte ponden. 135)

136

Voort, soo mach een wijf gheven ghelijc een n —— — *a*)

137.

Voort, so verbieden die Schepenen alle gasten, dat sie ghien laken sniden en moeten by der ellen, by pene van achte punden, ende also dicke alse siet doen, zoo verboren sie de voors. pene. 137)

138.

Voort, zoo sullen Fransoijsen, Engelschen ende Scotten geven van elcken negen geverweden laeckenen, die sie hijr brenghen, enen olden conincxschilt; ende twie witte, twe

---

132) B. 1455. art. 108. — B. 1479. art. 127. — S. art. 87. — Gr. B. IX. art. 60, f.
133) B. 1455. art. 108. — B. 1479. art. 127. — S. art. 87. — Gr. B. IX. art. 60, f.
135) L. art. 152. — Gr. B. IX. art. 33.
137) S. art. 182. — E. 1418. art. 1. — E. 1465. art. 18.

---

a) In MS. bijna 3½ pagg. onbeschreven.

grauwe of twe half briede gerekent voor één gheuerwet laken. 138)

139.

Voort, zoo mogen Vlammighe, Brabanders, Hollanders, Ghelrelanders of Stichteslude vercoopen of verbetieren tiegen onse porters vri ende sonder tollen, luttic ofte veele, sonder laecken to sniden byder elle, als voors. is, of tiegen Haemborgers, die hier leggen, tot haars selves clederen. Maar waert sake dat Vlammighe, Brabanders, Hollanders, Ghelrelanders oft Stichteslude voors. laecken vercoopen of verbetieren tieghen enen gast, soo soelen sie vertollen alle die laken, die sie opder reyse hier gebrocht hebben, ende geven van elcken neghen gheuerweden lakenen enen olden connincxschilt, alsoo voors. *a*)

140.

Voort, en bodeleet is men schuldich te doene binnen jaare ende binnen daghe, het en se sake dat die gene, die en doen sal, eer doen wil, ende daer sal de erfname by wesen, daar men den eet doen sal, alsoo verre als de erfname to huus is. 140)

141.

Voort, waer een man steenwerc ghebouwet heeft, ende de muere leijt in syns nabuers lande half, naden rechte vander stede, so mach syn nabuer, heeft hij een holten huus of wil hij daer een hölten huus anbouwen, een paar balcken in sijns nabuers mure leggen ende daardoore anckeren ende sluten sonder geldt, maer wil hire een steenwerc aenbouwen, so sal hij den mure ghelden half, to der Schepenen segghen, alsoo lang als hij den mure bees[i]cht, sonder aercheijt.

142.

Voort, zoo waer een steenhuus is, met stene gedeckt, ende syn nabuer an hem bouwen wil, so sal hij oock decken met

---

138) B. 1455. art. 120. — B. 1479. art. 141.
140) B. 1455. art. 116. — B. 1479. art. 135. — S art. 99.

---

a) In MS. ¼ pag. onbeschreven.

stene, of de eerste en sal syn steen dac den anderen niet oprumen.

143.

Voort, zo en sullen ghene gheestelijcke lude steenwerc bouwen binnen Stavoren, het sie byden ghemenen Schepenen ende bijden Rade vander stede. *a*)

144.

Voort, so en zal men ghieman to porter ontfaen, ten sy saecke dat hij brieve brenge van dier stede off vuyt dien lande, daar hij wt is, dat hij van geenen quade feijte van daer gescheiden en sy ende hij daar mit eeren moge weder comen, het en sie mit consent der ghemene Schepenen. 144)

145.

Voort, zo en sal men ghieman to porter ontfangen, hij sal gheuen den Schepenen vier schellync Enghelsche ende den Stadschrijver enen groote ende der stad Bode eenen groote, het en se dan dat die Schepenen mit myn lijden wolde. 145) *b*)

Item, Willem Jacops ende Johannes Schriu[er], die hebben hem voirwilkert voir Schepen, waar dat sake dat sy off yemant van haar huusghesin, die een der andern scheldwoorden gaven off malcanderen misdeden, dien sij twe geburen off anderen goede luden mede betugen mochten, so sal die gene, die misdoet, voirboort hebben ses Rinse gulden, drie to de Schepenen behoef ende drie tot den ghenen behoeff, die missproken off misdaen wert.

Item, Mathijs Dircksz. ende Sybet Reyndaz., die hebben hem

---

144) B. 1455. art. 34. — B. 1479. art. 40. — S. art. 145. — L. art. 3. — A. art. 5.
145) B. 1455. art. 32. — B. 1479. art. 38. — S. art. 144. — Fr. S. art. 10. — L. art. 4. — E. 1465. art. 8. — Gr. B. VI. art. 1. B. IX. art. 50.

---

a) In MS. bijna 2½ pagg. onbeschreven. — *b*) In MS. eene spatie.

voirwilkert voir Schepenen, waar dat saecke dat sij off yemant van haar huusgesin, die een den andren scheldwoorden gave of malcanderen misdeden, daar zij twe bueren off ander gode luden mede betughen mochten, zoo sal die gene, die misdoet, voorboort hebben ses Rinse guldens, drie to die Schepenen behoef ende drie tot den ghenen behoeff, die missproken off misdaen wert.

Item, de Abt van Stavoren ende die Convent te Stavoren is schuldich die stad alle jaar jaarlycx renten vyfftien schilden, twaleff stuivers voor die schilt gerekent, ende negen botkens, alle jaren op Sinte Andreasavont te betalen.

Item, zoo heeft die stad Stavoren jaarlijcx renten wt die mollenstede vijf ende viertich botkens, op Sinte Andersavent to betalen.

Item, zoo heeft die stad seven koegras in Sinte Olefsfelde.

Item, Yde, her Sijbeths huysfrouwe, is schuldich der stad elf botkens jaerlycx renten wt den huse ende lande, daar sie nu ter tyd in ende op woont, to betalen op Sinte Andreasavent.

Item, wt den huse ende lande, daar die Willa tans in woont, daar heft die stad wt vier ende twintich butgens, staende ende gelegen an die noordzijde Yde heer Sybolts hues, daer sie nu ter tyt in woont.

Item, die stad heeft vuijt den hues ende land, daar Symon Meijnertz. in woont, die men Sijmon Breckan noemt inde wanderinghe, jaerlicx viertien stuivers renten, te betalen op Sinte Thomasavont.

Item, Wyne Gabbez. heeft gepacht die cameren, staende ende gelegen op Hawerdebueren, jaarlicx van een postelaetgulden, ende —

Item, Siwert Wynkaz. is schuldich die stad jaarlicx ses

botkens wt die hwe[s]stede bij suden, daar Hereman plach in to wonen, te betalen op Sinte Thomasauent.

Item, int jaar van vier ende tseventighen, zo hebben die tollenaers van Stavoren gecoft van Yella Hiddaz. een half koegras in Sinte Odulphusfelt, ende een achte ende veertichs deel van een koegras coft ende betaelt fol ende al. *a*)

146.

Voort, so wie in Staveren porter wert ende syne porterschap niet quijt geschouden heeft aldaer hij porter was to voeren, ende men dat toe der waerheijt prouen mach, die verbeurt tieghens de stede van Stavoren een pond Ingghels.

147.

Voort, zoe wie sin porterschap quyt schelt, die sal der stede gheven een pond Ingghels, ende wil hij weder porter werden, zo sal hij gheven der stede noch een pond Ingghels, het en sie saecke dat enen man alsulcke saecken aencomen, dat hem die meeste deel van Scepenen oorlof gave. 147)

148.

Voort, vaert een man metter wone in een ander land of in ene ander stede wt Stavoren jaar ende dach, die en verbeurt niet dat hij syne porterschap quyt scelt, maar heeft de stede eenighe cost of enigen last opgelegt, eer hij zijne porterschap quijt schalt, dat sal hij mede ghelden. 148)

149.

Voort, zo welc man of wijff woonachtich is binnen Stavoren, die sal scot ende sculde gheven gelijcke poorters, bij alsulcker pene als hem de Schepenen aenleggen. 149)

150.

Voort, zo en sal niemant buiten lands tueghen, hij sy daerto gheroepen ende overgenomen, ist van schulde of van

---

a) In MS. meer dan 1½ pagg. onbeschreven

andren saecken, wtghenomen vechtlijcke saecken, daarvan mogen tughen alle gehansede lude *a*), ende die echte geboren syn, anders mogen alle saecken to elkis menschen onschulde comen, die men anspreect. 150)

151.

Voort, zo en mach geen sciphere noch coopman op syne selscap borghen meer dan hij met hem heeft ende hij mettien goede bitalen mach, dat hij met hem heeft, ende borghet hij meer dan voorseijt is, dat en sal syne selschap niet bitalen.

---

147) E. 1465. art. 8.
148) Gr. B. VI. art. 5.
149) E. 1418. art. 10.
150) St. art. 5.

---

a) Moeten wij hier misschien „gehuusede lude" lezen?

STADRECHT VAN LEEUWARDEN.

BOEK I.

1.

Van straten, wallen ende stecken.

Item, sullen oick alle de gheene, die straten hebben te maecken ende wallen voir ofte achter huer doeren hebben te stecken, veerdich ende reede holden bij termijnen als den Koermeisters hen luyden dat sall beuelen. Ende soe verre emant daer broeckachtich in viel, sal den eersten reyse verboert hebben VII stuuers, den twieden mael dobbelde peen, ende indijen zij luyden noch onachtsam waeren, sal die Koermeyster alsdan die wallen stecken ende straten maecken laeten, ende sal den broeckachtige dobbelt zoe voel tot broeck nemen *a*), als hy daerop toe onkost heeft gedaen. 1)

2.

Van bruggen.

Item, ende insgelijcx die gheene, die geholden zint bruggen te maecken, sullen die oick by raet vanden Koermeister maecken by gelijcker forme ende peene. 2)

3.

Vande borgerschip ende buurmael.

Item, soe en salmen nyemant inder stadt Leeuwarden tot borgers aennemen, het zij een guet oprecht man, sall oick

1) L. art. 40. — B. 1455. art. 41. — B. 1479. art. 47. — S. art. 200. — Fr. B. art. 1. S. art. 8. — A. art. 28.

2) L. art. 40. — B. 1455. art. 41. — B. 1479. art. 47. — S. art. 200. — Fr. S. art. 8.

a) Politie Boek II. fol. 363: affnemen.

vry wesen van geboert, nyet eyghen, inden Latyn *seruilis condicionis* genoempt, sall oick vry weesen van alle quade lastige saecken, daer die stadt Leeuwarden, den gemeynen borgeren ende inwoneren schade ende verdriet aff comen mochte, moet oick persoonlijcken inder stadt woonachtich wesen, ten zij by Rechts ende Raets wille ende consent. 3)

4.

Vande gelden der borgerschip.

Item, soe salmen vande borgerschap nemen nae achtinge der personen; een gemeen ambachtsman, die hem wel vermach, sall gheuen ses olde schilden; een coopman, die vremdt is ende nyes incompt, daer nae tot des Raets bedencken; een gemeen guet schamel iongh amptsman ende tot een borger bequaem is, tot des Raets bedencken ende moderacie. Ende ymmers altijt aengemerct, die borgeren nu tegenwoirdich die opgelechte domeynen ende iaerrenten ofte tensen byden Fursten van Sassen ende zijn ff. g. Regenten hebben op groote costen affgelost ende allen anderen swaren lasten ende bordden van grafften, stacketten ende bolwercken etc. alleenlijcken hebben vuytgericht ende gedragen ende veel meer anders etc. 4)

5.

Van aenneminge der borgeren.

Item, nyemant salmen aennemen in deser stadt tot eenen borger, het zij saecke dat hy een iaer inder stadt gewoent heeft; indyen die Raet den seluen dan bequaem genoech kennen *a*) toe wesen voir een borger, mach hem die Raet daertoe dringen borger te wordden, off die sulffde ghien borger wolde wordden ende indyen hie dan onwillich bleeff, sal hie wter stadt vaeren. 5)

---

3) B. 1455. art. 34. — B. 1479. art. 40. — S. art. 145. — St. artt. 29, 144. — A. art. 5. — E. 1465. art. 8. — Gr. B. VI. artt. 4, 9.

4) B. 1455. art. 32. — B. 1479. art. 38. — S. art. 144. — Fr. S. art. 10. — St. art. 145. — A. art. 5. — E. 1465. art. 8. — Gr. B. VI. art. 1. B. IX. art. 50.

5) B. 1455. art. 35. — B. 1479. art. 41. — S. art. 142. — St. art. 61. — E. 1418. art. 10. — E. 1465. art. 8. — Gr. B. VI. art. 9.

---

a) P. B. I. fol. 226 v.: vinden.

6.

Van in ende vuter stadt te vaeren der borgeren. a)

Item, ofter eenige borgers wt deser stadt wech voeren mitter woeninge, ende de selue en deden nyet, datment *b)* schott off schilt gaue, waecken, tochten ende anderen reysen ende ongelden deden van hueren goeden gelijck anderen borgeren ende inwoneren, die sulftigen verboeren ende verliesen huere borgerschip; ende oft gebuerde, dat zij daernae weder quamen in deser stadt omme te woenen, sullen zij van nyeuws borgerschap winnen. 6)

7.

Waert oick dat yemandt deser stadt borgeren off inwoneren last, schade ende verdriet dede off gedaen hadde, als hy vuyter stadt wech waer off geweest, soe is hy zijn borgerschap quyt, al dede hy mede van zijn gueden als voirs. is. 7)

8.

Hadde hy oick enigen borgeren off inwoneren beschadiget, ter tyt hy wter stadt waer geweest, dat sall hy den seluen vernoeghen, all eer hy weder borger mach wordden, tot des Raets bedencken. 8)

9.

Van borgerscap der kynderen, der welcker c) olders voirtyts borgerschip hebben gewonnen.

Item, een borger, die zijn borgerschip gewonnen ende betaelt heeft, die kijnderen, daer hy naederhandt int echtschip ouerwint, sullen in toecomende tyden borgers wesen ende hieten. 9)

---

6) B. 1455. art. 33. — B. 1479. art. 39.
7) B. 1455. art. 33. — B. 1479. art. 39.
8) B. 1455. art. 33. — B. 1479. art. 39.
9) Gr. B. VI. art. 2.

---

a) P. B. I. fol. 226 v.: *Vanden geenen, die metter woone wt der stadt vaeren.* — *b)* P. B. I. fol. 226 v. alsmen. — *c)* P. B. I. fol. 227; in het oudste MS.: de welcke.

10.

Dan die kynderen, die toe voiren gemaect ende geboren zijn, eer hie borger gewordden is, die sullen borgerschip winnen gelijck als hoere olders gedaen hebben. 10)

11.

Vanden buurmael.

Item, soe sall die eene borger off inwoner, die op buurmael sittet, den anderen buyten der stadt Leeuwarden mit recht noch anderen manieren nyet moegen beletten noch behinderen in anderen vremden rechten, by pena twintich older schilden. 11)

12.

Indijen zij oick den anderen in vremdt rechten misdeden, sulcx tot des Raets Leeuwarden straffinge, doch des Rechters [peen], daer die misdaet geschiet is, oick voirbeholden.

13.

Vande vremde, die borgers wyuen off dochteren techte nemen.

Item, ofter een vreemdt man, die gheen borger waere, eens borgers wyff off borgers dochter toe echte name ende binnen der stadt Leeuwarden wilde woenen ende zijne hantieringe ende verkeringe mit neringe te doen inder stadt bedriuen, hy waer dan arm off ryck, sall nochtans borgerschip winnen. Ende sullen alle die nye borgers doen behoirlijcke eede ende plicht op allen voirs. articulen ende anderen voirholdinge des Raet, in manieren nae verclaert. 13)

14.

Vanden eede der borgeren.

Loeuen ende sweren by Gode almachtich ende alle zijn Heiligen den grootmogensten, dorluchtichsten, onuorwinlicsten

---

10) Gr. B. VI. art. 7.
11) B. 1455. art. 37. — B. 1479. art. 60. — S. art. 60. — St. art. 97. Pr. art. 6.
13) Gr. B. VI. art. 9.

Fursten, Princen ende Heeren, Heeren Charles, Roomscher Keyserlycker Maiestaet etc., ende Heere van Vrieslanden onsen off mynen aldergenedichsten Heeren zijnre Keyserl. Maiest. Stadthalder ende Hooge Raden ende alle zijnre Keyserl. Maiest. ondersaten, ende besunder Borgermeister, Schepenen, Recht ende Raet der stadt Leeuwarden ende de hiele stadt voirs., holdt ende trouw toe wesen mit lyff ende guedt, nae mijn hooghste vermoegen, die eere ende hoocheit der Keyserl. Maiest., zijnre Maiest. Stadthalder ende Hooghen Raet ende gansse stadt Leeuwarden op toe holden ende daervoir toe wesen nae mijn vermoegen, alle quaet toe myden *a*) ende te schuwen ende in gheene tractaet, handel ofte gaercompste te comen, daermen tegens Keyserl. Maiest., zijnre Maiest. Stadthalder ofte Raeden ende tegens Borgemeister, Recht ende Raet, ende gansze stadt Leeuwarden mochten handelen ofte tracteren bij daege noch by nachte, int heimelijck oft openbaer, ende sulcx int minder, middel ofte meerder yeets vername ofte verhoirde sonder enige vertoeuen Borgermeister, Recht ende Raet te kennen te geuen, opdat alle quade handel te nyete mach gebrocht werden, soe waerlicken helpet ons, off mij, God ende zijn Heiligen.

15.

Wie voir borger geacht bequaem zal zijn.

Item, soe wie binnen der stadt Leeuwarden tot gheene borger bequaem geacht off angenomen mach wordden, ende nochtans inder stadt mede wil woenen, zijne hantieringe ende neringe te doen, die sall ofte zullen iaerlicx op buurmael off op buurrecht sitten, ter tyt men hem ofte den borger *b*) bequaem achten ende annemen will, dat sal staen in bedencken des Raets nae achtinge der personen, daermen ansien will, wat ende hoe voel zij siaers sullen geuen, ende sullen mede doen hoere behoirlijcken eedt, als hier voiren verclaert is. 15)

---

15) B. 1455. art. 32. — B. 1479. art. 38. — S. art. 144. — E. 1418. art. 10. — Gr. B. IX. art. 50.

---

a) P. B. I. fol. 229: vermyden. — *b*) Misschien moeten wij hier lezen „hem tot eenen borger" of „hem ofte [hen] ten borger."

16.

Van verhoginge ende ophalinge der steden.

Item, het sal oick ghien borger noch inwoner noch enige ondersaet der stadt Leeuwarden, aengesien doer verhoginge ofte ophalinge der iaerlijcker pacht vande huyssteden die stadt Leeuwarden in groote achterdeele ende schade comet, ende toe besorgen is, tot meerder iae tot ewigen verderffnisse mit dijen solde comen, ordinieren ende stellen wy Borgermeister, Schepenen, Recht ende Raet, mit sampt den gesworen Derthien by onse ernstige straffinge, datter nyemant van onsen borgeren ende bewanten der stadt voirs. ofte stadts heerlicheyden, daer huysen ofte camers ofte steeden *a*) verandert wordden, daer dan pacht ofte pensioen wten seluen steden ghaen, mit ghenerlije manieren sullen ophalen noch verhoghen moeghen. Oick syt onsen borgeren ende allen ingesetenen etc. by ernstige straffinge beuolen, dat zij van gheene huyssteden doer enigen contracten ofte anders nyet meer dan daer van oldes wtgegangen heeft voir datum van dessen sullen geuen. 16)

16) L. art. 142.

a) L. art. 142 en P. B. I. fol. 230 lezen aldus: daer huysen ofte kamers ofte huyssteden coopen ofte vercopen, off het sie mit wat manieren die huysen, kamers ofte steeden verandert wordden.

BOEK II.

17.

Vanden brant.

Item, het is geslooten ende geraempt, datmen sal hebben ende holden guede neersticheyt ende opsicht, ofter enighe onuersienige haestige brande ouerquame, dat God voersien moet, *dat oick a*) daertoe ordiniert, deputiert ende confirmiert sullen worden vanden Raedt XII guede mannen, in itlicke espel ofte quartier vander stadt dree; die sulftigen sullen hem holden nae dese ordinancie. 17)

18.

Item, die Brantmeisters sullen des somerstyts allen vierndel iaers twee reysen ommegaen, om te besien ende te visiteren die fuyrsteden ende allen anderen gebreken.

Item, die eerste reyse, dat zij die fuyrsteden sullen besien ende andere gebreken, sal wesen vier daghen nae Meye.

Item, die tweede reyse tot Sancte Odulphus.

Item, die derdde reyse sal wesen des daeges nae Onse Lieue Vrouwe Natiuitatis.

Item, die vierde reyse oft omganck tot Sancte Lucas Ewangeliste. 18)

17) Fr. S. art. 11.

18) B. 1455. art. 43. — B. 1479. art. 49. — S. art. 204. — Fr. S. art. 11.

a) Hier, gelijk ook verder, is hetgeen later met andere hand bij het MS. is gevoegd cursief gedrukt.

19.

Item, inden winter salmen visiteren ende ommegaen twee reysen: tot Sancta Lucia die eerste, ende Blasii Episcopi die anderde reyse. 19)

20.

Item, bynnen der stadt Leeuwarden salmen hebben ende holden om anxte ende vreesheit des brandes: brantledders, branthaecken *met oeck cleijne ledders met ijseren haeken om inden daken te warpen* ende leren emmers. Ende en ygelick borger off inwoner, aerm off ryck, sullen altyt gereeth ende feerdich hebben dat ghene, daerop zy voirden Brantmeesters geset ende ordiniert wordden tot stadts nootdruft ende behoeff, by pena van vier stuuers. 20)

21.

Item, soo wie brantledders, branthaecken off leren emmers sonder oerloff off sonder noot van brande nempt, off onrechte leren emmers vanden brande thuys draeght ende holdet, die verboert vier stuuers; ende wort in zijn behoet enige leren emmer, hem nyet toebehoerende, bykent, verboert noch vier stuuers. 21)

22.

Item, soe wie dat wtliende brantledders, branthaecken off leren emmers nyet wederbrenget, verboert vier stuuers; ende isser schaede an gedaen, dat sal die gheene weder laten maken, by pena vier stuuers. 22)

23.

Item, nyemant en sal moeten bruycken enige leren emmers binnens noch buytens huyses sonder noode des brants, dan een ygelijck sal zijn leren emmers altyt gereet ende feerdich voer int huys ter hant hangende holden, by pena vier stuuers. 23)

---

19) B. 1455. art. 43. — B. 1479. art. 49. — S. art. 204. — Fr. S. art. 11.

20) L. art. 24. — B. 1455. art. 99. — B. 1479. art. 114. — S. artt. 205, 208. — Fr. S. art. 11.

21) B. 1455. art. 99. — B. 1479. art. 114. — S. art. 205. — Fr. S. art. 11.

22) B. 1455. art. 99. — B. 1479. art. 114. — S. art. 205.

23) S. art. 208.

24.

Item, een ygelijck borger off inwoener, die op brantledders, branthaecken off leren emmers gesett ende ordiniert zijn, sullen sulcx altyt feerdich ende gereet hebben ende comen haestlicken sonder enige vertreck totten brande, daert noot is, by pena van eenen olden schilde. Ende soe wie in tyde des brants totten brande ordiniert zijn, sullen totten brande comen. Ende soe wie totten oirloge an die stadtsfestingen toe wesen ordiniert zijn, sullen aldaer mit hoere geweer ende geschutt onuortoefflijcken loopen, om die vianden resistencie, oftet noot waere, te doen. 24)

25.

Item, alle de gene, die op harnasch to holden geset ende ordineert wordden vanden gheenen, die daer vanden Raet verordent zint, die zullen altyt hoere harnasch ende geweer feerdich hebben ende daermede, oftet noot zij, anden festen haestelijcken gereet zijn. Oick moet nyemant harnasch off enige geweer vuytleenen, dat hy selffs daerbij gebreck hebbe. Ende soe vaecken die Raet off yemant anders vandes Raets wegen schouwinge gebieden toe holden, daertoe een ygelijcke mit zijn harnasch ende geweer feerdich toe zijn, bij pena een halff olde schildt. 25)

26.

Item, nijemant en sal moeten fuyr in zijn achterhuys holden noch in cleyne camers, ten zij bij consent ende raet vanden Brantmeisteren. 26)

27.

Ende ist dat yemant daer fuyr in will holden, dat sal staen bij wille ende consent der Brantmeisteren, die sulcx visiteren ende besien sullen, ende wie bevonden wordde contrarie te

---

24) L. art. 20. — B. 1455. art. 101. — B. 1479. art. 116. — S. artt. 207, 208. — St. art. 18.

25) B. 1479. art. 144. — S. artt. 239, 240. — Gr. B. VIII. art. 41.

26) B. 1455. art. 105. — B. 1479. art. 124. — S. art. 211.

doen off hiernae gedaen te hebben, sal corrigiert wordden nae bedencken des Raets. 27)

28.

Item, nyemant en sal moeten fuyr vuytdragen byder straten by daeghe noch by nachte mit tangen, by pena van vier stuuers; mer wie dat fuyr will vuythalen ende byder straeten mede ghaen, die salt draghen in een pott off in een ander dinck, dattet bedect is, datter ghien foncken affwayen ofte flijen *a*) moeghen, alzoo datter gheenderhande schaede off peryckel aff mach comen, by pena, soe vaeken alsment befyndt, vier stuuers. 28)

29.

Item, niemant moet assche vuyt zijn huys voir noch achter draeghen noch dragen laten, ten zij dat die assche eerst koldt is off datze mit water vuytgelasschet is; ende bevindtmen die assche roockende, alze vuytgedraghen is, die pena IIII stuuers; mer vyndtmen fuyr inde assche, die verboert eenen haluen olden schildt, dit is toe verstaen, daer die assche wtgedraghen is. 29)

30.

Item, soe waer dat in enygen huysinge brant wort, daer Godt vorsien wil, ende die gheene, daer den brant is offte wort, ende ter stondt ghien bwrroept maken *b*), het sy by nacht off by dach, roepende dreemael: brand, brand, brand, ende meynde ofte wolde den brandt verstoppen off versmoren, die selue verboerdt vier older schilden. 30)

31.

Indijen oick die selue, daer brandt wort ofte ouercompt, myt

---

27) B. 1455. art. 105. — B. 1479. art. 124. — S. art. 211.
28) S. art. 218.
29) L. art. 35. — S. art. 219.
30) B. 1455. art. 100. — B. 1479. art. 115. — S. art. 206. — Fr. S. art. 11. — St. art. 17.

---

a) P. B. I. foll. 271 v en 286: vlygen, vliegen. — *b*) P. B. I. fol. 286 v: geen buyrroep en maecket.

sijn naebuers ofte yemant anders genoechssam konde bywysen, dat hie brand, als voirs., dreemael geroepen hadde, sal hie van broecke toe geuen dat Recht vry weesen, ten waer saecke datmen bewysen konde, dat die voirs. brant bij zijnen schulde gecomen waere, in welcken geualle hie byden Raedt gecorrigeert sal wordden nae gelegentheyt zijnre schulden, ten ghenen *a*) dat een ygelijck zijn fuyr ende keersen neerstelijcken byware by nachte ende by daghe.

32.

Oick beholdelijcken den ghenen, daer dat huys toebehoerde, daer die brandt schade mochte in doen, off andere persoonen, die daer schade doer mochten lyden, hoere gerechticheyt tegens den ghenen, daer die brandt een ouerspronck *b*) nemet, nae gelegentheyt der Keyserlijcken rechten.

33.

Item, alle de gheene, daer oeuenen om in toe backen willen holden, sullenze mit schorstienen laten maecken, datter die roock vuytghaen mach. Ende sullen zoe staen, dat die hetten noch die flamme noch loghe an ghien balcken noch ander holtwerck enige schade mach doen. Ende ist dat die ouenen binnens huyses staen, sullen die twee naeste fack byden ouenen an dat dack ouer ende ouer *c*) van beyde zyden geleemt weesen. Ende ist dat die oeuenen buytens huyses staen, die sullen ouer bedeckt wesen mit hardde dacke. 33)

34.

Men sal oick ghenerleye brandinge moeten leggen byden ouenen, bouen noch beneden den ouenen op één fack nae, altijt tot der Brantmeisteren belieuen ende consent; soe vaecken yemant in enigen voirs. artijckelen gebroeckelijcken bevonden wort, voerboert enen haluen olden schildt. 34)

---

33) B. 1455. art. 102. — B. 1479. art. 117. — S. artt. 212, 213, 214.
34) B. 1455. art. 102. — B. 1479. art. 117. — S. art. 214.

---

a) P. B. I. foll. 272 en 287: ten eynde. — *b*) P. B. I. foll. 272 v. en 287: oorspronck. — *c*) P. B. I. fol. 287 v.: onder.

35.

Item, die assche vanden ouenen en salmen nyet moeten wtdraegen eer datze koldt is off mit waeter wtgegoten; ende vindtmen daer fuyr in, by pena eenen haluen olden schildt, toe voerstaen, daer die assche vuytgedraghen is. 35)

36.

Item, die Brantmeisters sullen oick goede neersticheyt ende opsicht hebben, dat alle putten ofte sooden, kalckdobben off andere periculose ende sorchlijcke kuylen, omme de selue mit deckselen off lidden te holden, datze bedect geholden werden, wanneer men daer nijet toe gaet, om alle quade ongelucke van voerdrencken off toe voersmoren to voermyden, by pena van eenen haluen olden schildt. 36)

37.

Item, soe wie dat enige schepen, ny off oldt, willen teeren off laeten teeren, die sullen dat teer in een goet ruym schorsteen, die mit een pyp hoegh genoech is, hieten ende warmen, dat sal staen in bedencken ende consent der Brantmeisteren, die sulcke schorstienen besien sullen. Ende zoe wie alsulcke schorstienen nyet hebben, sullen dan dat teer buyten der stadt hieten, wye daer tegens gebrecklicken bevonden wort, verboert, soe vaecken alsment bevindt, eenen haluen olden schildt. 37)

38.

Item, die wielmakeren sullen tot bouen gescreuen artijckel in allen manieren als voiren verclaert mede geholden ende reguleert wesen, by gelycker pena als voirscreuen.

39.

Item, tis oick omme peryckel van onuorsiende haestige brande begrepen ende soe gesloten, dat die schoemakers gheen

---

35) L. art. 29. — S. art. 219.
36) L. art. 42. — B. 1455. art. 103. — B. 1479. art. 118. — S. art. 216.
37) S. art. 223.

leer by nacht sullen moeten smeren noch smeren laeten noch ghien smeer hieten, ten zij dat sy dat smeer in een guet schorstien hyeten, off dattet bouen wel beleemd is int heel fack, daer zij dat smeer willen hyeten, by pena van eenen olden schildt soe vaecken alst beuonden wort. 39)

40.

Item, die Raetsheren off Raetsluyden sullen goede opsicht hebben op straten, wallen, diepen ende bruggen, daertoe zij gesworen zijn. 40)

41.

Sullen voorts de Brantmeisters neerstich opsicht hebben in tijden van harde vorst, dat voor een ijders huijs ofte doere een open bitt van vier voten int viercant geholden worde, bij pene van twe stuuers.

42.

Vandie schoemakers.

Item, die scoemakers en moeten oick ghien ruych onrenlijckheyt van hoere leer, dat zij vanden huyden off fellen schauen, noch hoornen opden straten noch wallen noch inden diepen leggen laeten, noch fellen inden diepen laeten hangen, dan sullent altyt wter stadt laeten fueren, ymmers dat zij altyt hoere kalckdobben gedeckt sullen holden, bydes Raets ende der Brantmeisteren straffingen in een oldt schildt veruallen te wesen. *a*) 42)

43.

Ende die pelsers sullen van gelijcken wachten by gelycker peen.

---

39) L. artt. 62, 63. — B. 1479. art. 119. — S. art. 221.

40) L. artt. 1, 2. — B. 1455. art. 41. — B. 1479. art. 47. — S. art. 200. — Fr. B. art. 1. S. art. 8. — A. art. 28.

42) L. art. 36.

---

a) P. B. II. fol. 266: by peene van een olden schildt.

44.

Sullen oick schoemakers off die hem mit fellen mede generen ghien fellen moeghen droeghen in principael straten, om stanck ende anderen insubuenienten te vermyden, by peen voirs.

45.

Item, tis oick gesloten, dat gheene scoemakers noch pelsers huere ruyge fellen in stadts diepen noch stadts grafft moeten wasschen niet beeta noch wtsmyte dan in stadts singel, ter tijt een andere plaetz daertoe ordiniert is, by voirs. peen.

46.

Sullen oick de pelsers ghien fellen, gebeet off ongebeet, voir hoer doeren moeten hangen off droghen op off in principael straten noch stacketten, by peen voirscreuen.

47.

Item, oick soe moeten die pelsers ghien ruygh onrenlickheyt van hoere fellen inde diepen bijnnen der stadt wtsmyten, noch voer noch achter de huysen opde wallen laeten leggen *a*), dan sullent oick wter stadt laten fueren, bij peene een oldt schildt.

48.

Vande barbiers.

Item, die barbiers ist oick verboden, dat zij gheen latelbloet inden stadtsdiepen moeten wtgieten, dan sullent after die huysen in kuylen off dobben begrauen, daert nyet inden diepen mach loopen, by peena van een oldt schildt, wie daerouer gebreckelijcken bevonden wort.

---

a) P. B. II. fol. 366 v.: liggen.

49.

Vande diepingen.

Item, het is begrepen ende gesloten om die diepingen inder stadt claer ende renlick toe holden, dat nyemant enighe storuen beesten noch fuyle stinckende aessen off krenghen inden diepen moet smyten, noch opten wallen voer noch affter den huysen werpen, noch katten noch honden inden diepen drencken, desgelijcx salmen alle onrenlickheyt van slachtbeesten opten wallen noch inden waterengen nyet smyten, dan sullent laeten wtfueren, by peena van een oert goldts. 49)

50.

Vande ferckens.

Item, dat nyemant, wie hij zij, enige ferckenen byder straten inder stadt sal laten ghaen, ende dat omme die diepingen ende der luyden tuynen ende houen daerduer te versien onbeschadiget, ende dat by peena van een oort goldes, die derdepart den aenbrenger, die ander twee parten voer die stadt, soe vaeken alst gebueren sall. 50)

51.

Vande fulicheyt ende onrenlickheyt.

Item, het is oick gesloten, datmen geenerlije priuaten off onreyne huyskens ouer enighe wateringen binnen der stadt moeten timmeren, noch onrenlickheyt van menschen noch van anderen beesten inden wateringen smyten noch vuytleyden, by pena van twee olde schilden.

52.

Item, alle die ghiene, daer hoir onrenlickheyt tot noch toe in vaetkens hebben gedaen, sullen behoirlijcken latrynen maeken ofte te minsten die selffde vaeten mit fuylnisse laten begrauen oft bij nacht in een schip laten wtfoeren, by peena

---

49) L. art. 140. — Gr. B. V. art. 37.
50) Gr. B. V. art. 38.

van enen olden schilt, tot welcken men sall een stedige wtfoerer ordineren.

53.

Van dong ende schern.

Item, soe wie dattet alsoe gelegen is datter zijn dong ofte schern van zijn beesten voor zijn doer moet laeten brenghen, die salt op zijn eygen wallingen laeten doen ende salt weder wech laeten fueren in één weeck vander tijt, dattet op die wallingen gebrocht is, by peena van seuen stuuers. Ende salt soe veer vande wallingen leggen, dattet nyet inden diepen loopt, ten waer saecke dattet forstich weder waere ofte misweder, datment nyet mochte wtfueren, desgelijcx salmen tfloerquaet, datmen wtfeghet, vier voeten vande wallingen smyten ende oick alle weken wech fueren, by peena voirs. Ende wie floerqwaet op zijn wal wil brengen, sall een kiste voir zijn doer maecken, by peena voirs. soe dit contrarije geschiede. 53)

54.

Van hooy off reydt bijnnens huys.

Item, het is oick ordiniert ende gesloten, dat nyemant hooy bijnnens huys off inde schuyre opten balcken sal moeten leggen buyten aduys der Brantmeysteren, by peena een halff olde schildt, noch oick gheen reydt, daermen fuyr onderholdt oft mit keersen ghaet, ten zij dat die balcken soo hoogh zijnt, datter mitter hulpe Godes gheene ongeluck van brande off comen mach, ende dat tot kennisse vanden Brantmeisters, by pena van I oldt schildt. 54)

55.

Item, sullen de ledders ende haeken blijuen omtrent den brandt, sullen oeck de emmers gebrocht worden inden twe naeste

53) B. 1455. art. 107. — B. 1479. art. 126. — S. art. 229.
54) S. art. 220.

huijsen, dair de brandt cessiert, tot des anderen dages, op dat de Brandtmeysters, dewelke de marcken in gescrifte holden, een ijder aenden sijne sullen mogen gehelpen, ende dat bij pene van enen haluen golden gulden, die ter contrarien doet.

56.

Item, de ghene hem onderuijt a) enige emmers int vuijr ofte diep te warpen, de selue sal gestrafft ende gepuniert worden nae arbitraije vanden Raedt ende gelegentheijt des feijts.

57.

Nemant sal den ander bij wille met water begieten, bij pene van souen stuuers.

58.

De beuonden wordt een ander metten emmer opt lijff ofte hooft met opsate wille te warpen, de selue sal verbeuren een halue gouden gulden.

59.

De geraeckt in tijden vanden brandt te weigeren ledders, water ofte anders dienende tot lessinge van tvuijr, de selue sal verbeuren VII stuuers.

60.

Ende waer brandt is, sullen tien de naeste buren geholden wesen lanteernen bijden brandt te hebben.

61.

Voirts is geordiniert, dat de ghene, in wiens huijs ofte schure de brant haer oerspronck heft, sal betalen de emmers, de verloren worden, soe veer de selue sijn onscult niet en can docieren.

62.

Sullen oeck de slachters, vleishouweren ofte emande met smeer omgaende tselue bij nachte b) mogen smelten ofte heten,

---

a) P. B. I. foll. 271 en 285: onderwindt. — *b*) P. B. I. foll. 274 v. en 289 v. ingelascht „nyet."

ten zij ze tselue, also als de scomakers hier voren is toegelaten, vollenbrengen a), alles bij pene bouen verclaert. 62)

63.

Sullen ook de gene met vlas hanteringe doen bij nachte niet hekelen, ribbelen ende vlassen mogen, ten zij dat tselue geschie bij een hangend lanteerne, sulcx dat dair geen pericule aff te besorgen zij, alles bij pene van twe olde scilden te verbeuren bijden ghenen, de ter contrarien sal mogen doen. 63)

Es dordinantie vanden Brantmeisteren gepubliceert opden Raedhuse ouer den Gerechte, den XXIII Januarij a°. XLV bij mij M. Rommarts. b)

---

62) L. art. 39. — B. 1479. art. 119. — S. art. 221.
63) L. art. 39. — B. 1479. art. 119. — S. art. 221.

---

a) P. B. I. fol. 290: volbrengen.

b) De artt. 55 tot en met 63 komen overeen met artt. 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 40 en 41 van de hier bedoelde Brandordonnantie van 23 Jan. 1545.

BOEK III.

64.

Van timmeragie.

Item, soe wie dat nye huysen oft kameren willen timmeren oft bouwen laeten, sullen een holtfoet ruym van mancander altyt op des Raets verclaringe bouwen ende timmeren ende soe diep alst hem belieft, een ander onschadelijck. 64)

65.

Claginge van oesdropten, watergangen ende timmert.

Item, soe wie dat claget van oesdroopten, watergangen off van timmert, daer [water] vuytgaet, te weeten dattet een huys an dat ander ouerleyt ofte leendt, dat sal staen tot des Raets verclaringe ende kennisse, die sulcke gebreken besien sullen; wanneer enige parten den Raet daerop eysschen ende begeren toe comen die gebreken te besien, dat sal wesen opder parten costen, dat is een oort goldts.

66.

Van huysen ende cameren te decken mit hard dack.

Item, nyemant moet enige huysen off camers inde principael straeten binnen der stadt Leeuwarden timmeren, off zij

64) S. artt. 82, 83.

zullenze decken off laten decken mit hardde daecke, het zij dattet bydes Raets moedt staet tot een zekere tyt toe, by pena twee older schilden toe verboeren. 66)

67.

Ende, off yemant mit reyt dack hadde gedeckt sonder des Raets consent, dat zullen zij om hoere onachtsamheyt weder affbreken, ende daertoe die pena voirs. opleggen ende betalen. 67)

68.

Desgelijcx en sall nyemant hardde daecken affnemen ende weder mit reyt decken, by gelijcker pena als voirscreuen.

69.

Van straten, steygen ende beeryegangen van selffs nyet tordoneren.

Item, eenige nye straten, steygen noch beeryegangen *a*) toe maecken noch toe ordineren vuyt zijns selffs voirnemen, dan salt eerst laten besien vanden Raet, die sulcx toe ordinieren toestaet, by pena twee olde schilden.

70.

Van huysen ende cameren te huyren op zekeren tyt.

Item, soe wie dat huysen off cameren huyren tot een zekeren tyt ende dan binnen der tyt daer vuytvaeren, die sall schuldich wesen de hiele ende volle huyr te gheuen, reedelijcke oirsaecken in recht begrepen vuytgesondert; mer compt hie nyet mitter woninge inde gehuyrde huysen off camers binnen drie weken nae Meye alsmen iaerlijcx veruaren, soe salmen die halue huyre te gheuen sculdich weesen, ende die ghene, daer die huysen off camers toebehoeren, mogense dan andere luyden verhuyren. Ende die gheene, daer huysen off camers van anderen luyden gehuyrt hebben, die mogenze nyet weder

66) Gr. B. VII. art. 5.
67) Gr. B. VII. art. 5.

a) P. B. II. fol. 369: barrygangen.

verhuyren sonder wille ende consent des ghiens, daer die selue huysen off camers toebehoeren, des alles tot bedencken des Raets nae achtinge der personen. 70)

71.

Van opsegginge der huysen ende cameren.

Item, soe wie den anderen huyrde huysen off camers wil opseggen ofte ouergeuen van beyden zijden, daer ghien zekerheyt van iaeren gemaect zijn doer contract, die sullen elcx den anderen sulcx opseggen off ouergeuen voir nye Iaersdach; indyen sulcx van geenre part geschiet, dat incomende iaer daernae twisschen den anderen die olde huyr dan fast ende stendich toe blijuen. 71)

72.

Van huyrde huysen off camers mit quaet regiment te gebruycken.

Item, soe wie dat huyrde huysen off camers mit quade herberge, mit hoerdom ofte anders boes regiment misbruycken, daer bywys[l]icken is, den gheenen machmen verdryuen vuyten huyse off camers, dan het waer saecke dat die verhuyrer eerst kennisse vandes huyrmans condicie hadde gehadt; ende machmen de seluen de schade affnemen, die de verhuyrer bywyslick daeraff heeft, tot des Raets kenninge. 72)

73.

Van huysen ende camers oneerlijcke personen te verhuyren.

Indyen oick yemande zijn huysen off camers oneerlijcke personen verhuyrde, ende den sulffsten van Borgermeister, Recht ende Raet daerinne toe woonen verboden wordde, sall sonder eenige huyr te gaen *a*) daer vuyt moegen faren tot des Raets kenninge ende straffinge, ende dat zoe verre die verhuyrer heeft kennisse vande condicie des persoons, die dat huys heeft gehuyrt; ende soe verre hy gheen kennisse vanden

70) B. 1455. art. 57. — B. 1479. art. 67. — S. art. 84. — St. art. 14. — Gr. B. VII. art. 11.
71) Gr. B. VII. art. 11. B. IX. art. 58.
72) B. 1455. art. 58. — B. 1479. art. 68. — S. art. 148.

a) Dit zal wel „geuen" moeten zijn.

persoon heeft gehat, sall staen in manieren als in de voirgaende artijckel is vuytgedruct. 73)

74.

Van huysen te verhuyren op forwarden ende te holden.

Item, soe wie dat camers off huysen huyren off te huyr gheuen, die sullen elcx anderen vorwarden naeden contract holden. 74)

75.

Ende kopet die huyrman een ander huys off kamer, sall nochtans die volle huyr gheuen alsoo lanck als hy dat gehuyrt hadde.

76.

Ende, oft die verhuyrer dat huys off camer eenen anderen vercofte, sall die coper die contracte vander huyringe nyet sculdich wesen toe holden, salff die huyrmans zijn actie tegens den vercoper, ten waer dat die huyringe tot thien iaeren extendeerde. 76)

77.

Oick en mach die huyrman mit zijn goeden vuyt dat huys off camer nyet wech varen, eer dat hy die huyr betaelt ofte genoechsame borge daervoir gestelt heeft, die als principael binnen een maent tyts sal opleggen in gebreke vande principael huyrman sonder enige exceptie, die den borge mochte competeren, want alle huyshuyre, camershuyre ende steedhuyre ofte pacht salmen betalen als beuolen schulden. 77)

78.

Van huysen off camers te verhuyren, daervoir te waeren ende staen.

Item, soe wie dat huysen off camers hebben, daer zij ver-

---

73) A. art. 2.
74) St. art. 8.
76) St. art. 8. — A. art. 4.
77) L. artt. 82, 146. — S. art. 86. — Gr. B. VII. art. 11.

huyren, die sullen daervoir waeren ende staen, dat zij alle lasten, soo opde huysen off camers vallen, mit den huyrluyden befastighen, naemelijcken van waecken, ysen ende allen anderen stadts aenvallende ongelden, ten waere dattet sonderlinge persoonen waeren, daer vuytgenoemt ofte mit preuilegien bevryt mochten wesen, soe zullen zy die lasten vanden verhuyrden huysen selffs ommetrecken ende waeren, doch mit aldusdaene onderscheyt, ist dattet swaer ende lastige saecken zijn, als van nye eerdtwerck off nye stackett, soe salt halff ende halff wesen, verhuyrer ende huyrman, dan van cleynen saecken, soe wat een Schrickenborger ende daeronder bedraget, salt die huyrman allenigen staen sonder enige affcorttinge daeraff te doene.

79.

Van schuddinge ende steckinge tusschen den huysen.

Item, soe wie dat schuddinge ofte steckinge begeren mit den anderen tusschen den huysen, sullen sulcx mit mancanderen to halue scudden ofte stecken, dan wie mit steen off mit holt schudden offte stecken will, die sal bouen andie huyse stecken off schutten, mer bystendich onderholden; ende ofter meerder geschelen tuysschen den naebuyren opreesen om dat stecken, sal staen tot Recht ende Raets kenninge ende verclaringe. 79)

80.

Van guet te versteken, alsmen op yemant om huyshuyr, stedehuyr ende diergelijcke sprect.

Item, soe wie dat eenige goeden verbrenget off versteeckt, alsmen rechtelijcken op yemant om huyshuyr off ander bekende schulden voirtgaen ende totter executie gecomen waere, die ghene verboeren dat selffde vuytgesteken goet, waermen des bevinden ofte vereysschen kan; wie dat sulcx versteken guet ontholdet off verberget, sal voir de schulden staen ende waeren, ter tyt die selue sodane gueden toe vorschijn gebrocht heft ende int openbaer brenget, daertoe sall die gheene enen olden schildt toe broeck verbuert hebben. 80)

---

79) S. art. 80.

80) B. 1455. art. 21. — B. 1479. art. 25. — S. art. 63.

81.

Van heymelijck te vertrecken vuyter stadt ende huere goeden heymelijck versteken.

Item, soe wie vuyter stadt heymelijcken willen wech vaeren ende zijn gueden versteken, soe mach die ghene daer den seluen wech willende vaeren, indyen hie om schulden gemaent wort, mit zijn hulpers beletten, vertoeuen ende opholden, soo lang ende ter tyt hie een rechter becomen kan sonder daeran toe verbroecken, ende soe wie daerouer gebreckelijcken wort, verboert vier olde schilden. Ende den ghenen, die zijn goeden ontholdet, eer de selue wter stadt geuaren waere, by gelijcker pena toe straffen. 81)

82.

Van beuolen scult voir Recht bekent bijden Secretaris te boeck gere[gi]streert.

Item, alle beuolen sculden, als te weten landthuyre, huyshuyre, stedepacht off andere schulden, voir Recht bekent off die bekent wordden ende byden Stadtsecretarijs geregistreert, ist dan dat die clagers mit wille off doer bede nyet langer willen beyden off dat zij nyet langer toe byden vermoegen, soe salmen den clager zijn schulden mit behoirlijcke executie vuytrechten, daertoe salmen den sculdenaers des auents toe voiren voirwytinge doen. 82)

83.

Van Rechts wegen executie ofte vuytsoekinge te doene.

Item, soe wanneer men van Rechts wegen execucie ofte vuytsoeckinge sal doen, soe sal sulcx nyet geschien op harnasch off enigerhande andere geweer, noch op amptluyden gereetschap, daer zij dagelicx mede arbeyden om de kost te winnen, maer op andere hoere gueden.

81) B. 1455. art. 22. — B. 1479. art. 26. — E. 1465. art. 21.
82) L. art. 146. — B. 1455. art. 12. — B. 1479. art. 14. — S. artt. 12, 86.

84.

Vanden voircoop.

Item, het is geslooten ende ordineert, datmen binnen der stadt Leeuwarden ende stadts vryheyden nyet sullen moeten doen ofte holden enige voircoop, dat is te verstaen: van alsulcken goeden, diemen mach nuttighen ende eten, daer den borgeren ende gemeenten dienen mach, by pena van eenen olden schilt toe verboeren soe vaecken tzelffde geschiet, ende daertoe het vercofte goet verboert te wesen. 84)

85.

Van ghien hiele sommen te coopen om weder te vercopen.

Ende om breeder verclaringe, nyemant moet coopen enige goeden by hiele sommen om weder toe vercoopen, noch oick voir anderen luyden toe coopen, by pena als voirs., ende dat Recht an voirs. broecke nyet te lichten soe vaecken alsment bevindet, datter tegens gedaen wort. 85)

86.

Mer een ygelijck borger off inwoner mach coopen tot zijns zelffs nutticheit ende bruyckinge binnens huys, wat hij will off wat hem belieuet, sonder enige broecke te geuen. Oick soe moet nyemant enige goeden coopen, voir dattet binnen die poorten ende pypen is, bij pena van een halff olde schildt. 86)

87.

Van coopen vyftich pont swaer, te weeten van speck, botter, vleysch, salmen op de waegh brengen.

Item, alle gueden van butter, keesen, speck ende vleysch, daermen binnen der stadt Leeuwarden coopen ende vercopen om weder wter stadt toe voeren, dat bouen vyftich pont swaer is, salmen eerst inder stadt wage laten wegen, ten zij dattet

84) L. art. 125. — B. 1455. art. 48. — B. 1479. art. 54. — S. artt. 176, 197.
85) B. 1455. art. 48. — B. 1479. art. 54. — S. art. 177.
86) B. 1455. art. 50. — B. 1479. art. 56. — S. art. 177.

by des Waeghmeisters moet ende wille staet, bij pena van een oldt schildt. 87)

88.

Van dat vremde luyden, die binnen der stadt Leeuwarden voir thien vren nijet moghen coopen.

Item, alle vremde luyden, die binnen der stadt ende stadts vryheyden nyet en woenen, is verboden allerhande goeden te coopen opter stadts weeckmerckten vanden lan[d]sluyden by penningswaerden off noch by heele sommen, voir dat de clock thien wren heeft geslagen, by pena van een olde schildt, als namelijcken van goeden hiernae specificeert: butter, keesen, schapen, verckenen, visch ende vleysch, vogelen, swanen, gansen, hoenren ende eyeren, terwe off rogge, garste ende allerleye zaet, huyden, kalffellen ende voirts andere gueden, noempt ende onbenoemt, vuytgesecht peerden, horssen, ossen ende koeyen, sampt andere ionge beesten, sulcx mach elck man coopen, wie will, voir thien wren. 88)

87) S. artt. 181, 194.
88) L. art. 166. — S. art. 178.

BOEK IV.

VANDE BACKERS ENDE BROUWERS ENDE VOIRCOOPEREN VAN WIJN ENDE BIER.

89.

Die tafel van scheyskes weggen te backen opt gewicht.
Dat lopen weyt
voir VI stuuers.

Stuuers.	Loden deegs.	Stuuers.	Scheyskes.	Loden deegs.
XII	XXXII	o	o	o
XIII	XXIX	o	I	XXVII
XIIII	XXVII	o	I	XXI
XV	XXV	o	II	XXII
XVI	XXIII	o	V	XIII *a*)
XVII	XXII	o	III	XIIII
XVIII	XXI	o	II	VI
XIX	XX	o	I	XII
XX	XIX	o	I	XIII
XXI	XVIII	o	II	XII
XXII	XVII	o	IIII	XII
XXIII	XVI	I	o	o
XXIIII	XVI	o	o	o
XXV	XV	o	IIII	XII
XXVI	XIIII	I	III	VI
XXVII	XIIII	o	III	VI
XXVIII	XIII	I	IIII	IIII
XXIX	XIII	o	IIII	IIII
XXX	XII	II	o	o
XXXI	XII	I	o	o
XXXII	XII	o	o	o
XXXIII	XI	I	VII	III
XXXIIII	XI	o	VII	III
XXXV	X	III	III	II
XXXVI	X	II	III	II
XXXVII	X	I	III	II
XXXVIII	X	o	IIII *b*)	II
XXXIX	IX	III	V	III
XL	IX	II	V	III

a) Hier is een misrekening in de tafel, lees: XVI | XXIIII | o | o | o.
b) Lees in plaats van IIII, III.

Item, die eerste regel van dese taeffel beteyckent die stuuers, hoe dwr een loopen weyts gecoft wort.

Item, die ander regel beteyckent, hoe mennich loot dattet deegh moet wegen van een scheyskens wegge nae duyrheyt van een lopen weyts.

Item, die drye leste regulen beteyckenen die ouerwinst, die de backers dan ouer holden van een ytlick lopen weyts toe backen.

Exempli gratia, als een lopen weyts gelt XXVI stuuers, soe moet een scheysckes wegge deeghs wegen XIIII loot, ende dan wint die backer ouer voer zijn brandinge ende arbeyt een stuuer ende drye scheysken ende ses loot deeghs, ende want dese ouerwinst al to kleijn is ende somtyts veel minre is, ende somwylen so is daer gheen ouerwinst, mit allem sonderlinge als een lopen weyts gelts XII off XXIIII off XXXII stuuers, wilmen dan die backers geuen voer hoer brandinge ende arbeit alzoo veel dat redelijcken is, fyff off ses of seuen stuuers, soe salmen eerst sien in die taeffel, woe mannich stuuers dattet lopen weyts gelt, ende alzoo mennich stuuer alsmen den backer dan will gheuen voer zijn ouerwinst, soe mennich regel salmen daervan nedertellen, want elcke regel nederwerts beteyckent een stuuer meer.

Exempli gratia, als een lopen weyts gelt XXXVI stuuers, ist dat ick dan drije regulen nederghae op XXXIX, soo wint die backer drye stuuers mit die ander ouerwinst, die daer to neffen in die regel staet, ende wert toe samen ses stuuers, fyff scheyskens ende drye loot deeghs, welcke drye lood deeghs is een derden deel van een scheyscken, omdat die wegge dan weeght neghen looth.

Item, waer een o staet in die regel, dat byteyckent nyet.

Item, dese taeffel is gemaeckt op ses ende tnegentich pondt deeghs in een hiel lopen weyts. 89)

90.

Van rogge ende weyten inde stadt die borgers toe vercoopen to fueren.

Item, tis geordonneert, dat, soe wanneer borgers ende inwoners oft andere vreemde incomende luyden rogge ende

weyt inder stadt fueren ende brengen omme toe vercopen, soe sall die gheene, daer die rogge ende weyte gekoft hebben, byden Stadtroeper inder stadt laeten vuytroepen omme den borger te moeghen inden coop gaen van rogge ende weyt, elcx nae byriuinge, ende tzelue toe veruolgen den selffden dach alst vuytgeroepen sal wordden, daernae moegen die coopluyden hoere saet vercoopen nae huere belieuen. Ende, oft een borger oft inwoener meer dan één last op een tyt alleffens kofte, sullen anderen borgeren ende inwoeners, dyent mede belieft, mede moeghen parten nae hoere geryff, ende dat by pena van een golden pont groot. 90)

91.

Vande backers.

Item, soe zijn gemeene backers mit wille daertoe gecomen ende hebben angenomen, soe wanneer die last rogge gelt ende gecoft wort bynnen Leeuwarden om XVIII golden gulden, soe salmen dat roggenbroot van XI pondt min een ferndiels pont onbegrepen geuen ende coopen voir eenen braspenning; hierop is die backers noch een penning toegevoeghdt, omdat de wicht op Troys wicht is verswaerdt.

Die pena vant cleijn broott tloet VII stuuers ende dat backt van die soerte verboert thebben.

92.

Van rogge, weyte ende ander goet saet te besien ende op ende aff te slaen.

Ende, wanneer die last rogge, to verstaen guet saet, besien ende consenteert is, een floreen zyns op off nederslacht, daernae sal dat broot alle tyt een penning min off meer gelden nae die daelinge ofte opstyghinge, als voirs., ende ellick backer zijn broot altyt toe teyckenen.

---

90) Gr. B. V. art. 54.

93.

Van guet ghaer broot te backen ende te coop holden.

Item, soe zullen die backers guet ghaer broot gebacken toe coop holden ende den gemeenten altyt geryuen, ende gheene opslach te maecken, noch het broot vanden fensteren in toe nemen, ten zij dat die backers huere gebreken van oprysinge aende rogge den Borgermeiser ende Raet eersten te kennen gheuen ende van opslach eersten consent hebben.

94.

Van gheen garsten, boonen, meel noch semelen in broot te doen.

Item, die backers sullen ghien gerstenmeel, boonmeel noch semmele in eenige broot, dat toe coop is, moeten backen by ernstige des Raets straffinge.

95.

Oick zullen zij, wanneerse versocht wordden, clare onderrichtinge doen by hoeren eedt, dat zij ghiene semmelen in enige broot gebacken hebben; ende, oft emant bevonden wordde ter contrarije gedaen te hebben, sal dat backt broot ende daertoe twee older schilden verboerdt hebben.

96.

Van cleynbroot.

Item, die ordinancie van dat cleyn broot sall alle tijt staen tot des Raets voranderinge nae dat die weyte guet off quaet is ende nae datze gelt. Ende sullen die backers backen weyten brooden, hiele ende halue ende vierndielen, timpte ende tassche, weggen, puffen, broden, cleen roggen, *in die guede weke* taeffelbrooden, hiele ende halue, van dree ende anderhalff ponden, oick ronde off weyten bollen, ellick nae de wicht, daerop ordineert.

97.

Van de gewichte der broden, de welcke te licht ofte te swaer beuonden mochte worden.

Item, sall alle weken een vanden Raedt mit een geswoiren

boode geholden ende sculdich wesen om te gaen ten huys, daermen broot vercoopet, ende besien oft tbroot, datmen daer vercoopt, zijn gewichte ende swaerte heeft.

98.

Ende, indijen yemandt bevonden wordde broot toe vercopen, dat zijn volle ende gesette zwaerte nyet en hadde, die sall alle dat broot van die sorte, dat hie binnen zijnen huyse heeft, verbuert hebben, ende sal tzelue om godeswille gegeuen wordden, ende daer en bouen gecorrigeert wordden tot bedencken vanden Raet. 98)

99.

Vande brouwers.

Item, alle die brouwers, die bijnnen der stadt Leeuwarden willen brouwen ende hantieringe doen om toe vercopen, die sullen guet bier brouwen ende tot eenen itlijcke tonne doen ende stortten een loopen koorn ofte gerstemoldt, off anderhalff loopen hauermolt, ende sullen dat bier gheuen tot des Raets settinge, nae gelegentheyt des tijts. 99)

100.

Sy sullen oick een eedt daertoe doen, wanneer die Raet sulcx van hem luden begeert offte eysschet, op datze alle hoere dingen aengaende dat brouwen rechtfeerdelijcken sullen doen in voirs. manieren; ende oft eemant beuonden wordde hyr tegenst gedaen te hebben, sal verbuert hebben ses older schilden.

101.

Ende, ten eynde dat alle dinck oprecht geschie, salmen

98) B. 1479. art. 120. — S. art. 222. — E. 1465. art. 22.
99) L. art. 104. — Fr B. art. 12. — A. art. 8.

wat opde coop brouwen, dan hy sall byden Raet toegelaten wordden ende geëdicht weesen den artyckel te onderholden, als voirs.

102.

Vanden axcys vanden ingebrouwen bier.

Item, die accys, die opt inbrouwen bier geset ende ordineert is, als van een itlijcke tonne twee stuuers, zullen zij nyet ondersteken, dan rechtueerdelijcken by hoeren eedt betalen, daermen tot des stadts ende gemeene nut ofte oerbaer sal bruycken ende keren. 102)

103.

Van inden accyse te frauderen.

Ende, off yemant bevonden wordde den voirs. excyse gefraudeert off ondersteken te hebben, sal vorboeren so mennichwerff als hie dat gedaen sall hebben voer elcke reyse twie olde schilden, ende daer en bouen gecorrigeert wordden tot kennisse vanden Raet. 103)

104.

Vande wyntappers.

Item, het is geordineert ende gesloten, dat nyemant moet binnen der stadt Leeuwarden ghenerleye off enige wynen vuyttappen by kannen noch bij enygen maeten, ten zij bij wille ende consent vanden Borgermeister ende gemeene Raedt, die den wynen eerst sullen setten nae gelegenheyt der tyt, ende dat die wynen ingekoft wordden, nae datze geproeft ende ghesmaect zijn, by pena van eenen olden schilt van eenen ytlicken aem toe verboeren, soe faecken alsment bevindet ongeproeft vuytgetapt te hebben, ende sullen daerop hoeren eedt doen, soe dickmaels die Raet sulcx toe geschien eysschet. Dese artyckel te onderhouden ende den wynen te verkopen, alse gesett wort. 104)

---

102) Fr. S. art. 9.
103) E. 1465. art. 20.
104) L. art. 99. — Fr. B. art. 12. — A. art. 8.

105.

Van wynen niet te mengen ofte verualschen.

Item, nyemant en sal moeten enige wynen menghen noch verualschen, wie daerouer gebrecklijcken bevonden wort, sal staen in straffinge des Raets, ende sullen alle wyntappers op desen punct oick geëdicht wordden.

106.

Van Rynsche wijnen ende ghien Petauw off andere wynen te tappen.

Item, die gheene, die Rynsche wynen vercopen, en sullen ghien westersche Poytauwen oft anderen lichte vette *a*) Franchoise off Hungaerse wynen vuyttappen ofte vercopen, op pena van toe verboeren vier older schilden.

107.

Desgelijcx, soe wie dat Rynsche wynen willen wttappen, en sullen in hueren huysen *noch butens huijse* gheene Petauwen ende anderen voirs. vette *a*) wynen holden, by gelijcker pena als voirs.

108.

Van volle maeten wijn ende bier binnens off buytens huys te tappen.

Item, alle die ghiene, die wyn off beer binnens off buytens huyses vercopen, sullen een ygelijcken volle maten tappen ende gheuen ende sullen tappen in tinnen kannen, daer gepennet ende mit stadt merck geteyckent zijn, bij pena van eenen olden schilt, ende daer toe bouen die periurie sal oick gestrafft toe Raets arbitragie. 108)

---

108) S. art. 152. — Gr. B. V. art. 44.

---

a) P. B. I. fol. 109 v.: witte.

109.

Ende, soo wie dat wyn off bier vuythaelt mit tinnen kannen, ende die sulfste gepennet ende mit stadts merck gheteycken[t] sint, daer salmen in tappen sonder die kannen toe meeten, by peena voirs. 109)

110.

Van wijnen ende bieren hueren naeme te geuen.

Item, niemant en sal moeten wyn off bier vercopen, ten zij saecke dat die sulfste wynen off dat byer hebben die namen, zoe zy vanden steeden ofte plaetzen gehieten wordden ofte daert bier gebrouwen is, by pena van eenre olden schilt.

111.

Van datmen ghien bier mengen sal.

Item, nyemant en sall moeten bier menghen noch foervalschen, wie daerouer gebreckelijcken bevonden wort, tot straffinge des Raedts.

112.

Van verscheyden tyden Hamborger bier te tappen.

Item, nyemant sall Hamburger bier van Michaelis aff tot Paesschen toe hogher moeghen geuen die halffkanne dan om een stuuer, ende van Paesschen tot Michaelis die halue kanne voer een Philippus, ende dat te verstaen vant vuyttappen. Ende inden huyse die omkanne des winters *a*) by dat fuyr voir drie blancken, ende andere cleyne kannen nae aduenant, ende dat by pena, soe wie contrarije te doene bevonden wort, tot elcker reyse eenen olden schildt.

---

109) S. art. 153.

---

a) In MS. komen de woorden „inden huyse" hier nog eens voor.

113.

Vande ghene, die hen neren mit biertappen, sullen een lopende haene hebben ende holden.

Item, alle de gheene, die mit bier huer hanteringe ende neringe willen holden ofte ommeganck hebben, die sullen altyt holden eene lopende haene inder tonne ende sullen nyemant bier by kannen, clein noch groot, weygeren wt toe tappen, ten waere off yemant by nachte ende by ontyde om bier quame, soe faecken als daertegens gedaen wort ende yemant daerouer gebreckelycken byvonden wort, by pena van een olde schildt.

114.

Van ghien vaets bier vuyt toe tappen.

Item, die tappers moeten gheen vaets bier vuyttappen by verboernisse des biers; ende soe wie dat vaets bier coopt ofte opslacht, die salt den brouwer ofte vercooper weder moegen gheuen ende toe betaelen nyet schuldich weesen.

BOEK V.

115.

Vande vleyschouwers.

Item, dat alle de vleyschouweren, die binnen der stadt hoer neringe willen holden ende doen, sullen int stadtsvleysckhuys comen des morgens tot vyff wren in ende tot thien wren gelyck weder vuyt, naede maeltyt tot één wre in ende des auents tot sessen wren weder vuyt. Ende ghien vleysch des somers langer dan drye daegen int vleyschuys te wesen ende des winters vyff daeghen, by verboernisse des vleyschkes.

116.

Van tvleyschuys nyet te openen opde vier hochtyden.

Item, die vleyschouwers sullen dat vleyschuys nyet openen noch ghien vleysch moeten vercoopen opde principael vier hochtyden, elck artijckel by pena van een oort golts soe vaecken alsment bevindet.

117.

Vande vleyschouwers wyuen ende boden vrede te holden.

Item, der vleyschouweren vrouwen ende boden sullen int vleyschuys van woerden ende in wercken vrede holden, by dubbelde pena ende boete nae luyt der ordinancie.

118.

Ende ghien vleyschouwer off daer vleysch vercoopt yemant an toe roepen om van hem te coopen, dan een yegelijck tot gheenen toe gaen, daert hem belieuet, by pena van een oort golds soe vaecken alsset geschiede, die aenbrenger sall hebben die halue broeck.

119.

Van dat de vleyschouwer sonder eerst vanden Merckmeister gesien, ghien biest sal slachten.

Item, die vleyschouwers sullen ghien beesten moeten slachten, ten zij dat die beesten eerst vanden Merckmeister, byden Raet daertoe ordineert, besien zijn ende toegelaten om toe vleyschen, by pena, soe vaecken alsment bevyndt, een halff olde schildt verboert te hebben, ende die Merckmeister sal hebben den haluen broeck, soe vaecken die vleyschouwers sonder die beesten toe besichtigen laten slachten.

120.

Van ghien vleys te moeten opblasen oft te laten doen.

Item, den vleyschouweren ist verboden, dat zij ghienderhande vleysch sullen moeten opblasen off laten opblasen, omme valscheyt te doen, omme den borgers ende anderen luyden, daer vleysch coopen, toe bedriegen, by pena van een oldt schildt, ende daertoe by verboertenisse hoers officie, daenbrenger de helfft. 120)

121.

Item, allen vremde luyden sullen ghien vleysck, dat zij buyten hebben gevleyscht, binnen der stadt verkopen, by verboertnisse des vleyschs wanneermen sulcx bevindet, *ende* van eenen olden schildt toe verboeren, die aenbrenger de helfft.

---

120) S. art. 165.

122.

Van borgers ende inwoners tsamen wel te moeghen vleyschen.

Item, allen borgeren ende inwoneren moeghen wel te samen vleysschen, vier, sesse off meer persoonen, tgene zy in hoeren huysen bruycken ende nuttigen sonder daeraff toe vercopen, doch indyen zij sulcx willen vercopen, sullen dat vleysck int vleyschuys brengen ende daeraff die axcys gheuen, ende dat by pena van een oort golts, die aenbrenger die helfft.

123.

Item, tis oeck geordineert, dat die fleysshouwers gheene manda off gaerlegers sullen maecken omme tsamen toe slachten, twee off dree tsaem oft meer, oft beesten op die merckt to coepen, bij pena van den selfden beesten, die zij tsaemen koepen ende slachten.

124.

Item, die vleysshouwers sullen IIII rijgen wt elke ferndell moeten houwen ende die halve ende quartieren nae advenant sonder daer af te trecken, bij pena van een oldt schilt, op welke allen articlen die fleysskers jaerlijx geëdiget sullen worden, ende den ouertreeders als meeneedigen straffen.

125.

Vande visschers.

Item, allen visscheren wonende in stadts jurisdictie is verboden, dat zij ghien voircoop moeten doen, noch ghien visch binnen de Leppe op voircoop te vercopen, noch ghien gaerleger off manda mit den anderen te holden noch toe hebben; oick ghien visch toe vercopen, dan eerst opde visckbancken toe brengen, het zij van zeevisck off andere versck visck; ellick artijckel by pena van eenen haluen olden schildt, die aenbrenger den helfft. 125)

125) L. art. 84. — S. art. 197. — E. 1465. art. 13.

126.

Van eenen Merckmeister, die opdes visschers regiment sal zien.

Item, soe salmen ordineren ende stellen eenen Merckmeister om neerstige opsicht toe hebben opden visscheren ende hoeren gebreken, als van doot visck ofte olt gevangen zeevisck, sallem ende mosselen, van doode Yssel braessemen ende dyergelijcke etc. toe vercoopen.

127.

Die selffde Merckmeister sal van des Raets wegen beuell hebben daerop toe sien, ende mach die Merckmeister die broeck ende pena nemen nae der personen ende saecken gelegentheyt.

128.

Van droge gewiekte visch, den seluen visch den naeme te geuen.

Item, niemant sall geweeckte droghe fisch by ponden offt halue ponden vercoopen, oft hy sal die selffde visch een name gheuen, wat visck dat hy vercoopt, ende tzelue scryuen in een brieff an een stock opde visch gesteken, ende dat by pena van een oort goldts. Ende indijen bevonden wert, dat hy die visch onrechte name geeft, sall verboert hebben twee olde schilden, ende daertoe sall hy ghien meer visch moeghen vercopen, die aenbrenger die helfft.

BOEK VI.

129.

Vanden coopluyden.

Item, die coopluyden gheenerleye laeckenen, worsteynen ende sayen toe vercoopen, ten zij datze elck stuck ofte prys zijn rechte naem gheuen, in wat lande, stede ofte plaets, dattet selue laecken gemaect is, by pena des laeckens te verboeren van tgeene vercoft is.

130.

Oick ghien cleyne segelen ofte laeckenen mit cleyne segelen besegelt, sonder den luyden sulcx eerst weeten te doen ofte toe voiren seggen, voer groot segelt laecken toe vercoopen, by pena als voirs., die aenbrenger de helfft.

131.

Vanden namen van zydewerck te noemen ofte den name te gheuen.

Item, alle zydewerck ende zijde laeckenen, daer sonderlinge namen hebben, als onderscheyt tuisschen karmesyn ende flauwiel, dubbelt zyden satyn, inckel zijde satyn, Bruckx ende Dornicx satyn; van laeckenen, al[s] lawterfyn, kooperden fynen ende slechte Armentiersen laeckenen, in gelijcker manieren altyt toe noemen, daermen weet ofte kan noemen, voir die vercopinge toe geschien, ende dat by pena dat laecken ofte

zijdwerck toe verboeren, dat vercoft is, die aenbrenger die helfft. 131)

132.

Van valsche comenscap, van cruyden, ellens, gewichte ende dyergelijcke.

Item, ofter eenige coopluyden off anderen luyden van cremers off crudenaers mit valsche kopenschap, quade maet, ellen ofte wicht ofte valschede bevonden wordden, dat salmen straffen voir valscheyt nae der saecken gelegentheyt. Ende salmen alle iaeren twee- off dreemael opsicht hebben opde maten, wicht ende ellens, opdat *alle dinck recht reedelyck mach geschien. Ende besonder salmen die wichten, maeten ende ellens in die stadts vrije marcten proberen ende versuecken, ende soe wel den vreembden marcktluyden als die burgeren, ende sulcx terstondt vuyt te rechten.* 132)

133.

Vander stadts diepen, wateringen, grauingen ende wallen.

Item, nyemant moet enige wegen, noch dycken ofte diepinge, noch wateringen inden stadt *b*) ende stadts vryheeden gelegen behinderen noch beschadigen, noch mit deluen doersteeken noch toedammen, noch oick gheenderleye onreynicheyt van biesten inden diepen smyten, noch nyemant enige schuddinge ofte settinge noch tienije inden diepen toe maeken noch daerinne toe visschen, ten zij by consent ende mit wille des Raets, ende soe wie in enigen van voirscreuen articulen ghebroeckelijcken bevonden wort, die verboert eenen olden schildt, soe vaecken alsment bevyndet, daertoe alle alsulcke reetschappe, van netten, fuycken ende koruen, somen bevyndet, verboert te hebben.

---

131) E. 1465. art. 17.

132) L. M. art. 6. — B. 1455. art. 43. — B. 1479. art. 49. — S. art. 204. — Fr. M. art. 3. — St. art. 78. Pr. art. 22. — A. art. 8. — E. 1465. art. 23.

---

a) Het hier gecursiveerde, dat in het oudste MS. ontbreekt, is te vinden in het P. B. II. fol. 437 v. — *b*) P. B. II. fol. 363 v.; het oudste MS. leest: „in des stadts."

134.

Van dat nyemants inder stadts grafft ofte cingel mach visschen ende anderen dinghen doen.

Item, this oick geslooten, dat nyemant in stadts grafft noch stadts cingel moet visschen noch faeren noch ghiene schippen bynden, cleyn noch groot, soe vaecken sulcx bevonden wort, die broecke oft pena eenen olden schilt, ten zij dattet mit wille ende by consent des Raets geschiede. Ende ofter enige schippen in stadts grafft off cingel by daghe dryuende wordden bevonden, die pena daerop vier stuuers.

135.

Van dat nyemants des stadts cingel moet deluen.

Item, niemant moet des stadts cingel deluen om leem daeraff toe halen, byde pena van eenen haluen schildt voirs. toe verboeren, ten waer dat hie daertoe vanden Raet consent hadde.

136.

Van schade des stadts stakettinge te doen.

Item, soe wie dat an stadts stackettinge schade doet, palen daer vuyt breeckt, off enige haghedoorne vanden wal ophout *a*), ofte byden wall anden haegedoorn op- ende nederclimmen, off aen die bussegaeten schade doet mit holt vanden gaeten te nemen, off aen poorten, sluytbomen, hoemeyen off anders enige scade doet, die pena, daer die gheene verboert, is thien olde schilden ende verder tot des Raets bedencken naeder persoonen ende des tyts gelegentheyt, van vrede ende onvrede.

137.

Van ouerclimminge der poorten, wallen, sluytbomen off bolwerck.

Item, soe wye stadts festingen, poorten, sluytbomen, stacket off bolwerck bij nacht ouerclimmet, off ouer stadts grafft off

a) Misschien moeten wij hier lezen „ofhout."

cingel ouerswemt, off ouer gheysde bytten off ongeysdt by nacht inder stadt commet heymelijcken, wie daerouer begrepen wort, verboert vyftich older schilden ende tot breeder Raets bedencken nae achtinge der personen ende gelegentheyt der tyt, Keyserl. Maiest. recht ende peen voirbeholden. 137)

138.

Van stadts bolwerck noch den Nijenwech nijet te moegen deluen.

Item, nyemant en moet stadts bolwerck noch den Nyenwech neffens dat bolwerck toedeluen noch toegrauen, by pena van ses older schilden. 138)

139.

Noch nyemant enige meer nye huysen te setten noch toe timmeren byden Nyenwech, by gelijcker pena als voiren gescreuen, ten zij by consent ende wille des Raets.

140.

Item, niemant sall enige mist off dyergelycke fuylnisse fueren aende stadtswall off op den wech byden wall, by peen van een oldt schildt. 140)

141.

Item, niemant sall enige peerden, verckens, koeyen, schapen off hoenderen aenden wall laten gaen, by peena van een oldt schildt, noch enige fellen, webben, lakenen off dyergelycke dingen aen stadts stacket hangen, by gelijcker peen.

---

137) Gr. B. III. art. 44.
138) Gr. B. III. art. 45.
140) L. art. 49.

BOEK VII. [a])

142.

Van verhoginge ende ophalinge der huyssteden.

Item, het sal oick ghien borger noch inwoener noch enige ondersaet der stadt Leeuwarden, aengesien doer verhoghinge ofte ophalinge der iaerlijcker pacht vanden huyssteden die stadt Leeuwarden in groote achterdeele ende schade comet, ende toe besorgen is, tot meerder iae tot ewigen verderffnisse mit dyen solde comen, ordinieren ende stellen wy Borgermeister, Schepenen, Recht ende Raet, mit sampt den gesworen Derthien, by onse eernstige straffinge, datter nyemant van onsen borgeren ende bewanten der stadt voirs. ofte stadts heerlickheyden, daer huysen ofte kamers ofte huyssteden coopen ofte vercopen, off het sie mit wat maniere die huysen, kamers ofte steeden verandert wordden, daer dan pacht ofte pensioen wten seluen steden ghaen, mit ghienerleye manieren sullen ophaelen noch verhoighen moeghen. Oick syt onsen borgeren ende allen ingesetenen etc. by ernstige straffinge beuoelen, dat zij van gheene huyssteden doer enigen contracten ofte anders nyet meer dan daer van oldes vuyt gegangen heeft voir datum van dessen sullen gheuen noch betalen moeten. 142)

142) L. art. 16.

a) Boek VII bevat in de eerste plaats dezelfde artikelen als Boek I; wat het verder inhoudt, laat ik hier volgen. Alleen art. 16, welks redactie hier eenigszins veranderd is, laat ik nogmaals afdrukken.

143.

Ende den olden schilt mit twintich stuuers gangbaer payment ende enen Philippis, gelijck die stadtwaegh ende anderen stadtsrenten iaerlicx verpachtet ende betaelt wordden, den lantheere sijn iaerlicxe stedepacht ofte pensioen toe betaelen, ten waere saecke dat op ende vuyt gheens stede ofte huyse sekere goldenne penningen waren benoemdt, altyt voerbeholden, ende hier naemaels enige nye contracten gemaect mochten worden, die sullen van gheenre cracht ofte macht noch weerden wesen. 143)

144.

Item, ende sullen nu voerdaen gheen tensen, die bennen deser stad op huysen, kaemers ofte steeden gekoft worden, om bennen fyf iaeren ofte meer iaeren weer in te koepen, moegen voerstaen ofte tot enige tensen verfallen, indien sy binnen den tyt in de koepbreef besceyden niet worden weder ingelost ofte gekoft. Ende dit ter goeder oersaeke, opdat gheen huysen omdatse met enige tensen belast sint vergaen sullen. a)

145.

Van verkofte, verwandelde, versette ende verstoruene huysen, die eenen toestandich mocht wordden.

Item, ofter enige huysen ofte huyssteden vermidts vercopinge, verwandelinge, voirsettinge ofte versterffnisse ofte enige anderen manieren wandelbaer ofte vorandert wordden ende eenen anderen doer coop, naercoop, erffnisse ofte anders toestendich wordde, ende die sulfste sulcken huysen selffs nyet wolden bewonen, sal alsdan die huyrman ofte cooper van alsulcken huyssteden gheen meerder off grooter pacht off pensioen moeten noch sculdich wesen te geuen, dan daer eerst, int beginsel tzelue huys wordde, van gegeuen is, twelck om den borgeren, inwoners ende gansse stadt Leeuwarden in eren

143) L. art. 146. — St. artt. 37, 38, 39, 40. — Gr. B. III. art. 1. B. VII. art. 20.

a) Met andere hand op een bij het MS. gebonden stukje papier geschreven, het komt in P. B. I. fol. 231 als doorloopend deel van het Stadboek voor; zie ook *Charterboek* Dl. III. p. 61. Plakkaat van 4 Jan. 1545.

toe holden by ernstige des Raets straffinge ordiniert gedaen is.

Nijettegenstaende enige nye contracten hiertegens gemaect mochten wordden, sulcx van geenre weerden te weesen, dan desse voirscreuen artijckelen ende ordinancie als een gemeen stadtssaecke eenpartlijcken onuorbroeckelijcken wt toe rechten ende te onderholden.

146.

Van lanthuijr, huyshuyr, camerhuyr ende stedeniaerpacht oft pensioen.

Item, alle lanthuyr, huyshuyr, kamerhuyr ende stedeniaerpacht ofte pensioen bijnnen der stadt ende stadts vryheeden gelegen, salmen betalen ende vuytrechten als beuolen schulden, ende den olden schilt mit twintich stuuers ende eenen Philippus gangbaer payment als voirs. to betalen. 146)

147.

Ende ofter yemant waer, die sulck voirs. gelt nyet wolde ontfangen, soe sall die Raet een plaets daertoe ordineren, daer die borger zijn ghelt brengen sall, des hem betalinge sal strecken ende daermede betaelt te hebben.

148.

Ende, oft daer pleyt off om toe rechten wt quaeme, sulcx die stadt voir een gemeen stadtssaeke an toe nemen ende vuyt toe richten.

149.

Van landen, huysen off goeden, daerom om den niaercoop voir Recht disputeert wort.

Item, soe wie enige landen, huysen off andere goeden vercopen, daeromme in rechte disputeert wort om den nyaercoop, ist gesloten ende ordiniert, dat beyde parten, cooper ende vercoper, den coop in allen manieren, ymmers oprecht, sonder enige bedroch, soe zie geschiet is, mit hoeren eedt sullen

---

146) L. artt. 77, 82, 143. — S. art. 86. — St. artt. 37, 38, 39, 40. — Gr. B. III. art. 1. B. VII. art. 20.

byvestigen, om datter nyemant doer enige bedroch ofte subtylheyt in zijn gerechticheyt beschadiget sullen wordden.

150.

Op huyden den IX Decembris anno XV^c XL is die Raedt met die gesworen Meent opt Raedthuys vergadert geweest, in welcke vergaderinge is gesloten, datmen ghien vremde luyde hyer sal beluyden, het zy saeck dat die vremden tot behulp vander kercken geuen een golden gulden, ende salmen ghien meer luyden dan drie luydt ouer ytlyck doedt, ende ytlyck luydt van een huyre. a)

151.

Op huyden den XXV^ten February anno XV^c een ende veertich is byden Borgermeister, Scepenen ende Raeden met den geswoeren Gemeente der stadt Leeuwarden geordiniert ende vuyt clare wetenheyt ende raede gesloten, dat zoe wanneer borgers ofte andere inwoenders, mannen, vrouwen, edel ende onedel, ofte enyge van hoeren huysgesinne starft ende ouerlydt, datmen dan ouer den selffden gestoruene ofte doede niet meer dan één penninck in elck waskeerze sal offeren, ende oeck gheen meer dan ses toppen inder beganckenisse besygen ende bruycken, by pene van drie golden gulden telckertydts den ghenen te verboerene, die beuonden sal worden ter contrarien te doene.

---

a) P. B. I. fol. 233 : wre.

BOEK VIII.

152.

Vander begangnissen.

Item, oick ist eendrachtelijcken mit den gesworen Derthien int gemeen versproken, alsoe geordineert ende gesloten, dat soe wanneer borgers off andere inwoners, mannen off vrouwen, ofte enige van hoeren huysgesinde afflyuich wordden ende verstoruen, datmen dan ouer den selffden luyden gheene maeltyden sullen moeten gheuen noch cost toe raeden opde begangenissen, maenstonden ofte iaersstonden, dat vuyt bewegende oirsaecken voer goet is aengesien, ende wie hier tegens doende gebreckelijcken bevonden wordden, sal verboeren ses olde schilden. 152)

153.

Des, soe sullen die erffgenamen ende vrunden daertoe verbonden ende mede belastet wesen dat offergelt ouer den doden menschen inder kercken toe bystellen.

154.

Ende, soe die gemeente in ellick waskeers ouer den doden nyet meer schuldich is dan een penning te offeren, de welcke hier nyet zint toe bekomen, waerdoer de gemeente grootlijcken

---

152) St. art. 135 — Gr. B. IX. art. 33.

geinteresseert wort, biddende die van Leeuwarden, dat mijn Heeren willen een goltsmit ordineren, die cleyn gelt munt. 154)

155.

Van vremde luyden ghien bede ouer de stadt te hebben.

Item, ghien vremde luyden binnen der stadt Leeuwarden enige bede te hebben bijde huysen omme mit voirbidders, dan arme gasthuysen ende dyergelijcken, vuytgesecht bevaerden tot Iherusalem, toe Rome ende toe Sanctum Jacobum in Compostelle, ende dat in bedencken des Raets nae achtinge der personen.

156.

Van ghien vuytgeboorne priesters inder stadt omganck mitte korff te hebben.

Item, ghiene vremde vuytgeseten ionge priesters, dat ghien borgers zoenen zijn van olders, enige bede noch omganck inder stadt mit koruen toe hebben op hoere eerste misse, tot bedencken des Raets wie sulcx dede etc.

157.

Van een vremdt man, die een borger off inwoner in recht wil bestrengen.

Item, oft een vreemdt man van buyten landis waere, die borger off inwoner mit recht wolde aenspreken, die sal die selffde borger off inwoner des auents daeges toe voiren opten naesten rechtdach laten citeren ende daernae vorder veruolginge doen opde behoirlijcke rechtdaeghen, ten zie saecke dattet nootdruftige saecken waren, die corter behulp ende expedicie van rechte eysscheden, dat sal staen tot des Borgemesters ende Raets bedencken. 157)

---

154) L. art. 151.
157) B. 1455. art. 38. — B. 1479. art. 44. — S. art. 59. — Fr. B. art. 2.

158.

Van een vremdt man, die een borger off inwoner toe rechte stelt, borge te stellen.

Item, oft een borger oft inwoner een vremdt man van buyten off bynnen landis rechtelijcken hadde doen becommeren oft arresteren omme schulden, de selue vremde man sal sculdich wesen eenen borge te stellen opdie aenspraeck. Indyen hie ghien borge en stelde noch cryghen konde, sall hantloftenisse doen voir Recht toe comen ende hem mit rechte verweren, ende tgeene dat gewysd wort te voldoen.

159.

Deede hie daertegens ende quame nyet te Rechte ende daernae weder quame ende inder stadt begrepen wordde, machmen den seluen ofte den ghienen dan in fenckenisse laeten setten, ter tyt dat hie den clager tevreden gestelt heeft.

160.

Van een borger oft inwoener, die eens vremde mans goet arresteert.

Item, oft enige borger ofte inwoner enige vremde luyden goeden hadden doen becommeren ofte arresteren, die sullen veruolgh op dat kommer ofte arrest doen tot alsulcker behoirlijcke tyde als dat byden Burgermeister ende Raet geordineert wort, indyen die landtman ofte vremde man inder stadt is. Ende indyen de vremde man en wech waere gereyst wter stadt, soe salmen hem eene schriftelijcke wetenschap doen opde arrestacie toe veruolgen ende dat onder des stadts Secretarius handt mit stadts signetsegel versegelt, ende ingeual die gedaeghde op zijn dach nyet compareerde, salmen alsdan die arresteerde goeden dryemael voir Recht opbieden ende rechtelijck op redelijcker prys op lieste nae older gewoente te handt laten setten. 160)

160) B. 1455. art. 23. — B. 1479. art. 27. — S. art. 66. — St. art. 30. Pr. art. 27. — Gr. B. VI. art. 26.

161.

Vander stadt vrye marckten.

Item, die stadts Leeuwarden vrye marckten sullen iaerlicx geholden wordden ende ingaen op tyden ende stonden hiernae gescreuen.

162.

Die veedemarckt, dat is die beestemarckt, salmen holden voir Sincte Marcus twee daigen in April, dat is Georgi Martiris et Militis.

163.

Item, Sancta Margaretemarckt ende tot Sincte Matheusmarcket ellick acht daegen voir ende acht daegen nae, mit allen vryheeden ende preuilegien gelijck van older gewoonten behoirt te onderholden, doch dat die marcket nyet dan acht daighen sal duyren, ende alsdan salmen het cruis nederleggen ende ghien meer vremde luyden voortdoen. 163)

164.

Van ghien arrestacie inde vrije mercke te doen.

Item, men sall ghiene becommer oft arrestacie doen noch toelaeten inden vryen marckten, ten *a*) waere van saecken, die binnen der stadt inden merckten geschieden ende opgelecht wordden. 164)

165.

Vande stadts wekemarct te houden opten Saterdach.

Item, des stadts Leeuwarden wekemarckt salmen holden des Saterdaeghs ende sall ingaen des Vrydaegs tot vespertijt ende duyrende des Saterdaegs alhiel. 165)

---

163) L. M. art. 1. — B. 1455. art. 54. — B. 1479. art. 63. — S. art. 171. — Fr. B. art. 3. — Gr. B. IX. art. 45.

164) Fr. B. art. 3.

165) B. 1455. art. 55. — B. 1479. art. 66. — S. art. 174. — Fr. M. art. 1.

---

a) In het MS. volgorde der foll. fautief.

166.

Item, ende dat alle Saterdagen oft anderen daegen, alst wekemerckt is, sullen ghien vremde luyden copen enige goeden, die van buyten te merckt wordden gebrocht, voer thien wren, by pena van twee olde schilden. 166)

167.

Van misdaden ende fechtlijcken saecken off ander mishandel.

Item, misdaden van fechtlijcken saecken off ander mishandel, daer in die drye vrye marckten geschien ende op die weeckmarcket, salmen straffen ende corrigeren by dobbelde pena ende boet, ende breder tot des Raets bedencken, nae dat die misdaden groot ofte cleyn geschien mochten. 167)

168.

Vande ghiene, die de vrye marckten nyet baten.

Item, alle de gheene, daer der Keyserl. Maiest. ofte stadts Leeuwarden openbaer vyanden zint, als vredebrekers, straetschenders, zeerouers, moordenaeren ende dieuen, ende voorts alle die gheene, die hoer lyff verboert hebben, den seluen mach der marckten vryheeden nyet helpen noch baeten. 168)

169.

Van dienstboden te gewinnen.

Item, soe wie dat enighe dienstboden winnen, het zij knechten off maeghden, ende dryuen dan den boden sonder redelijcke oirsaecke vuyt hoeren diensten, die sullen den boden dat volle loon, daerom zij gehuyrt zijn, toe gheuen schuldich wesen. 169)

---

166) L. art. 88. — S. art. 178.
167) B. 1455. art. 55. — B. 1479. art. 66. — S. artt. 103, 174. — Gr. B. IX. art. 24.
168) L. M. art. 8. — B. 1479. art. 64. — S. art. 172.
169) B. 1455. art. 46. — B. 1479. art. 52. — S. art. 170. — Gr. B. VIII. art. 40.

170.

Van boden, die vuyt hoeren dienste ghaen.

Waert oick dat die boden vuyt hoere dienst sonder redelijcke oirsaecke off sonder oirloff gingen, sullen zij dat voll loon alhiel, dat zy verdienen solden, opleggen ende betaelen, ende oft die dienstboden hoere verhuyrt ofte bestedet hadden ende inden dienste nyet wolden comen, soe sullen zij dat halue loon toe gheuen schuldich wesen; ende alsoe wederomme ter contrarije manier, oft yemande den dienstbooden in hoere gehuyrde dienst nyet wolden nemen, sullen zij hoere dat halue loon op toe leggen schuldich wesen. 170)

171.

Van byder nacht moort off wopen toe roepen.

Item, wie dat des nachts moort ofte wopen roept oft anders buurgeruft maeckt buyten nootsaecken in zijns selues off in eens anders huys off opter straeten off op de stadtswaeck, die verbroeckt twee older schilden ende tot breder des Raets bedencken naeder saecken gelegenheyt. 171)

172.

Van dobbelen ofte andere auentuerlijcke spelen.

Item, alle dobbelen *a*) ende andere auentuerlijcke spelen om gelt wordden verboden, daeromme soe waer datmen dobbelen laet ende sulcx bevindet ofte vernemet in enigen [huyse], die huysheere, soe vaecken alst geschiet ende bevonden wort, verboert een oldt schildt ende die spelers verbroecken gelijcker pene. 172)

---

170) B. 1455. art. 46. — B. 1479. art. 52. — S. art. 170. — St. artt. 107, 10 . Gr. B. VIII. artt. 39, 40.

171) B. 1455. art. 95. — B. 1479. art. 110. — S. art. 157. — E. 1465. art. 9.

172) B. 1455. art. 87. — B. 1479. art. 102. — S. art. 155. — Fr. B. art. 13. — E. 1465. art. 10. — Gr. B. VIII. artt. 1, 4.

---

a) In MS. staat „spelen".

173.

Van spoelgelden ghien recht te doen.

Item, men sal voirtaen nyemant recht doen van enigen saecken, daer die eene den anderen eysschet van spoelen off van boeuerije, hoe die genoemt moeghen wesen.

174.

Noch van gelt opt spelen toe lienen, ende soe wie den anderen van sodaene schulden ofte saecken als voirscreuen mit recht aenspraecke, dyen salmen ghien andtwort gheuen, ende een oldt schildt toe verboert te hebben. 174)

175.

Vande stadts vuytbuyren.

Item, alle die vuytgesetene naebuers, soe buyten der stadt Leeuwarden geseten zijn ende inden drye Prochiekercken binnen der stadt voirs. behoerende, die sullen staen onder beuell ende gehoirsamheyt van Recht ende Raet der stadt Leeuwarden, ende zij zullen hoere zwetta, dycken ende dammen, hemrick ende hemrickslooten, soe alst hem luyden toe maecken beuolen wort, goet ende herich onderholden, by alsulcker pena, soe vanden schouwer daerop ordineert wort, toe verboeren ende tzelue ter stondt vuyt toe richten.

176.

Van mishandlinge ende fechtlijcken saecken off anderen gebreken, soe buyten der [stadt] inde stadts vryheyden geschien.

Item, alle mishandelinge van fechtlijcken saecken off anderen gebreken, daer buyten der stadt inder stadts vryheeden geschien, die sullen van Recht ende Raet der stadt Leeuwarden corrigiert ende gestrafft wordden naeder saecken gelegentheyt, ende sal die Raet twie mannen daertoe ordineren ende stellen om allen excessen ende gebreken aen toe brengen, eenen op dat Nylandt ende eenen op dat Oldtlandt. 176)

---

174) B. 1455. art. 87. — B. 1479. art. 102. — S. art. 156.
176) Gr. B. IX. art. 28.

177.

Vanden twie ordineerde beuelhebbers, die op alle gebreeke schouwinge zullen doen.

Item, soe sullen alle iaeren twee off drye vanden Raet deputeert wordden, om mit den twee ordineerden beuelhebbers opde gebreken schouwinge te holden, soe vaecken des van nooden is ende den huysluyden beuolen wort, opde zwette, dycken, dammen, zylen ende zijlroeden ende anderen wateringen toe besien *a*), datze guedt ende herich zijn, ende den ongehoirsamen ter stondt zijn pena aff te nemen tot exempel eens anders.

178.

Vanden twee ordinierde beuelhebbers opt Nij- ende Oltlandt, om die selue vuytbuiren altijt in Keyserl. Maiest. eede ende plicht toe holden.

Item, die twie ordinierde beuelhebbers oppet Nylandt ende Oltlandt sullen altyt den Geswoeren inden seluen vuytbuyren onder den drye Prochien geseten schriftlijcken verteyckenen ende den Raet ouergeuen, indyen zij daer willen wonen ende der Keyserl. Maiest. ende Moghentheyt etc., onsen gnedichsten Heren hulde, plicht ende eyde doen, gelijck die borgers ende inwoners van Leeuwarden.

---

a) De woorden „toe besien" in MS. tusschen ( ).

BOEK IX.

179.

Vande schade, die aende stadts geschutt ofte arttellerie mochte geschien.

Item, soe wie dat an stadts geschut, bussen, busseraeders off busseladen off andere arttellerije enige schade ende hinder doet, dergelijcken an stadts wachthuysen etc., die sullen sodane schade betalen ende daer bouen *a*) in pena van vier older schilden veruallen wesen.

180.

Ende oft yemande dat geschut vernagelde, ende daerouer bevonden off hem ouergewesen *b*) gedaen te hebben verbuert vyfftich older schilden.

181.

Ende, in voirder des Raets bedencken nae achtinge der personen ende gelegentheyt des tyts *c*), van oirloge oft van vrede, ten waere dat by Keyserl. Maiest. onsen gnedichsten Heeren etc. Stadthalder etc. die saecke criminielijcken gerecht solde wordden, twelck tot zijn genade belieuen sall staen.

---

a) Het woord „bouen" uit P. B. II. fol. 365 v. — *b*) P. B. II. fol. 365 v.: ofte bewesen worde. — *c*) Het woord „tyts" uit P. B. II. fol. 366.

182.

Van schaden, dijen den anderen nijet te doen in houen, vruchten offte cruyden ende dyergelike.

Item, het is oick geordineert, dat nyemant den anderen enige scade sal moeten doen in hoouen van vruchten ofte cruyden toe ontnemen bydes Raets eernstige straffinge, sullen daertoe den clager sulcke schaden gedaen moeten betalen, ende den seluen artijckel salmen gelijck achten ende holden vanden ghenen, die den lantluyden van hoeren vruchten opten velde staende als besunder van erweten ende bonen off anderen vruchten beschadigen, vanden acker ongeoirloft toe ontnemen. 182)

183.

Van schatten, die van diuersche amptluyden geschien, waermede zij veel luyden beschamen.

Item, het is oick ordineert wt sonderlingen saecken, dat ghiene amptluyden, het zij smeden, timmerluyden, metzeleers off andere amtluyden, woe die moegen wesen, den luyden moeten schatten off gelt affeysschen midts dat zij den luyden op huere wercken bier gebieden, om alzoe gelt te schatten, waerduer dickmaels guede mannen, geestelick ende waerlijck, bescaemt wordden, by pena van enen olden schilt. Ende salmen dissen artyckel in gelycker manieren vanden hooyluden, die den luyden oick plegen to schatten, achten ende holden by pena als voirs.

184.

Vande timmerluyden, dat, waer zij timmeren, die spanen nyet sullen moegen nemen.

Item, het is oick vuyt zekere oirsaecke voer guet aengesien, dat de timmerluyden nijet sullen enige spaenderen noch anderen

---

182) B. 1455. art. 94. — B. 1479. art. 108. — S. art. 167. — Gr. B. V. art. 40.

cortlingen oft stucken, groot noch cleyn, tot hueren huysen moegen dragen, by pena een olden schilt, ten waer dat bij contract waer toegelaten vanden gheenen, daer die timmeragije doet.

185.

Van dat nyemants nae thien wren tzauents sonder lanteerne off mit geweer opter straten ghaen.

Sal oick nyemant mit eenige geweer oft zonder lanteerne nae thien wren tzauents byde straeten ghaen, by verboernisse van dat gheweer ende peen van een olden schilt, doch altijt nemende acht opte persoonen.

186.

Vande pollicien, vande die gheene, die daertoe geordiniert sullen wordden, den eedt te doen.

Item, tis oick geordiniert om dese voirscreuen pollicien toe onderholden, dat die gheene, die daertoe geordiniert wort, sijn eedt sall doen omme zijn officium oprecht toe bedienen sonder enige simulacie ofte onderscheyt van persoonen.

187.

Van dat nijemants die gheene, die geordiniert sullen wordden, sal mogen iniurieren.

Item, om te bet desse voirs. pollicien toe onderholden, ist dat yemandt, die dit officium van desse voirs. pollicien exerceert, mit woirden iniurieert ofte tzelffde behindert, dat hy tzelffde nyet mach exerceren, sal verboert hebben bouen dordonnancie, soe vaecken als yemants daertegens duet, VI olde schilden.

188.

Van dat nijemants mit mesluycken oft anders mit gewalt dit sal behinderen.

Item, indyen yemande mit mesluyck ofte anders mit gewalt tot boesheit sulcx behinderde, sal verboeren, soe vaecken alsset geschiet, bouen die ordinancie twee olde schilden.

189.

Item, indyen yemande den officiers, mits hy desse pollicien exerceerde, gewonde, sall verboert hebben, soe vaecken sulcx geschiede bouen die ordinancie, zoe voel die ordonnancie inholdt.

190.

Item, ten eynde dat nyemande vanden officiers der pollicien beswaert sullen wordden, sullen zie moghen comen voirden Borgermeisters ende Raet, daer die saecke sommeerlijcken sullen verstaen ende sullen daerinne gesschien laeten, soot behoeren sall.

WERKEN DER VEREENIGING TOT UITGAAF DER BRONNEN VAN HET OUDE VADERLANDSCHE RECHT.

I. Het rechtsboek van den Briel, beschreven in vijf tractaten, door JAN MATTHIJSSEN. Op nieuw uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN en Mr. M. S. POLS. roy. 8vo. . . . . *f* 4.75

II. Rechtsbronnen der stad Zutphen, van het begin der 14de tot de tweede helft der 16de eeuw, uitgegeven door Mr. C. PIJNACKER HORDIJK. roy. 8vo. . . . . *f* 3.50

III. De middeleeuwsche rechtsbronnen der stad Utrecht, uitgegeven door Mr. S. MULLER Fz. 2 deelen. roy. 8vo. *f* 15.—
Inleiding en glossarium zullen later volgen.

IV. De oudste rechten der stad Dordrecht en van het baljuwschap van Zuidholland, uitgegeven door Mr. J. A. FRUIN. 2 deelen. roy. 8vo. . . . . *f* 12.50

Verslagen en mededeelingen. N°. I. roy. 8vo. . . *f* 0.60

INHOUD: I. Hofrechten der Essensche goederen in Salland. II. Eene beslissing van den bisschop van Utrecht van 1309. III. Uitspraak over het gerecht te Lienden. IV. Oorkonden betreffende het hoefslaan van gemeene gronden en het beleggen van waarheden in de heerlijkheid van Helmond. V. Iets over de keuren der Westfriesche steden.

Verslagen en mededeelingen. N°. II. roy. 8vo. . . *f* 1.20

INHOUD: VI. Ordonnantie op den zeedijk van Petten af tot Beverwijk toe. 1534. VII. Het zoogenaamde leenrecht der St. Paulus-abdij te Utrecht. VIII. Costumen van Nyenburg en van Bunschoten. IX. Lijst van zaken, behoorende tot de bevoegdheid zoowel van de wereldlijke als van de geestelijke rechters. X. Instructie en depositie van het aesdoms- en schependomsrecht.

Verslagen en mededeelingen. N°. III. roy 8vo. . *f* 1.20

INHOUD: XI. Eene Geldersche oorkonde van 1491. XII. De waarrechten der stadsweiden te Zutfen. XIII. Oudste rechten van het land van Putten. XIV. Verklaring van oude rechtstermen. XV. Het zoogenaamde Rheingauer Landrecht.

Stoomdruk van J. VAN BOEKHOVEN Utrecht.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

form 410